

KOSZORÚ
A PETŐFI TÁRSASÁG KÖZLÖNYE

ÚJ FOLYAM

I. KÖTET

TARTALOMJEGYZÉK

1934—35.

BUDAPEST

A PETŐFI TÁRSASÁG PÁRTOLÓ TAGJAINAK TAGILLETMÉNY

UTRAVALÓUL	Oldal 1
----------------------	------------

TANULMÁNYOK

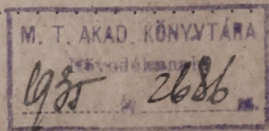
<i>Császár Elemér</i> : A száz éves Bánk bán	65
<i>Hegedüs Lóránt</i> : Petőfi és Kossuth	145
<i>Hubay Jenő</i> : Liszt Ferenc magyarsága	89
<i>Kállay Miklós</i> : Eszmék és irányok legújabb irodalmunkban	16
<i>Lázár Béla</i> : Az Amazonkirálynő	193
<i>Pekár Gyula</i> : Rákóczi és Petőfi	129

ELBESZÉLÉSEK

<i>Babay József</i> : Dal a gerlicéről	215
<i>Bodor Aladár</i> : Aki fenn ül a nyeregben	223
<i>Bónyi Adorján</i> : Két férfi	31
<i>Csathó Kálmán</i> : Poltzer néni	72
<i>Falu Tamás</i> : Átszállás	94
<i>Gáspár Jenő</i> : Lemegy a nap	207
<i>Géczy István</i> : A gyarmati kísértet	154
<i>Herczeg Ferenc</i> : Emlékezéseiből	4
<i>Jankovics Marcell</i> : Hangok a távolból	98
<i>Komáromi János</i> : Látlak-e még?	24
<i>Lázár István</i> : Vihar után kisüt a nap	135
<i>Lőrinczy György</i> : A lord százada	81
<i>Pekár Gyula</i> : Az infánsnő parancsa	11
<i>Zádor Tamás</i> : Typhon halála	158

KÖLTEMÉNYEK

<i>Baja Mihály</i> : Imádság anyámért	153
<i>Bán Aladár</i> : Magyarok ösvénye	165
<i>Bodor Aladár</i> : Bölesőtől a sírig	79
<i>Czóbel Minka</i> : Egy csupor víz	157
<i>Falu Tamás</i> : Semmi sem lenne másként	15
<i>Farhas Imre</i> : Líra	93

	Oldal
<i>Feleki Sándor</i> : A meleg forrásnál	88
<i>Gáspár Jenő</i> : Római dal	97
<i>Gyökössy Endre</i> : A ledőlt szobor	35
<i>Harsányi Lajos</i> : A boldogtalanság balladája	71
<i>Havas István</i> : Négy szonett (Árva Júlia, Arany János, Bacsányi, Kazinczy)	9
<i>Havas István</i> : Abonyban	134
<i>József Ferenc királyi herceg</i> : Szüreti szózat	23
<i>Lampérth Géza</i> : Italia, Hungaria	214
<i>Madai Gyula</i> : Ének a fényről	143
<i>Nadányi Zoltán</i> : Ez az a hely	206
<i>Szathmáry István</i> : A Dal halála	30
<i>Szathmáry István</i> : Rákóczi fejedelmi beiktatása	221
<i>Vályi Nagy Géza</i> : Petőfi	231

FIGYELŐ

Színház és cirkusz (<i>g. j.</i>) — Petőfi az újabb folyóiratokban (<i>l. b.</i>) — Östehetség-infláció (<i>G.</i>) — Szabadtéri játékok (— <i>ő.</i>)	37
A költő és a sorsharag (— <i>ő.</i>) — Izléstelenség egy ravatal körül (<i>l. b.</i>) — Halló, rádió Budapest! (<i>r. ő.</i>) — Hare a műkedvelő színpad körül (<i>g. j.</i>)	105
A rádió irodalompolitikája (<i>G. J.</i>) — Fiatalok és öregek (— <i>ő.</i>) — A Baumgarten-díj sorsa (<i>l. b.</i>) — A sajtószabadságtól a cenzura új fajáig (<i>G.</i>) Irodalom és politika (<i>r. ő.</i>)	167
Változások a Nemzeti Színházban (<i>g. j.</i>) — Nagyszabású nemzeti könyvnapot kérünk (<i>Vas</i>) — Tánc, tánc fegyvertánc! (<i>l. b.</i>) — Megszűnt zavarok az irodalmi hullámhosszon? (— <i>ő.</i>) — Átértékelés az irodalomtörténetben (<i>G. J.</i>) — Ujra itt vannak az östehetségek (<i>L. B. . .</i>)	233

IRODALMI TÜKÖRKÉPEK

<i>Gulácsy Irén</i> : Lesz-e gyümölcs a fán? — <i>Bán Aladár</i> : Észtfordítások. <i>Gáspár Jenő</i> : A világ orvosa és Az aranypáva. — <i>Kiss Menyhért</i> : Magyar Miatyánk. — <i>Szikra</i> : Márta, aki Máriának született)	41
(<i>Pekár Gyula</i> : Attila. — <i>Harsányi Zsolt</i> : Ecce Homo. — <i>Havas István</i> : A városok városa. — <i>Komáromi János</i> : Zágon felé)	110
(<i>Hubay Jenő</i> : A „Milói Vénusz“. — <i>Bónyi Adorján</i> : Viki. — <i>Gáspár Jenő</i> : Piano)	173
(<i>Harsányi Lajos</i> : Válogatott költemények. — <i>Jánossy Béla</i> : Égő csipkebokor. — <i>Falu Tamás</i> : A délutánból este lesz)	240
A PETŐFI TÁRSASÁG ÉLETE	47, 116, 178, 243

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG ELNÖKE:
CSÁSZÁR ELEMÉR

A BIZOTTSÁG TAGJAI:
GÁSPÁR JENŐ, HAVAS ISTVÁN, LÁZÁR BÉLA

A SZERKESZTÉSÉRT ÉS KIADÁSÉRT FELELŐS: **GÁSPÁR JENŐ**
SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST, VI., BAJZA-UTCA 21.
KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, VI., ANDRÁSSY-ÚT 16.

BUDAPESTI HIRLAP NYOMDÁJA. — FELELŐS VEZETŐ: NEDECZKY LÁSZLÓ.

KOSZORÚ

A PETŐFI TÁRSASÁG KÖZLÖNYE

TARTALOM:

ÚTRAVALÓUL	1	<i>Bónyi Adorján</i> : Két férfi. (Elbeszélés.)	31
<i>Herczeg Ferenc</i> : Emlékezéseimből.	4	<i>Gyökössy Endre</i> : A ledólt szobor. (Költemény.)	35
<i>Havas István</i> : Négy szonett. (Árva Julia, Arany János, Bacsányi, Kazinczy.)	9	FIGYELŐ: Színház és cirkusz. (g.j.) — Petőfi az újabb folyóiratokban. (l. b.) — Östehetség-infláció. (G.) — Szabadtéri játékok (—ő.)	37
<i>Pekár Gyula</i> : Az infánsnó parancsa (Elbeszélés.)	11	IRODALMI TÜKÖRKÉPEK:	
<i>Falu Tamás</i> : Semmi sem lenne másként. (Költemény.)	15	(<i>Gulácsy Irén</i> : Lesz-e gyümölcs a fán? — <i>Bán Aladár</i> : Ész fordítások. — <i>Gáspár Jenő</i> : A világ orvosa és Az aranypáva. — <i>Kiss Menyhért</i> : Magyar Miatyánk. — <i>Szikra</i> : Márta, aki Máriának szülött.)	41
<i>Kállay Miklós</i> : Eszmék és irányok legújabb irodalmunkban. (Tanulmány.)	16	A PETŐFI TÁRSASÁG ÉLETE	47
<i>József Ferenc kir. herceg</i> : Sztűreti szózat. (Költemény.)	23		
<i>Komáromi János</i> : Látlak-e még? (Elbeszélés.)	24		
<i>Szathmáry István</i> : A Dal halála. (Költemény.)	30		

UJ FOLYAM

*
I. KÖTET

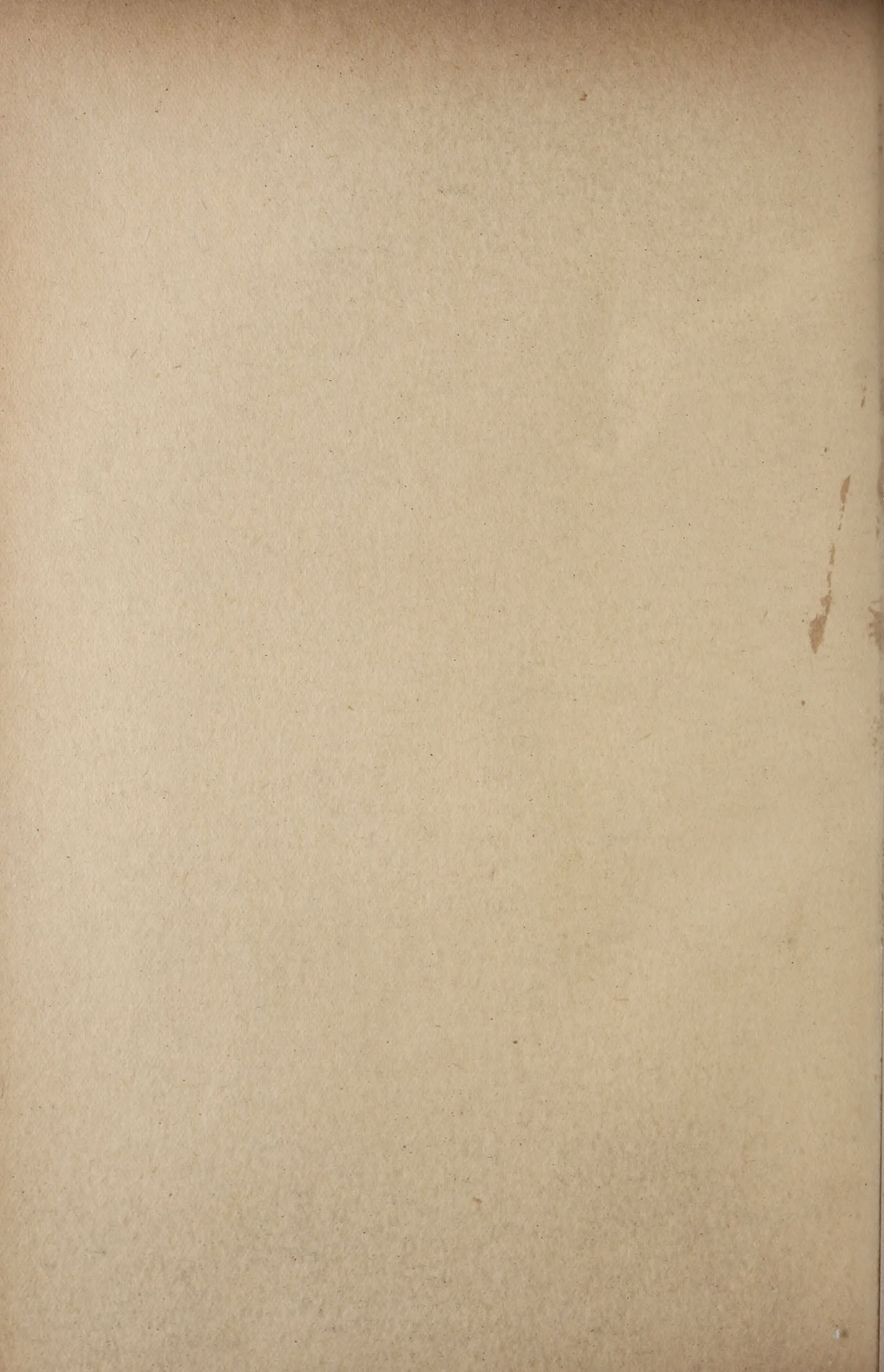
*
1. SZÁM

BUDAPEST

*
1934 OKTÓBER

*
ÁRA 1 P

KOSZORÚ

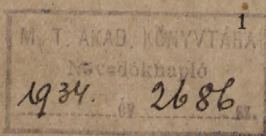
A PETŐFI TÁRSASÁG KÖZLÖNYE

ÚTRAVALÓUL

A Petőfi-Társaság ez év tavaszán elhatározta, hogy régi, nagytekintélyű közlönyét, a Koszorút, felújítja. Bizottságot küldött ki az előkészületek elvégzésére s most, hogy beállt az őszi, az újjászületett Koszorú már meg is jelenhetett.

A Petőfi-Társaságot a mai nehéz könyv- és folyóiratkiadási viszonyok között kettős célkitűzés vezette. Az első, nagy elődök példájának követése és munkásságának folytatása, a második, a Társaság alapszabályokban is körülírt célja: „a Petőfi-kultusz ápolása, a magyar szépirodalom, esztétika és kritika fejlesztése és terjesztése, nagy költőink emlékének és hagyományainak őrzése.“ Ha hozzávesszük ehhez azt az igazságot, hogy az egész világon csaknem mindenütt a régi hagyományokba kapcsolódó irodalom nyomatékosan hangsúlyozza nemzeti jellegét, akkor nem is kell mondanunk, hogy a Petőfi-Társaság közlönye nem lehet más, mint minden ízében a nemzeti irodalom képviselője, hiszen eszménye Petőfi s ötvennyolc esztendő működése alatt csak ezt az irodalmat képviselte befelé és kifelé egyaránt.

Hogy a Petőfi-Társaságnak saját közlönye legyen, ez a törekvés egyidős a Társasággal. Ahogy megalakult a Társaság 1876 november huszonharmadikán, már is felvetődött a társasági

folyóirat gondolata is. 1877-ben Szana Tamás és Balázs Sándor szerkesztésében meg is indult a Petőfi-Társaság Lapja című hetilap, amelyet az egész akkori magyar irodalmi világ nagy lelkesedéssel fogadott, s amelynek első megrendelője dicsőemlékezetű fejedelemasszonyunk, Erzsébet királyné volt. Ez a lap, két évi működés után megszűnt, de mindjárt megszületett Szana Tamás szerkesztésében a Koszoru, amely mint a Petőfi-Társaság Lapjának jogutódja szintén nagy népszerűségnek örvendett. A Koszoru havi folyóirat volt, de aztán 1883-ban átalakult hetilappá. Ez a Koszoru három évig állott fenn, előbb Szana Tamás, utolsó évében, 1885-ben Abrányi Emil szerkesztésében. Folyóiratainak nyolc esztendőös élete után is igyekezett a Petőfi-Társaság arra, hogy különböző évkönyvekkel, albumokkal, almanachokkal, könyvsorozatokkal, jubiláris kiadványokkal hallasson magáról s ezen a folytonossági láncon haladva, boldogok vagyunk, hogy az újjászületett Koszorut ismét megjelentethetjük.

A régi Koszoru megindulásakor többek között ezt írta: „Hazafias kötelességet teljesítünk, midőn az eredeti termelés támogatásával a könyvpiacot és sajtót egyidő óta csaknem teljesen ellepő idegen termékek nemzeti szempontból könnyen veszélyessé válható áramlatának erőnkhez képest ellensúlyozói lenni igyekszünk.“ Ennek a célkitűzésnek a Koszoru meg is felelt s az egykori napilapok megjegyzik még azt is, hogy a Petőfi-Társaság folyóiratai és kiadványai, a másik célkitűzéssel, a Petőfi-kultusz ápolásával meg olyan szolgálatokat tettek a Petőfi-kutatásnak és a magyar irodalomtörténetírásnak, hogy eléggé sohasem lehet felbecsülni. Valósággal divatba hozták Petőfit, s elszórták magvait annak a Petőfi-láznak, amelynek nyomán Kéry Gyula, Endrődi Sándor és Ferenczi Zoltán összegyűjthette Petőfi ereklyéit, s Herczeg Ferenc Apponyi Albertné grófné és a magyar nők támogatásával megteremthette Petőfi ereklye-templomát, a Petőfi Házat.

Ha tehát az új Koszoru ezen a kettős csapáson akar haladni, nem jár járatlan utakon. És mégis hangsúlyozni kívánjuk, hogy az elődök útján akarunk haladni. A Petőfi-kultuszt

kívánjuk szolgálni mi is, mert éppen a mai időkben igazolódott be, hogy Petőfi többje a magyar nemzetnek, mint költője, vagy legnagyobb lírikusa. Mikor születésének évszázados fordulója alkalmával a világ fővárosában, Párisban, Pekár Gyula elnök, Paulay Erzsé és a legnevesebb francia művészek ajkán megszólalt a Sorbonne évszázados ívei alatt, minden szava egy-egy Botondbárdütés volt, amely a gyűlölet és konok megnemértés érekapuját bezúzta. Az egész világ felfigyelt Petőfire és sorsüldözött nemzetére. Őt szolgálni, kultuszát hűséggel ápolni tehát ma sokszorosan szent kötelességünk. De az, a nemzeti irodalom művelése is.

Európa s a világ mai vajudásában, világnézetek harcában, irodalmi irányok elhalásában, tapogatózásában és útvesztőjében, minden országban, amelynek népe élni akar, ezer körömmel kapaszkodnak bele írók és olvasók annak az irodalomnak zászlóiba, amely irodalom a nemzeti talajban gyökerezik s mikor európai, büszkén és szégyenkezés nélkül vallja magát nemzeti-nek is. A magyar sorstragédiából, mint utolsó és éltető antennát kell megmenteni a tiszta magyar nyelvet és a nemzeti irodalmat, hogy minden magyar, akárhová is sodorta a világtörténelem és nemzeti szerencsétlenségünk vihara, megmaradjon a magyar szellemi közösségben. Ezt akarja a Koszoru. Ehhez a munkához segítségül hívunk mindenkit, írókat és olvasókat egyaránt, aki híve a nemzeti irodalomnak. Olvasókat azért, hogy nőjjen a hívők serege, írókat azért, hogy amint mi most közel ötven esztendő után nagy elődök nyomán kívánunk járni, legyenek ihletett és avatott utódok, ha mi már nem leszünk.

EMLÉKEZÉSEIMBŐL

Írta: HERCZEG FERENC

Meg kell ismertetnem olvasóimat azzal a családdal, amelynek körében a Gyurkovics-lányok apró történeteinek első ötletét szerezttem. Paulisi birtokosok voltak, néhány kilométernyire a szülővárosomtól. Egy szép és eszes mama és három feltűnően csinos és elmés leány. Mikor a leányok felnőttek, a délvidéki fiataltság sokat kezdett Paulisra járni.

A családfőt Fehér Sándornak hívták. Annyira különe ember volt, olyan kevés köze volt a társasághoz, amelyben élt, hogy az ő alakját sohasem tartottam volna alkalmasnak irodalmi alakításra. Ahhoz túlságosan valószínűtlen volt. A leányai azonban egy szeretetreméltó női típus képviselői voltak, amely örök-aszszonyi vonásokat viselt. Megjegyzem, hogy Gyurkovics-mama alakját nem Fehér Sándorné, hanem egy verseci szerb úriasszony, Szvaljevicsné szuggerálta nekem. Róla még szó lesz.

Fehér Sándor nagytudású ember volt, örökké gazdasági újításokon törte a fejét, elgondolásai meglepően eredetiek voltak, a kivitelben azonban mindig volt valami kis hiba és magában a feltalálóban is volt egy kis hiba; hamar megunta minden dolgát, elejtette és másba kapott. Egy nagy pajtája volt fantasztikus fogaskerekű masinákkal, amelyek haszontalanul rozsdásodtak.

Már azért is nevezetes ember volt, mert ő honosította meg Magyarországon a turkesztán dinnyét. Az ötvenes években kiállítás volt Párizsban, a kiállításon Turkesztánnak is volt kis pavilonja, holmi szőnyegekkel, állatbőrökkel és különböző növénymagokkal. Fehér jelentkezett a rendezőknél, hogy szeretne dinnyemagot vásárolni, de elutasították: semmi sem eladó. Megvárta hát, míg az őr ebédelni ment, akkor megbillentette az üvegharangot és zsebre tett egy marék dinnyemagot. Ebből tenyésztette az első magyar turkesztánokat és ha a cél szentesíti az eszközt, akkor a siker igazolta Fehér Sándort.

Egy időben azon dolgozott, hogy rózsasövényekkel védje a vasúti vonalakat hófúvás ellen. Versec és Temesvár között egy több kilométeres útszakaszt sövényekkel szegélyezett, amelyek tavasszal kábító pompában virítottak és olyan sűrűk voltak, hogy nyúl sem tudott rajtuk keresztülbújni. De azután abbahagyta a rózsailtetést, nem tudni, miért, bár a kísérletek igen biztatók voltak.

Később a katonai kincsártól kibérelte a temesvári várárkokat, összesen talán harminc holdnyi területet, hogy a falaktól védett ősi televényben a temesvári piac ellátására gyümölcs- és főzelék-kertészetet kezdjen. Ez a vállalata is abbamaradt még a kezdet kezdetén.

Egy nap bevallotta a feleségének, hogy teljesen tönkre ment és nem tudja, hogyan tartsa el családját.

— Majd én eltartom, — mondta az asszony — de van egy kikötésem: maga menjen el hazulról.

— Hová menjek?

— Minél messzibbre.

— És meddig maradjak?

— Egy pár esztendeig.

A leányok éppen kugliztak a kertben, mikor az apa, téli kabátban nyár közepén, egy kis cekkerrel és kék napernyővel a kezében, odajött.

— Én most elutazom, leányok.

— Hová, papa?

— Egyelőre Londonba, onnan tovább.

— Akkor kössön nyakkendőt.

Egyikük elszaladt a nyakravalóért, azt ráhurkolták, ő aztán sorra csókolta őket és elutazott, egyelőre Londonba. Jó egy pár esztendeig hírért sem hallották a Délvidéken.

*

Fehérné azalatt csakugyan rendbehozta a gazdaságot. Az én időmben ő látta el tejjel és vajjal Versecet és Temesvárt. Erősen megdolgoztatta leányait is és a három közül egyik mindig konyha-, a másik istálló-inspekciós volt.

Életük vezérmotívuma a takarékoság volt. Igen ügyesek és ötletesek voltak, nemcsak a ruháikat, hanem a bútoraikat is maguk készítették és emlékszem, hogy képereteiket száraz szőlővenyigéből fonták, dívánpárnáikat pedig tarka parasztkendők-ből varrták. Valami kedves öniróniával hangsúlyozták a szegénységüket, még akkor is, amikor már nem is voltak olyan nagyon szegények.

Különös, hogy a család is, a ház is határozottan előkelő benyomást tudott kelteni. Bár takarékosak voltak a végletig, igen jó társaságuk volt, a látogatókat rendszeren aludttejvel és turkésztán-dinnyével vendégelték meg. Ha vendégjárás volt Pauli-

son, akkor a konyhában és az istállóban mindig ült egy-két fiatalember, hogy az inspekciók el ne únják magukat.

Egy nap hazajött az apa. Nehéz koffert hozott magával, amely tele volt vadbivaly-szarvakkal. Sohasem tudódott ki, hol szerezte azokat és mit akart velük.

Egy paulisi házibálon (az ilyen mulatságra mi, verseciek szállítottuk a cigányt) hajnal felé a vendégszobába siettem, hogy cigarettát hozzak magamnak a készletemből és tévedésből benyitottam az öregúr hálószobájába. Fantasztikus látványban volt részem. Sándor bácsi keresztbevetett lábakkal ült ágyában, a hátát a faliszőnyegnek támasztotta, a fején török fez volt, ő maga mélyen aludt. A padlón vagy tizenöt szerb paraszt feküdt, azok is horkoltak. Ezt a Rip van Winkle-tablót egy gyertya pislogó fénye világította meg.

A leányok megmagyarázták, hogy a paulisi parasztok, mielőtt munkába mennének, hajnalban ellátogatnak Fehér Sándorhoz, hogy előadják ügyes-bajos dolgaikat és tanácsot kérjenek tőle. Közben megesik, hogy az öregúr elálmosodik, ilyenkor azt mondja: emberek, most aludjunk egy verset! — az atyafiak végignyujtóznak a padlón és addig horkolnak, míg Fehér fel nem költi őket, hogy lehet folytatni a tanácskozást.

*

Mikor évek multán megírtam a Gyurkovics-lányokat, hogy meg ne bántsam paulisi jóbarátaimat, a színhelyet a Bácskába helyeztem át, ahol addig sohasem jártam. A milió kedvéért felöntöttem ezt az alkotásomat kellő mennyiségű alkohollal. (Nálunk sohasem ittak olyan komolyan, mint odaát!) Ez különben felesleges óvatosság volt, a szellemes leányok jónéven vették, hogy az én karomon besétálhattak az irodalom legkülsőbb előszobájába.

Ezzel a szeretetreméltó családdal, amely mosolygó arccal, de imponáló eréllyel harcolt a balsors ellen, végül igen kegyetlenül bánt el az élet. Négyen voltak gyermekek: egy fiú és három leány. A fiú játék közben halálra sebezte magát egy flóbertpuskával. Maresa, a legnagyobb leány, aki engem mindig Veronese aranyzőke és édesmosolyú asszonyaira emlékeztetett, férjhez ment egy Neosil nevű, valamikor nagyon ismert váciutcai kereskedőhöz. Azt hiszem, főleg azért határozta magát erre a lépésre, hogy könnyítsen a családjára sorsán. Neosilt agyonverte egy zászlórúd, amelyet a szélvihar ledobott a Haas-palota tetejéről.

A második, Tilla, Jendrassik Jenőnek, a kitűnő festőművésznek lett a felesége. Rövid házaselet után meghalt gyermekágyban. A legkisebb Fehér-lány egy tüzértiszt felesége lett, az urán egy-két esztendő múlva elmebaj tört ki, melynek áldozata is lett.

Ilyen szofokleszi tragikummal fejezte be az élet egy fiatal író jókedvű és léha komédiáját.

*

Fehérék társaságában barátkoztam meg azzal a gyönyörű fiatal leánnyal, aki úgy magaslott ki környezetéből, mint egy exotikus pálmafa az erdőből. Őreá gondoltam, mikor első regényemben a kezdő bizonytalan kezével megrajzoltam Etel bárónó alakját.

Lazarevics Ankának hívták, leánya volt egy dúsgazdag és nagytekintélyű szerb birtokos családnak, amely rokonságot tartott a monarchia szláv katonai arisztokraciájával. Nagy-Szredityén laktak, nagyúri kastélyban, néhány kilométernyire Versectől, Anka azonban édesanyjával a városba költözött, mikor a szülei közt egyenetlenség tört ki.

Ilyen nőt addig csak Shakespeare későbbi drámáiból ismertem: ő volt a szép, eszes és öntudatra ébredt kultúrnő típusának képviselője. Egész lényét harmónia és — nem találok rá jobb szót — nemes pátosz jellemezte, amely talán a remek fizikumából eredt.

Ma különben Bécsben él, mint Bienenrth volt osztrák miniszterelnök özvegye.

*

Ha Fehérék Versecre jöttek, akkor a Szavljevics-házba szálltak. Lazarevicsék is mindennaposak voltak ebben a házban, amelyet huszártisztek is sűrűn látogattak.

Szavljevics Gyókó a maga idejében híres ügyvéd volt. Külseje némileg hasonlított Pasics volt szerb miniszterelnökhöz, a felesége pedig, akit az egész város Nánési néninek nevezett, léggömbhöz hasonlított. Olyan óriás testi terjedelme volt, hogy sok esztendei barátság után mindig újból és újból meghökkenem, valahányszor megláttam.

Ők voltak a legszenvedélyesebb és legpazarabb vendéglátók, akiket életemben ismertem. Nem is tudtak jóízűen enni, ha egy

féltucat jóbarát nem ült az asztaluknál. Meggyőződésem, hogy életüket legintenzívebben a vendéglátásban éltek ki.

Mivel házasságuk gyermektelen volt, Náncsi néni magához vette, ahány fiatal leány volt az atyafiságában, és egymásután kiházásította őket. Még pedig fényesen. Mikor kifogyott a rokonaiból, barátainak leányait vette a szárnya alá. Ebben a női kolosszusban annyi volt a sugalló erejű jóság és kedvesség, hogy vonzóvá tudta tenni azt a fiatal leányt, akit a kegyeibe fogadott.

Minél öregebb lett ez az emberpár, annál inkább érezték szükségét a fiatalok társaságának. Mi akkor mentünk hozzájuk, amikor mulató kedvünk volt. Ha ketten voltunk, addig üzengettünk, küldözgettünk a többi után, míg együtt nem volt az egész társaságunk.

Szerbek nem jártak a Szavljevics-házba, kivéve Lázárevicséket, akik azonban semmi közösséget sem tartottak a fajukkal. (Ők ezerholdasok voltak, pedig az ember, mint előbb már megállapítottam, csak ötszáz holdig lehet szerb.) Meg kell azonban jegyezni, hogy Szavljevics, mint minden szerb entellektüel, akivel találkoztam, nagyszerb volt. Mikor egyszer kissé kapatos volt, ami egyébként ritkán esett meg vele, megmutatta nekem az ágya fölött függő jatagánt és azt mondta:

— Látod, fiam, ha eljön a szerb nemzet nagy napja, akkor ezzel vágom el a torkotokat, pedig úgy szeretlek, mint az édes gyermekeimet!

A jóságos öregúrból akkor a szerb lélek beszélt. Magyarok és szerbek közt fegyverszünet volt, a fegyverszünet idején mély s forró barátságok szövődtek, de mindenki érezte, hogy a barátság csak addig tart, amíg áll a fegyverszünet.

Négy szonett

Írta: Havas István

Árva Júlia

Kihalt belőle a hitresi érzet,
Hamar felejtett, szól a régi vád —
Szíven ütött sokszor ez az ítélet,
Óh, megsajnálтам árva Júliát!

Nő volt. Sejtelve súgta, hogy a férfi,
Ki maga mondta: „Ott essem el én”,
Célját elérte s nem fog visszatérni,
S e szörnyű sorsban megtévedt, szegény.

Értékeit elküldte a halottnak,
Lelket cserélt, hogy új életbe kezdve,
A nagy üdvöt, mit vesztett, elfelejtse.

De a kábultnak, hitben elbukottnak
Egén gyakorta ment át egy ködös,
Halovány arcú, büszke üstökös.

Arany János

Az óra éjfélt üt. Alszik Szalonta,
Csak Aranyéknál ég még a világ.
A pislá fény (egy mécses öble ontja),
A csendfalakra pingál karikát.

A jegyző verset ír. Szép gyöngysorokba
Harangszót kondít, életet lehel.
Regék dandárja lüktet bodorodva,
Míg rímet dúdol, ritmust énekel.

S jön, kit idéz a regőlő ajak,
S ül asztalához. Ifjú, eleven,
Ámbár a multból kirobbant alak:

A könny s vágy szülte Toldi. Ott fakadt
A monda telkén, ős dalrejteken,
Ahol népfenség a Történelem.

Bacsányi

„Ez itt Tapolca, szép nőm, itt születtem,
Köszöntlek végre a honi tanyán!
Ölelj tovább, mint egykor száműzötten,
Vadidegenbe' tetted, annyi sorscsatán.

Isten hozott, ki fény voltál, szívedben
Napot hordozva, koldus-éjszakán,
Éltünkben s holtan is, a linzi kertben —
Adjon porodnak most üdvöt hazám!”

„Puha, meleg föld érte csontomat,
En jó uram, hogy rám borult göröngye:
Érzem, az anyafölded drágagyöngye.

Bocsáss meg néki, esupa hódolat.
A bölcs Utókor csókolt itt kezét,
Elődjeért, ki egykor vétkezett.“

Kazinczy

Zarándokok, a boldog Almodónak
Szent a nyugalma sírja őrhelyén:
Ajkak, harangok hogyha róla szólnak,
Ünnepzengésök legyen tiszta, mély!

Szentségek laktak minden kis sorában,
Ha tintával, ha vérrel írta le.
Fényében Goethét, Molièret mosolyával
Ültette át hős igyekezete.

Föl ne keltsétek! Bátor gondolatját
Szépíti most is a hitszülte mámor,
Hisz vértanú volt a nagy literátor.

Ti értenétek meg vasakarátját,
Az áldozatot, melyből tette folyt? —
Ti, kikben az eszmények fénye holt!

AZ INFÁSNŐ PARANCSA

Írta: PEKÁR GYULA

Künn a Provánsz illatos káprázata kacag, de az útszéli kocsnába bevetődő vén koldus többé nem láthatja, — a rongyos vak troubadur tétován áll meg az ívő ajtajában, gitárjának a hurjaiba csap és énekelni kezd. Én gyalogprózában írom utána...

*

Halljátok-e? A rengeteg homályában éled a szirt, ébred a visszhang, riadtan fut egy száguldó paripa után, — menydörgő csattogással üzi a nyomát, hős Bertrand vágat a Pyrenéeken át. Látjátok-e? Bércsek állják útját, vizek tartóztatják, sisakja tolla elhull a gallyak közt, nő a por mögötte, szél süvölt mellette s ő rendületlenül csak tovább vágat. Kakuk, rigó, szajkó, inti, szólítgatja: „hős Bertrand, hová sietsz? Vigyázz! Könnyű a pihe, könnyebb a por, legkönnyebb a szellő, de még ennél is könnyebb a hűtelen, csalfa nő!“ Ő nem hallja, tovább száguld, futva menekül régi társai, a keresztes vitézek elől. Hej, tán rá se ismernének többé ezek a fegyver-testvérek. Bujdosó szegény lett az egykori dús vezérből, a kincses palatinusból: cafat a címeres köpenye, páncélinge tépett, csak kardja ragyog még a régi fénnel. Éles az még, büszke, mocsoktalan, megvédi ő vele azt az utolsó kincsét, melyért cserében mindenét áldozta. Nyergében mögötte ül a cordobai szép mór infánsnő, hitetlen kedvese: Fatime...

Mohamed paradicsomának a csengetyűs fái alól való ez a leány, — ajka vágy, mosolya ígézet, szeme kárhozat, jelenése a poklok kísértése. Fátyolos teste lovagjához símul s ahogy vasinges derekát átfogja, gyöngyös ébenhaja fekete felhőként úszik utána. Hős Bertrand egyre hátra fordul s féltékeny szavakkal könyörög hozzá, de az infánsnő már csak unottan figyel s alig hallja a forró vallomásokat. Inkább vissza tekintget s az utánuk esaholó két szép kopónak csettint...

— Mennyem és poklom te, mondd, szeretsz-e, bűbájos Fatime? Mit érzesz?

Nevet a mór leány, majd vállat von:

— Csak azt, hogy ez a nyereg a testemet töri.

— Felelj, szeretsz-e mást?

— Unom már ezt az utazást...

— Oh Fatime, miért is kellett megismernem téged? Hős voltam egykor, diadalmasan csaptam le hitetlen fajodra s jutalmul heregi koronát, fejedelmi javakat nyertem. Egy napon aztán rád találtam, megigéztél, raboddá lettem s karodban im hol hová zülöttem! Immár egyházam átka sújt le rám, koronám, kincsem, minden aranyom elolvadt ujjaid közt, mint Pyrenék csúcsán a hó...

Fatime ásítva néz végig kopott hősén. Csengő gúnyjal kacag:

— Szegény Sire Bertrand, sajnállak, de mondd, az a te elolvadt aranyod hogyan adjon fényt szépségemnek?

Az infánsnő trillázó dalba kezd s újból csettint az ebeknek:

— Fejedelmi pompádból e két kegyelt kopód maradt meg csupán.

— Szépek, úgy-e?

— Főként az a rubintos arany nyakravaló szép rajtuk.

Hős Bertrand hívően, reménykedően tovább szaval:

— Szép Fatimém, ne ijedt te meg a szegénységtől! Koldus vagyok ma, de meg lásd, holnap gazdaggá és hatalmassá leszek én megint. Lesz kincs, ami fényt adjon szépségednek, lesz arany, amit újból elverhessél. Megyünk a Provánszba, Bretagneba, a normandi herceg udvarába.

Az infánsnő kelleetlenül vág a szavába:

— Mondtam már, unom ezt a fárasztó utazást.

— Türelem, imádoztam, hisz dicsőség és aranypalota vár reád. Ha kell, felhatolok az északi végekre, Thuléban királlyá leszek s téged királynómmé teszek!

— Szép, — durcáskodik Fatime, — de ami csak lesz, az még nincs meg s én nő vagyok, a készet, a van-t szeretem. Csak a ma fiatal, a holnap már öregség, én ma élek s szépségemnek még ma kell az az aranyos fényesség! Belátod úgy-e, Sire Bertrand?

Azzal újból évődve csettint a velük szaladó kopóknak. A szerelmes vitéz épp felelni akar neki, midőn lova riadtan hőköl vissza a bérces út fordulójánál. Majd összeroppannak valakivel... a kavargó porfelhőből egy kék acélba szíjjazott lovag bontakozik eléjük. Daliás ifjú az ismeretlen, földig ér a paripája címeres szoknyája, kincses a jelenése, korona szikrázik a sisakja búbján is. Fatime ijedten sikolt, de feje a következő pillanatban már kíváncsian búvik elő kopott lovagja válla mögül. Nézi a pompázatos idegent, szeme móhon latolja a kék páncél aranyát s a sisakkorona drágakövei díszét...

A Kék Lovag is ámulatlan rántja vissza lovát. Alig látja Sire Bertrandt, őt Fatime igézi, elbűvöli tekintete az infánsnő sötét szemébe mélyed. Egy percre csupán . . . s pillantásaik máris összefonódnak. Vajjon mit súg neki, mire tüzeli a mór leány bűnös szeme? A bújdosó keresztes csak akkor eszmél, mikor az ismeretlen arca már szenvedélytől lángol:

— Mihály arkangyalom, szép e hölgy s kívánatos! Ki vagy te, lovag?

— E hölgynek ura vagyok, — komorodik Hős Bertrand, — és te ki vagy?

— Az, aki e hölgynek ura leszek!

Egyszerre csapnak kardjuk markolatára. Villan már a két acél, de az infánsnő sikolyára mégis megállnak. A kopott hős leereszti kardját:

— Én eddig csak hitetlen vért szoktam volt ontani, merénnyel miért készítesz testvérgyilkosságra?

A Kék Lovag előbb ismét a Bertrand háta mögül integető Fantimére tekint, aztán hanyagul zörrenti kardját hüvelyébe:

— Igazad van, keresztény vért mi ugyan minek ontanánk? Kardunk szava csak a mi akaratunk, döntsön kettőnk közt egy méltóbb akarat, döntsön e hölgy szava. S ha engem talál követni, ellenkezel-e majd?

— Istenemre, nem! — kiált Sire Bertrand bízó hévvel, — rajta hát, ő hadd döntsön! Fatime, im válassz, engem követsz-e, vagy ezt az ismeretlent?

Az infánsnő könnyedén földre siklik a nyeregből, lesütött szemmel áll meg a két lovag közt s pirulva csipkedi fátyola szegélyét. Végre felveti bársonyos fekete pilláit. Néz kicsit búsan, kicsit ijedten Hős Bertrandra s vállat von.

— Fatime, hát habozol?!

A kopott hős elképped, szava vádoló, szeme szinte fenyegető. S ez dönt. A mór leány rémulten menekül új szerelmeséhez. Megragadja vaskezét, kengyeléhez simul. A győztes Kék Lovag örömittasan kapja fel nyergébe. Ott fenn az infánsnő már nem fél többé. Kacér mosollyal búcsúzik:

— Sire Bertrand, bocsáss meg! Messze van Thule, messzebb a feledésnél is . . . íme, enyém a ma, mit keressem veled a holnapot?

Azzal a Kék Lovag karjában elrugtat a sötét rengetegbe. Az ifjú egy öreg tölgy alatt Fantime elé borul a mohára. Édes az első csók, édesebb a második, a harmadik után már egészen esztét veszti

a lovag. Ajkáról magába szívta a mézet, immár akaratnélküli báb a mór boszorkány piéi ujjai közt:

— Angyal vagy démon, ki vagy te nő, ki akkor győzesz, mikor megadod magadat? Elraboltalak s íme már is a rabod én vagyok. Sisakkommal együtt itt a koronám lábadnál. Parancsolj, kedvedre, mit tegyek, a Napot hozzam le neked az égről?

Az infánsnő mosolyog, gyönyörködik új áldozata vergődésében. Fürteibe mélyeszi ujjait s pillanatra elgondolkodik. Aztán nagyot kacag:

— Bolond fiú, nem kérek én tőled oly igen sokat. Csak két kutyát. Hős Bertrand két kopóját. Azokat akarom. Szépek! Szép az a rubintos arany nyakravaló rajtuk... Nos, mit bámulsz? Vágtass utána s hozd el nekem őket!

A Kék Lovag zavarodottan habozik:

— Még a kopóit is elvegyem tőle?

— Mi az? — indulatoskodik Fatime, — habozni mersz?! Most csak azért is, csak annál jobban kívánom őket. Még se halad parancsomat? Vágtass azonnal, különben nem szeretlek...

Hős Bertrand ez alatt tovább vágtat a Pyrenéken át. Búsán töpreng a földi örömök gyarló mulandósága fölött s könye hull páncélinge mellére: „nincs én nekem már senkim többé e földön!“ Tehetetlenül lógatja le két kezét s észre se veszi, hogy mellette szaladó kutyái azt a reszkető két kezet ugrándozva, mint nyalogatják. Csak akkor eszmél, mikor a sűrűből csengve-bongva ismét a Kék Lovag toppan eléje:

— Sire Bertrand, megállj még egyszer egy szóra!

— Ember, mit akarhatsz te még én tőlem?

— A két kopódat. És nem is én, az infánsnő Fatime akarja őket. Az ő parancsa!

A bújdosó kereszties búsán tekint hátra. A kutyáira néz s a kopók okos szemmel, kérdően fordítják félre a fejüket, úgy pillantanak rá vissza. Fájdalmasan nyíznak, — nyilván a gazdájuk bánatát szeretnék tudni, tán hogy segíthetnének rajta. A kopott hős megadóan hajtja le fejét:

— Tehát még a kopóimat is?... Rajta! Mivel azonban az elébb maga Fatime döntött kettőnk közt, illendő, hogy ezuttal a kopók is maguk döntsenek sorsuk felett.

— Helyes!

Hős Bertrand erre int az ebeknek. Odaparancsolja őket egy fa alá, majd ellenfeléhez fordul:

— És mos te jobbra, én meg balra! Hivogassuk a kutyákat, meglássuk, melyikünket fogják követni. Aki után mennek, azé hadd legyenek.

Azzal indul is már, hátra se néz, szóval se hívja ő a két ebet. A Kék Lovag azonban csak annál buzgóbban igyekszik őket magához édesgetni. Hiába fárad, hasztalan szólítja, csábítja, esalogatja a két kopót, — a két eb hű marad! Egy darabig morogva báméskodnak a kísértőre, aztán vigan esaholva urukat követik a kutyák, — bánatos Hős Bertrandt a Pyrenéken át...

*

Pattan a gitár húrja, utolsó strófáját zengi az öreg vak troubadour:

— Hallottátok a balladát, az infánsnő parancsát, — ti férfiak, sohse felejtsetek a pyrenei böles kakuk szavát: könnyű a pehely, könnyebb a por, még könnyebb a szellő, de legkönnyebb e földön a kegyetlen csalfa nő...

Semmisem lenne másként

Iria: Falu Tamás

*Semmisem lenne másként,
Ha el nem jöttem volna,
Csak az élet vonata
Nálam nélkül robogna.
Másé volna e könnyesepp,
Másé volna e lábnyom,
A legparányibb kör sem
Érezné, hogy hiányzom.*

*Mint, ahogy egész bizton
Én itt ahelyett élek,
Kit elsodort a halál,
Vagy elsodort az élet.
Mert így folyik itt minden,
Születéstől halálig:
Aki vagy, sohsem az vagy,
Hanem mindig egy másik.*

ESZMÉK ÉS IRÁNYOK LEGÚJABB IRODALMUNKBAN

Írta: KÁLLAY MIKLÓS

A kortárs számára mindig nehéz volt kitapogatni azokat a láthatatlan áramlatokat, amelyeknek egymásba folyása az irodalmi élet kavargását adja. De ez a feladat ma talán kétszeresen is súlyos. Egy átmeneti korszak megduzzadt vadvizei után csak most kezd lehiggadni, megtisztulni az ár. Még nagyon is sok az örvény, a tétova hullámringás, s az áramlások még alig-alig találtak meg biztos irányukat. Egy nemzedék úgyszólván kiesett az alkotás legelevenebb lendületéből s az új nemzedék jóformán nem is eszmélt még magára.

Irodalmunk és egész szellemi életünk szinte ezredéves hagyománnyal csatlakozott nyugathoz. A nyugati eszmék visszhangzottak nálunk ezer éven keresztül. De a sziklafal, melybe a nyugat hangja beleütközött, rendületlen magyar szív, magyar talajba gyökeredzett lélek volt s a maga színeire és ízeire átváltva zúgta vissza a legnyugatibb eszméket is. A középkor Mária-dicséretei a magyar népdal naiv édességével és ősi zamatával zendítették meg itt a friss áhítat érzékeny húrjait. A reformáció bibliafordítása a Károli-biblia orgonazúgásos magyarságában virágzott ki. Az ellenreformáció európai megújhódása, Bellarmin Róbert eszméi Pázmány fogalmazásában szinte paraszti tösgyökerességgel születtek újra a magyar próza közvetlen természetességű prozodiáját. A tizenyolcadik század precióz bája Csokonai magyar hímévé csinosodott s a világhorradalmi eszmék viharából Petőfi nemzeti szabadság-szerelme sarjadt ki. Még Arany józan, paraszti magyarságának is nem egyszer csodálatos rokonsága mutatkozik lord Byron arisztokrata világnosztalgiajával s a montmartrei francia álmok szimbolizmusa átizzott nálunk Ady háborgó, keserű, káromlón imádkozó, dacos fajszeretetévé.

A háború tüzes, halálos árkot hasított közénk és nyugat közé s mikor a béke lassan megint hidat vert a szakadékon, már megszakadt az átáramlás folyamatossága s a kinn közben felhalmozódott új irányok és kísérletek tömeges tódulása egyszerre rohanta meg a fantáziákat, amelyek azt sem tudták, hová kapkodjanak. Stílus- és eszmezüszavar támadt, amely szinte drámai dilemmává ütközött a lelkekben ennek az átmeneti kornak egészen természet-

szerű konzervatizmusával s hogy az új irány érvényesülhessen, sokszor jelszavakat kért kölcsön ettől a konzervatizmustól.

Ez legtöbbször zilált és egészen kiismerhetetlen állapotokra vezetett. Nem voltak egységesen kialakult irányok, amelyek egymás mellett vagy egymás ellen próbáltak volna érvényesülni. Legtöbb író, — különösen az újonnan indulók, — egyénileg igyekezett tájékozódni. A beérkezettek haladtak a maguk megszokott, legfeljebb kissé a korszerűség felé kanyarodó vágányain. Így az irodalmi irányzatoknak megszámlálhatatlan kis szigetei maradtak. Ahány író, annyi irány! S ebben a kusza szövedékben a főtartó szálatokat kikutatni sokszor igazán a lehetetlenséggel volt határos s pontosan és hiánytalanul nem lehet ma sem, amikor már bizonyos megállapodottság érezhető s az irodalmi életnek határozott irányban való előrelendülése elvitathatatlanul megindult.

Kétségtelen, hogy a háború és a forradalmak után egységesen és diadalmasan felkerekedő nemzeti és keresztény irányzat határozottan rányomta bélyegét az irodalomra is. Ezzel együtt magasabb és nemesebb idealizmus felé való törekvés vált érezhetővé írónk legnagyobb részénél. Az irodalom kettészakadása nem szűnt meg, csak a választóvonal változott, s ezúttal inkább világnézeti és politikai ellentét szakította az irodalmat jobboldali konzervatív és baloldali radikális irodalomra.

A nemzeti jelleg különben a háborúelőtti irodalomból sem hiányzott. Megvolt sokszor olyan írókban is, akiket bizonyos irányú elfogultság sokszor illetett a nemzetietlenség vádjával. Ugyanez áll a vallásosságra is. A pogánykodás például csak módoros sallang, felvett póz volt Ady költészetében, aki éppen legtisztább, metafizikai verseiben az emelkedett kereszténység himnikus áhítatával szólalt meg. A nemzeti jelleg erősebb kidomborítását elnyomta ugyan bizonyos fokig a lüktetőbb érverésre kapott elvárosiasodás, amely a polgári kozmopolitizmus egyszínűségével kezdte már beleszürkíteni a magyar irodalmat az európai naturalizmus sodrába.

Érdekes tünete a kornak, hogy az alapjában konzervatív szellemű irányzat kifejezési formáit legtöbbször, sőt éppen legtehetségesebb képviselőinél a nyugati stílus-forradalmaktól vette kölcsön. Nyugaton az új festői stílusnak megfelelően s velük párhuzamosan vagy nyomukban alakult át a költői nyelv és az irodalmi stílus. Nálunk a képzőművészeti formák forradalma nagy lépéssel megelőzte az irodalomét, míg viszont jó három évtizeddel

ezelőtt a Nyugat irodalmi átalakulása járt jóval előtte a képzőművészetének.

A nyugati, úgynevezett expresszionista, aktivista irányok átszívárgása már a háború végefelé megkezdődött. Eleinte csak egészen kis írói csoport körében, később tömegesebben, bátrabb és szervezesebb nekilendüléssel. Az új irányok követői, akik közt nem lehet a radikális érzelműek többségéről beszélni, kis folyóiratok fantasztikus című és kiállítású revük körül csoportosultak. Az aktivizmustól a legszélsőségesebb kubizmusig, sőt a logikus kifejezési formákat teljesen megbontó dadaizmusig s a belőle sarjadt legújabb szürrealizmusig, minden kísérletnek és hóbortnak akadtak itt hitvallói és kérészéletű szócsovei. De lassankint a legszélesebb áramlású expresszionizmus is teljesen elszigetelődött, majd éppen úgy, mint nyugaton, elzúgott a hullám, s a különböző stílusforradalmaknak, amelyek közül nálunk a prózáig egyik sem jutott el, ma már legfeljebb egy-két rajongója akad. A megduzzadt és megzavarodott vizek visszatérnek medrükbe s az áradásból nem marad vissza más csak talán a képzettársítás frissebb és gazdagabb érvényesülése a stílusban és a költői képek alkotásában s ezzel együtt a nyelv plasztikusabb rugalmassága és kifejező ereje a megolajozott formák nyikorgástalan simasága helyett.

Visszamaradt azonkívül egy újfajta naturalizmus. Az új irányok szertelenségei tulajdonképpen a naturalizmus visszahatásának túlzásaiból fakadtak a szimbolizmus eléteriessedő finomságával szemben. A stílusforradalom egyben az új naturalizmus romantikus dagálya volt, egy más síkon megismétlődő Sturm und Drang, amely úgy érezzük, végleg kitombolta már magát s lassankint, nyugaton is, a naturalizmus új klasszicizmusává zsugorodik össze. Ez az új, leegyszerűsítésre törekvő irány az *új tárgyiasság*, amely versben és prózában egyformán kezd már nálunk is érvényesülni.

Ebbe az irányvonalba tartozik az új népiesség, amelynek egész iskolája van már itt kialakulóban. Sokan abban látják a magyarozatát, hogy a fiatalabb költői nemzedék szakítani akar a nyugati kapcsolatokkal és visszakanyarodik a magyar hagyományokhoz: elsősorban Petőfihez. Ez a népiesség azonban egészen más. Petőfinél tiszta demokrácia volt, a nép naív képzetének üde és egyszerű kifejezési formáinak újjászületése a műköltészetben. Az új népies költőknél szinte gőgös, ősiességeket kutató

paraszt-arisztokratizmus, amelyet Dózsa Györgyig visszajárató szociális és forradalmi izzás fűt. Tudatos törekvés érezhető, amely a parasztság történelmileg egymásra halmozódott rétegeiben akarja elmélyíteni az irodalom gyökereit. Ennek a törekvésnek egyik tünete, hogy egyre-másra fedezik fel a paraszt-írókat. Akad ezek közt kisebb-nagyobb tehetség, többé-kevésbé eredeti szellem. Sajnos, legtöbbjük írásán nem a paraszti gyökerek elmélyedése érzik, hanem inkább a paraszti virág műhatásokkal kierőszakolt, hirtelen nőtt nyílása, az irodalom melegházának mesterkélttségében.

Az új népiesség mellékhatása a nyugaton is sokat emlegett *populizmus*, amely a nagy világvárosok proletár tömegeiben, mint új, homogén negyedik rendben, keresi az új érzelmi és életproblémák ihlet- és tárgyadó forrásait. Nyugaton azonban, főleg a költészetben, már erős visszahatás indult meg az új naturalizmus szemben. Brunetièrenek, a nagy francia esztétának, előre sejtő megállapítása, mely szerint a költészet a szívekben visszhangra kelt és képekben kifejezésekre jutó metafizika, a mai lírára illik rá csaknem betűszerint. Az új költőkben csakugyan valami csodálatos, természetfölötti érzelmesség lobog a dolgok spontán átélésére s a köztük láthatatlan kapcsolatokat teremtő spirituális összhang megérzésére. A léleknek a láthatatlan lényeg áramlásaiba nyúló titokzatos antennájaként működik ez az érzelmesség s hangszóróin a legkülönösebb zenék élednek meg. Nálunk még csak tapogatódzva bontakozik ez az új szellem, de nyomain már érezhetők a legújabb lírai antológiákban, amelyek szinte egységesen mutatják a fiatalabb nemzedék tájékozódását a *tiszta költészet* felé s visszatérését a vers zárt formáinak régi szépségéhez is.

*

Ez különben szintén egyik tünete az új korszak egyetemes konzervatizmusának. Más vonalon ez a konzervatizmus bizonyos félénk meghátrálásban érvényesül az eleven élet új viszonyaival szemben. Pedig az új életviszonyok, a minden vonalon érvényesülő gyökeres változások a társadalmi és lelki kérdések számtalan új változatát vetették fel.

Új életlehetőségek, új létküzdelmek új embertípusok egész sorát alakították ki. Mégis igen sokszor érte az új irodalmat az a vád, hogy nem merít az új kínálkozó tárgyakból, melyek úgyszólván a porban hevernek előtte. És csakugyan, mint a regény-

ben, mint a színpadon új biedermeier szelid, idilli hangulata lett úrrá. A meggyarapodott olvasótábor szélesebb rétegei is ezt a megnyugtató középszert, a viharok komor zengése után a régi szép idők emlékének csöndes, alkonyi verőfényét kívánták. Divatossá váltak a visszaemlékező regények, új, merengő memoire-irodalommá sokasodott a nyílt vagy burkolt önéletrajzi regények eláradása, amelyekből csak néha sir ki egy-egy drámai önvallo-más megrázó, mély emberi hangja.

Ennek a multbanézó iránynak végső kicsengése a történelmi regény új kivirágzása, ami különben azzal függhet össze, hogy az erősen megindult tudományos történelmi kutatás élénken ebbe az irányba terelte szélesebb rétegek figyelmét is. Tény azonban, hogy a nagyvonalú történelmi regénynek reneszanszát éljük s legkiválóbb szépprózai tehetségeink legjava alkotásai ebbe a kategóriába tartoznak. A történelmi regény válfajának tekinthető a riport-regény, amely tulajdonképpen a közelmúlt vagy a jelen kissé felszínes, de eleven szemléletű krónikája. A riport-regénynek, — részben az új amerikai irodalom hatása alatt, — szintén tehetséges művelői akadtak legújabb irodalmunkban.

Nem lehet azonban tagadni azt sem, hogy az a nagy átalakulás, amely a lélektani és társadalmi regényben Marcel Proust, James Joyce s az új angolok, továbbá a freudizmus lélektani kutatásai nyomán a külföldi irodalmakban végbe ment, nálunk eléggé hatástalan maradt. Itt is észrevehető bizonyos törekvés, hogy megteremtsék a külföldön már valamennyire kialakult kollektív-regény típusát. Ennek a regénynek hőse a kollektív-ember. Ezt a megjelölést azonban nem egészen úgy kell érteni, hogy az új típus egy nagy, kollektív tömeg minden jellegzetes tulajdon-ságát és lelki aspirációját egyesíti magában. Igaz, hogy az új típus szélesebb társadalmi rétegek tipikus képviselőjének is be-illik, de kollektív önmagában is. Ez annyit jelent, hogy a regény aprólékos figyelmet szentel legjelentéktelenebb életkörülményei-nek, minden befolyásoló vonatkozásának. A hősen egész kora és multja, sőt elképzelhető jövője is benne él. Ábrázolásánál az idő mint negyedik dimenzió jön figyelembe. Nem is annyira kollektívizmusról, mint inkább totalizmusról kellene nevezni ezt a törekvést, amely a regény alakjainak és történéseinek hosszmet-szetét és keresztmetszetét akarja adni egyszerre. A legkülönbö-zőbb irányokból és a legkülönbözőbb világításokban készít lelki pillanatfelvételeket. Még a gondolat születésének és kialakulásá-

nak életfolyamatát is meg akarja rögzíteni a belső monológok látszólag összefüggéstelen villanásaival. Ezeket a pillanatsfelvételeket aztán nemcsak egyvégtében pergeti, hanem egymásba, egy síkra is vetíti, mint a filmekről tanulta. Párhuzamosan adja a külső és belső életfolyamatokat s ezzel a regény páratlan életgazdaságát és sokszor kísérteties erejét teremti meg. Igaz, hogy ehhez nagy stílusművészet, a kifejezési hűségnek végtelen finomsága, érzékenysége és biztossága s a nyelvnek minden árnyalathoz símuló gazdagsága is kell. Ilyen nagy művésze az új pszichológiájú magyar regénynek még nem született meg, de ebben az irányban is történetek már tapogatózások.

Elevenebb vallásos érzés a kor egyetememes szellemi irányzatának másik főtényezője a megerősödött nemzeti szellem mellett. A szkepszis kiszorult jórészt még a baloldali és radikális irányzatú irodalomból is. Másrészt a vallásos érzés feltámadásával függ össze egy fiatal, erős és tehetséges katolikus irodalom kialakulása, amelynek munkásai közül sokan főleg a líra és az essay terén a magyar szellemiség legelső arcvonalába tartoznak. Meggyarapodtak úgy számban, színvonalban, mint népszerűségben ennek az irányznak folyóiratai is. Ez az új katolikus irodalom azonban csöppet sem konzervatív, vagy élettől elzárkózott. Főleg a külföldi egyetemekről visszatérő katolikus ifjúság új nemzedéke nem lát a katolicizmusban korlátozó, visszatartó gátat, hanem azt az örökifjú, mindig új termékenységre kész, magas életideált érzi benne, amely egyedül alkalmas a mai nagy problémák megoldására. A protesztantizmusnak nincs ilyen tudatos és egységes irodalmi programja, tagadhatatlan azonban, hogy folyóirata szintén emelkedik színvonalban s főleg kritikai részében igen erőteljes és kultivált. De függetlenül a kifejezett világ szemléletű irodalomtól, bizonyos spirituális elmélyedés érezhető számos más írónknál is s ami újabb irodalmunkból nem hiányzik sem a spirituális költészet, sem a hasonló szellemű próza.

Az essay-irodalomban és a kritikában általános fellendülést hoztak a legutóbbi évek. A szellemtörténeti irány szempontjainak gazdagsága, az új egyetemek körül megindult lökötő intellektuális élet s a külföldi ösztöndíjak magasabb kultúr színvonal kialakulására vezettek, amely elsősorban esztétikai irodalmunkban érezteti hatását. Sok a széles és mélyreható műveltségű, éles

analízisű és kemény dialektikájú kritikuskunk s a folyóiratok nagy számában bőven jutnak szóhoz. A kultúrszínvonal általános emelkedése kevésbé érvényesül a szépirodalomban. Alapjában több az ösztönös, mint a gondolkozó írónk. A filozófikus alapötletű regény egészen kis hányadra szorul. Az intellektuális regénynek az a magas színvonalú kivirágzása, amely az angol irodalomban Huxleynál vagy Chestertonnál, vagy a spanyol irodalomban a legragyogóbb szellemű alkotásokra vezetett, nálunk még eddig meg nem érkezett teheségekre vár. Talán szépíróink filozófiai hajlandóságának hiánya az oka, hogy az igazi nagy dráma sem született meg a mai irodalomban s tehetségünk csak többé-kevésbé sikerült színpadi színművekre futja.

Hangban, színben, problémákban hirtelen fel sem mérhető gazdagodást jelent az az irodalmi decentralizáció, amelyet az elszakított területek új magyar központjaiban pezsgő lüktetéssel nekilendült irodalmi élet indított meg. Ennek a tanulmánynak nem célja az utódállamok magyar irodalmának behatóbb elemzése. Az általános irányvonalak, amelyek a szűkebb értelemben vett magyar irodalom új áramlásait mutatják, magyarázatban érvényesülnek a trianoni határokon túl is s láthatatlan és politikai hatalom erejével meg nem akadályozható egységet teremtenek a mesterséges határokkal szétdarabolt magyar irodalomban.

Manapság sokszor érte vád az irodalmi társaságokat, hogy idejüket mult, mumiaszerű intézmények, amelyeknek szerepe a ma irodalmi életében elenyésző. Ez a vád semmiesetre sem jogosult, de különösen nem az a Petőfi-Társasággal szemben, amely erősen tartja az érintkezést mind az élő irodalommal, mind azzal a tényezővel, amelynek számára az irodalom készül: a nagy közönséggel. A Petőfi-Társaság gyűléseinek óriási látogatottsága mutatja, hogy ez a viszony kölesönös, tehát az érdeklődés a közönség részéről is megvan. Hogy a Társaság most régi folyóiratát, a Koszorút is felújította, csak újabb jele, mennyire fenn akarja tartani és ki akarja mélyíteni kapcsolatait, a mai irodalommal, amelynek minden komoly irányát és nemzeti szellemi törekvését a legmelegebben és leghathatósabban kívánja támogatni, éppen úgy mint a multban tette, a jövőben is.

Szüreti szózat

Írta: József Ferenc kir. herceg

Nyissatok kaput az őszenek!
Abrándos képeit festi az égre,
Kontáruul játszik a nyárnak színébe
S az égen a felhők összeverődnek.

Nyárutó: lázálmok pirkadnak fönt.
Alkonyat: elvérző színeket önt
Egyaránt elfáradt földre és égre.
Fákon a vadszöllő pírja eléggve
Hull már és készül a szemfödő leple,
Napban még játszik a fáradó lepke.

Hej, szüreti mámor,
Már érik a bor!

Nyissatok utat a bornak!
Megtört a szőlő, a mustok is forrnak,
Szomjas a pincének, embernek torka!
Gyűljetek viganók szüreti torra!
Sírbolt a pince, megfekszik a bor,
Benne a bánat, a mámor, a kor.

Hozz egyet a százból, már nyissatok ki,
Hadd halljuk a multat, mily hetykén zengi
Ottan a mélyben a fekete hordó
A mult század évszámát békésen hordó.
Verd csapra az oldalát,
Hadd mondja el volt szavát,
Benne van sóhaja, negyvennyolc bánata,
Kossuthnak gyönyörű gyöngyöző szózata.

Érintsed ajkam,
Hogy Petőfit halljam!
Tüzes csóváját vesse az égre,
Gyujtsa fel kezünkben telteink végre.

Petőfi lelke, miért járod a multat?
Szeptember vége s az idő elhullat.
Miért járod az ünnepi csarnokok díszét,
Szemeddel érintsd a magyarok lelkét!

Vagy csapra a hordókat mind,
Hogy lássuk a borban a bíborszínt,
Így folyjon el éltünk,
Így haljon reményünk!

Nyissatok kaput az őszenek, a bornak!
Bennünk mélyben a mustok még forrnak,
Már vegyül az ó-bor s az új-bornak csókja
A szebb jövőt fajtánknak szíve kiforrja.

LÁT-LAK-E MÉG?

Írta: KOMÁROMI JÁNOS

Azon az augusztuson tudtam már, hogy soha-soha nem leszek növendéke többé a diákvároskának, mert pesti joghallgatónak kell lennem szeptembertől fogva... Akkor tudtam már, hogy huszonöt esztendő is belemulhatik esetleg, amire viszontlátom a Taktaközt, de a kis Radványi Márhának a cipőeskéje nyomát sem fogom megtalálni... Búcsúztam-búcsúztam mindentől: az Ondava vizétől, a Labore nyárfától, a vinnai vártól, északi hazám fenyőinek zúgásától és a szélben hajlongó szilfától a házunk megett.

Egy volt hátra még csak, a szülőfalum: Vinkóce.

Szent István-napjára készülődtem oda, mikor is az Ondava mente legnagyobb búcsúja szokott végbemenni Vinkócon. S véletlenül ennek az esztendőnek búcsúnapjára esett, hogy nagybátyám, Szopkó Mihály egyszer már jól akart lakni kásával.

Ez viszont így történt...

Szopkó Mihály ez esztendő augusztus eleje körül, ráunván végül a világi gyatraságokra, így sóhajtott föl:

— Istenem-Atyám, aki létrehozta mindnyájunkat, ha én kásával lakhatnék eccer jól!

Távoli fuvarozásból tért meg akkor is. És hogy im leszállt volna halkán a nyári este, Szopkó Mihály leült házacskája keskeny agyagtornácára s rá gondolván fárasztó életére, önkéntelenül felsóhajtott, kapcsolatban a kásával.

Meghallotta ezt a szívremegtető sóhajtást a felesége, született Balogh Erzsébet asszony, aki épp a fejéből tért meg s megnyugtatóni igyekezett az urát:

— Ha csak ennyi a bajod, Mihály, Szent Istvánra eheco majd annyit, amennyi beléd fér...

Szopkó Mihály felkapta a fejét s érzett rajta, hogy meg van illetődve e pillanatban:

— De törötteukorral és fahéjporral meghintve!

— Úgy lesz, Mihály, — csillapítgatta zsajtárral elmenőben az asszony.

S ettől az időtől kezdve Szopkó Mihály izgatottan kezdett készülődni az első királyunkról elnevezett búcsúnapra meg a kásaevésre.

Híresek voltak valamikor Vinkócon ezek a búcsúk! Tizenöt-husz falu népe vonult föl reájuk templomi zászlók alatt, kegyes énekeket zengve. Jöttek a legények ólmos nádpálcákkal, nyalkán, darutollal a kalapjuknál és sereglettek a leányok sokszínű vigánokban... Valamelyik híres pap mondott misét a templomban és sok pap mondott szentbeszédet a templom előtti nagy tér különböző pontjain, zúgtak a harangok, Isten dicséretére szólítván minden jámbor keresztényt s a bénák és csonkák keservesen elnyújtott énekszóval rimázkodtak és tárták ki a tenyerüket némi alamizsna után....

Amire, mint önérzetes matususdiák, megérkeztem Szopkó Miska bátyámékhoz, a nemzetség tagjai gyülekeztek már mindenfelől... Kegyeséletű anyai nagyapám, a híres ácsmester hiányzott ugyan az asztalfőről, mert esztendők óta a temetőben hallgatott szegény, de ott volt az idősebb sógor, Vajda György. Szélesen könyökölt az asztalnál és erre a napra minden kondát bojtárjai őrizetére hagyott vissza a vihorláti sűrűségben; följebb foglalt helyet a legidősebb sógor, mármint az édesapám, s a két sógor elmerülvén a beszélgetésben, sűrűn italozgatott aközben. Egyszerre csak benyitott a keresztapám is, Hovanyecz József telkesgazda, akit ujjongva fogadtak minden oldalról s a nemzetség egyéb tagjai is gyülekezni kezdtek észrevétlenül.

Szopkó Mihály akkor már kását evett a hátulsó szobácskában, a konyhán túl, amely apró kamara volt tulajdonképpen. Nem csinálta titokban! Hisz alig negyedórával előbb ezekkel a szavakkal búcsúzott el apámtól meg a többi sógortól:

— Én most hátramegyek vagy két órácskára. Szándékom ugyanis, hogy ezeccer jól fogok lakni cukroskásával...

Hagyták....

Magam ugyanakkor — kezemben joghallgatói sétatálcám-mal — lépést indultam meg, fölfelé a nagyutcán, a katolikus templomnak, mely körül, a téres gyepen áradt és hullámozott a nép. Kedélyem búra vált... Mert a csillogó nyárvégi fényben megláttam, hogy a házak kéményein nyugtalanul figyelnek a láthatár pereme felé a gólyák s mellettük felnőtt fiaik próbálgatják a szárnyaikat. Tudtam, hogy másnap vagy harmadnap egytől-egyig felsurrannak a magosba, sokáig, igen sokáig köröznek, majd a templom keresztje fölött s akkor nekivágnak, nyílegyenest délnek... Ez a nehéz nekiindulásuk azt jelentette minden esztendőben, hogy rövidesen közeledni kezd a Beszkidekből az ősz.

Mire fölértem a templom körüli tetőre, állt már a búcsú. Mézeskalácsosok sátrai terpedtek nagy körben a téren, kik idáig szekereztek Nagymihályból, Ungvárról, sőt a távolabbi Gálszécsről is, hogy némi vásárt csaphassanak. Zászlók alatt körmenet vonult el, áhítattal mondták a szolozsmákat leányok, menyecskék és hajlott férfiak, kiket megroskasztottak egy élet szenvedései. Külön álldogáltak kilenc falu legényei s kihívón méregették egymást, az abarai fickóknak viszont fütykös rengett a jobbkezükből. Ráncos gatyában, vakmerő fejtartással vonultak föl az abaraiak, de hát velük nem lehetett packázni senkifianak... Állt a búcsú, zsibongás, elevenség volt a templom messzi környéke, a sátraktól oldalt pedig koldusok és egyéb nyomorékok tárták tenyerüket embertársaik felé, hogy ne hagyják pusztulni őket a végső szükségben.

Ujjongó kedvben haladtam sátortól-sátorig, amikor megpillantottam Vidróczkit, a nyurga és dologkerülő cipészt, akinél hajmeresztőbben senki még nem hazudott az Ung, Latorca, Labore, Ondava és Tapoly környékén. Kisebb csoport közepén állt és noha egyetlen krajcár nem volt a zsebében most sem, zavar nélkül hányta magát. Épp abban a pillanatban kiáltott fel:

— Uriszavamra mondom, hogy legutóbb pertut ittam az ujhelyi főszolgabíróval! Olyan igaz, minthogy Vidróczki a nevem!

Megbotránkozva fordultam el még a tájékatól is, ahol Vidróczkit hallgatták többen egy csomóban. Hiszen állítása több volt az impertinenciánál.

Hanem ugyanakkor megálltam!

Megálltam, mintha a szívem bénult volna meg... Mert egy leányt vettem észre, amint lassan haladt a búcsú felé a felvégen álló legszélső udvarház felől.

Vén volt az az udvarház, idétől kikezdett kőfalaival, fekete fenyők hallgatóztak körülte a szélesöndben s — így kívülről — alig mutatkozott benne mozgásnyi élet. Nagynéha egy hetes, egy kertész fordult ki a kőkapuján s utána még mélyebb lett odabent a hallgatás. Mintha mindenki meghalt volna a régi-régi kuriában...

Megálltam hát, mintha odaszegeztek volna... Soha-soha olyan szép leányt nem láttam még addig!

Tizenhatéves ha lehetett, egyszerű ruhában jött, tehát valóban úrileánynak kellett lennie. Két fehér karja könyökön felül

szabadon, egykedvűen, csaknem közömbösen jött, nem igen törődve senkivel és semmivel.

Ahogy felémfordult az arcával, beleremegtem... Soha-soha ilyen leányt!...

A kisasszony pedig jött... Többen ismerhették a sokadalomból, mert figyelmesen nyitottak neki utat. Jött a leány, lenge járással, pillangó pillái megrebbentek s igézetes kontyoeska bújt meg a tarkója fölött.

Én csak álltam az egyik mézeskalácsos sátor előtt s hang nem jött a számra. A leány egészen közel volt már s váratlanul megállt az előtt a sátor előtt, amelynél magam is ácsorogtam.

Nem voltam fölényeskedő többé, mint három hónappal előbb, amikor maturandusnak számítottam még, nem tudtam többé, élek-e, halok-e, csak annyit éreztem akadozó szívvel, hogy a vármegye legszebb leánya alig féllépésre álldogál tőlem, finom kis cipőiben... Csak egy ölelés és át lehetne kapni örökre!

És míg keskeny ujjjaival a mézeskalácsok közt válogatott, megrendültem egész világomban. Majd anélkül, hogy tudtam volna, mit csinálók, levettem a kalapomat. A hangom könnyörgő volt:

— Megengedi, kérem, hogy tisztelettel köszönthessem?

Rámemelte nehéz szempilláit, először mintha nem értette volna kérésemet, de azután elmosolyodott, alig-alig. Kiáltani szerettem volna az ujjongástól. Felémfordult, mosolygott már s annyit felelt dallamos hangoeskáján:

— Szívesen.

Néztük egymást, néztük.

Még mindig remegő volt a hangom:

— A keresztnevét szeretném tudni legalább: e nélkül nyughatatlan maradnék egész életemre... Ugy-e, elárulja s megment a kétségbeeséstől?

Elgondolkozott maga elé, a szemöldökét is összehúzta kissé s akkor annyit válaszolt halkán:

— Andreának hívnak...

Szívfájdító szünet következett mostan. Összetettem a két kezemet, mintha imádkoztam volna:

— Csak egyet még, Andrea. ha szabad így szólítanom...

Biccantett, jószívvel.

— ...csak egyet még! Mondja meg, kérem, az Istenre mondja meg: honnan jött? A zöldszínű Szepességből, valamelyik

ungi kúriából avagy a mármárosi havasok világából-e, melyeket Magyar Kaukázusnak is mondanak... Nagyon kérem, Andrea!

A leány most elfordult félig. Óvatosan kiválasztott egy mézeskalács-szívet, kifizette, becsomagoltatta, aztán még óvatosabban s rebbent szemmel nézett reám:

— Soha-soha, ezt nem árulhatom el. És kérem is, könnyörögve kérem, ne próbáljon kutatni utánam, mert felzaklatná lelki nyugalmamat. Holnap én úgyis hazautazom az édesanyámmal és soha többé nem fogunk találkozni!

Részvét volt a két szeme, ahogy könnyedén bölintott felém. S lehajtott fejjel fordult vissza a vén udvarháznak, mely a felvég legtetején álmodozott. Aztán eltűnt a kőkapu megett, én pedig sóhajtottam utána, mivel tudtam már, hogy esztendőig maradok nyughatatlan...

S nem volt kedvem többé.

Hogy hol és merre jártam attólfogva, ma sem tudom... Harangzúgással, csengetyűszóval, templomi zászlókkal, énekeskoldusokkal s kegyes zarándokokkal nem törődtem már... Csak rémlett, mintha pillanatra láttam volna Vidróczkit, amint — oldalvást a templomtól — kivetett mellel feszített, szájatató halligatóságától közrefogva... Később, mintha a régi fürdőeske táján kószálgattam volna, még aztán mintha a nézpesti nagy rétség legszélén álltam volna meg boldogtalanul. S azalatt az ő nevét sutogtam félhangon, nagy szerencsétlenségemben:

— Andrea... Andrea...

Aki így látott ekkor, meg volt győződve minden bizonnal, hogy eszelős vagyok.

Lehetett már délutáni félkettő körül, amikor nagybátyámnak, Szopkó Mihálynak házáig vánszorogtam vissza. Hanem akkor igen nagy volt már a hangulat!

Apám ült az asztalfőn s többízben is kijelentette a többi sógor előtt, hogy adandó alkalommal fel fogja képelni Vidróczkit, ezt a szemtelen hazugot. Vajda Györgynek, a főszámadó-kanásznak fiatal nagybátyámmal, Balogh Jánossal volt élénk eszme-cseréje, Hovanyecz József dalolt, füle körül forgatván a tenyerét, a többiek arcsontjain szinte repedt a bőr az italtól... Váratlanul előkerült valahonnét két szál more is, ráfrítyentvén egy csattogó-ütemű gyorsra. Vajda György abban a gondolatban kipattant a szoba közepére s járni kezdte huppanósan és oly vadul,

hogy a falon összekoccantak a tányérok. Olykor lehajolt s tenyerével a földre esapott le, mialatt rikkantott:

— Héj!

Mondom, lehetett délutáni félkettő körül, amire visszakerültem a házba. Szopkó Mihály akkorára végzett a kásával, miután harmadfélóráig evett egyfolytában. A hátsó kamrácskából belépett az elsősobába, esöndet intett a két komának, amire Vajda György is megállt a táncban. Szopkó Mihály így beszélt ekkor:

— Kedves sógorok és egyéb atyámfiak, valamint komáim! Bocssátsatok meg nekem, ha most nem veszek részt mindnyájatok jókedvében, hanem a helyett kimegyek a kertbe s elvetvén ott magamat valamelyik boglya alatt, egyet alszok estig... De úgy jóllaktam kásával, hogy most nem bírok mozogni... Feszül a hasam.

Édesapám szemrehányón nézett Szopkó Mihályra:

— Hát csak menj és aludj, Mihály sógor... Mindig mondtam, hogy nem tudsz mértéket tartani, ha kásáról van szó eccer!

Negyedórán belül a hátán feküdt már Szopkó Mihály, a boglya tövében s mélyen horkolt. Csaknem brugózott...

... Mennyi ideje már ennek, Teremtőm?

Azóta tétovázóra vált a járásom, ámde ama régi Szent István-napi búcsú gyakran visszatér az emlékeim között. S még sűrűbben libben elém az a régi leány, aki Andreának mondta magát, különösen őszi alkonyatokon, mikor egyedül üldögélek szobámban s messziről idáig veresedik az ég alja. Néha annyira mellettem áll, hogy érzem a közelségét, de valahányszor a keze után nyúlok, eltűnik előlem megható alakja.

S kedélyem búra fordul olyankor. Mert azt sem tudom, él-e még valahol?

A Dal halála

Irta: Szathmáry István

A Pénz az úr, a Gép az úr ma,
Minden, mi szép, halál fia.
Baglyok huhogják odvaikban:
A Dalnak meg kell halnia.

Bármit huhogjanak a baglyok,
Én e halálban nem hiszek,
Míg van tavasz, forró tűzű nyár,
És illatoznak íriszek.

A Gép rohan, lihegve száguld
A kapzsi, sárga Rém nyomán,
Hanem azért az orgonák közt
Még fölzokog a csalogány.

Gyárrengetegnél szebb az erdő,
S bármily csodás a rádió,
Nagyobb csoda, mikor tavasszal
Vígán fütyyeng a rigó.

Hiába zúgják a fülemben:
A Gép az új Illés-szekér —
Ezer dübörgő szörnyetegnél
Egy nyíló rózsza többet ér.

A rózsza — költő alkotása,
A rózsza — isteni remek.
És asszonyodnak szép szemében
Nem égi csillagfény remeg?

Az Úr teremtő ihletétől
Átlelkesült a holt anyag:
Ember, te a királyi Mester
Örökre zengő lantja vagy.

Bármerre úz a pénznek szomja,
Bármerre visz száz Gépesoda:
A te igaz, első szerelmed,
A Dal nem halhat meg soha!

KÉT FÉRFI

Írta: BÓNYI ADORJÁN

A vacsorán egymás mellé kerültek.

Ez egészen helyénvaló volt, szinte nem is lehetett volna máskép. Összenevettek, amint kibontották és ölükbe terítették az asztalkendőt.

— Mintha megint az iskolapadban ülnénk — mondta Terebes. Kovács bólintott:

— Szakasztott, ahogy nyole éven át ültünk egymás mellett. A vacsora tudniillik érettségi találkozó volt. Huszonöt éves.

Negyvenen felüli öreg fiúk mindannyian. Most valamennyien úgy vigyorognak egymásra, mintha közben, azalatt a huszonöt év alatt, semmi sem történt volna. Az elhájasodottak és pocakosok kamaszkaesingatással nézegették a szikárákat és rancosokat, nyilván ezzel a titkos számítással:

— Ha én teszem magam, hogy nem veszem észre, ez a sovány Steflik milyen penészes kis aszaltszilva lett, akkor ő sem fogja észrevenni, hogy én — valljuk be — felfúvódtam egy kicsit.

Míg a rancos Steflik ezalatt így morfondirozott:

— Ez a Borberek elgurulhatott volna mellettem az utcán tízszer is, én rá nem ismerem. De azt mondtam neki: nahát, öregem, te ma is kölyök vagy — mire ő nem is mondhatott mást: hát te, pajtás, te meg visszairatkozhatnál a nyolcadikba.

Egymás kegyes csalásának és az édes önámításnak ebben a jóleső hangulatában a vacsora vidáman indult.

Terebes és Kovács különösen jól érezték magukat. Valóban nyole esztendőn át a legjobb barátok voltak, siring hű fegyveresek, kik vérrel, verejtékkal, puskával és sűgással segítették egymást a tanári ellenfelekkel szemben való minden küzdelemben, és elszánt cimborák az iskolán kívül, a verekedések, cukrászdák, kisasszonyok és lopott cigaretták romantikus vadonjában.

Futó találkozásokat leszámítva, huszonöt év óta most először ültek ismét hosszan egymás mellett. Ez jól esett. A vidéki gimnáziumi város, amelyet ez alatt a negyedszázad alatt egyikük se látott viszont máig, megejtette őket a régi, fiatal hangulattal. És régi, fiatal barátságuk teljes erővel felszakadt szívékből újból.

— Tudod, azóta sokszor eszembe jutott, hogy egyetlen igaz barátom volt életemben és az te voltál — mondta elérzékenyülve Terebes.

— Én se szerettem úgy azóta férfiembert, mint akkor téged — felelte a hű Kovács.

A vacsora folyt, ők beszámoltak egymásnak csendesen az életükről, a poharak szaporán összecsengtek, a vendéglőudvar fái felett csillagok vibráltak a nyári égen, zene szólt és Kovács is, Terebes is pillanatról-pillanatra jobban visszaemlékedtek a huszonöt év előtti fiatalságukba.

„Emlékszel?” És megint: „És arra emlékszel?” „Na de az semmi, hát amikor...” Festegették vissza azt a gyönyörűséget, ami régen volt.

Azt mondja egyszer csak úgy éjfélután nekipirosodott arccal Kovács:

— Hát Francikára emlékszel? Szűcs Francikára!

— Mintha ma látnám — bólintott Terebes.

Kovács gyorsan kortyolt a borából és elragadtatva, elbűvölve nézett maga elé:

— Vastag koszorúban hordta azt a szép szőke haját, édes kis karsú dereka volt és milyen finom lába! Harmadik felsős volt, mikor én nyolcadikos. Hogy tudott nevetni az a lány, barátom!

— Igen — mondta Terebes — még az a huncut kis orra is nevetett.

S magában hozzátette, kicsit kábultan:

— Érdekes, most, hogy Kovács szóbahozta, hát egyszerre úgy emlékszem csakugyan Francikára, mintha itt állna előttem.

Kovács elégedetten, édesdeden nevetgélt:

— Az a, igazad van, még az a huncut kis orra is tudott nevetni.

— Mi lett vele? — kérdezte Terebes.

Kovács nagy füstöket fujt a szivarjából, aztán vállat vont:

— Nem tudom, pajtás. Azóta se láttam. Soha többet. Pedig de fülig pista voltam bele.

Rábámult a poharára és felsóhajtott:

— Ha elgondolom, soha senki, egyetlen nő se szeretett úgy engem, mint amilyen szerelmes volt belém akkor az a kislány.

Terebes hirtelen ránézett. Elmosolyodott:

— Nana — mondta. — Biztos vagy benne?

Kovács odafordult gyorsan. Elsodálkozva. Mindketten mámorosak voltak. Kicsit beborozott, két derék családapa, otthon nyugodt feleséggel, szeliden alvó gyerekekkel.

Csak néztek egymásra, egyik elszabadult vad kis kötekedéssel, másik meghökkenve.

— Mire érted ezt? — kérdezte Kovács, Szücs Francika egykori szerelmese.

— Csak arra, — nevetett Terebes — hogy egy icikepicike tévedés van a dologban. Már olyan régen volt, most már mindegy, elmondhatom, Francika énbélem volt szerelmes, öregem.

Kovács csak nézett a barátjára és a szája megrándult:

— Komolyan mondd ezt?

— A legkomolyabban, pajtás. Hát most már megtudhatod te is, amikor én azt hazudtam neked, hogy vívni járok, akkor mindig Francikával kóboroltunk a Püspökgertben, az utolsó pünkösdkor meg például, ha még emlékszel, ő nem azért nem ment el veled a cirkuszba, mert fájt a foga, hanem azért, mert együtt voltunk uszodában. Most már mindegy, tudod, azért mondom el.

Kovács már az asztalt bámulta, az abroszt, amelyen ideges, zavart kis körökben kezdtek sétálgatni az ujjai.

— Úgy — mondta csendesen. — Udvaroltál neki. Sose mondtad.

— Majd elrontsam a boldogságodat. Tudtam, hogy nagyon tetszik neked.

Kovács mereven nézte az abroszt:

— Csokolóztatok is?

— Naiv kérdés, pajtás. Olyan hülyének ismertél engem? Persze, hogy csokolóztunk.

Köröskörül vad vidámságban ültek a többi öreg fiúk. Az asztal végén egy osztálytárs recsegő hangon mesélt egy anekdotát. A cigány egy kopasz osztályostárs fülébe húzta. A csillagok édesen reszkettek az égbolton.

Kovács ujjai szélesen, kimerülten elterültek az abroszon. Azt kérdezte most Kovács:

— És akkoriban... én rólam... mit mondott neked?

Terebes vidáman gondolkozott:

— Mit is mondott, pajtás? Már mindegy na, hát valami olyat, hogy ugrat, öregem, már ahogy a lányok szoktak... nem igaz? Most már igazán mindegy.

Kovács erre nem felelt. Egyszerre makacsul nézni kezdte azt a hosszú, őszhajú fiút ott balra az asztal tulsó végén. Ki is az? Mi is a neve? Tünődött, erősen tünődött. És nagyon fájni kezdett a szíve.

Lassan megfogta a poharát, fölvette az asztalról, sápadtan hátrataszította a székét, felállt, összecukott foggal csak annyit mondott Terebes felé:

— Pardon.

Aztán megkerülte az asztalt, átment a tulsó végére, leült amellé a hosszú ősz fiú mellé.

Terebes utána nézett, nem gondolt semmi rosszra, két perc múlva énekelt egyet a muzsikával és igen jól érezte magát hajnalig, amikor felszedelőzködtek és elszéledtek.

Búcsú, ölelgetések, hosszú, érzékeny kézszorítások.

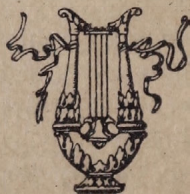
Terebes egy pillanatra látta a sokadalomban, amint Kovács pár lépésről ránéz, azt is látta, mintha valami furcsa, idegen kifejezés volna a szemében, aztán látta, hogy egyszer csak elfordul és tovább megy.

Kovács nem nyújtott neki kezet.

Nem. Egészen bizonyosan soha az életben nem fog többé neki kezet nyújtani. Szűcs Francikáért, aki volt egyszer és aki-ről huszonöt év óta egyikük se tudja, van-e még és hogy hol van.

Aki azonban nő volt.

Ők ketten meg, a sírig hű barátok: férfiak.

A ledőlt szobor*

Irta: Gyököcssy Endre

Allt a szobor, mikor még tört izommal,
Feszült ideggel az ország — feküdt
És a reménynél a sóhajtság
Sűrűbb volt minden kiskünsági házban;
Mikor még távoli dörejével
Ijesztgette az ébredő magyart
A világosi összeroppanás
S nem tudott az Akarat Tetté válni!

Allt a szobor, mert Kiskőrös szíve
Nem torpant meg a „nem szabad“-tól
S teremtő tüzzel kőbe követelte
A halhatatlan költő életét;
És szétkongatta hívó izenetként
Remegő földjeink felett,
Hogy él a dal, hogy él a költő,
Hogy meg nem hal Petőfi nemzete!

Allt a szobor... A szülőföld öle
Megszülte újra daloló fiát.
A kőszív bátran muzsikálni kezdett
S világcsodává nőtt dalos rohammal
Petőfi: a kiskőrösi csoda.
A földre tepert magyar talpra ugrott,
Az égre nézett, kinyújtózkodott
S lerepedt róla a rabság ruhája.

Allt a szobor... Az ország vele élt,
Petőfivel nőtt virágzóra híre;
Derült álmát az Adria ringatta
S Kárpátokat esőkoló erejével
Hazaölelte büszke bujdosóit:
A holt turini Remetét
S rodostói temetőjéből
A Szeplőtelen Magyar csontjait.

Allt a szobor és rohant az idő...
Nagy volt, boldog volt a magyar;
Bora, búzája, békessége bőven
Ontotta rá az Áldás aranyát,

* A Kiskőrösön 1860-ban emelt, az egész országban első Petőfi-szobor 1933-ban ledőlt. A szobrot a Kiskőrösi Petőfi Kör és a nagyközség restauráltatta s 1934-ben újra leleplezte. Ezen az ünnepségen mondta el Gyököcssy Endre, mint a Petőfi-Társaság kiküldöttje ez alkalomra írt versét.

Míg három világ sarkán ki nem gyulladt
A tűz és millió ágyúból
Nem omlott a Halál a földre,
Hogy bennünket is csonkává szakítson!

Állt a szobor, de szomorkodni kezdett,
Mint a hazája sorsán síró nemzet;
Szíve a fájdalomtól megrepedt
S kiszállt testéből a tartó erő,
Halála percét nem leste tömeg,
De voltak, akik lábainál ültek
S a holt szobor hű magyarok
Költőt karoló karjaiba dült.

...Áll a szobor! Nézzétek, újra áll,
Mikor még tört izommal, dült ideggel,
Imádság közben tördeljük kezünket
S roskadozunk az Új Kereszt alatt;
Mikor még távoli dőrejjel
Ijesztgeti a marcona magyart
A trianoni összeroppanás,
És nem tud az Akarat Tetté válni!

Áll a szobor, mert Kiskőrös öle
Harmadszor is megszülte hű fiát
S a kőszív bátran muzsikál tovább is,
Belezengi a vihogó világba,
Hogy él a dal, hogy él a költő
S a földre vert magyar az égre néz,
Hittel és karral kinyújtózkodik
S lepattan róla rabhatárok láncá.

Áll a szobor és él még a magyar!
Ó, annyi millió fiának
Könnye, vére és verejtéke
Ezer éven át nem hullott hiába.
Ha úgy kell: sirjuk, ha úgy kell: üvöltjük;
Ha úgy kell: kérjük kérő okossággal;
Ha úgy kell: követeljük karddal:
— Igazságot Petőfi nemzetének!

SZÍNHÁZ ÉS CIRKUSZ. Az elmúlt nyáron nagyon sokat beszélgetett magáról egy színdarab, amelyet a városligeti cirkuszban játszottak. A címe az volt: A cirkusz csillaga. A Vígszínház gárdája szerepelt lóháton, a porondon, trapézon; szóval: minden cirkuszi kelléken, kiegészítve az artistákkal és bohócokkal és más színházaktól kölcsönként komikusokkal. Hogy a színdarab mennyiben volt irodalmi munka, nem tartozik ide, de hogy műfajilag közelebb állt a cirkuszhoz, mint a színházhoz, mutatták azok a sorozatos botrányok, amelyek a felvonásközöket eléggé tarkították, kint a manézsben és az öltözők világában egyaránt.

Alapjában véve ez sem tartoznék ide, de a nyári cirkuszi attrakció, A cirkusz csillaga körül lezajlott reklám, riport és hírlapi cikkáradatnak volt egy igen jelentős mozzanata, Kiss Ferencnek, a Nemzeti Színház művészenek cikke. Kiss Ferenc nyílt levelében igen bátor hangon szólalt fel az ellen, hogy országos nevű művészek disznóhólyaggal veressék föbe magukat a közönség mulatságára, vagy pedig a cirkuszi szolgák ismert mozdulataival, tisztogató szerzámaival vonuljanak fel a porondra a lovak után.

Kiss Ferencből nemcsak a művész beszélt, az ország első színházának egyik első művésze, hanem a Budapesti Színészek Szövetségének alelnöke s különösen mint ilyen kárhözottata művésztársai nyári kiruccanását a cirkuszba. A nyílt levélre megindult a magukat találva érzett színészek nyilatkozatáradata, mire Kiss Ferenc lemondott a Budapesti Színészek Szövetségének alelnökségéről. Minden maradt a régiben. A Vígszínház gárdája a cirkuszban, a disznóhólyag a művész fején és a porondtisztogató szerszám a színészek kezében. Tisztelet, becsület a magyar színészeknek, de mégis meg kell kérdezni, vajjon nem hallották-e meg Kiss Ferenc tiltakozásában a régi nagy elődök hangját, azoknak felfogását, akik a színpadot szentnek és a színész hivatását áhitatosnak tartották.

(g.)

PETŐFI AZ ÚJABB FOLYÓIRATOKBAN. A vidéki egyetemek klimájában egyre-másra jönnek és eltűnnek új folyóiratok, melyek szelleme gyakran igen zavaros. Nemesak mert fiatalok írják, hanem mert nem fiatalok irányítják őket. Van olyan is, amely sem nem vidéki, sem nem idegen szellem irányította, hanem amelyet végtől végig egy toll ír. Ilyen a *Tanú*, Németh László lapja. Itt jelszó lett Petőfi. Neki Petőfi a magyar irodalom legnagyobb fénye, az a költő, ki „nem engedte eliszaposodni tehetsége kútfejét. Egy iramba megy mindig előre. Mint aki meg sem

érti, hogy másfele is lehet menni.“ (Igaz, hogy ezzel a dícsérettel lerombolja az egész Petőfi-kultuszt, mert Petőfi élete művét ilyen véletlen szerencse adománynak és nem öntudatos írói alkotásnak tünteti fel, ami pedig Petőfibre, a nagy magamívelőre, éppenséggel nem illik.) De hát Németh László a bátor, a vakmerő Petőfit állítja íróársai elé — jelszónak.

Ezt megjegyezzük. Azt kívánja tehát az íróktól, hogy beszéljenek. Mondják meg, ami a begyükben van. Nos, mit látunk? Az *Izenet*, egy új szegedi folyóirat, a „szegedi szellemiség“ kifejezője, bemutat egy új költőt, Bakó Józsefet, aki csakugyan Petőfibre gondolt és egy anyatisztelő verset ír: *Balhát úz anyám* címmel. Nagyasszony az anyja, aki az ő 35 éves fiának párnája ráncai között, úzi, hajszolja a balhát, nehogy kiszívja a fia véré. Petőfi anyja tyúk-járól, Bakó verset ír a bolházó anyáról... Istenem, hát ez Petőfi megértése? Ez az új szegedi szellemiség? Ez a vakmerőség?

Nos, a *Koszoru* ebből a bátorságból nem fog kérni. Amit Petőfi-ben társaságunk rajogva tisztel, az az ő *tiszta ízlése*. Petőfi nem stilizálta a parasztot, de meglátta. A magyar népet megértő művészet nem a balházásban látja a költészetet. De az ízléstelenség fitogtatása sem vakmerőség. Avagy ez legyen az a „humánus népi törekvés mind higgattabb medrében való visszahullámozás“, amelyet Juhász Géza (Debrecen) az *Izenet*-ben a mai modernnek törekvéseként állapít meg? Higgadt meder, — népi törekvés, — s bolházó anya!!

Az új folyóiratok a népi szellem kutatását fölötte ríkító hangon ajánlják — szinte gyanús. Gyanús főleg akkor, ha, mint a *Tanuban* az ifjúság körében terjedő szellemként a Marx magyar helytartói körében dívót írják le. Újabban ez ketté is szakadt. Németh szerint a sznobok és a parasztok felekezeteire, az egyik lenézi a másikat, pedig valójában egy betegség jólmegférő tünetei ők, ami ellen Móricz Zsigmond a parasztok nevében tiltakozott, mert „az írónak nincs szüksége szakképzésre, az író ott kezdődik, mikor az ember elfelejti azt, amire az iskola tanította.“ De Petőfi nem felejtette el, sőt hozzátanult. Burns is. Állandóan, haláláig. Akár csak a sznob. Vagy ez is csak tolvajnyelv? Mást kell a szavak alatt érteni, mert az igazat, a maguk igazát nem írhatják meg? „Peches kor ez.“ — sajnálja őket Móricz Zsigmond, „a cenzura szigorúbb“. A fiatal íróknak tilos, „a felgyújtó hangok adása“ ha ezt teszik, „jön a toloncház“. Így tehát apróbb baráti és kollegiális körökben bújnak meg és itt élnek ki magukat, ezt Móricz állítja és ő aztán igazán tudhatja. De hogy ezek az „értelmesek“ vita estélyein minő titkos nyelv dívik, azt a *Nyugat* vitadélutánjain hallhattuk. Így hát a mai költők elől el van zárva az út. Az új folyóiratok *izennek, válaszolnak*, de kinek, mit, mire? Csak ők tudják, csak halkan kritizálhatnak. A „hallgatásban élnek ki életüket. A hallgatásban nagyok, a némaságban végeznek gigászi munkát“, — konstatálja Móricz.

Most értjük tehát Németh László jelszavát: Petőfi. A vakmerő Petőfit állítja a fiatalság elé, a ma néma fiatalság elé, Petőfit, aki nem törődött a toloncházal, de kimondta a nagy világfordító igazságokat.

Ez az ő Petőfije más tartalmat nyer, mint a minőnek mi ösmerjük. Itt nem a népet magához emelni akaró Petőfi a jelszó. Itt világfel-forgatónak állítják be Petőfit, akit pedig a kommunisták forradal-márnak sem ismertek el. A proletár uralom helyett Petőfi a népért, azaz *mindenkiért* lelkesedett, ez nem a Leninek és Szamuelyek szájaize szerinti alak. De a mai intellektuellek már okosabbak. Igenis Petőfi legyen a jelszó. Nem Lenin, hanem Petőfi, ők „nemzeti“ mázt öltének magukra. Ez taktika.

Taktika tehát Petőfit emlegetni és mást gondolni alatta, vak-merőséget, toloncházzal való szembenézéssel. Íme, az új szellemiség. A körmükre fogunk nézni.

(l. b.)

ÖSTEHETSÉG-INFLÁCIÓ. Östehetség-kiállítás volt az idei Szent István-hét alkalmából. Valaki, bizonyára élelmes valaki, össze-gyűjtötte a magyar vidék tehetséges parasztfestőit és szobrászait és bemutatta a fővárosnak és a Szent István-heti idegenforgalomnak. Nem első alkalom, hogy Magyarországon mindenáron östehetségeket és parasztszeniket akarnak fölfedezni. Különösen az irodalomban nyakra-főre tűnnek fel a paraszt költők, akiket mint érdekességeket szívesen is fogad a közönség, de csak addig, amíg Istenáldotta őszinteségüket, naivságukat a paraszti ruhával le nem vetkőzik s nem kezdik a zamatos, vidéki virágos nyelvet pesti aszfalt-műsza-vakkal keverni. Pár hétig szokott csak tartani az ilyen ös-zseniség, addig, amíg élelmes újságok reklámnak nem használják föl, aztán a kieserélt ingű és kieserélt lelkű parasztköltők feje megtörten hull a kávéházi asztalokra, a tiszta, derűs szem, melyben azelőtt búza-táblák és szűzi erdők tükröződtek, megtörik, cinizmussal lesz teli s lelke mélyén az ös-zseni elátkozza azt is, aki régi világából erőszak-kal kiragadta.

Ezen a logikai szálon igazat kell adni Kisfaludy-Strobl Zsig-mondnak, a kiváló szobrászművésznek, aki a Szent István-heti ös-tehetség-kiállításra azt jegyezte meg, hogy kár az Istenadta magyar népművészetet kiemelni az ősi talajból és áttelepíteni Budapestre, mert így könnyen melegházi virágok lesznek a népművészet kin-cseiből. De ez még a jobbik eset. Mi lesz, ha elmúlik az első láz, elröppennek a diadal első percei s ha már nem lesz üzlet az östehet-ségek felfedezése és kiállítása? Mikor amúgy is tele van az ország félreértett és meg nem értett zsenikkel, jóakarató és rosszindulatú dilettánsokkal, mi lesz ezekből a magukra hagyott és önmagukból kiábrándult östehetségekkel? Hála a magyar faj gazdagságának, ös-tehetségek voltak a multban, vannak ma is és bizonyára lesznek irodalomban és a művészetek minden ágában. A paraszt kunyhó, a munkás otthon sok értéket adott és szül ma is. De azért egy korszak sem termette az Arany Jánosokat, a Petőfiket, Munkácsykat, Fadrusz Jánosokat tucatjával. Ezért kell félni a manapság annyira divatos östehetség-inflációtól.

(G.)

SZABADTÉRI JÁTEKOK. Oberammergau és Salzburg valósággal szabadtéri játéklázt okozott Magyarországon, nem mondhatja senki, hogy nem sietünk eléggé tanulni a művelt Nyugattól. Az idei nyáron a debreceni kollégium udvarától a tatai Esterházy grófi-park angol pázsitjáig, a szegedi Dóm-tértől Szombathelyig, az Állatkert sziklájától a Margithíd gypéig, a gödi Dunapart homokjától a bajai Dunaáig szabadtéri előadások voltak. Szárazon és vizen. Ne értsen félre senki. Ha valamelyik város szabadtéri előadással akarja fokozni idegenforgalmát, nagyon helyes. Üdvös dolog az is, ha arra alkalmas remekművekkel, színdarabokkal és zeneművekkel akarnak tömegeket megmozgatni s holt szezonban színészeknek, főleg állás-talanoknak és szegény statisztáknak kenyeret adni. Mindez azonban csak az érem egyik oldala, illetőleg a szabadtéri előadások csillogó külsejének elkápráztató varázsa.

Gondoljunk a matematikára is. Egy-egy szabadtéri előadás sok pénzbe kerül, sokszor tízezrekbe. Ez a pénz sok egyetlenegy alkalomra, egyetlenegy ünnepre. És sok különösen ott, ahol őszi és téli hétköznapokon, szóval: a főszezonban üresek a színházak s a szegény vidéki színigazgatók és színtársulatok éhínséggel és konok meg nem értéssel küzdenek. Ha a vidéki városok azokat az összegeket, amelyeket egy-egy ilyen szabadtéri előadásra fordítanak a tücsök és a hangya paraboláján okulva a téli hónapokra elraktároznák és a szegény küzdő vidéki színészek pártolására fordítanák, mint városi szubvenciót, mégis csak több kulturális haszna volna a dolognak. Így a sok szabadtéri játék, természetéhez híven, kissé görögtűz, amelynek nyári rakétái csak kendőzik a téli vidéki színházak kopott kulisszáit és üres házait.

(-ő.)

IRODALMI TÜKÖRKÉPEK

GULÁCSY IRÉN: LESZ-E GYÜMÖLCS A FÁN?

Lesz. Bizonyosan lesz.

Ha kételkedtem volna benne, az utolsó hónapok eloszlatták volna kétségeimet. Ezekben a hónapokban nem egyszer talált olvasás közben a hajnal. Kéziratokat olvastam, regény-kéziratokat. Belőlük merítem optimista meggyőződésemet.

Néhány hónap óta egy könyvsorozat összeállításával foglalkozom. *Magyar Regények* a sorozat címe, irodalmunk legfényesebb nevei munkásságuk színe-javával szerepelnek benne. Az élen a Petőfi-Társaság büszkeségei: Herczeg Ferenc, Harsányi Zsolt, Surányi Miklós, Csathó Kálmán, Falu Tamás, Farkas Imre. És most van sajtó alatt Pekár Gyula nagyszabású történelmi regénye, *Az Isten kardja*, amely az új történelmi kutatás bámulatos eredményeinek felhasználásával rajzolja meg a hun világhódító alakját és korát.

A regénysorozat azonban nemcsak beérkezett írók műveit közli, mint, az említettekén kívül — például — Bibó Lajos, Kosáryné Réz Lola, Majthényi György, Vitéz Somogyváry Gyula (Gyula diák) stb. műveit, hanem egész sor fiatal, új íróét is és éppen ők azok, akik optimizmussal kell, hogy eltöltsék a lelket.

Mert ezeknek az újaknak, fiataloknak az írásai tehetségesek, magyarok és annyi hittel, olyan áhítattal készültek, mintha nem is ézengés, földindulás közepette s lángba borult mezők felett dalolnának ezek a pacsírták.

Mindegyiknek más a hangja, más az éneke, az imádsága. Babay Józsefet Somogyország adta; Terescsényi Györgyöt Szeged; Dénes Gizella Tolna és Baranya lelkét szólaltatja meg a regényeiben; Székely Tibor az új Budapestét; Zsigray Juliannát az Alföld varázsa, a Tisza-menti tájak avatták költővé. De korunk gyermeke valamennyi, a trianoni Magyarországé, annak az életét, a lelki világát tükrözik az írásaik. Terescsényi György hősei, Babay József vándorregényei, kisvárosi iparosai, Dénes Gizella parasztlányai, bányászasszonyai, Matolcsay Andor huszárcapitánya, Sásdi Sándor tanítónéja, kishivatalnoka, Székely Tibor diákjai: mind egy-testvér. Magyarok ők, háborús vagy trianoni magyarok, akik hetykén, megadással vagy komoran, de állják azt a két évtizedes, keserves bőjtöt, amely az utolsó farsang óta, 1914 — óta csak nem akar elmúlni felőlünk, az utolsó farsang óta, amelynek vidámságát, költészetét, báját két regényében Zsigray Julianna kottázta le híven, bár — illetve: talán

éppen azért, mert — az utolsó farsang idején ő még gyermek volt s a békebeli élet neki gyermekkori emléke.

Ezeknek a fiatal íróknak az új regénykézíratait olvasom s a költőnek ezek a sorai jutnak eszembe:

*Ha nem tudsz mást, mint eldalolni
Saját fájdalomad s örömed:
Nincs rád szüksége a világnak...*

Ezeknek a mi költőinknek a mondanivalója: nem magánügy. A mai magyarság fájdalmát és örömét dalolják. Egy-test egy-lélek ők a magyarsággal, amelynek küldetésében, jövőjében, feltámadásában rendületlenül hisznek, amelyet a zivataros században a mese édes orvosságával gyógyítanak, elébe tárva a multat, elébe a jelen tündöklő hőseit, a „béke“ névtelen katonáinak és vértanuinak vitézségét és mindezt azzal az áhitattal, amely az igazi művész megszólalásának jellemzője.

Lesz gyümöles a fán, mert ezek a mi fiatal íróink, akiknek írásait olvasom: virágok, magyar földben gyökerező, magyar földből sarjadt, magyar virágok, amelyek — íme! — virulnak fagyban, szélben, zivatarban is.

Lesz gyümöles a fán, mert ezek a fiatal írók nemcsak tehetségesek, de hivatásnak, küldetésnek tekintik íróságukat, nem foglalkozásnak.

Lesz gyümöles a fán, mert akik utánunk következnek: ezek a komoly, ihletes fiatalok talán még nagyobb odaadással szentelik magukat hivatásuknak, mint a régibb nemzedék.

Lesz gyümöles a fán!

BÁN ALADÁR: ÉSZT FORDÍTÁSOK

Az észti irodalom a legtöbb magyar ember előtt terra incognita volt ez év elejéig, midőn Kner I. gyomai könyvnyomtató egyszerre 6 kötet észti elbeszélő mű fordítását adta ki a tartui (dorpáti) egyetem 300 éves fennállásának emlékünnepeére Csekey István, volt tartui egyet. tanár szerkesztésében. Örömmel vettem részt e művek fordításának munkájában, mivel régóta foglalkoztam már e kis rokonnép értékes szellemi termékeivel. Itt volt az alkalom, hogy fordító-társammal, Virányi Elemér barátommal együtt szorosabbra fűzzük az észti és a magyar nép közti irodalmi kapcsolatokat. S úgy hiszem, ezt a célt el is értük, mert a 6 kötet az észti elbeszélők legjellemzőbb képviselőit mutatja be a magyar olvasóközönségnek. A tőlem fordított három kötet elseje a mult évben elhunyt kiváló írónak, Wilde Edvárdnak társadalmi regénye: A hegyfalvi tejesember. E sötét-hangulatú munkájában a nagyhírű író az észti nép és a balti német

nemesek évszázados küzdelmének végakkordjait szólaltatja meg a mult évszázad közepe tájáról. A másik regény A. H. Tammsaare „Az erdőárki gazda“ c. műve szintén szomorú, de erkölcsi szempontból derűsebb oldalát mutatja be az észti népéletnek egy parasztlégény tragikus történetében a világháború első éveiből. A harmadik kötet M. Metsanurk novelláiból mutat be egy sorozatot. A népszerű író főképp a kis észti városok típusait rajzolja sok kedves humorral és éles megfigyeléssel. Az erőteljesen fejlődő észti irodalom megérdemli, hogy továbbra is figyelemmel kísérjük sorsát s egy-egy jeles képviselőjét megszólaltassuk nyelvünkön.

GÁSPÁR JENŐ: A VILÁG ORVOSA ÉS AZ ARANY PÁVA

Minden író osztályozni szokta könyveit. Az egyiket jobban szereti, mint a másikat, egyik közelebb fekszik szívéhez, mint a másik. Van kedves és kevésbé kedves és van legkedvesebb. Ilyen legkedvesebb szellemi gyermekemnek tartom én A világ orvosa című regényemet, amely a Szent István-Társulat kiadásában jelent meg. Hogy miért tartom legkedvesebbnek, alig tudnám megmondani. Talán azért, mert mindig igazgatót az őskereszténység kora, nem az azonban, amelyet könyvek és filmek hoztak közelebb a közönséghez, hanem a kezdetek kezdete, az első maghintés mindjárt a nagy pünkösöd után következő esztendőkbén. És mindig hallatlanul izgatta fantáziámat Szent Péter apostol alakja. A témát bizonyára közel hozták hozzám tanulmányaim is, hiszen theológiát végeztem és azonkívül a budapesti egyetemen a bölcészeti fakultáson abszolváltam, mint latinmagyar szakos tanár. Így született meg bennem a gondolat, hogy megírom a kereszténység legelső éveit, az Üdvözítő halála és mennybemenetele után mindjárt az első évektől kezdve, 37-től 50-ig. A regény alapfonalát az Apostolok eselekedeteinek néhány fejezete adta a kezembe, a többi a fantázia szülötte.

A regény első feldolgozásának címe Az Isten városa volt, de később ezt a címet elhagytam és minthogy a regény főhőse Szent Péter apostol, azt a címet adtam neki: A világ orvosa. A világ orvosa ugyan tulajdonképpen Krisztus, aki új tanaival meggyógyította a romlandó akkori világot és akkori civilizációt, de mert Szent Péter volt Krisztus első földi helytartója, átvitt értelemben ő rá is vonatkozik a világ orvosa cím. A regény alapeszméje tulajdonképpen az, hogyan jutott Szent Péter apostol arra a gondolatra, hogy a kereszténységet kivigye a szűkreszabott palesztinai zsidó határok közül a római civilizáció középpontjába, Rómába és világot átalakító kovásszá tegye. A regény kettős meseszövése. Az egyik ága Szent Péter munkássága Krisztus után 37-től egészen 50-ig, a jeruzsálemi

zsinatig, a másik pedig egy kettős szerelmi szál, Silius szerelme Valéria, illetve Messalina, a világszép császárné iránt. Mindazt, amit az egri theológián és a budapesti egyetem bölesészeti fakultásán tanáraimtól tanultam, igyekeztem belevinni a regénybe és ezért első-sorban nekik vagyok hálás. Hiszem, hogy a közönséget is érdekelní fogja az a világ, amelyet megrajzoltam, ép ezért, mert nagyon távol van a ma emberétől.

A másik regényem Az arany páva, két kötetben jelent meg a Palladis kiadásában. Tulajdonképpen regény-trilógia, keretbe foglalva. Egyazon családnak három, illetve négy nemzedékét igyekeztem megírni és beállítani a család címerének, az arany pávának búvkörébe. Az arany páva cím természetesen szimbolum. A női szépség hatalmas ereje az a színes tollú madár, amely végigvonul a regényen és amely mindig hatalmába keríti a remetei Gáthok egy-egy férfi sarját. A regény első része Mátyás király korában játszódik, a második Mária Terézia udvarában, a harmadik pedig modern miliőben. Az egész történetet átfogja egy napjainkban lejátszódó keret-történet, az utolsó remetei Gáth-fiú sorsa és szerelme. A három rész közül legjobban szeretem a középső rész Gáthját, akiben Besenyey György nagyértékű, áldozatos és mégis tragikus életét igyekeztem megírni. Az alapötletet az egész regényhez egy hírlapi szenzáció adta, amely néhány esztendővel ezelőtt korbácsolta fel a kedélyeket, amikor egy híres, nevezetes földbirtokos, miután utolsó ezer holdja is kisiklott alóla, főbelötte magát. Az ő végzetét mintáztam meg három változatban, a magyar reneszánsz korában, a rokokó Burgban és Schönbrunnban és egy világhírű operaénekesnő modern környezetében. A három főrész férfi hősenek szerelme tragikus. Egyik Gáth sem éri el szerelme tárgyát, Beatrice királynét, Eckersburg Julia hercegnőt és Stella Nissont, a világhírű énekesnőt. De az utolsó sarj feloldódik az átokverte varázs alól és megtalálja magyar földön, Amerikából hazatérve egy amerikai „arany páva” szerelmével szemben, az igazi boldogságot a magyar nő oldalán. Ezúton is hálát kell mondanom a Magyar Tudományos Akadémia könyvtársainak, akik a Mátyás-korabeli és a Mária Terézia-korabeli események megírásához igen sok értékes forrásmunkához juttattak.

KISS MENYHÉRT: MAGYAR MIATYÁNK

A Magyar Miatyánk című költeményemet 1919 tavaszán írtam, mikor a kommunizmus hulláma előntötte Magyarországot és azt hittük, hogy mindennek vége. Gyóni magányomban átéreztem Musset nagy francia költőnek önvallomását, hogy a költészetnek legigazibb forrása a fájdalom. Mint gyermekkoromtól kezdve erősen vallásosan nevelt lélek, mikor a Miatyánq imádságot elimádkoztam, éreztem, hogy Jézus Krisztus

gyönyörű imádságát nem mondhatjuk el mi megalázott és meggyötört magyarok, a nélkül, hogy nemzetünk gyászát bele ne sóhajtsuk. A vers először, a nemzeti megújulás szigetén, Szegeden jelent meg a Szegedi Új Nemzedékben. Mikor a nemzeti hadsereg bevonult Budapestre a költeményt több fővárosi napilap is közölte. A külföldön legelőször Olaszországban vették észre, hová egy katolikus főpap juttatta el Balla Ignácnak, ki egy nagyon kiváló lírai költővel azonnal lefordíttatta és egy előkelő folyóiratban kiadták. Második állomása Németország volt, aztán jött Páris s a többi európai fővárosok, legvégül Tokió, Ankara és Jeruzsálem. Aki a külföldi sajtó idegenkedését ismeri az idegen költők alkotásainak népszerűsítésével szemben, az bizonyára esodálkozik, hogy egy nemzeti szellemű vers pár éven belül a világ legnagyobb nemzeteinek újságjaiban megjelent, sőt a legtöbb helyen igen érdekes megjegyzésekkel kísérték, mások mint a franciák és a lengyelek rajzokkal illusztrálták. A kötet budapesti kiadóját rendkívül meghatotta, mikor e sokféle külföldi újságot megpillantotta s abban a pillanatban elhatározta, hogy egykötetben adja ki a különféle nyelveken megjelent költeményt, a lapok évszámának, lapszámának pontos feltüntetésével. A maga nemében is érdekes egy ilyen többnyelvű könyvünikum és több ezer ember él Európában és az Újvilágban, kik ebből a szempontból vették meg ez egypengős propaganda árban kiadott könyvet. Engem mint szerzőt csak az érdekelt, hogy a magyar nemzet tragédiáját a költészet nyelvén ismertetem meg a világ versolvasó közönségével, kik pedig úgy Európában mint a többi világ-részekben bizonyára igen szép számban élnek. Hálás vagyok a Gondviselésnek, hogy ez a hangulat a szívemben megszületett.

SZIKRA: MÁRTA, AKI MÁRIÁNAK SZÜLETETT

Ha a világirodalom bármely komolyan vehető szépirodalmi művét tüzetesebb vizsgálat alá vesszük, rövidesen tisztában lehetünk azzal, hogy annak két mozgó ereje van: a látható szárny és a rejtett rugó. A látható szárny a szerint emeli azt az irodalmi alkotást magasba, még magasabbra vagy legmagasabbra, ahogy alkotója észlény, nagy ész, avagy a legfőbb: lángész.

Am a rejtett rugó őt — élet-halál fontosságú részből kell hogy összegezödjék. Beállításban: faj (race), környezet (milieu) és időpont (moment) figyelembevételével. Kivitelben: fajkép (típus) és jelkép (symbolum) mentül plasztikusabb egyénné olvasztása által.

Viszont mindez csak úgy érheti el a tökéletességet, ha az, ami az íróban érték, mélység, érdekesség és sajátosság, azzal a titokzatos (az occultisták elnevezése szerint: „transzmateriálódással“) értetetőbben: átáramlással írótól művéhez, — és ott, — mint szárnyalás, mint szellem, mint meglátás, mint átrezgés, mint csillanás, mint

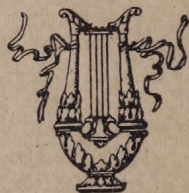

gyönyörködtetés, mint tanítás, mint vigasztalás — kelve igazi életre, — indul vele — a halhatatlanságba.

Mikor „Márta, aki Máriának született“ című regényem megírásába kezdtem, előttem is kettős cél lebegett. A múlt század 80-as éveitől 1925-ig terjedő időszak jellemzése és az akkor még legbefolyásosabb társadalmi rétegnek, a fajmagyar előkelő földbirtokosságnak életviszonyait, életfelfogását, másszóval: lélektanát meg — (illetve): át — világítani.

Sikerülnek-e, fentebb említett — beállítás és kivitel törvényei szerint átgondolt, — levezetéseim, erre nem én, csakis olvasóim adhatják meg a választ. És csak annyit mondhatok, hogy amit gyermekkoromtól háború utánig láttam, ösmertem, átéltem, átéreztem és megértettem, azt mind, mind őszintén — legyen szabad így mondani: bátran — vetettem papírra.

Valószínű, sőt, bizonyos, hogy művemnek sok a fogyatékosága, de hogy minden szava igaz, — (nem a meseszöveg részleteit, hanem felsőbb igazságot értve igaz), — azt hiszem, hogy még azok a bírálók is elfogják ösmerni, akik — máskülönb, a látható szárnyaknak is és rejtett rugóknak is csak hibáit fogják keresni és megtalálni. Ám, ők sem, — és az olvasóközönségnek esetleges közönye sem veheti el tőlünk íróktól azt a mérhetetlen gyönyörűséget, amivel készülő munkánk felett virrasztva, fonjuk a mesék szálait.

A PETŐFI-TÁRSASÁG ÉLETE

Havas István főttkár, aki ezen a helyen, mint hűséges krónikás, mindig be fog számolni a Petőfi Társaság életéről, a mult irodalmi évben mutatkozott be, s beköszöntőjében a következőkben vázolta a Petőfi Társaság programját:

Tekintetes Társaság, köszönöm kitüntető bizalmukat, mellyel a főttkári székbe ültettek, hogy legyek szellemügyeink egyik végrehajtó szerve, legyek a Társaság lelki ismerete. Vállaltam. Megfeszítem minden erőmet, hogy elnökünk s elnöktársai célkitűzése szerint járjak el, és tagtársaimmal együtt-ható erőnk egyetemességét kifelé éreztessük, sikerét összhangzatosan érzük el. Nem könnyű feladat. Látni, figyelni, sokat előre megérezni, javaslatokat tenni, tapintatosnak, csüggedetlennek lenni: e súlyos feladatok elérésére ha gondolk: az önök együttérzésében találok meg csupán az erőforrást számomra. Nem rettent vissza a munka, nehéz idők viharaiban edződtem férfivá, talán itt is tudok tenni szolgálatot a legfelsőbb nemzeti ügynek: az irodalomnak, melynek egyik kiváló szerve, élő eszköze egyesülésünk, a Petőfi-Társaság.

És itt rá kell mutatnom törekvéseink egy-két alapszabályszerű dolgára, eszközére, melynek megvalósítását a nehéz idők ellenére is el kell hangoztatnom, megvalósításuk érdekében. Folytatunk kell a Társaság kiszállásait az ország egyes vidékeire s ott felolvasásainkkal

híveket hódítani eszményeink számára. Könyvvállalatot kell indítanunk, illetve szerkeszteniünk, s abban oly munkákat megjelentetniünk, melyek nyereségei az olvasóközönségnek és irodalomnak egyaránt. Évkönyvünk folytatólagos megjelenése ügyében nagyérdemű elnökünk már is tett hathatós lépéseket. Szép irodalmi és kritikai lapot kell indítanunk, hogy a magyar olvasóközönség előkelő ízlését e téren kielégítsük, őt tájékoztassuk az értékek és irányok helyessége felől s az ifjúságból az egészséges irodalom számára új híveket neveljünk. Jutalmakat kell teremteniünk és kitűzniünk kiváló irodalmi művek számára, melyek vagy megjelentek, vagy megjelenendők; vagy pályzatot kell kitűzniünk szükségszerű művek megírására. Nagydíjaink sorsa, vagyon hiányában, fájdalom kétségessé lett.

A Petőfi-házat nagyobbítanunk és tökéletesíteniünk kell, hogy a világszerte ismert nagy költőre vonatkozó emlékeink és ereklyéink a külföldiek százezreit idevonják, akik nemcsak a költő nagyságát, de a nemzet hálájának, megértő szellemének nagyszerű megnyilatkozását is kell, hogy lássák ebben a múzeumban. De régi vágya és célkitűzése a Társaságnak, hogy a költő kiskőrösi szülőháza ügyét szintén tökéletesebb megoldás felé siettesse. Nemcsak a nemzet, de a világ művelt közönségének zarándokhelyévé kell tenni azt a nádfüdeles hajlékot, melyben a költői láng-

elmék egyik legcsodálatosabbja született. Szervesen bele kell illeszteni abba a nagyszabású idegenforgalmi programba, melynek célja hazánk felfedeztetése és a külföldiekkel való megszerettetése. Nem szabad ebből a tervből az iskolák ifjúságát sem kihagyni, a nagy szállón kívül diákszallót kell itt emelni, hogy az ifjúság a Petőfi-kultusz mélyítésén túl az Alföld lelkiségével is megismerkedjék ezen a megszentelt helyen. Minden Szilveszterkor országra szóló ünnepség hirdesse Kiskőrösön a világnak, a Rádió szárnyain is azt a bizonyos halhatatlan születést.

Nagyon jól tudja az elnökség, hogy ez elsősorban pénzkérdés és másodsorban csupán: idő és munka kérdése. Ámde tisztelettel kérjük: szabad-e, nekünk Petőfi szellem-harcosainak a jelen vagy bármely idők nehézségei láttára elcsüggednünk és visszarettennünk! Minél nehezebbnek látszik a kérdés megoldása, annál elszántabbnak, fáradszátlanabbnak kell lenni az akaratszárnak és erőnek, mely teremteni akar.

Azt szeretnők, ha mindenki meghallaná és megérezné, hogy itt magyarok, adósok vagyunk valamennyien: önmagunkkal, nemzeti-ségünkkel szemben; mert még mindig nem tudtuk megtenni kötelességünket sem mi, a Társaság, akik még nem hangoztattuk eléggé és elégszer terveinket az ország színe előtt; sem ők, a nemzet jobbjai, a nagy vagyonok, tőkék urai, akik tán nem támogatták és nem karolták fel ügyeinket. Ilyen tényezőkön nem múljék a jövő sikere. Meg fogjuk tenni tehát az első lépést, legyen kezdeményező a nemes Társaság, mely épp azért hivatott életre, még pedig ritka egyetértéssel és lelkesedéssel. Hisszük, hogy a Petőfi-

kultusznak egyetemesítő, összefogó jelentőségét, sokszerűségét, varázsát e küzdelmes nehéz napokban is meg fogják érezni és érteni mindenféle, kicsinyek és nagyok, szegények és gazdagok, otthoniak és a külföldiek egyaránt. Meg fognak indulni hallgatag és komoly szívek, akik várak talán egy erőteljesebb megmozdulásra, mert a kisszerű politikák csalóka délibábjaitól már régen elfordultak, és áldozatkészségüket, vagyoni erejüket tartogatják egy jobb, világosabb, talán áldottabb cél érdekében, egy olyan erkölcsi testület megmozdulására, hívó szavára, mely nevében, lüktető célkitűzéseiben a mindenkit megnyugtató biztosítékot magában hordja.

Dolgoztunk, irtunk és felolvastunk a komolyság, a haza- és emberszeretet jegyében. Közönségünk évről-évre gyarapodott, lelki közösségbe jutott velünk, amit nagy sikernek is lehet minősíteni az irodalmi Társaságok életében. Eltagadhatatlan ténye azonban annak a hatásnak, mely a nemzeti irodalom jegyében a Jókaiak és Herczeg Ferencek elméjében született s melyet kíván, óhajt és vár a magyarság. Ezt bizonyítja egyebek közt, hogy a vidék városai, a nehéz idők ellenére is, megkereséssel jönnek hozzánk, hogy hallassuk szavunkat náluk is. Ahogy elmentünk régebben, el fogunk menni most is.

De itt panaszt emelhetnénk a napi sajtó egy része ellen, mely sokszor alantas, de szenzációs eseményeket kiszíneez, naggyá fúj fel, hasábjait ezeknek tárja ki s ezzel az emberek képzeletét, erkölcsét nem jó irányban neveli; ellenben a hazai írók jeles alkotásait, a komoly irodalmi társaságok és intézetek megmozdulásait agyonhallgatja, vagy oly érdektelenül mutatja be, mintha végleges lejáratusuk ügyében fáradoz-

nék. Ezt mutatja az az eljárásuk is, hogy az ujabban betegesen elburjánzó, inkább irodalmasdit játszó jelentéktelen egyesületeket nem egyszer feltűnő készséggel szolgálják.

tán a jó ügy lesorvasztása érdekében. Nem egészséges dolog ez, nem méltó a sajtó nagy hivatásához. Az olvasóközönség észre fogja ezt venni, és lassankint elfordul tőlök.

A BACSÁNYI-HAMVAK HAZASZÁLLÍTÁSA

A Petőfi-Társaság 1933. évi szeptember 24-én tartott zárt ülésén elhatározta, hogy Bacsányi Jánosnak, az egykoron száműzött nagy magyar költőnek, Linzben nyolcvankilenc év óta nyugvó hamvait hazahozatja és szülőföldjén, Tapolcán eltemetteti. Az ülésen megjelent vendégként Vértés József székesfehérvári felső kereskedelmi, iskolai ny. igazgató is, aki a gondolat első felvetője volt s a hamvak hazahozatala ügyében már előzőleg Pekár Gyulához, a Társaság elnökéhez fordult. Tervét előterjesztette szazt a zárt ülés rokonszenvének kifejezésével egyhangulag elfogadtá. Ekkor már biztosítva volt a linzi polgármester hozzájárulása is a hamvak hazahozatala ügyében, Császár Elemér alelnök figyelmeztette azonban az ülést, hogy a hazahozatali engedély csak Bacsányi hamvairól szól, holott a közös sírban vele együtt nyugszik felesége: Baumberg Gabriella is, aki korának nemesak ünnepelt költőnője volt, hanem Bacsányi János páratlan hűségű élet-társa is. Indítványozta, hogy a mozgalom abban az irányban induljon meg mindjárt kezdetén, hogy a hűség, hamvaiban is elválaszthatatlan feleség, együtt jöjjön vissza egykorl férjürával a hazai földre. Az ülés így is határozott s megalakította a Bacsányi-emlékbizottságot, amelynek hivatása lesz az ügyek továbbvitele.

Az emlékbizottság az idő folyamán a következőképpen alakult meg, illetőleg egészítődött ki, tagjait tekintve: A Petőfi-Társaság elnöksége Pekár Gyulával az élen, Szinnyi Ferenc a M. T. Akadémia, Horánszky Lajos a Kiszfaludy-Társaság nevében, mint kiküldöttek, Esterházy Móric gróf v. miniszterelnök, Tapolca orsz. gyűlési képviselője, Tapolca nagyköz-ség nevében: Fehér Károly főjegyző, Vértés József felsőkeresked. isk. igazgató, Vályi Nagy Géza a Balatoni-Társaság kiküldöttje és a Bacsányi-család képviselőjében: Bacsányi József műtővös Baja, Sz. Gyenes Lajos festőművész és Bacsányi Paula a Nemzeti Színház tagja Bpest. A Petőfi Társaság és az emlékbizottság főtitkára Havas István, karöltve a jeles tevékenységű Vértés Józseffel, végezték el ezután, a felmerülő nehézségeket leküzdve, mindazokat a feladatokat, melyek lehetővé tették, hogy a Bacsányiék hamvát 1934. május 10-én, a nemzeti kegyelet őszinté megnyilvánulásával, Tapolcán átadják végre az anyaföldnek. Ezt megelőzően, május 5-én történt a hamvak ünnepszerű kiásatása Linzben, Falu Tamás a Petőfi-Társaság képviselője, Fehér Károly főjegyző Tapolca kiküldöttje és Vértés József igazgató jelenlétében. Méltó képviselőről gondoskodott Linz városa, ott volt a kormánybiztos, az Eichendorff-szövetség, a Felsőausztriai írószövetség és

a linzi magyarság. Másnap a linzi városházán adták át a hamvakat a jelenlevő kiküldötteknek s megindult a halottas kocsi és hamvaiban elbúcsúzott a linzi költőrab s az egykor ünnepezt költőnő, a mindenről lemondó, hűséges, odaadó feleség, hogy végleges nyugvóhelyükön, Tapolcán pihenjenek meg.

És Tapolcán óriási közönség, az egész vidék népe, a dunántúli városok, politikai és irodalmi egyesüléseinek képviselőiteiben történt az új temetés. Azt megelőzően a Petőfi-Társaság megtartotta déli 12 órakor tapolcai vidéki nagygyűlését, melynek tárgysora a következő volt:

1. Elnöki megnyitó *Pekár Gyula* elnök.

2. Bacsányi és neje hamvainak hazaszállításáról beszámol *Vértes József* vendég.

3. Bacsányi. Köttemény, *Bán Aladár* r. tag.

4. Bacsányi János emlékezete. *Császár Elemér* alelnök.

5. Beszéd a M. T. Akadémia és a Kisfaludy-Társaság nevében. *Szinyeyei Ferenc* az Akadémia és a Kisfaludy-Társ. tagja.

Megindult lélekkel hallgatta a nagy közönség az ünnepi szavakat, Bacsányi életének küzdelmeit, száműzetését, tragédiáját: a leghivatottabb ajakról.

Délután négy órakor folyt le a temetés. Megérkezett a hamvakkal a linzi sírkő is, melyet ideiglenesen, mint történeti ereklyét, a sír fölé helyeznek el. A sírnál *Pekár Gyula* mondotta el megindító beszédjét, melyet a nagygyűlésen elmondott elnöki beszédével együtt teljes szövegében közzéteszünk.

— Régen volt — mondotta elnökünk — nyolcvankilenc évvel ezelőtt,

úgy mint anno 1845 illatos áprilisában történt . . . inhol kedvtelve zöldíti Uristen az osztrák felső Duna nyájas Linz városának a promenádját, — előkelő sétány ez, melynek lombja alatt fátermőrderes dandyhősök, romantikus arslánok lejtének tova világfájdalmasan sóhajtozó „schöngoist“ kisasszonyokkal: a Heine meg a Schubert amorettei settenkednek mögöttük, de még ők is elhallgatnak, mikor a megálló és kitérő közönség néma tisztelettel üdvözli a divatos óra legérdekesebb sétálóját. A gárdista természetű aggyar internált ez, ki onnan a Landstrasse 28. számú házában a kapuja alól kerül elő a jeles osztrák festő, a hűséges Hafner kíséretében, — fölényesen büszke, dacosan parancsoló jelenség, nyolcvankét éves, de borotvált arca ma is oly ezoborszép, oly antikyszerűen nemes, akár a „magyar Meleager“, a gárdista Besseney profilja s görnyedés nélküli magas, karesú alakja még mindig a magát meg nem adó, örökké tovább küzdő szellembajnok ábrája. Szeme pengéje továbbra is a lélek mélyéig ható éllel támad s nyílt homloka fenségében a lira forró heve ölelkezik az elégia bús bánatával: sok csalódás sok szenvedés, sok rabság, sok üldözés s az éjként rászálló elfeledettség keserű emlékeivel. A linziek megtottan súgnak össze: „das ist der berühmte Herr Bacsányi . . . megy ki a magyar költő a hitvese sírjához, a mi híres osztrák költőnőnk, *Baumberg Gabriella* hantjához, neki viszi a virágot. . .“

— És bús Bacsányi János, az elkésett kuruc, a linzi nagy száműzött, az ezer bimbóval pompázó április végén csak ugyanazon temetőbe zárandokol ki hű Hafner hívével. Hat éve halt meg életének fenkölt lelkű, érző szívű „örző angyala“, a *Hof-*

rath Florian von Baumberg poéta ihletű Gabriella leánya, kinek verseit nemcsak Blumauer és Caroline Pichler magasztalták, de aki élte legszébb költeményét a valóságban írta meg, vagyis élte át a Bacsányival való tündöklően szép, s felhőtlenül tiszta és önfeláldozóan nemes szerelmében, fenséges érzemény volt ez, oly harmónia, amelyet csak a szférák sohse hibázó muzsikája zenghet, — az egyetlen harmónia, ami e fensőbb nő fensőbb férjét annyi csalódás, annyi gyanusítás, annyi üldözés, rabság, szenvedés, keserű küzdés és méltatlan feledés után egyetlen örökzöld oázisként kárpótolni és vigasztalni volt hivatva. Hat éve halt meg a soká vívódó szegény Gabriella, — Bacsányi szerette volna még a halódó utolsó versét kinyomtattatni, hogy ezzel valami kis örömet szerezzen neki, de bár barátjuk a linzi rendőr-főnök s Lamberg hereg kormányzó is, a *Polizeystaat* kaján cenzurája addig késlekedett, míg Gabriella belehalt s azt a nyomtatott példányt is már csak a koporsójába lehetett beletenni . . . „lelkem fele!“ jajdult fel Bacsányi, — „lelkem fele hagyott el!“ Majdan később Petőfi ajkára fog jönni ugyanez a szó, amint-hogy lázadó dacában, harcoss apostolságában s nemzeti eszményeinek forradalmi hevében Bacsányi sokszor hasonlít a szintén tombolóan türelmetlen Petőfihez. Ám Petőfi nem hitvesét, a képzeltően szeszélyes Szendrey Juliát, hanem barátját, Jókai Mórt nevezi „lelke felének“ . . . Petőfi ismerhette a világhír mámorát, de nem ismerte az egyéni boldogság ama harmóniáját, amelyet a diesőségben csalódó Bacsányi ösmert. Petőfit sohse szerette igazán nő e földön, Bacsányinak gyöngéd szép szerelme lett az egyedüli menedékkévé a mostoha sors üldözései elől. . .

— Letérdel a sírhoz: és ime most ennek a menedékek is vége! Utolsót lobbant a szép láng, szívíg fagyasztó hantta hül ki az egykor oly étheradóan lobogó zsarátnok. Örző anygala hiján kormánytalan hajóként hanyattatik az idők sodrában, — vitorlát a feledés szele dagasztja s ő egyre jobban távolodik az életől. A Tudományos Akadémia, Toldy Ferenc ajánlására, 1843-ban tagjai közé választja, de ő még csak nem is felel erre a választásra, *Vanitatum vanitas* . . . egész csalódott élete csak hívságos meddő küzdelem volt! Jöj-jön a végső feledés, a lélekben már amugy is halottat borítsa el avarával a testi halál is . . . Április 28-a, vajjon ekkor hül-e meg ott künn a temetőben, Bacsányi János? Hazamenve ágnak dől s alig két héttig beteg, Görcsök, erősödő rohamok fojtogatják, de reszkető keze azért még most is a pennát keresi:

Érzem s naponkint látom azt,

Hogy életem végére járt,

Isten hozzád édes hazám,

Isten hozzád örökre már . . .

Olykor háborodottan reménykedik:

Lesznek még olyanok a magyar hazában,

Kik tán ránk ismernek érdem templomában,

S' ha már enyészünk is cyprus árnyékában

Jó hazafiaknak neveznek számában. . .

Aztán jön a végperc. A haldokló utolsót jajdul a hű Hafner karjából: „és hogy még csak halni se halhatok meg magyar földön . . .!“ Harmadnapon eltemetik Gabriella mellé s a sírkőre ráírják versben: „*Armer Mensch* . . . szegény ember, a kortársak irigyek s hálátlanok lehettek, de

az utókor igazságot fog szolgáltatni neked!”

— És imé nyilván kell valami isteni titkos erőnek lennie az ily kőbe vésett jámbor óhajnak, pillanatra oly teljes feledés borul a linzi száműzöttre, hogy magyar részről Toldy voltaképp csak harmadfél év múlva tudja meg Bacsányi halálát, ám a haldokló végszava a múlt évtizedekkel végre mégis csak áttör és hovatovább egyre parancsolóbban, a feledésnek emlékére nehezedő sűrű ködén. Az oszló gomolyok közül daliásan toppan az ámuló utókor elé ama félreismert szellemharcos katonás alakja, ki a magyar fajszeretet, s a legszentebb nemzeti szabadsághit irodalmi fegyverzetében az emberiség egyetemes humanista eszményeinek is bajnoka volt s aki a maga elkésett kuruc mivoltában mint ideáljainak poéta remetéje oly magányosan oldalt áll, szinte kivüle áll litteratúránknak igen fenkölt eszmények üldözött rab-remetéje... ez volt Bacsányi s neki szükségképpen tört szívvel csalódnia kellett, mert korát messze megelőző merész lendületében a nemzeti és emberi ideálokat egyesítő igazi egyenlőségről álmódott. Nem a lelki anarchia, romboló és bosszúálló osztályharcosa ő, ki forradalmárként tör a felsőbbrendek ellen s republikánusként minden áron trónt akar dönteni, nem, Bacsányi nem kozmopolita, hanem lánголоán magyar és emberien ember s hazája szabadságába az egész világ boldogságát véli szolgálni. E nemzeti és emberi szabadság megváltó hajnalát üdvözli ő a francia forradalomban, de mindig fensőbb eszményeinek a püdesztáljáról:

Álljon fel az erköles imádandó széki!
Nemzetek, országok, hódoljatok néki!

Uralkodjék köztünk Ész, Erdem,
Igazság,

Törvény s Egyenlőség s te áldott
Szabadság...

— — — — —
Vidulj, gyászos elme, megújul a
világ...

Kell-e tisztább, nemesebb idealizmus ennél? Hisz Bacsányi a „*Franciaországi változásokra*” irt híres ódájában is csak a zsarnok fejedelmeket fenyegeti meg, — gyűlöli ő a párisi vérengzést, az oktalan háborút s „közhasznot szerető igaz polgárokat” akar:

„...kik jó királyokhoz úgy legyennek hívek

Hogy a nemzethez is buzgón verjen
szívek!

— Bacsányi monarchista, de ugyanekkor a fejlődő nemzeti génius sugallatára *első apostolként* hangoztatja a *nemzeti öncéluság* elvét. Mindezt maradi kora meg nem érthette s így válik élete a folytonos félreértések örök tragédiájává. Tán nincs is irodalmunkban ehhez fogható élettragédia; töviskoszorús kálvária ez, kufsteini és spielbergi rabláncokkal, tömlöccel és internálással, rágalommal, üldözéssel s a kétszeri meghalást előkészítő méltatlan, könyörtelen feledéssel. Nem részletezem itt e helyről e kálvária tizenkettőnél is több stációit, el fogja ezt mondani méltó más, — én a Bacsányi *élet-alfájáról* élete *omgájára* ugorva csak annyit jegyzek meg, csak azt a tényt emelem ki s felemeltem magasra az igazságos égi, hogy a lélekemésztő csúf pör végével maga a szigorú és nem magyarbarát *Thun* gróf is kénytelen bevallani, hogy Bacsányi bizony ártatlan. Ezt vallja *Metternich* is, ki

nemcsak a bourbon XVIII. Lajosnál szorgalmazza a magyar írók megillető napoleoni évdíjat, hanem az osztrák császárral is 500 frt kegydíjat adat neki. Vége a pörnek, ám mit csináljon a kamarilla a tömlőcön, rabláncon át meghurcolt költővel? Elítélni nem lehet, de, hogy a császári ügyészség szégyenben ne maradjon, — hát... korszerű bürokratikus elintézésel — Linzbe internálják. Igen, szerető, véle szenvedő fenkölt hitvesével együtt...

Azóta telek mentek, tavaszok jöttek, évek multak, csillagzatok megfordultak s a közel százados távlatban mindez már a messze múlté. Ám nagy magvető az idő s nem minden szórt magja esik meddő szírtre, olyik kikel az annyi büntől trágyázódó földből: felnő az emlékezés intő, hívogató szép virágává, melyet az utókor tovarohanó, de olykor mégis vissza-vissza pillanót emberiségéből mégis csak észrevesz valaki jelen esetünkben a jeles pedagógus és író, a fáradhatatlan *Vértes József* volt az, ki lelkes lendülettel érezte át korunk és irodalmunk imperatív kötelezettségét a hazahozandó és rehabilitálandó nagy Bacsaányi Jánossal szemben. És a költőnek igaza van: a derék csakugyan ne féljen az idők mohától, — *Vértes* kezdeményezésére Bacsaányi ím' csakugyan kitört a koporsóból, eget kért és eget kapott a hálásabb utókortól. Megnyílt a linzi kettős sír, ím hazajöhetett végre imádott hitvesével a linzi nagy magyar száműzött. Itt a pere, hogy ne takarékoskodjunk a szív hálásaválat: a magyarok Istene áldja meg nemes Linz városát, miért a honi feladás hosszú kilenc évtizede alatt mindenkor virágdíszben pompáztatta a nekünk oly drága kettős sírt, de hadd tolmácsoljuk a magyar műzsák bensőséges mély háláját azok-

kal az osztrák hatóságokkal szemben is, melyek *Kurt von Schuschnigg* kultuszminiszter úrral élükön oly nemes készséggel jártak kezűnkre Petőfink lelki rokonának, Bacsaányi Jánosnak és nemes élete párjának a diadalmas hazahozatalában. Különös köszönetünk a lélekemelően ájtatos linci ünnepélyért, mely a hamvakat érdemes küldöttünknek, *Falu Tamás* r. tagunknak kiadta, minket kegyeletes büszkeség tölt el, hogy Petőfi-Társaságunk vezethette és kísérhette János és Gabriella még egyszer, utolszor ölelkező hamvait e végűjükon temetésük felé. A nemzeti hála és kegyelet e szent jegyében nyitom meg a Petőfi-Társaság Vidéki Nagygyűlését a végre honába térhetett költő apostol kies tapolecai szülőföldjén!

Az új Bacsaányi sírnál Pekár Gyula a következő beszédet mondotta:

— Drága hamvak, nagy apostol, ihletett poéta, ím közel százados számkivetés s az idők tengerén való hanyattatás után a Te Bacsaányi-porhüvelyed mégis csak a honi szülőföld révébe ér. És ha Te az eszmények rabremetéje, nem is halhattál meg Magyarországon, vigasztaljon odaát az a Hozzád is elható misztikus tudat, hogy régi versednek mégis csak igaza lett. Te énekelted egykor vigasztalan, de mégis reménykedő búsan:

„Lesznek majd olyanok a magyar hazában,

Kik tán ránk esmérnek érdem templomában...”

— Nagy száműzött, ím lássad: vannak ilyenek, nemzeted hálásabb utókorá végre rád ösmér tapolecai sírod, ezennel szentté váló kis templomában. Életgolgothád töviskoszorúja helyett immár babér övezi hőmlódat... *sic tibi levis terra*, legyen itt néked könnyű a föld az új sírban a

régi linzi sírkő alatt s fenkölt hitveddel együtt aludd tovább örök álmodat, de most már nyugodtabban. A fenn szántó magyar pacsirta dala édesítse ezt a ti álmodokat, a lenge

honi szellő esőkolgassa máryányotokat... s a Petőfi Társaság kegyeletével együtt az egész haza halája gyógyítóan cirógassa sokat sebzett nagy-lelked dicső emlékezetét!

ÜNNEPLÉSEK

A Petőfi-Társaság tagjai közül sokan érkeztek el az idén életük nevezetes fordulójához. Így elsősorban tiszteletbeli elnökünk,

HERCZEG FERENC,

akit 70. születésnapja alkalmából az egész ország ünnepelt. Ez ünneplésből kivette részét Társaságunk is, amely a következő levéllel köszöntötte a nagy író:

Nagyméltóságú tiszteletbeli Elnökünk! A Petőfi-Társaság, melynek Nagyméltóságod tizenhét éven át kiváló elnöke volt, most pedig tiszteletbeli elnöke, megindult szívvel ad kifejezést örömének afölött, hogy pompás egészségben, alkotó erejének úgyszólván ifjúságában megérte hetvenedik születésnapját. Nem szükséges hivatkoznunk nekünk azokra az örökbecsű szellemi értékekre, melyekkel Herczeg Ferenc pályáján nemzetét megajándékozta, azoknak élvezői, ismerői vagyunk mindannyian, mint írók kétszeresen hálásak a Mesternek, aki megtalálta a modern utat, a Petőfi-hagyományok továbbfejlődése és ujjaalakulása útját s megmutatta, hogyan kell a magyar írónak művésznék lennie, hogy kell megéreznie azt, mit kíván tőle nemzete s milyennek kell lennie mint bátor emberfiának: jövődő műveltségünk egészséges kialakulása érdekében. Örülünk kell, hogy a Gondviselés e

nagy célkitűzésekhez adott a mi Elnöknek oly lángelmét, melynek lobogása határainkon túl is felragyog és tiszteletet szerez annak a magyar névnek, mely becsületeért talán ma vívja életének legnagyobb szabású harcát.

Mi tudjuk, hogy Nagyméltóságod a Petőfi-Társaságot mindenkor őszintén szerette, éreztük, hogy hozzánk közelállónak vallja magát, amire büszkén gondolunk valamennyien, ámde mi is szeretünk, író-utainkon mesterünknek vettük nemcsak abban, hogyan kell a művészet tartalmát és formáit keresni és ha megtalálta, becsülni, de abban is, hogyan kell néhez időkbén szolgálni a nemzeti közösséget a megértés, az önmegtartás és az erély szentháromságában.

Azt is tudjuk, hogy nem szereti az ünneplést, ám azt még se tehattük, hogy felolvasó ülésünkön akkor, amidőn az írók vezére, legnagyobbja annyi frissességgel, készséggel és érdelemmel érkezik meg a szép állomáshoz, az emberi élet hetvenedik esztendeje küszöbéhez, szeretetünknek és örömünknek e gondviselésszerű sikeren kifejezést ne adjunk!

Pekár Gyula elnökünk megnyitó beszédét, valamint a zárt ülés szeretettel fölhangzó köszöntését forró tiszteletünk jeléül a mai napon megküldjük. Áldja meg a Gondviselés az

élet értékeivel Nagyméltóságodat továbbra is! Budapest, 1933 szeptember 24. A Petőfi-Társaság nevében Pekár Gyula elnök, Havas István főtítkárr.

Herczeg Ferenc a következő levélben válaszolt a Petőfi-Társaság üdvözlésére:

„Nagyméltóságú Elnök Uram! A Petőfi-Társaság engem kezdő író koromban, inkább előlegezett bizalommal, mint érdemek elismeréseül, tagjai sorába emelt. Költői pályám első sikere döntő befolyással volt reám, hiszen minden író tudja, hogy az elismerés épp oly termékenyítő befolyással van a fejlődő költőre, mint a napfény az elvetett magra.

Midőn most, hetvenedik születésnapom eszembe juttatja, hogy közeledem földi vándorutam végső állomásához, Nagyméltóságod ékes és lendületes költői nyelvén újból szól hozzám a Társaság és tudomásomra adja, hogy meg van elégedve munkámmal. Nagyméltóságodnak ez a megállapítása azt a megnyugtató gondolatot sugallja nekem, hogy így nem veszhettek teljesen kárba elmúlt éveim. Midőn ezért mély tisztelettel és hálás szívvel köszönetet mondok az Elnök úrnak és írotársaimnak, bajtársi szeretettel köszöntöm a Petőfi-Társaságot és vagyok a Nagyméltóságú Elnök úr igaz híve: Budapest, 1933 szeptember 26. Herczeg Ferenc.“

Pekár Gyula elnök 1933 szeptember 29-én, a rendes havi ülés keretében, az elnöki megnyitó során emlékezett még meg Herczeg Ferenc 70-ik születésnapjáról. A nemeshangú elnöki megnyitó többek között ezeket mondotta:

— A Petőfi-Társaság ma illetődötten áll meg nagy tiszteletbeli elnökének születésnap mérföldköve mellett. Petőfi zászlója alól a meg nem

alkuvó nemzeti irodalom nevében hódoló szeretettel üdvözli Herczeg Ferenc írójának mindazt, amit a multban halhatatlant alkotott s mindazt, amit a jövőben nemzeti eszményeinkért még alkotni fog. És javaslom, a Petőfi-Társaság felállással tisztelje meg ezt az ünnepi percet, s úgy mondjuk el egész nemzeti irodalmunk fohászatát: a magyarok Istene a haza üdvösségére még soká éltesse Herczeg Ferencet!

KENEDY GÉZA.

Szeretettel ünnepelte és köszöntötte a Társaság Kenedy Gézát, a Petőfi-kultusz régi és hűséges munkását 80. születési évfordulóján. E tiszteletreméltó idő alatt a mi jeles társunk a maradandó irodalmi értékeknek egész sorát alkotta meg, s bevonult az olvasóközönség százezreinek szívébe, ő, kinek írásai nemcsak az eszmények, forma és nyelv nagy szépségeivel, de megragadnak azzal is, hogy a magyar jogtudás és jogérzék finomszövésű motívumai különös eredeti zamatot és ízt adnak műveinek.

HUBAY JENŐ.

A jelen idők egyik legnagyobb hegedűművésze és zenepedagógusa, kinek neve világszerte ismeretes, szintén a mult évben töltötte be élete 75. évét. Szeptember 24. ülésünkön megemlékeztünk róla, kinek leghíresebb operáját, *A cremonai hegedűst* több mint hetven külföldi színpadon mutatták be, tanítványai közül pedig Geyer Stefánia, Szigeti József, Vecsey Ferenc és Teilmányi Emil világhírű nevet szereztek. Hubay 1909 óta tiszteletbeli tagunk, s ezt a megbecsülést a nagy ember előkelő gesztusával honorálta akkor, midőn 1923-ban, a Petőfi-centenárium idején megírta a Petőfi-szinfóniát, a nemzeti

muzsika e gyönyörű megszólaltatását, mely nagyszabású koncepciójával és kidolgozásával a Petőfi-ünnepnek egyik legkimagaslóbb eseménye volt.

KEMÉNY GYÖRGY.

Ez évi január 28-án az amerikai Detroitban ünnepelték meg Kemény György kultagunk írói munkássága 40. évfordulóját. A *Vas András* és a *Táncos Klári* nagyhírű szerzőjét nemcsak az ottani magyarság nagyszámú képviselői, hanem az amerikai hivatalos körök és kiválóságok is megtisztelték megjelenésükkel és üdvözlő szavaikkal, a többi közt Constock, a kerület kormányzója és Smith, Detroit polgármestere. Társaságunk levélben és sürgönyileg szintén üdvözölte.

SZIKRA.

Teleki Sándorné grófné 70-ik születésnapja alkalmából 1934 április 8-án a rendes havi felolvasó ülésen rendezett ünneplést a Petőfi-Társaság. Ezen az ülésen emlékeiből felolvasott maga a jubiláns is, akinek tiszteletére megjelent az Akadémián az egész Teleki-család, Teleki Pál gróf v. miniszterelnök és Teleki Tibor gróf koronaőr vezetésével, a magyar és erdélyi arisztokrácia számos tagja, a magyar írók küldöttsége, stb. A kegyelmes asszonyt felolvasása után Pekár Gyula elnök köszöntötte meleg szavakkal, kifejezván azt a kívánságát, hogy az örök-friss Szikra továbbra is dolgozzék, a Puck tollával írjon tovább a Petőfi-Társaság büszkeségére és irodalmunk gyönyörűségére.

HALOTTAINK

Mélyeséges gyászunk kísérte el utolsó útjára Kozma Andor tiszteleti tagunkat, aki 1933 április 16-án hunyt el. Az Akadémia előcsarnokában lefolyt gyászszertartáson elnökünk vezetésével testületileg vett részt a Társaság. Pekár Gyula elnök magaszárnyalású beszédben tárta fel az elhunyt érdemeit, érintette nagy írói hatását, melyet az olvasó közönségre gyakorolt. Kozma Andort Társaságunk 1920-ban választotta meg tiszteleti tagnak, 1923-ban pedig a Petőfi-nagydíjjal tüntette ki. Elismerés volt ez azért a költői munkásságért, amelyet Kozma Andor a klasszikus nemzeti irány folytatásaként kifejtett, meg nem alkuvó érzéssel szolgálván ott mindenkor a nemzeti eszmét. Gazdag költői munkásságának egy-egy

állomását jelentették: *A tegnap és ma*, a *Szatirák*, a *Magyar Szimfóniák*, a *Magyar Rapszódia*k, a *Turán*, a *Honfoglalás* és a *Petőfi* c. kötetei, valamint Goethe és Lenau: Fausztjának kiváló fordítása. Koboz és Andronikus néven hétről-hétre írt verses krónikáinak, melyekben dús satirikus ere igen hatásosan és elevenen csörgedezik, valósággal kortörténeti becsük is van. Néhány nagy költőnk irodalmi pályáját is méltatta: találó értékeléssel és a magyar prózai nyelv ragyogó érzékeltetésével. A trianoni csapás néhány megragadó verset váltott ki lantjáról, melyeket (ismert ragyogó előadásában) maga mutatott be az irodalmi társaságokban, s melyek csakhamar országszerte elterjedtek. 1920-ban, Magyar rapszódiai-

nak közrebocsájtásakor Küszöbön címmel ezt írta a bevezetőben: „Deres fejű régi magyar énekmondó kér most bebocsájtást. Lelki valójában sincs semmi idegenség. Minden eszméjében, minden érzésében igaz atyafia minden hű magyarnak. Osztályos atyafi abban a nagy búban, mely évszázadok óta mint nehéz örökség száll egy nemzedékről másik nemzedékre. Adja ez meg jussát, hogy beléphessen és éneket mondhasson.“

E szerényen önérzetes, mély szavak jutottak eszünkbe a ravatalnál. Igen, ő már átlépett az örökkévalóság küszöbén s Petőfi fogadja ott, akit Kozma Andor hatalmas költői eposzban, lángoló szeretettel énekel meg. Éneke pedig itt zeng tovább, az idő végtelen árjában.

Pakots József, meghalt 1933 június 12-én, eltemették a főváros adományszobáiban díszsírhelyen, a Kerepesi-úti temetőben. Pakots 1909 óta volt tevékeny, lelkes tagja a Társaságnak s ebből a 24 évből nyolc éven át mint a Petőfi Ház öre és felvirágoztatója működött, egyben titkárunk, agilis és elegáns, aki belső és külső értékeivel egyaránt élesztette névadó Halhatatlanunk örök kultuszát. Mint író, hírlapíró, majd mint országgyűlési képviselő fejtett ki a nemzetre nézve értékes munkásságot. Verseskötete, sok regény és novellás kötete, valamint színműve jelent meg nyomtatásban, közülük több újabb kiadásban is. A filmügynek első úttörő harcosa; mint társadalmi szervező szintén kiváló volt, egyik legszebb bizonyítéka ennek az Irók Gazdasági Egyesülete, melyet ő hívott életre s mely szokatlan erővel indult meg célkitűzése irányában. Írásai, tettei, szónoklatai eszmékben gazdag lelki-világát tükröztették, szociális érzelme

és gondolkozása pedig népszerűséget szerzett neki az országban. Színműveit egyidőben szívesen adták a színházak, magában a Nemzetiben három színműve (Tévelygő lelkek, A forradalmár, Egy karrier története) aratott irodalmi sikert.

Mint embert, a közügyek önzetlen szívű szerelmese volt, csupa hevülő láng, sok szegény és szerencsétlen kisegysztencia jóságos megmentője, és családjának, akikre halálában semmi anyagit nem tudott hagyni, életében a leggyöngédebb gondviselője volt. Elhunytával sokat veszített az irodalom és a közélet, családjában azonban mindenét elvesztette. Temetésén óriási közönség fejezte ki részvétét, Társaságunk nevében pedig Havas István főtitkár búcsúztatta el, s tagjaink közül Herczeg Ferenczel az élen, mintegy huszan kísértük el testületileg nyugvó helyére.

Koroda Pál rendes tag, 1933 aug. 13-án hunyt el. A Kerepesi-úti temetőben, a székesfőváros adományszobáiban díszsírhelyen nyugszik. *Koroda Pál* kiváló lírikus és drámaíró volt, ki nek főként *Alkibiades* című történeti drámája aratott annak idején jelentős sikert a Nemzeti Színházban. Versei közül a *Bűvös éj* és a *Világ* című ma is népszerű szavalmányok, ami lírájának frissességére és értékére egyaránt jellemző. Írói társasága: Reviczky, Komjáthy, Rudnyánszky, Inczédy, a két Palágyi, Bartók Lajos már mindannyian elköltöztek innen és hetvenöt esztendő gondja, de lelkes írói munkássága után követte őket ő is. Maradandó érdeme a Reviczky Gyula műveinek kiadása, valamint a költő első életrajzának megírása. Augusztus 16-án temették el Koroda Pált nagy részvét mellett. Társaságunk részéről

Kiss Menyhért mondott a ravatalánál búcsúztatót, s ebben megkapó szavakkal esetelte azokat az írói és emberi érdemeket, melyek az elhunyt pályafutását ékesítették. Ugyan- csak ő tette le a ravatalra koszorúkat is. Tagtársaink közül a temetésen megjelentek Hegedüs Loránt, Havas István főtítká, Gyökössy Endre, Baja Mihály és Körösi Albin. Társaságunknak 1899 óta, 34 éven át volt agilis, munkás tagja, akit sokszor és szívesen látott a felolvasó asztalnál a közönség.

1933 október 2-án Dunaföldvárott halt meg élete 81. évében *Rátkay* László, aki 1904 óta volt tiszteletbeli tagunk. Ügyvéd volt, 1896 óta négy cikluson keresztül országgyűlési képviselő, s 1904-től hat éven át a függetlenségi párt napilapjának: a *Budapestnek* főmunkatársa. A múlt század utolsó két évtizedének, Abonyi Lajossal együtt, legjelentékenyebb népszínműirója volt. Hat darabját adták elő az egykori Népszínházban, közülök a száz arany pályadíjat nyert *Felhő Klári* aratta a legmaradandóbb sikert. 1886-ban (ápr. 10-én) adták először s állandóan műsoron maradt a fővárosban, a Népszínház megszűntéig. Vidéken ma is előadják még, Tóth Ede remekével: a Falu rosszával együtt, mellyel sokban színvonalas, nemes rokonságot tart. Néptragédia ez is. A darab egyik közismert, valósággal népdallá lett dalának: *Azért csillag, hogy ragyogjon...* címűnek nemesak szövegét, hanem dallamát is ő szerzte. *Rátkay* László eredeti magyar tehetség volt, a nép nyelvének és lelkének kitűnő ismerője. Tehetségét azonban egyre művelte, s kéziratban maradt tanulmányai: Bánk bánról és Madách Luciferéről elmélyedő, érdekes gondolatokat tartalmaznak. Alakjain, általában meglátszik,

hogy egy kiváló lelkiség valóságos élményéből születtek, elevenek, a humor és a derü fényével ragyognak reánk. Szülőföldjének, a kedves Dunántúlnak fénye aranyozta meg írói és emberi egyéniségét egyaránt.

Élete utóbbi éveit visszavonulva, figyelmes, kedves családja körében Dunaföldvárott töltötte el. Az irodalomtól némileg elvonta a politika, de ennek is lassan búcsút mondott. Pitroff Pál, aki szép tanulmányt írt *Rátkay*ról az Irodalomtörténet 1925. évi egyik számában, följegyezi róla, hogy Petőfi születésének századik évfordulója idején Petőfi-darabot írt. Elkésett vele, mondja, de érdekes följegyezni, hogyan tervezte meg. „Az előjáték igen költői. Szin: virágos kert a mennyeorszámban. Középen rózsafa, felső ágán kinyílt piros rózsza. Trónszéken ül a Költészet Királynője, mellette a Történet nagy könyvvél. Az angyal jelenti, hogy az égi fán kicsattanóban a lángész rózsája. És ezért versengenek különböző nemzetek őrangyalai. A magyar regös fellépésére, aki minden harcot és kint vállal, a Költészet királynője a szin szélére megy és ledobja a rózsát a végtelenbe: „Vidd le, hulló csillag, szép Magyarorszámba!” Tárgya: Kiskőrös. A zágrábi kórházban, Koltón. Március 15. Alig virradt, máris alkonyul. Harcbaindulás. Segesvár. Halála. Az égi virágot az angyal visszaviszi az égbé.”

A *Felhő Klári*, az *Arvalányhaj*, a *Toborozás* egykor ünnepelt írója. bizonyára itt is szépet alkotott. Kár, hogy magányában nem sietett vele és hogy a nagy születési évfordulón, 1923-ban alkotása nem tehetett még szebbé a Petőfi-ünnepet. Emlékét őrzik nagybecsű munkái, de megőrzi minden idők számára a Társaság is. *Móra Ferenc*, aki 1915-től kezdve volt a Társaság tagja, 1934 február

8-án halt meg Szegeden. Költő és elbeszélő, tudós és publicista, nyelvünk titkainak, ősi szépségeinek nagy felismerője, a félegyházi és a szegedvidéki magyar néplélek művészi megjelenítője. A Mikszáth és Gárdonyi hagyományok szellemében indult el, de már a maga eredeti tehetségével alkotta meg a Georgikont, az Ének a buzamezőkről-t, az Aranykoporsót. Két verseskötete: a Könyves könyv és az Aranyszőrű bárány, a lélek finoman szőtt rejtelmait adja meleg szívvel és nagy közvetlenséggel. Egyszerű, de érdekes lelkületű félegyházi szücsmesternek volt a fia és Móra Istvánnak az öccse. A századforduló idején indult el magános úttjára, sokat küzdött és dolgozott, sokáig kereste, mint író is, önmagát, de sohasem esüggedt, mindig derével nézte a világot; s amikor tudatára ébredt értékeinek, bámulatraméltó gyors egymásutánban öntötte ki lelke kincseit. A szegedi kulturpalota igazgatója lett, lapot szerkesztett, mint régész ásott az elsikkadt magyar múlt kincsei után, az Alföld titokzatosan néma löszjében; és ezzel mintegy párhuzamosan a síksági emberlelkéből megragadó értékeket hozott fel s adta át az ország olvasóközönségének, ifjuságnak, akik egyre nagyobb szeretettel és számban figyeltek föl írószavára. Szülőföldje, Félégyháza, megválasztotta díszpolgárának, a szegedi egyetem díszdoktorának, Korán feltárult koporsója látára, a nagy veszteség érzetével vonaglott meg szívünk és csak az volt egyetlen enyhítő tudatunk, hogy a Petőfi Társaság fedezte fel elsőül értékeit és vonta szeretettel keblére. Aranyszőrű bárányának, ennek a remek humorú s mélységes értelmű munkájának újabb feldolgozását is nálunk mutatta be, egyik nagygyűlé-

sünkön. Febr. 10-én temették el Szegeden óriási közönség s az ország részvételével és adták át annak a földnek, melynek nálánál csak kevés méltóbb, igazabb megéneklője akadt, Koszorúnkat nevünkben, megható búcsúszavak kíséretében, Gulácsy Irén tagtársunk tette le koporsójára.

Londesz Elek rendes tag 1934 február 12-én halt meg váratlanul. Hirlapíró volt, a Pesti Naplónak több, mint három évtizeden át, nagy rokonszenvnek örvendő, kiváló dolgozó-társa. Szabad idejében, a bensőséges ihlet sugallatára, a költészet országába menekült, a zajos hirdapíróasztal mellől, s elmerült az örök szépségek gyönyörében. Debrecen szülőtte volt, annak forró magyar levegője és szelleme iratta vele első műveit. Kain c. drámai költeménye, Képeskönyve, Egy falusi tanító naplója: mind ifjúkori mű, de már jelzi a komoly becsvágyú író. Lefordította Marlow: Dr. Fausztusz-át; majd a Sahname legszebb epizódjait ültette át az eredetiből nyelvünkre. Nagy nyelvismerete segítette abban, hogy izlése, gondolatvilága egyre fejlődjék. Intellektuális, de a hagyományok értékeit nagyrabecsülő költő volt, a múlt szépségeinek tökéletes folytatója, emellett azonban az új művészi formák keresője is. Böleselmi líránk történetében, harmonikus gondolatok gazdagságával ékes poézise megtalálja az őt megillető helyet. A mennyei koldusaszony, Az aranypávák dala mélységes felfogásával, csiszolt formaművészetével az angol Tennyson műveire emlékeztető két mű. Hatvanöt éves volt, Társaságunknak csak egy évig tagja. A Kerepesi-úti temetőben február 14-én adtuk át az anyaföldnek, Pekár Gyula elnök, szépségekkel teljes értékeit méltató beszédben vett tőle búcsút, s letette rava-

talára koszorúnkat. Utolsó útjára elkísérték: Havas István főtítká, Pintér Jenő, Szöllösi Zsigmond, Bán

Aladár, Szathmáry István, Kiss Menyhért, Petri Mór, Feleki Sándor, Gyököcssy Endre stb. rendes tagok.

ÚJ TAGOK

(Megválasztottak 1934 március 1.)

Rendes tagok:

Vitéz Bodor Aladár, középiskolai tanár s a Magyarság belső dolgozó-társa, költő és elbeszélő. Megjelent művei kiforrt költői egyéniséget revelálnak, kinek a Szép mellett az Erő is eszményképe. Nyelve tiszta és kifejező; muzsikál, mint szülőföldjének, a székelyhavasoknak kristálytiszta patakjai. Új utakon, a maga útján haladó, erős költői tehetség. A Magyar Dalos Szentgallenban, Az új Tisza c. verseiben a keletről nyugatra vetődött magyar faj örök fájdalma és küzdelme esendül ki rendkívül megkapóan. Első verseskönyve: Versek címen 1906-ban, második: Zátonyon, 1910-ben, a harmadik, a Töredelem című 1925-ben jelent meg. Nagyobb prózai művei: Uti levelek Erdélyországból, 1905, Keletiek nyugaton, 1911, A vámpir, regény 1925. Azonkívül több irodalomtörténeti és esztétikai tanulmánya is jelent meg. Versei, novellái és egyéb cikkei a napilapok hasábjain állandóan látnak napvilágot.

Kállay Miklós, a Nemzeti Ujság belső dolgozótagja, költő, esztétikus, műfordító. Írásai gazdag gondolatvilágról, finomult izlésről és nagy tanultságról tesznek bizonyosságot. Ismeri a külföld irodalmát, főképp a jelenkori írók műveit, akiket bensőséggel és csiszolt maganyelvűséggel tud tolmácsolni. Esztétikai hitvallása modern, de felfogása, ép úgy, mint nyelve, színmagyar. Nemcsak versfordító, hanem kiváló re-

gényfordító is. (Victor Hugo: 1793, Flaubert: Szent Antal megkísértése, stb.) Első verskötete: Versek címen 1903-ban jelent meg. Azóta különösen Rilke, Hofmannsthal, Paul Claudel és Musset verseiből adott jeles fordításokat, melyek az eredeti báját és zamatát, művészi kifejezésben és nyelvi gazdagodással éreztetik. A liliomos királyfi c. drámáját a Nemzeti Színház adta nagy sikerrel. Mint esztétikus, főképp a világirodalom nagy alkotásait méltatta önálló cikkekben folyóirataink hasábjain. A legújabb líra a világirodalomban c. kis kötete nagy tájékozódottsággal szól a külföldi lírai irányairól s érdekes képet ad korunk nevezetesebb költőegyéneiről. Művészeti kritikái nagy hozzáértéssel irt bírálati szinten a legkiválóbb szakemberek sorába emelték.

Levelező tagok:

Gyallay Domokos erdélyi író, aki Bencéden 1880-ban született. Erdélyhez fűzi gyermekkorától minden erkölcsi és szellemi szál. Ott végezte iskoláit, ott kezdte írni első zsengeit s onnan nem is akar máshová menni soha, bármily mostoha is sorsa most ottan az olyan magyarnak, mint ő is. Alapítója és szerkesztője az ötvenezer példányban megjelenő Magyar Néplap-nak és szerkesztője a Pásztortűz-nek. A nemzeti íróhagyományoknak modern folytatója, az elszakított Erdély irodaloméletének agilis, lelkes és bölcs öbrentartója és

irányítója. Önálló kötetei: Őszi rögön, elbeszélések, 1921. Mindenre sor kerül, 1924. Föld népe, elbeszélések, 1924. Rég volt, igaz volt, Történeti elbeszélések, 1924. Vas kenyéren, történeti regény 1925. stb. Írásából egy kiváló lélek vonzó egyénisége, közvetlen íróművészete s a fajunkba vetett hit mélyen érzett igazsága sugarzik felénk. Innen van nagy olvasóközönsége s írásainak nagy hatása.

Gyalui Farkas az egykori kolozsvári egyetem jeles könyvtárigazgatója most nyugalomba vonulva, folytatja írói sokoldalú munkásságát. Gyalui Farkas mint színműírő, novellista, irodalomtörténetíró és esszayista egyaránt kiváló. Színműveit a budapesti Vígszínházban és a kolozsvári Nemzeti Színházban adták elő szép sikerrel, regényei, elbeszélései, irodalomtörténeti tanulmányai részben önálló kötetekben, részben az előkelő budapesti és kolozsvári napilapokban és folyóiratokban láttak napvilágot. Többet közülük németre, angolra, románra és finnre is lefordítottak. Igen sok értékes, új adatot gyűjtött Petőfi életrajzához s ezek a Budapesti Hirlapban, Vasárnapi Ujságban s a kolozsvári Ellenzékben jelentek meg. Negyvenhárom az önálló köteteinek száma, a szépirodalmi és irodalomtörténeti dolgozatai pedig több, mint ezer.

A kolozsvári egyetemi könyvtárt ő szervezte át, úgy hogy az az európai nagy könyvtárak közt is elsőrangú.

Kristóf György 1878-ban született, a világháborút követő összeomlásig a szászvárosi református gimnázium tanára volt, 1922 óta a kolozsvári egyetemen a magyar irodalomtörténet tanszékén működik. Keze alól kerülnek ki az erdélyi magyar iskolák szaktanárai, továbbá mindazok az egyetemi hallgatók — és ilyenek jelentékeny számmal vannak, — akik érdeklődnek a magyar irodalom iránt. Pályája elejétől kezdve mindig a legkomolyabb szellemben folytatta tudományos munkásságát s ma is lelkes odaadással nevezi az erdélyi magyar ifjúságot.

Kristóf György irodalmi érdeklődése nemcsak a régi évszázadok szellemi életére terjed ki, hanem a jelenkori erdélyi magyar irodalmat is tevékeny figyelemmel kíséri. Munkái közül különösen a Petőfi Sándorra, Jókai Móra és Madách Imrére vonatkozó tanulmányai érdemelnek kiemelés. Petőfi Sándor költészetének ő az egyik leglelkeesebb és legtudományosabb méltatója Erdélyben. Ha egyéb érdemei nem volnának, munkásságának ez az értékes pontja is már a legnagyobb mértékben érdemessé tette a Petőfi-Társaság elismerésére.

SZATHMÁRY ISTVÁN A PETŐFI NAGYDÍJ NYERTESE

Az idei nagydíjért költőink versenghettek. A kiküldött bizottság, Császár Elemér alelnök, Gáspár Jenő titkár és dr. Lázár Béla r. t. egyhangú határozattal Szathmáry Istvánnak ítélte a díjat az 1919—1933 közt írt verseinek nemrég megjelent gyűjteményeért. A jelentés, melyet

dr. Lázár Béla írt és a márciusi ünnepi ülésen bemutatott, azt a mérőfokot állítja fel: tud-e a költő visszhangra találni, tud-e lelket önteni a leroskadókban, a szárnyaló szóihletével magával tudja-e ragadni a reményre ébredőt? A közös érzések kifejezése sok veszéllyel jár. „A szó

sohse legyen kongó, sohse legyen öblös, sohasem üres. Csak akkor, ha a költő érzéseinek legmélyéből jöve, gondolatainak legtisztábbra leszűrt eredményeként lép egységbe nála az érzés a gondolattal, mint egyéni élményeinek kitágítása, válhatik a közösség sorsát kifejező költemény titokzatos hangú egységgé.“ A jelentés végigkíséri a költő fejlődését, míglen jön a világháború, utána az összeomlás, a menekülés és átéli egyéni sorsában a haza sorsát. Feltör ajkán előbb a jaj, aztán a dal, aztán a bosszú, aztán a remény, a hit, a bizalom, az öntudat. Hogy teltek az évek, az lesz az érzése, hogy rajtunk csak a munka segít, s mivel a kardunkat kettétörték, most a munka fegyverével kell győznünk, de győznünk kell. Jönnek az elmélyedés évei, Megsajnálja a bogarat, melyet lába véletlenül eltiport, romantikát lát a bástyasétányon, himnuszt zeng a tavaszról, mely nem az övé, de a magyaré, az övé csak az ősz, a hűnyó tűz, a zörgő haraszt, a szent hervadás: mindez lelke képe. Az egyéni emlékek, a felvidéki mult, egyre kísértenek, belejátszanak örök melankóliájába, hogy telnek, telnek

az évek és beleroskadunk a bánatos tehetetlenség gyászéveibe. Közben kis tragédiákat sirat meg a szíve, de felriad:

Kacér Omfale rabja lettem,
Már-már hazám is elfeledtem...

De ez csak rövid pillanat, mert neki a vérző gyász, a bús sirám az egyetlen ihletője, hiszen aki most cifra dalt dalol, annak szíve koros, a lantja kontár. Ez alapérzése költészetének, Bejárja a világot, látja a sok magyar vonatkozású emléket, hazafiérzése mindenütt felsír, mert a nyitrai mult és a magyar gyász örökre össze van fonva a szívében. Újabb alkotásai egyre életesebbek, a közvetlen átélés valóságillatúvá, földből sarjadozóvá teszi költészetét, minden, a maga meglátásai (*Királyi párbaj, Párizsi mozaik, A genfi parkban, Pohárköszöntő*), érzéssel, mint egykor Katona, fel tudja általánosítani a közösség sorsáig... Dr. Lázár Béla jelentése után *Pekár Gyula* elnök költői nyelven elmondott szavakkal adta át Szathmárynak a *Lux Elek* mintázta gyönyörű Petőfi-bronzérmet, melyet *Szathmáry István* viharos lelkesedéssel fogadott beszédben köszönt meg.

PETŐFI ELSŐ SZOBRA

A szobrot Petőfi szülővárosa, Kiskőrös 1861-ben állította föl. A kőszobor azonban az idők folyamán megrongálódott, s új szobrot emelt a hálás szülőföld, a régít múzeumba tették. Ezévi május 10-én azonban az ősi szobor ismét megjelent egykori helyén, egy magát megnevezni nem akaró művészlelek jószágából. Áldozócsütörtök napján délután 4 órakor Zoltán Jánosnak ünnepi beszéde és a Petőfi-Társaság képviselőjének,

Gyökössy Endrének verse: A ledölt szobor, avatták fel újra a „régí szobrot“, a legszebb Petőfi-ereklyék egyikét

A kiskőrösi Petőfi-kör érdemes munkája az is, hogy ugyanezen a napon *díszes emlékkövel* jelölte meg Kiskőrös a város főtérén azt a helyet, amelyen egykor a költő édesatyjának, a jó öreg kocsmárosnak s a vén zászlótartónak mézszárszéke állott. Itt Hulvey István evang. lelkész mondta az ünnepi beszédet.

A NAGYKANIZSAI ÜNNEPSÉG

A Petőfi-kultusz szép, megragadó mozzanata volt a szept. 2-án Nagykanizsán leleplezett hősi emlék, amelyet Kisfaludi Stróbl Zsigmond művészete alkotott meg. A volt cs. és kir. 48-as gyalogezred ünnepe volt ez, az egykori Gollner-ezredé, melyben, mint köztudomású, Petőfi 1839 szept. 6-tól 1841 febr. 28-ig közlegényként szolgált. Az emléken a hős katonát a költő rendkívül kifejező alakja buzdítja a harcra. A gyönyörűen megoldott művészi feladat, a fényes leleplező ünnep, valamint a Petőfi-Társaságnak ezidőben ott tartott vidéki nagygyűlése: óriás közönséget vonzott a szép határvárosba. Társaságunkat *Krátky* István polgármester a város, *Tholvay* Zsigmond mint elnök pedig a Zrínyi Irodalmi Kör nevében üdvözölte a vározháza dísz-

termében. *Pekár* Gyula elnöki megnyitója mint nagyszabású Petőfi-hódolat ragadta el a közönséget, *Harányi* Zsolt a nagy költő katonaeletéből vett novellája, *Kiss* Menyhért szoboravatató ódáját, *Géczy* István: Zöldhajtokás, sárgapitykés közlegény c. jelenetsorozata szünni nem akaró hálás tapsot váltott ki az ünneplő közönségből. Megható volt az ülés végén *Finta* József alezredes felszólalása, aki a szoborbizottság nevében Petőfire vonatkozó emlékeket s könyvet nyújtott át megőrzés végett a Petőfi-házban. Meg kell azonban említenünk, hogy a szép szoborgondolat megvalósításában s Társaságunk ünnepének megrendezésében *Pacor* József altábornagynak és *Kunstädter* Andor takarékpénztári igazgatónak van nagy érdemök.

A PETŐFI TÁRSASÁG ELNÖKSÉGE ÉS TISZTIKARA:

Elnök: Pekár Gyula.

Tiszteletbeli elnök: Herczeg Ferenc.

Alelnökök: Császár Elemér, Szász Károly.

Tiszteletbeli alelnök: Lampérth Géza.

Főtitkár: Havas István.

Titkár és múzeumőr: Gáspár Jenő.

Pénztáros: Bán Aladár.

Ellenőr: Falu Tamás.

Számvizsgálók: Feleki Sándor, Géczy István, Gyökössy Endre.

A Petőfi Ház igazgatója: Kiss Menyhért.

Jogtanácsos: dr. Váradi Jenő.

Vagyonkezelő: Magyar Földhitelintézet.

A PETŐFI TÁRSASÁG TAGJAI:

Tiszteletbeli tagok:

Antal Géza (Pápa), Berzeviczy Albert (Budapest), Csajthay Ferenc (Budapest), Erődi Béla alapító tag (Budapest), Hegedüs Lóránt (Budapest), Hubay Jenő (Budapest), v. József kir. herceg (Budapest), v. József Ferenc kir. herceg (Budapest), Pekár Gyula

(Budapest), Raffay Sándor (Budapest), Szász Károly (Budapest),
Torkos László alapító tag (Budapest).

Rendes tagok:

Baja Mihály (Debrecen), Balla Ignác (Milanó), Bán Aladár (Budapest), v. Bodor Aladár (Budapest), Bónyi Adorján (Budapest), Czóbel Minka (Anarcs), Csathó Kálmán (Budapest), Császáz Elemér (Budapest), Falu Tamás (Ócsa), Farkas Imre (Budapest), Feleki Sándor (Budapest), Gáspár Jenő (Budapest), Géczy István (Budapest), Gulácsy Irén (Budapest), Gyökössy Endre (Budapest), Harsányi Lajos (Rábapatona), Harsányi Zsolt (Budapest), Havas István (Budapest), ifj. Hegedüs Sándor (Budapest), Herczeg Ferenc (Budapest), Hevesi Sándor (Budapest), Juhász Gyula (Szeged), Kállay Miklós (Budapest), Kenedy Géza (Budapest), Kiss Menyhért (Budapest), Komáromi János (Budapest), Lampérth Géza (Budapest), Lázár Béla (Budapest), Lázár István (Budapest), Lőrinczy György (Budapest), Madai Gyula (Budapest), Molnár Ferenc (Budapest), Móricz Pál (Budapest), Nadányi Zoltán (Berettyóújfalu), Oláh Gábor (Debrecen), Petri Mór (Budapest), Pintér Jenő (Budapest), Porzsoló Kálmán (Budapest), Surányi Miklós (Budapest), Szathmáry István (Budapest), Szávay Gyula (Budapest), Szécsi Ferenc (Budapest), Szöllösi Zsigmond (Budapest), gróf Teleki S.-né, Szikra (Budapest), Vályi Nagy Géza (Budapest), Voinovich Géza (Budapest), Végvári, Zádor Tamás (Budapest).

Levelező tagok:

Gyallay Domokos (Kolozsvár), Gyalui Farkas (Kolozsvár), György Lajos (Kolozsvár), Jankovics Marcell (Pozsony), P. Jánossy Béla (Kolozsvár), Kristóf György (Kolozsvár).

*

A Petőfi Társaság alapítási éve: 1876.

Székháza: Budapest, VI., Bajza-utca 21.

A Társaság felolvasó üléseit (szeptembertől májusig) a Magyar Tudományos Akadémia üléstermében tartja.

A szerkesztő bizottság elnöke:

CSÁSZÁR ELEMÉR.

A bizottság tagjai:

GÁSPÁR JENŐ, HAVAS ISTVÁN, LAZÁR BÉLA.

A szerkesztésért és kiadásért felelős: GÁSPÁR JENŐ.

Szerkesztőség: Budapest, VI., Bajza-utca 21.

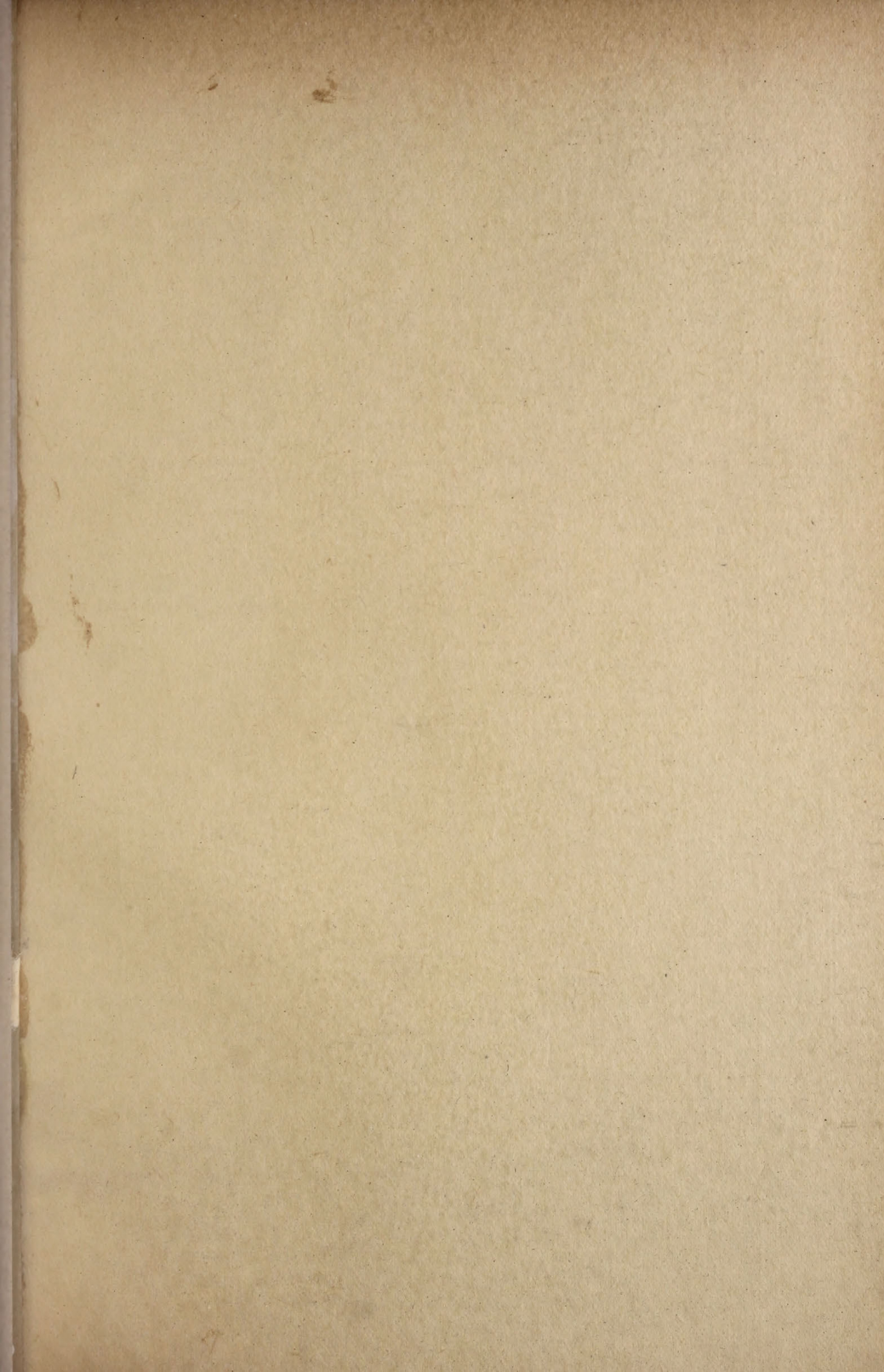
Kiadóhivatal: Budapest, VI., Andrásy-út 16.

Budapest Hírlap nyomdája. — Felelős vezető: Nedeczky László igazgató.

A PETŐFI TÁRSASÁG

országos mozgalmat indított a nemzeti irányú irodalom újjáélesztésére. Ezt a célt szolgálja, amikor a

MAGYAR REGÉNYEK

ÉS

MAGYAR ELBESZÉLŐK

köteteit minden magyar olvasó figyelmébe ajánlja.

AZ 1934/35. ÉVAD KÖTETEI:

- Herczeg Ferenc*: Ádám, hol vagy?
Babay József: Menekülj a szerelemhez
Bibó Lajos: A búzát azért learatják
Iff. Bókay János: Megvédtém egy asszonyt
Csathó Kálmán: Maskara
Dénes Gizella: Asszonyok a hegyek között
Gosztonyi Ádám: Aranyásó kisasszony
Harsányi Zsolt: Jókedvű könyv
Kosáryné Réz Lola: Lelkek és arcok
Pekár Gyula: Attila (két kötetben)
Surányi Miklós: Aranybástya
Szentmihályiné Szabó Mária: Száz esztendő előtt
Székelly Tibor: És ne vigy minket a kísértésbe...
Terescsényi György: Merre van Napkelet?
Zsigray Julianna: A sárga tutaj.

A Petőfi Társaság pártoló tagjai részére a köteteket a Magyar Regények kiadóhivatala: Budapest, VI., Andrásy-út 16. küldi el.

A Koszoru, a Petőfi Társaság közlönye egy irodalmi évben négyszer jelenik meg: október, január, március és május hónapokban. Előfizetési ára egész évre 4 Pengő.

A Koszoru kiadóhivatala: Budapest, VI., Andrásy-út 16. Távbeszélő: 26-6-83.

Felelős kiadó: Gáspár Jenő.

0.42
0.45

KOSZORÚ

A PETŐFI TÁRSASÁG KÖZLÖNYE

TARTALOM:

<i>Császár Elemér</i> : A százéves Bánk bán. (Tanulmány.)	65	<i>Gáspár Jenő</i> : Római dal. (Költemény.)	97
<i>Harsányi Lajos</i> : A boldogtalanság balladája. (Költemény.)	71	<i>Jankovics Marcel</i> : Hangok a távolból. (Elbeszélés.)	98
<i>Csathó Kálmán</i> : Poltzer néni. (Elbeszélés.)	72	FIGYELŐ : A költő és a sorsharag. (—ő.) — Izléstelenség egy ravatal körül. (l. b.) — Hallo, rádió Budapest! (r. ő.) — Harc a műkedvelő színpad körül. (g. j.)	105
<i>Bodor Aladár</i> : Bölesőtől a síríg. (Költemény.)	79	IRODALMI TÜKÖRKÉPEK : (<i>Pekár Gyula</i> : Attila. — <i>Harsányi Zsolt</i> : Ecce Homo. — <i>Havas István</i> : A városok városa. — <i>Komáromi János</i> : Zágon felé.) 110	
<i>Lőrinczy György</i> : A lord százada. (Elbeszélés.)	81	A PETŐFI TÁRSASÁG ÉLETE	116
<i>Feleki Sándor</i> : A melegforrásnál. (Költemény.)	88		
<i>Hubay Jenő</i> : Liszt Ferenc magyarsága. (Tanulmány.)	89		
<i>Farkas Imre</i> : Líra. (Költemény.)	93		
<i>Falu Tamás</i> : Átszállás. (Elbeszélés.)	94		

UJ FOLYAM
*
I. KÖTET
*
2. SZÁM

BUDAPEST
*
1935 JANUÁR
*
ÁRA 1 P

A SZÁZÉVES BÁNK BÁN

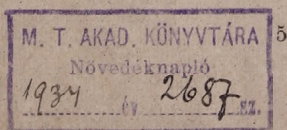
ÍRTA: CSÁSZÁR ELEMÉR

I. A TRAGÉDIA SORSA

Habent sua fata libelli — hányszor hallottam ezt a latin szállóigét! Szavait megértettem, de titokzatos jelentését nem: valami végzet nehezedik a könyvekre — így szokták magyarul tolmácsolni Terentius Maurus verssorát. Ezt a latin szövegbe belémagyarázott sötét tanítást csak akkor fogtam föl, amikor megismertem *Bánk bán* sorsát. A legnagyobb magyar tragédián valóban végzet ült vagy egy századon át, s a sűrű köd, amely a belőle kiáradó fénysugarak jórészét elnyelte, még ma, ujjászületésének századik esztendejében, sem oszlott el egészen...

A *Bánk bán* tragikus sorsának lezárt fele, története a múltban, ismeretes. 1815-ben írta meg Katona József a drámát és elküldte a kolozsvári pályázatra. Bár nem a mai alakjában küzdött a jutalomért és a dicsőségért, bizonyos, hogy jobb volt 11 versenytársánál: mégis nemesak a koszorútól ütötték el a pályabírák, Döbrentei Gábor és társai, hanem még a közé a hat dráma közé sem sorozták, amelyeket bírálatra érdemesítettek. Ez volt az első igazságtalanság, amely a tragédiát, az első csapás, amely a költőt érte. Döbrenteiék eljárására van mentség. A *Bánk bán* első fogalmazásában is nagyszerű, tragikus koncepciója egész teljességében kibontakozik, de nem mérhető össze a végleges szöveggel:¹ szövése lazább, dikciója még nem az a görgeteges, magával ragadó, és sok benne a lovagdrámákra emlékeztető fordulat. Azonkívül egy szerencsétlen, s ami rosszabb, unalmas előjáték vezet be — nem lehet hibáztatni a pályabírákat, ha a folytatására nem voltak kíváncsiak.

¹ Ezt az első fogalmazását egész terjedelmében közöltem az Irodalomtörténeti Közlemények 1913-ik évfolyamában.

Katonát a kudarc nem bántotta, (nem is értesült róla idejében), mert tudta, hogy nem adta a tőle telhető legjobbat, hogy van ereje mélyebbé és művészebbé tenni. Egy barátja tanácsai alapján — említsük meg tisztelettel nevét: Bárány Boldizsár — 1819-ben gyökeresen átdolgozta (úgy látszik, két ízben is) ebben a már végleges, tökéletes alakjában, színre akarta vinni, hogy meghódítsa vele a közönséget s a Kisfaludy Károly ügyes, de alsóbb rendű drámáinak tapsoló nézőket igazi tragédiával gyönyörködtesse. A cenzor megtiltotta előadását! Később, tudományos dolgozatokban is, súlyosan megtámadták érte — nem volt igazuk. A szegény cenzor, az osztrák hatalom embere, nem tehetett másként. Gondoljuk csak meg: 1819-ben vagyunk, az önkényuralom idején. Olyan drámát terjesztenek a cenzor elé, amelyben a magyar királynak, az akkor uralkodó I. Ferenc elődének hitvesét meggyilkolják „rebellis“ magyarok, s meggyilkolják, mert német, mert elnyomja a szegény magyarságot, mert a maga németjeinek kedvez — s dráma végén a gyilkosnak még meg is kegyelmez a király! Mikor történt mindez? 1213-ban — de hiszen hatszáz év múlva, 1819-ben szintén német az uralkodó, az is elnyomja a magyarságot, az is a németjeinek kedvez! Szabad ilyen drámát eljátszatni? Még gondolatnak is képtelen. Az is csoda, hogy a dráma kinyomtatását megengedte a cenzor.

Ez a második csapás megtörte Katonát. Tudta, hogy a dráma eleme a színpad, igazi hatást csak akkor tesz, ha megjelenítve, színészek munkájával életre keltve szólhat a közönséghez — s a sikernek ettől a lehetőségétől megfosztotta drámáját a cenzori tilalom. Kinyomatta ugyan a *Bánk bánt* 1820 őszén (1821-es évjellel jelent meg), de lemondva álmáról, a drámaírói dicsőségről, eltemetkezett szülővárosába. Mint Kecskemét város ügyésze elszakított minden szálát, amely a színpadhoz fűzte; irogatott ugyan, történeti dolgozatokon kívül dramaturgiai tanulmányokat is, élesen bírálva színházi viszonyainkat és diadalmas versenytársának, Kisfaludynak, egy drámáját, de dráma-terveit kiverte fejéből, drámaírói pályája derékban kettétört. Egy lírikusunk elsíratva a lelkében zsongó, de meg nem született dalait: mennyivel nagyobb vesztesége irodalmunknak — egyike a legnagyobbaknak — Katonának sírba vitt, meg nem született tragédiái!

De volt még egy reménye — kétes, keveset ígérő remény — a nyomtatott *Bánk bán!* Az átlag-olvasóban aligha bízhatott, de ha az irodalom vezéregyéniségeinek, a nagy irodalmi műveltségű,

finom ízlésű műbíráknak kezébe kerül, nem látják-e meg sok szépségét, nem ismerik-e föl értékét? Vajon Kazinezy és Kisfaludy, az irodalomnak letűnő és eljövendő diktátorai, Kölesey, a páratlanul éleslátású műbíró, Teleki József gróf, a kornak legbiztosabb ítéletű dramaturgja, aki épen abban az időben, 1817-től 1822-ig, korához mérten kitűnő drámaírókat írt, Pápay Sámuel, aki egy évtizeddel azelőtt megírta a magyar irodalom történetét — nem várhatta tőlük joggal drámájának, tehetségének fölfödését? Hiába várta. Kisebb emberek, az irodalom napszamosai ejtettek drámájáról egy-két odavetett magasztaló szót, s téves az az általános hit, hogy *Bánk bánt*, agyonhallgatták, de akiknek nyomós volt a szavuk, azok a kitűnő írók vagy nem olvasták a *Bánk bánt*, vagy hallgattak róla, sőt egyik-másik nyíltan vagy félre nem érthető célzásokban elítélte. Ezt a csatát is elvesztette Katona, s 1839-ig, a dráma első pesti előadásáig, csak két komoly elismerés hangozott el róla. Az egyik egy 18 éves debreceni diák ítélete, aki az ismeretlen *Bánt bánt* nagyobbnak látta, mint Kisfaludy Károly magasztalt *Stibor vajdáját* — ez a diák Arany János volt; a másik olvasó, aki megértette a drámát — a cenzor volt. Az eltiltás megokolásául ugyanis azt adta, hogy „Bánk nagysága elhomályosítja a királyi házét“. Bánk bán nagyobb a királynál, nagyobb az egész királyi háznál — itt csendül meg először az a gondolat, amelyből később a tudomány Katona művészetének Shakespeare-ével vetekedő művészi mélységét levezette: Katona egy *nagy* embert, korának minden tekintetben legnagyobb emberét teszi meg a cselekmény hordozójává, s a hős összeomlása azért olyan megrendítő, mert bukásában a legnagyobb emberi értékek semmisülnek meg.

Amit az irodalom nagyjai nem ismertek föl, a dráma értékét, azt Arany Jánoson és a cenzoron kívül a 30-as években, Katona halála után, megérezte másik két olvasója is — egyik sem volt irodalmi ember, de mindkettő azt szolgálta: két színész. Udvarhelyi Miklós és Egressy Gábor. Irodalmi értéket láttak-e benne? Nem tudjuk; nem valószínű, de nem is fontos. A fontos az, hogy mind a ketten fölismerték, hogy ez a feledésbe sülyedt könyv *dráma*, azaz *előadva* hatást ígér. Színpadra vitték tehát. Udvarhelyi 1833-ban Kassán, Egressy 1834-ben Kolozsvárt és a következő évben Budán — s hogy bíztak a vállalkozásukban, mutatja, hogy mindketten jutalomjátékul választották. Nem esalódtak. A *Bánk bán* kiállotta a nagy próbát, a színészek művészete

diadalra vitte, s Budán egy év leforgása alatt még kétszer előadták.

Ezáltal az 1835. év nagy fordulóponttá lett a dráma életében. Addig a kálvária útját járta, most megindult a dicsőség felé. A hála koszorúját érte az utókor Egressy homloka köré fonja. Méltán, de ne felejtjük el, hogy a könyvkereskedők sötét raktáráiban porosodó drámát már előtte a színpad fényébe vitte a derék Udvarhelyi Miklós, s a *Bánk bán* újjászületésének éve valójában 1833. Osztozzanak meg ők ketten a dicsőségen s juttassanak belőle egy harmadik tényezőnek is, a színháznak. A magyar színpad és a 30-as éveknek szegény, kicsibe vett vagy épen lenézett, az élet igáját nyomorúságukban is lelkesedéssel hordozó színészei voltak azok, akik jóvá tették az irodalom hatalmasainak és barátainak vétkét. Mi lett volna a *Bánk bán* sorsa Udvarhelyi és Egressy nélkül — aki erre a kérdésre feleletet keres, annak a képzelet légies birodalmába kell kalandoznia. Mi jobban szeretünk a valóság szilárd talaján maradni, a mult eseményeit történeti adottságukban magyarázni — s ekkor az igazság az, hogy a tetszhalott *Bánk bánt* a magyar színészet támasztotta föl s az vitte diadalra.

A *Bánk bán* színpadi diadalútja azonban korántsem volt olyan tüneményes, mint gondolnók, emelkedése a zenit felé nem volt rohamos. A Nemzeti Színház csak fönnállásának harmadik esztendőjében vitte színre, s azután is öt évig késlekedett játékrendjébe iktatni. Csak 1845 óta szerepel a *Bánk bán* állandóan a Nemzeti Színház műsorán. Állandóan? Mintha az a sötét végzett, amely harminc éven át, 1815-től 1845-ig üldözte, nem pihent volna el azóta sem teljesen: a legkitűnőbb magyar tragédia, amely a görög és a shakespeareai tragédiát kivéve, mindegyikkel állja az összemérést, időnként leszorult a Nemzeti Színház deszkáiról — voltak évek, még a közelmúltban is, amikor az ország első, állami színházában nem játszották! Hallottuk magyarázatul, még a leginkább hozzáértők ajkáról is, hogy a tragédia, úgy amint Katona megírta, nem való színpadra — könnyelmű kijelentés, nem szorul cáfolatra; hallottuk másoktól, hogy a dráma előadása legyőzhetetlen nehézségek elé állítja a színészeket — méltatlan vád, mélyen sértő a magyar színészetre.

A színház nyomán az irodalom is fölfödözte a tragédiát; sikere a két síkon párhuzamosan haladt. A budai előadással kapcsolatban jelent meg az első magasztaló hang az irodalomban, egy névtelen ujságíró tollából: gyönyörűséggel látta a drámát a szín-

padon; az első pesti előadásról Vörösmarty írt rövid tudósítást; majd, mikor gyökeret vert a *Bánk bán* a Nemzeti Színházban, 1845-ben, megjelenik az első komoly bíráló róla, az első, amely nemcsak fölismeri igazi nagyságát, sőt világirodalmi jelentőségét, hanem rá is mutat a tragédia nagyságát meghatározó mozzanatokra. Szerzőjének, Vahot Imrének, nincs jó neve az irodalomban, de én minden hibáját és fogyatkozását szívesen megbocsátom, ezért a bírálatért: örök érdeme marad, hogy a kritika arisztokratái helyett ő, a lenézett, megcsúfolt irodalmi kézműves jelölte ki a *Bánk bán* végleges helyét irodalmunkban. Az 50-es évek végén, amikor kilencévi kényszerű pihentetés után újra színre meri vinni a Nemzeti Színház, megindul a dráma tudományos vizsgálata és magyarázata. Ennek a kétirányú szellemi munkának legnagyobb szerű termékei: a tragédia jellemzése Gyulai Páltól, megvilágítása Arany János tanulmányában és jegyzeteiben; ők ketten hatoltak be legmélyebben a tragédia remek szövevényébe, ők ketten tárták igazi értékeit a közönség elé. Rajtuk kívül legkitűnőbb irodalomtörténészeink és esztétikusaink iparkodtak minél közelebb hozni a közönség lelkéhez a drámát a maga sok értékével — munkájuk nyomán ma már benne él a köztudatban Vahot Imre magasztaló ítélete.

De még ennek a „mennyei kar“-nak „magasztos harmoniá“-jából is kicsendült egyszer egy érdes, bántó hang. 1871-ben, egy évtizeddel Gyulai nagy tanulmányának megjelenése után, azt olvassuk egy közkézen forgó könyvben, hogy a *Bánk bán*ban nagy erényekkel nagy hibák egyesülnek, főbb jellemei elhibáztak, dikciója gyakran érthetetlen, s a műből hiányzik a fönség! És ezt az ítéletet nem kisebb ember írta le, mint irodalmi életünk egyik vezére, irodalomtörténetírásunk akkori feje, Toldy Ferenc.¹ Atok ül a könyveken — a *Bánk bán*on bizonyára!

Íme a *Bánk bán* a színház és színészet, tudomány és kritika világában. De a színész, a tudós, a kritikus csak szolga, szolgálja a költőnek és a közönségnek, hivatásuk egymáshoz vezetni az irodalomnak ezt a két tényezőjét, hogy egymásra találjanak. Megtalálta-e a *Bánk bán* a közönséget, olvassa-e a magyarság olyan buzgón, elmegy-e érte annyira a színházba, mint a dráma joggal megkövetelhetné? Az-e nekünk Katona műve, ami az angolnak Shakespeare drámái, a franciának Molière vígjátékai, a német-

¹ *A magyar irodalom rövid története rövid előadásban.* Harmadik kiadás. Mindez olvasható már a két korábbi kiadásban is.

nek Schiller tragédiái? Ne álltassuk magunkat! A *Bánk bánt* a magyar közönség tiszteli és csodálja, de nem olvassa — csak az iskolában, és nem nézi meg — csak kegyeletből. Kötelező olvasmány és ünnepi játék: erről Katona nem álmodozott, de nem is örülne neki! Ő, aki az emberi szívbe olyan mélyen látott be, mint Aranyon és Kemény Zsigmondon kívül egy más magyar költő sem, aki hősi lelkében olyan érzelmi viharokat tudott támasztani, az drámájától is azt várta, hogy megragadja olvasói szívét és ott hatalmas érzelmi megindulást keltsen. És éppen ezt nem érte el!

Mi ennek a jelenségnek oka, miért nincs arányban a tragédiában föltáruuló páratlan értékekkel a közönség egyetemére lett hatása? Talán ebben is annak a sötét végzetnek szárnysuhogását érezzük, amely, láttuk, úgy ránehezedett a *Bánk bán* egész életére? Nem, ezen a ponton megszűnik minden misztikum, s az emberi értelmet meghaladó, természetfölötti erő helyébe reálisat, ésszel megfogható iktathatunk. Gyulai Pál nyomán Horváth János megállapította, hogy a magyarázat magában a drámában rejlik: a *Bánk bán*ban olyan mélységek vannak, annyi lélektani finomság, hogy ezek egyszeri olvasásra, vagy egyszeri hallásra még a legképzettebb elme, a legfogékonyabb lélek előtt sem tárulnak föl. A *Bánk bán*ban minden szónak, minden mozdulatnak súlya van, a cselekvény minden fordulata lelki megmozdulásokból fejlődik; ha meg akarjuk érteni, ha föl akarjuk fogni a maga igazi valójában, elmélyedő figyelemmel kell kísérnünk menetét: többször elolvasni, ismételten megnézni, szóval tanulmányozni — ez a föltétele megértésének, ez a kulcsa hatásának. Nagy munka ez, fáradságos, szellemi megerőltetést kívánó föladat, nem mindenki született reá. De akinek van ereje hozzá, az elveszi méltó jutalmát, addig nem sejtett művészi értékek bontakoznak ki előtte.

Melyek ezek az értékek, arról legközelebb.

A boldogtalanság balladája

Irta: Harsányi Lajos

Fején koronát hordott,
Mint a híres királyok.
Amerre járt, az útján
Viharzó zene játszott.
A koronája fénye
Ellángolt messzire.
Hét országot bejárt
A drága kincs hire.

Ő mégis, mégis csüggeteg fejjel búsan barangolt.
A koronája mellett is mindig boldogtalan volt.

A balján kardot hordott,
Egy drágamivű fegyvert.
Szemközt fordulni véle
Senki, de senki nem mert.
Nagyobb hatalma volt, mint
Az igazi királynak,
Aki előtt nagy urak
Kemény háptákban állnak.

Ő mégis, mégis csüggeteg fejjel búsan barangolt.
A szörnyű kardja mellett is mindig boldogtalan volt.

Elért a birodalma
Az Operenciáig,
Ahol az égnek alja
A végtelenbe játszik.
Aranyból volt az ország,
A hegy, a völgy, a tenger.
Ő volt a nagy világon
A leggazdagabb ember.

Ő mégis, mégis csüggeteg fejjel búsan barangolt.
A birodalma mellett is mindig boldogtalan volt.

Mert ó, a koronáját
Nem volt, hogy kire hagyja.
A kardját kire kösse,
Ha elfárad a karja.
Kie legyen az ország,
Ha a szemét lezárta,
Sírja fölött nem sír majd
Porig sujtottan — árval

Gyermektelen királyok örök nagy bújával barangolt.
A nagy világon mindig a legboldogtalanabb volt.

POLTZER NÉNI

ÍRTA: CSATHÓ KÁLMÁN

Ha háziúr volnék, nem merném ezt az esetet megírni. Félnék, hogy azt mondják rám, hogy hazabeszélek és, hogy lázítani akarok a szegény lakók ellen. Pedig hát ez eszem ágában sincs. Csak egyszerűen feljegyzem a Poltzer néni históriáját, mint a kor lelkiismeretes krónikása, aki egy ilyen jelenség mellett nem mehet el közömbösen, ha a szemeláttára történik, és éppen ez benne az érdekes.

Azzal kezdődött, hogy Kerekesné, aki egy nagy pesti bérkaszárnya egyik kétszobakonyhás lakásában lakik, egy nap azt mondta az urának:

— Ne haragudj, Jenő, de én ezt a tányér főzeléket, meg ezt a darab húst most átviszem Poltzer néninek. És ezentúl minden héten viszek neki egyszer ebédet, egyszer meg vacsorát.

Kerekes Jenő, gyári tisztviselő felütötte fejét:

— Ki az a Poltzer néni?

— A szomszédaszony, — felelte Kerekesné. — Egyedül lakik szegény itt mellettünk egy egyszobakonyhás lakásban. Valamikor jobb napokat látott, tönkrement, most nincs egy fillérje sem és éhezik. A rokonai nem törődnek vele... Egy hete már, hogy szárazkenyéren él! Hát most összebeszéltünk egypáran itt a házban, hogy kézen-közön eltartjuk. Mindenikünk visz neki egyszer egy héten ebédet, egyszer meg vacsorát... Azért mondom el, hogy tudj róla!

Kerekes a vállát vonogatta:

— Én nem bánom, fiam, de... Tudod jól, hogy én nem bírok neked több kosztpénzt adni. És attól félek, hogy, ha te ebből Poltzer nénit is eteted, a gyerekek fogják megérezni, mert...

— Nem fogják! — szolt Kerekesné erélyesen. — Jót állok róla, hogy nem fogják. Mert inkább a magam szájától vonom meg a falatot, de azt mégsem bírom elviselni, hogy valaki itt, a közvetlen közelemben éhezzen.

Kerekesnek eszébe jutottak a maga, meg a felesége szintén éhező rokonai. Gondolt is rá, hogy felemlégeti őket és figyelmébe ajánlja a feleségének, hogy a vadidegen Poltzer néni helyett inkább azokat segítse, ha már okvetlenül segíteni akar valakit, annak ellenére, hogy maga is szegény. De erre csak egy pillanatig gondolt. Mert Kerekes jól ismerte Kerekesnét és tudta, hogy az.

ha egyszer valamit a fejébe vett, úgysem enged belőle. Azt felelte tehát:

— Jól van, fiam! Tégy úgy, ahogy jónak látod.

A bérkaszárnya másik hat lakásában körülbelül hasonló megbeszélések történtek aznap s a következménye az lett a dolognak, hogy Poltzer nénit a lakók jószíve eltartotta attól kezdve fényesen. Már tudniillik étellel. Dehát meg van írva, hogy nemcsak kenyérrel él az ember, hanem... ruhával is, miért is Schwartzné azt mondta, egy szép napon a férjének:

— Te, Bernát! A többi lakók rendszeresen etetik ezt a Poltzer nénit, aki valamikor jobb napokat látott, és akinek ma is vannak gazdag rokonai, de tudni se akarnak róla, mióta elszegényedett. Én azt gondoltam, hogy neki adom az ócska télkabátomat. Ha már a kosztjához nem járulunk hozzá, legalább segítünk szegényen ruhával!

Schwartz azt gondolta magában, hogy neki is vannak szegény rokonai, akiknek elkelve a Fáni télkabátja, de mert ismerte Schwartznét, hogy ha az egyszer a fejébe vesz valamit, hát ügyis hiába beszél neki, azt felelte:

— Jól van, fiam! Tégy úgy, ahogy jónak látod!

A bérkaszárnya ismét másik hat lakásában hasonló megbeszélések történtek aznap, aminek következtében Poltzer nénit a szomszédok kiöltöztették télire pompásan. Volt, aki ruhát küldött neki, volt, aki cipőt, volt, aki kalapot és volt, aki fehéreneműt. Bokorné ugyanekkor egypár kiló szénnel kedveskedett neki, hogy ne fázzék és ettől kezdve hetedmagával és a Bokor jóváhagyásával rendszeresen ellátta az öregasszonyt fűtőanyaggal.

Poltzer néninek tehát volt ruhája, kosztja s fűtése. Huszonegy partáj gondoskodott róla, hogy ez meglegyen neki, s ha a ház nagyobb lett volna, valószínűleg akadtak volna olyanok is, akik kifizették volna a lakbérét és a világítását. A házban azonban csak huszonnégy lakás volt. Huszonegy már megtette Poltzer néniért a magáét, mégpedig erején felül. A huszonkettedikben a háziúr lakott, a huszonharmadikban a házfelügyelő, a huszonnégyedikben maga Poltzer néni.

Ezek közül Poltzer néni csak panaszkodni tudott, a házfelügyelő csak gorombáskodni, a háziúr pedig... Hát ez a háziúr szörnyű egy ember volt! Azt követelte Poltzer nénitől, hogy fizessen lakbért! Olyasmit beszélt, hogy nagy az adó, drága a tatarozás,

meg nem tudom még miket és hallani sem akart róla, hogy Poltzer néninek ingyen engedje át az egyszobakonyhát. Háziúr volt, tehát gonosz és keményszívű. Képes volt olyanokat mondani, hogy neki is vannak szegény rokonai és ha jótékonykodni akar, akkor inkább azoknak ad, nem pedig Poltzer néninek, aki másoknak a szegény rokona.

És minthogy ehhez a rögeszméjéhez ragaszkodott és mert hajthatatlannak mutatkozott nemcsak a Poltzer néni, de a többi lakók könyörgésével szemben is, a vége az lett a dolognak, hogy Poltzer nénit egy szép napon kirakták a lakásból minden bútoraival együtt.

Hát ez nagy botrány volt!

Poltzer néni ott ült az udvaron, a hidegben egy karosszéken és jajgatott. Egy nagy, sárga cekker volt a kezében meg egy kis fekete. A sárga cekkert zárva tartotta, a kis feketét azonban kinyitotta lépten-nyomon és megmutatta, hogy tele van zálogcédulával. Azokról a holmikról szóló zálogcédulákkal, amiket a lakók felruházó-csoportja juttatott neki. Hogy, azt mondja, mindezeket a ruhaféléket azért volt kénytelen a zaciba csapni, hogy a háziúrnak fizethessen és ime! — most mégis kilakoltatták. Ilyen szörnyőség! Ilyen kegyetlenség!

Kerekesné hetedmagával és Schwarzné szintén hetedmagával ott sopánkodott körülötte, valamint Bokorné is, szintén hetedmagával. Valamennyien fel voltak háborodva a háziúr kegyetlensége miatt, s valamennyien invitálták Poltzer nénit, hogy szálljon meg náluk, míg valahogy el tudják a dolgot simítani. Az elsimításhoz ugyanis az kellett volna, hogy összeadják és kifizessék a Poltzer néni félévi lakbérét, ennyi készpénze azonban a huszonegy lakónak együttvéve nem volt álmában sem.

De erről maga Poltzer néni sem akart hallani. Arról sem, hogy bármelyiknek a szíveslátását igénybe vegye. Nem! Poltzer néni szenvedni akart a szabadég alatt, fázni és jajgatni az udvar közepén, a bútorai, házieszközei és ládái között. És csak egyet kért, hogy értesítsék az esetről egyik unokahugát, bizonyos Poltzer Malvint, akiről feltételezte, hogy meg fog esni a szíve rajta mégis, ha őt ebben a helyzetben meglátja.

— De hát addig is!... — szölt Kerekesné. — Ne üljön itt édes Poltzer néni! Jöjjön be hozzám!

— Vagy hozzám! — kapott a szón Schwartzné.

— Inkább énhozzám! — kiáltotta lelkesen Bokorné.

— Nem nem! Hozzám! — követelte még tizennyolc másik asszony.

Poltzer néni jóságosan elmosolyodott a könnyei között.

— Milyen kedvesek maguk! — szólt meghatottan. — Pedig csupa idegenek! A rokonaim tanulhatnának maguktól! Ők bezzeg nem segítenek rajtam!

— Jöjjön hát Poltzer néni! — szólt Kerekesné és hirtelen karonfogta az öreg asszonyt, másik kezével pedig a sárga cekker után nyúlt, hogy segítsen neki vinni. Poltzer néni azonban visszarántotta a cekkert:

— Nem, nem! Ezt nem adom!... És különben is! Nem megyek sehová! Előbb hívják ide a húgomat, hogy lássa, hová jutott a szívtelensége.

Nem használt semmi kérés, makacsul ragaszkodott hozzá, hogy ott várja be a hugát, csak menjenek érte. Úgy, hogy végül is ketten, Schwartzné és Bokorné vállalkoztak rá, hogy Poltzer Malvint előkerítsék. Elmentek együtt a megadott címre és közben alaposan megbeszélték, hogy mit fognak majd mondani a szívtelen gazdag rokonnak, aki duskál minden földi jóban, mialatt szegény nénije fázik és éhezik.

— Hát én majd megmondom neki a magamét! — erősködött Bokorné. — Tőlem aztán megkapja!

Schwartzné a fejét rázta:

— Ne, ne! Inkább ne! Akkor éppen nem fog segíteni!... És még minket is kiutasít! Maga nem ismeri az ilyen gazdag embereket! Gógősek mind és szívtelenek!... Nekem volt velük dolgom elég!... Ilyen, palotában lakó népséggel!

Feltűnő volt, hogy a ház, amelyben a rokont kellett keresni, egyáltalán nem volt palota. Majdnem olyan bérház volt, mint az, amiben ők laktak. És még feltűnőbb volt, hogy a gazdag rokon az ötödik emeleten lakott, hátul egy udvari lakásban. A konyhán át eresztette be őket, ahol, bár dél volt, nem égett a tűz, de hideg volt a félig üres, szőnyegtelen szobában is, annyira, hogy Poltzer Malvin kisasszony télikabátban üldögélt benne, egy vastag kendővel a térde körül és mint az asztalon szétszórt holmik elárulták, éppen harisnyát stoppolt a vendégek érkezése előtt. Félreértés azonban nem lehetett a dologban. Az utca és házsám egyezett és a hölgyet Poltzer Malvinnak hívták.

Bokornét ez a meglepetés, hogy a gazdag rokon ilyen szegényesen lakik, egészen kihozta a sodrából. Annyira, hogy nem is tudta elmondani, amit akart, teljesen megnémult és átengedte a szót Schwartznének, aki szépen, világosan elő is adta küldetésük célját.

Poltzer kisasszony nem felelt azonnal. Csak csendesen ingatta a fejét és mosolygott. Majd el is nevette magát és azt mondta:

— Érdekes!...

Ez a cinizmus visszaadta Bokornének a hangját és felháborodásának az erejét.

— Engedjen meg, nagysád, — szólott, — de ezen nem lehet nevetni. Az ön nénjének a helyzete nagyon szomorú! Csak az szomorúbb nála, hogy vannak gazdagabb rokonai, akik ahelyett, hogy segítenének rajta, még ki is nevetik!

— Engem tetszik gondolni? — kérdezte Poltzer kisasszony szeliden.

Bokorné harciasan felelte:

— Akinek nem inge, ne vegye magára!

— Hát rendben van, kérem! Felveszem a kabátomat, aztán mehetünk!...

Levetette a kabátot, amelyben otthon stoppolt, kivett a szekrényből egy másikat és felvette. Mialatt a tükör előtt kalapot tett, Bokorné odasúgta Schwartznének:

— Tessék! Két kabátja is van! De a szegény rokonán bezzeg nem jut eszébe segíteni!

Schwartzné azonban megrázta a fejét:

— Ajjaj! — súgta. — Nekem most már ez az egész gazdag rokonság gyanus!... Szegény Poltzer néni!... Ettől vár segítséget?

— Mehetünk! — szól Poltzer Malvin és kiengedve a két vendégét, gondosan bezárta maga után kulccsal az ajtót. Aztán, ahogy mentek le hárman együtt a lépcsőn, azt kérdezte Bokornétól:

— Hát csakugyan annyira szegény a néni? — És megint mosolygott.

Bokorné egész úton magyarázta neki, hogy hogyan segítette a nénit az egész ház és végül azt mondta:

— Ezt mi továbbra is nagyon szívesen tesszük, kérem!... De a lakbér már nem telik ki tőlünk! Hát azt legalább a rokonságnak illenék fizetni! — De Poltzer kisasszony csak tovább mosolygott.

— Majd mindjárt meglátjuk, mit lehet itt tenni! — mondta végül titokzatosan. Aztán, mert hogy már elértek a házhoz, egyenesen odaszaladt a nénihez:

— Jaj, kedves néni! — kiáltotta. — Hát hogy esett ez meg magán? Mondja lelkem!

Poltzer néni hangosan felzokogott:

— Malvin! — tördelte. — Hát mégis eljöttél?... Ó, most már jól van minden!... Látod, hová jutottam, látod? Hát nem borzasztó?

— Ne tessék most már keseregni! — szólt a rokon az egész udvar, sőt ház fülehallatára. — Velem tetszik jönni és... A többit majd meglátjuk!... Jöjjön, lelkem tüstént! A holmiért meg majd elküldünk később!... Jöjjön, néni!

És, hogy segítsen, ő is megfogta az egyik fülét annak a sárga cekkernek, amit az öregasszony a kezében szorongatott.

Ekkor történt a katasztrófa.

Poltzer néni, aki már felállott, ijedten és akkora lendülettel rántotta vissza a cekkert, hogy annak a füle elszakadt, sőt a lendülettel ki is repült a néni kezéből, el néhány lépésnyire s ott a földre puffanva kinyílt a zárja.

És akkor az elszörnyedés hangja süvített végig az udvaron. A táská ugyanis telisteli volt pénzzel. Bankóval, ezüsttel, arannyal. Nemesak magyarral, de idegen valutával is.

Poltzer néni fürgén ugrott utána, hogy felvegye és elzárja a táskát és főleg, hogy elrejtse a kíváncsiak elől annak a tartalmát, de már késő volt. Már látta mindenki. Az egész ház. Mindazok, akik öt hónapokon át eltartották, abban a hitben, hogy semmije sincs.

— Ez tudniillik... — próbálta mondani, de nem jutott eszébe semmi. Semmi a világon! De nem is volt rá szükség sem, mert egy pillanat múlva már nem is volt körülötte senki, akinek beszélhetett volna. Senki a világon!

A rokont kivéve, aki most egyszerre valóban gyöngéd lett hozzá és vigasztalni kezdte:

— Sose törődjél vele, néni! Hiszen elköltözik innen úgylis!... Hozzám! Mert én most már viszem magamhoz! Nálam fog lakni! Meglátja, milyen jól gondját viselem! Jöjjön!

Poltzer néni felszedte ekkorára az utolsó elgurult aranyát is és már indult volna is, de ekkor hirtelen honnan, honnan nem, ott termett előtte a házfelügyelő és, mi több, maga a háziúr is.

Mind a ketten vigyorogtak, ami a Poltzer néni szemében csak ellenszenvesebbé tette őket. Nem is akart velük szóbaállni, de hiába, mert újtát állták és szelid erőszakkal betessékelték a házfelügyelő lakásába.

Hogy ott mi történt, nem tudható, mert a lakók közül nem volt benn senki. Azok csak a kiabálást hallották és azt látták, mikor Poltzer néni végül kilépett újra, kezében a sárga cekkerrel és taxiba szállt a kapu előtt, amit a huga hozott oda időközben.

Nem búcsúzott tőle senki. Szóba se állt vele se Kerekesné, se Schwartzné, se Bokorné, se a többiek. Elfordultak tőle valamennyien.

Mert nem igaz, hogy az emberek rosszak és csak a gazdagoknak hizelegnek, a szegényt pedig elkerülik! Nem! A Poltzer néni esete pontosan az ellenkezőt bizonyítja.

Bölcsőtől a sírig

Írta: Bodor Aladár

Embertől, társtól távol, a pusztán,
Bár senki se hallja, senki se látja,
Mégfakad, mint az árva tücsökszó
A szegény legény dala-furulyája.
Mint a megvágott ujjnak vércsöppje,
Gyöngyözik tisztán, pirosan, búsan,
Ahogy a szív a seb piros ajkán
Fölküldi magából meleg ritmusban.

Pásztortüzeknél s fénytelen éjben
Kunyhókba, erdő- s nádas-homályba,
Vagy suba alatt dudorászva-rejtve
Vérzett, szólt mindig népünk nótája.
Mert mindig volt itt seb, aki fakadjon,
Vérző, sajtó szív, aki csorduljon,
S hajtott a vérünk pezsdülve-apadva,
Hajtott nótázni csengőn-halkulón.

Szívünkéből csorgó meleg, piros vér,
Zengő finom vér bennünk a nóta,
Fény a szemünkben, tűz a csókunkban,
Szárny a lelkünkön, ég felé bontva.
Tanított rá a Tisza-Duna-partunk
Hullámverése apadva-dagadva,
Buzánk ringása, lovunk sörénye,
Lányok ringása, anyánk siralma.

Ez a mi nótánk altatott-keltett
Szegény bölcsőnkben, anyánk ölében,
Ez a mi nótánk kisért játékba
Fűzfalovunkon drága vidéken,
Vele szálltuk be szülőföldünket
Kis fiúk-lányok összefogózva,
Hegyet és völgyet, kis patakunkat,
Ő volt az első barátság csókja.

Ő sirt az első szerelmes bűnkben,
Ő kapatott az első borunkra,
Ő rikatott a cigány vonóján
Az Ő nótáján el-elborulva.
Kisért a marsban, tüzelt a harcban.
Szent haragunkat égig lobogta,
Ő volt a kardunk villámló éle,
Egünk villáma: a magyar nóta!

Őt tanítgatjuk kis gyermekünknek
Ráhajolva a ringó bölcsőre,
Őt csókoljuk a kis magyar szájra,
Hogy a nótánkat tovább örökölje.
Ő kísér majd el végső utunkra,
Mikor ajkunkat a halál lefogta,
Akkor is fönn zeng, a sirunk fölött is,
Sirunkon is átlép a magyar nóta.

Meg ne halkuljon soha az ajka,
Meg ne lankadjon soha a szárnya,
Örökké szállva Tisza—Duna partját
Mint Arpád lelke mindegyre járja,
Mint szent öröktűz, élesztve s égve,
Ahogy velünk száll évezredek óta:
Boldog jövőkre szárnyaljon örökre
A magyar nóta! A magyar nóta!

A LORD SZÁZADA

ÍRTA: LŐRINCZY GYÖRGY

Világéletébe sohase jutott volna eszébe Lábass Mihálynak, hogy az angol szellembé üsse az orrát. Mihály a következetesen emelkedő közvetett és közvetetlen közadók ellenére is aránylag elégedetten szántott-vetett a Csiperke-pusztta körül terülő négyszázötven hold földceskéjén, anélkül, hogy valaha is bármi csekély tudomást vett volna a világhírű angol szellemről, melyet óvatosan elkerült, mint minden fölösleges izgalmat, ami a jóegészséggel inkompatibilis. Lábass Mihály eleddiglen a fölösleges izgalmak közül egyesegyedül és kizárólag csakis a hármas és négyes tarokknak hódolt.

Azonban a közel szomszédságban, Kopókerekiben már alkalmasint régóta ott ólalkodott az intrikus angol szellem s bizonyára csak a kedvező alkalmat várta, hogy belekössön Csiperke-pusztta békés csöndéletébe. Kopókereki, mint tudjuk, középpontja a Topor báró uradalmainak, minélfogva természetes, hogy a Topor báró kis-, nagy-, kör- és falkavadászatai ott zajlanak le, Kopókereki bel- és külterületén. A változatos című vadászatok mindenféle válfaja közé szíveskedjünk odaképzelní Topor Dioméd bárót és cinkostársait is; a szenvedelmes vörösfrakkosokat, továbbá a buzgó segédszemélyzetet is, amely nélkül sem a paripákat, sem a falkákat, tehát magát a falkavadászatot sem képzelhetnők el. De ha mindezt legalább is vázlatosan elképzeltük, akkor mehetünk tovább; a helyszíni térképpel és a kimerítő divatos és előkelő környezettanulmánnyal készen vagyunk. Egyik se minket merített ki.

A többi aztán magamagától következik. Nevezetesen legelőbb is az, hogy az egyik dércsípte délelőttön Csiperke-pusztára vörösfrakkos vendég sántikált be. A jövevény olyan nyelven beszélt, amelyet Csiperke-pusztán sohase hallottak. S olyan hangváltozattal és hangsúllyal, mintha mássalhangzó nem is volna a világon. Képpelje el az olvasó, ha tudja, hogy a mi ismeretlen jövevényünk egyfolytában félmillió magánhangzót karattyolt Csiperke-pusztán, miközben szöntelenül a bokájához kapkodott, kinosan sziszegett és mindennek megfelelően, fölötte fájdalmas, sőt siralmas pofát vágott. Szerencse, hogy sziszegett és pofát vágott. Sőt az is szerencse, hogy kapkodott. Mert ezekből a kétségtelen szimptomákból tudták meg Csiperke-pusztán a komor

valót, azt, amit a jövevény titokzatos magánhangzóiból sohase érthettek volna meg, hogy a sziszegő vörösfrakkos kifecamította a bokáját. A kombináció a képzelet tudománya és ez Csiperkepusztán is nemzeti köztulajdon. A kombináció a vörösfrakkos jövevény zagyva magánhangzóiból véletlenül kihalászott egyetlen ismerős szót és abba kapaszkodott. Az ismerős szó ez volt:

— A lord.

Világos, kombinált a kombináció, hogy a jövevény nem lehet más, csak ő maga, vagyis a lord. Lord Banán, tudniillik a Topor báró angol vadászvendége, aki a Kis- vagy a Nagy-Antillákról érkezett a Kopókereki világhírű vadászatokra. Minélfogva az is természetes és világos, hogy kifecamította a bokáját és bevándorzott Csiperkepusztára.

A kifecamodott hat láb magasságú, ösztövé, vörösfrakkos még ki se pihente magát a dívánon, mikor már háromöles szenzációvá nőtt Csiperkepuszta összes berkeiben. A lord! A lord! suttogták lelkesülten. A kombinációnak szárnyai nőttek. A kombináció hamarosan vadregényt komponált a vörös frakkhoz. Igen, ő maga a lord! A lord megérkezett! És vele érkezett az ő százada is, a történelmi idő: a lord százada, amit századok óta olyan sóvárogva vártunk. Nos, végre itt van a lord százada! Isten hozta! Új világ kezdetét hirdeti a lord is, százada is.

Bármilyen nehezünkre esik is, mégis krónikás kötelességünk megvallani, hogy mindez a Pletyka nevezetű nagy mesemondó vakmerő képzeletének a játéka és mi nem játszhatunk Pletyka néniével együtt. Nem vagyunk hamiskártyások. Meg kell vallanunk tehát a reális valóságot; azt, hogy a hírneves Banán lord nem érkezett meg, tehát sóvárogva várt százada sem érkezett Csiperkepusztára. A tiszteletreméltó lord Banán most is, mialatt a vörösfrakkos Ismeretlen kifecamított bokájával Csiperkepusztán tapogatózott, még mindig a Kopókereki nyulakat kergeti, sőt, nem hogy ideérkeznék és magával cipelné nevezetes századát, ellenkezően! Lord Banán máris útrakelt a Kis- és Nagy-Antillák tájékai felé, százada pedig olyan kétséges valami, akár az őszi köd, ami ilyenkor iránytalanul kóvályog a széles magyar róna fölött. Az ember sohasincs vele tisztába, vajjon jön-e hát, vagy megyen. Mindezeknél fogva tehát világos, hogy a csiperkepusztai vörösfrakkos látogató egyáltalán és semmiképpen sem Banán lord. Igenis: nem. Csiperkepuszta vörösfrakkosa Tomy, a jockey. Magyarán mondva: Banán lordnak a lovásza.

Tomy két hétig sziszegett Csiperke-pusztán, de alaposan téved, aki azt hiszi, hogy csakis sziszegett és végkép kisziszegte magát. Sőt! Inkább mondhatjuk azt, hogy minden egyebet, vagy legalább is sok mást csinált, mint sziszegett. Annyi sokat, hogy a bokája helyreficamodott ugyan, de az egész Csiperke-pusztá ficamodott ki helyette évszázados csöndjéből és mozdulatlanságából. Valóban, szinte úgy látszik néha, mintha csakugyan a lord százada érkezett meg és zavart volna össze.

Mert Csiperke-pusztá semmit se tudott Tomyról. Bátran mondhatjuk, hogy Csiperke-pusztá egyszerűen nem vett tudomást Tomyról. Karatyolhatott a szegény Tomy akárhánymillió magánhangzót és beszélhetett a kalandor Nagyvilág akármit, Csiperke-pusztá a magaszötte legenda rózsás ködébe burkolózott, mintha a Banán lordról szótt legenda is olyan göndörszörű meleg juhászbunda volna, aminek igazságától Csiperke-pusztá nem tágit. Mert akárhogy forgatják is a legendát, vagyis a juhászbundát, azért mégis csak — bunda a bunda!

Egyszóval: Csiperke-pusztá konokul megszegte a fejét és egyetlen szóval torkolta le úgy a Tomy karatyolását, mint a Nagyvilág suttogó cáfolatát. Az egyetlen szó, persze, ez volt: a lord! Nincs az a rézfokos a földgömbön, amelyik kiverhetné Csiperke-pusztá konok fejéből a lordot; azt, hogy Csiperke-pusztán két hétig maga lord Banán személyesen tapogatta kificamodott bokáját. Ezt a legendát, mint költői hitet, Csiperke-pusztá Tomy barátunknak köszönhette és a bitang Tomy nem is akarta, nem is tudta megcáfolni Csiperke-pusztá konok költészetét. Igen, tehát a lord két hétig Csiperke-pusztán feküdt! A lapok is így írták meg, tehát így is történt. Mellékes, hogy igaz, vagy nem. Ha Lábass Mihály kezét-lábát eltörte volna a cáfolgatásban, a lord mégis csak ott feküdt volna Csiperke-pusztán és a Lábass Mihály összetört végtagjai mitsem változtathattak volna a költői álmon, hogy lord Banán világszerte csavargásában Csiperke-pusztából világhírű emléket teremtett, amelyet valamikor a késő és hálás utódok, esetleg haszonbérlok márványtáblába fognak vésetni.

— Lord Banán!... — suttozták addig is Kopókereki és Csiperke-pusztá tájékain. — A lord!

A költői igazság a hamis világon mindig ez volt és alkalmasint mindig is az marad. A jockey kificamítja a bokáját és

két hétig jajgat. A lord pedig híres ember lesz. Sőt, Csiperkepuszta is híressé lesz. Csak Lábass Mihálynak nem jut a dicsőségből semmi se. Lábass Mihály nyissa ki a bugyellárisát és viselje a vendéglátás költségeit és fogja be a száját. Az osztó igazság nem pihen. Az osztó igazság oszt. Így oszt.

A sajtó se pihen, persze. Lelkes kolumnákon tárgyalta heteken át a lordot és állandó, édes izgalomba rángatta a környék intelligens közönségét. A rokonok, jóbarátok, közéleti jelesek és kitűnőségek és egyéb notabilitások mindezeknél fogva szüntelenül ostromolták Csiperkepusztát. Eleinte táviratokkal és express-levelekkel. Ott van-e még a lord? Nem veszedelmes-e a helyzet? Mit szól a lord a világpolitika komplikációihoz?

Lábass Mihály nem győzött felelni a kíváncsi postai küldeményekre. Tehát az egyik szép őszi napon megkezdődött a személyes invázió. A tudakozódó és érdeklődő vendégek egymás kezébe adták a csiperkepusztai kilincseket. A kitarató hitetlenek, a halhatatlan Tamások, akik személyesen akartak meggyőződni róla, hogy itt van-e még csakugyan a lord? Mit csinál? És főképpen, mit szól az egyre feszültebb világkonjunkturához? A ropantmérvű személyes idegenforgalmat Lábass Mihály még kevésbé győzte személyes ebédrel lebonyolítani. Két hét alatt az idej termés az idegenforgalomnak esett áldozatul. És a lapok izgató cikkei még egyre szenvedelmesebben sürgették a fölvilágosítást.

— Mi történik Csiperkepusztán? Mi történt a lorddal?

Az idegenforgalom vezérforgói egyre idegesebben ismételték a lapok kíváncsi kérdéseit, melyeket rendszerint következő kívánságokkal toldottak meg: Lábass Mihály feleljen! Kötelessége felelni! A háborgó közvéleményt meg kell nyugtatni! A közélet fölkavart viharát egyesegyedül csak Lábass Mihály csillapíthatja le, senki más! Tehát Lábass Mihály nyilatkozzék! Leszillapítja-e a vihart? Megtudjuk-e hát végre valahára, hogy mi történt lord Banánnal? Már a világlapok is foglalkoznak a titokzatos ügygel. Az egyik lap pláne legutóbbi vezércikkének ezt a címet adta:

— A lord százada.

Mert ez a század a lord százada, kétségkívül. Az ő föltűnése és eltűnése foglalta le századunkat, a lord századát. Tehát Lábass Mihály, mint a lord magyar pendant-ja, tartozik a lord

ról számot adni. Sokkal jelentősebb az ügy és Lábass Mihály sokkal nagyobb publicista, semhogy az agyonhallgatás ismeretes módján lehetne elintézni.

Lábass Mihály nem is sejtette, mi lehet az a publicistaság, amit a találékony közvélemény rákent. Lábass Mihály lelkivilágát sokkal súlyosabb gondok ostromolták. Olvasóink már tudják, hogy ily esetekben csakis a szerelemről lehet szó. És nyájas olvasóink nem tévednek. Az olvasók sohase tévednek; az olvasók csalhatatlanok. A szerelmet ezúttal Fehér Juliskának hívják, családi állására nézve a Fehér Agoston tisztartó úr leánya, aki gyönyörű, mint a májusi hajnal, tehát természetes, hogy Lábass Mihály róla álmodik. A baj csak az, hogy a májusi, a hajnali és a szerelmes álom nem kiváltságosan és nem kizárólag a Lábass Mihály telekkönyvi tulajdona. És baj az is, hogy a Lábass Mihály álmait az az árnyék kísérte, hogy a szép Fehér Juliskáról más is álmodik, mégpedig, mint sejthetjük, a bitang Tomy, aki nemcsak, mint igazi Tomy, de kiváltképpen, mint ál-Banán lord, két hét alatt nemcsak a sajtó, de a társadalom közviszonyait is összekuszálta.

Tomy két hét alatt fölforgatta Csiperke-pusztá összes közviszonyait. Rejtelmet dobott a közviszonyokba, azt a titkot, amin Csiperke-pusztá és környéke máris rágódott, hogy kiesoda hát a hírneves bokaficam szenvedő hőse, vagy áldozata? Ezenkívül fölforgatta a Lábass Mihály májusi, hajnali és szerelmes álmait is, mert Tomy is éppen olyanokat álmodott, sőt éppúgy és éppoly szorgalmasan, sőt még fürgébben settenkedett a szép Fehér Juliska körül, mint maga Lábass Mihály. Mihály már látta a fenyegető fellegeket szerelme egén. Mihály tudta, hogy nincs mit félnie a Tomy zengzetes karatyolásától, mert azt Juliska úgyse érti meg, ellenben könnyen megértheti azt a nimbuszt, amit a Banán lord Antilláiról és millióiról zengenek, mégpedig úgy, mintha a milliók is, az Antillák is Tomy lordéi volnának.

Képzhetjük, hogy Lábass Mihálynak izzadt az üstöke. És üstöke alatt izzadtak a lázas kérdések és izgatott dialógok. A lázas kérdések veleje, persze, maga Juliska volt, sőt, többnyire a dialógok pörlekedő hősnője is. Fehér Juliska, a szerelmes szép álom. Istenem, Juliska! Az ember álmodik. Sőt bizonyára maga az álom is álmodik, a gyönyörűséges Fehér Juliska, tudniillik. Miről álmodik Fehér Juliska? A Lábass Mihály izzadó

üstöke attól tart, hogy csak kettőről álmodhatik az Egyetlenegy: mégpedig vagy Lábass Mihályról... vagy a lordról. Azonban esetleg Juliska úgy érti az álmot, hogy Tomy a lord.

Lábass Mihály formás és csattanós dialógjaiban három nap, három éjjel viaskodott a szörnyeteggel, ami gyötörte. Lábass Mihály arra az eredményre jutott, hogy vagy nyilvánvalóvá lesz, hogy Tomy senki más, csak Tomy, a jockey. Nem lord, azaz, hogy nem lord Banán, sőt se nem lord, se nem Banán. Ha ezt megtudta a világ, akkor Tomynek vége van ugyan, de vége van a legendának is, ami Csiperke-pusztát bűvös varázsba burkolta, hogy csakugyan a lord, maga lord Banán tisztelt meg Csiperke-pusztát azzal, hogy bokáját kifecamította, nyilván Csiperke-pusztáért hozva ily óriási áldozatot. De a gyöttrő szörnyetegnek, mely a Lábass Mihály víziói között bujkált, más variánsa is képzelhető és tehát lehetséges. Az tudniillik, hogy nem sül ki semmi sem. Vagy, ha kisül valami, az csak a Lábass Mihály két látó szeme lesz... Mert azt a szégyent el nem bírná, hogy a szépséges Fehér Juliskát a nyomorult Tomy ütötte el a kezéről, ha mindjárt a Kis- és Nagy-Antillák esáblegendájával is.

Háromnapi izzadás után Mihályunk húsos öklébe kapta a tollszárat. Jajgatott a tollszár is, a Mihály úr ökle is, mert már körülbelül félesztendeje nem látták egymást. Mihály a viszontlátás öröme a becses látogató, a tollszár tudósabb végét erélyesen belemártotta a kalamárisba, ahonnan iromba betűket halászott ki és mázolt a papirosra.

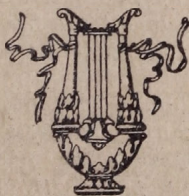
Félórai hősies küzdelem közben a Lábass Mihály első és utolsó, vagyis egyetlen publicisztikai remekműve megszületett. A remekmű címe ez volt: A lord százada. Rövid, de velős cím: a közvélemény stílusa. A tartalom azonban még velősebb.

— A lord százada még nem érkezett meg, — szavalták a Mihály természetes ákombákomjai a papirosnak. — Nem érkezett meg és nem is fog megérkezni, mert a lord, vagyis lord Banán már két héttel ezelőtt hazautazott az Antillákra, örökre itthagytá Kopókerekít, ahol vadászgatott, mint a Topor Dioméd báró vendége. És most utána utazott hű lovásza, névszerint a közismert Tomy is, a jockey, aki két hétig makacs bokaficammal a Lábass Mihály csiperkepusztai kastélyában tartózkodott, betegen feküdt, üdült és gyógyult, Sőt... fájdalom! Meg is gyógyult.

Miután így jórendbe minden kisült, ami kisülhetett, tehát semmi szükség sincs többé rá, hogy a Lábass Mihály szeme is kisüljön. Ellenben szükség van arra, hogy a lord százada végre már egyszer valahára csakugyan megérkezzék, annyi viszontagságos és illetéktelen emlegetés és provokáció után. Nos, tehát a lord százada megérkezett! A legenda szétfoslott, mint a róna köde, de megmaradt a róna, illetőleg a szép Fehér Juliska, aki Mihálynak mindenesetre és tetemesen többet ér a lord kétséges századánál, amihez nekünk máskülönben sincs semmi legkisebb közünk se. Mert Lábass Mihály február hóban örök hűséget esküdött Fehér Juliskának, mégpedig nemcsak február hóban, hanem a templomban is. Annál inkább, mert Fehér Juliska is viszont egyidejűleg ugyancsak örök hűséget esküdött Lábass Mihálynak. Tudjuk, hogy az örök hűség hosszú terminus, de bízunk a régi kipróbált igazságban, hogy a világon nincsen olyan hosszú, aminek vége ne lenne.

Egyelőre a vörös frakkok eltűntek a látóhatárról, Kopóke-rekiből és Csiperkepusztáról egyaránt. A vörös frakkok, úgy látszik, költöző madarak. Feeskével, golyával, daruval elköltöztek a mesék zöldelő mezőire és magukkal vitték a lord viszontagságos századát is.

A melegforrásnál

Irta: Feleki Sándor

*Ködpárás fagy. Hólepte réten,
Hol már a város elmarad,
Gubbasztnak sötét csoportban
Fázó, szélverte madarak.*

*A melegforrás partja mellett,
Hol teng fűszál még, pár deres,
Veréb, pintyőke, varju, cinke
Tavaszi szellőt vár, keres.*

*Tollukat éri lanyha gőze,
Amely gomolyg a víz felett
S hogy dermedt testük éled újra,
Hiszik, jön már friss kikelet.*

*A víz színét bámulják egyre,
Tükrözik rajta tiszta ég
S ahogy csillog, május varázsát
Almodja szívük vissza még.*

*Leszáll az éji köd faggával
S a szép álomnak vége lesz.
Csapzott szárnyuk s már virradatkor
Alig van, aki ébredez...*

*Hányan bolyongunk tévedezve,
Viharvert, bús madársereg,
A múltnak hólepett mezőin,
Hol pár zöld fű még kesereg.*

*Ahítja szívünk, a csalódott
A forrást, melyből kiraggyog
Ujból tavasznak színe, képe
S kacéran int, hogy: Itt vagyok!*

*A forrást, mely fényt, tüzet áraszt,
Hol feledjük a télvihart
S halljuk a boldogság akkordját,
Amely szívünkéből rég kihalt.*

*Nem lelünk, bűvös kis patak.
Testünk tört, lábunk ingatag.
Bolygunk a hőmezőn keresve.
Hús szél fúj, jaj, már itt az este,
Itt az este.*

LISZT FERENC MAGYARSÁGA

Írta: HUBAY JENŐ

Hazánk e nagy szülöttje — ki ne tudná, ki ne érezné — egyik legnagyobb értéke nemzetünknek. Liszt neve varázserővel hat mindenütt a világon, ahol kultúra van. De a mi több ennél, mindenki tudja, hogy magyar művész volt. Hozzá hasonló általános világ-népszerűséget még csak egy magyar ember tudott kivívni s ez: Kossuth Lajos. Liszt magyarságát azonban rosszakaróink vitássá akarják tenni, talán azért, mert Németországban, Franciaországban és Olaszországban töltötte felváltva életének nagy részét.

Liszt Ferencet 11 éves korában Párisba vitte atyja s ott nyerte zenei és iskolai kiképeztetését. A francia nyelvet anyanyelvének tekintette s majdnem összes prózai műveit e nyelven írta meg. Baráti köréhez tartoztak pl. George Sand, Chopin, Musset, Berlioz és sok más hírneves ember. Párisban ismerkedett meg d'Agoult grófnéval, aki miatta elhagyta férjét. E frigyből három gyermek származott: Blandine, Ollivier francia miniszter neje, Cosima, Wagner felesége és Dániel, ki fiatalon halt meg. Liszt Párisban élete fogytáig fenntartotta az összeköttetést. Kimagasló egyénisége rendkívüli hatást gyakorolt a francia művészetre és művészekre is.

Németországban Liszt Paganiniéhoz hasonló diadalokat aratott, mint virtuóz. Mint tündöklő meteor jelent meg az összes európai városokban s elbűvölte hallgatóit. Weimarban, Goethe városában, az ottani nagyherceg hívására már mint érett férfi telepedett le. Az udvari karmesteri állást töltötte be és csakhamar kimagasló szellemi és zenei tulajdonságaival olyan kultúrközpontot létesített Weimarban, mely egész Németországra hatással volt. Erős ellentétbe került a lipcei zenevilág felfogásával, melynek élén Mendelssohn és Schumann állottak. Liszt a zeneművészet fejlődéséhez új irányokat keresett, amiben Wagner művei a legnagyobb mértékben megerősítették. Így keletkezett az „új német iskola“, melynek vezetője Liszt volt. De már 14 év múlva lemondott weimari állásáról s Rómába helyezte át lakhelyét. Természetesen Németországgal sem szakadt meg soha szoros művészi kapcsolata. Sőt a weimari nagyherceg kívánságának ismét eleget téve, 1869-től kezdve a nyári hónapokat Weimarban, a nagyherceg által rendelkezésére bocsájtott Hofgärtneri-

ben töltötte el Wittgenstein Carola hercegnő oldalán. Ottani tartózkodása ismét fényt és ragyogást hozott e híres kis városnak.

Liszt harmadik otthona Olaszthonban volt. Rómában és Tivoliban (a Villa d'Esteben) rövidebb-hosszabb ideig felváltva tartózkodott. Rómában szoros összeköttetésben volt a Vatikánnal. IX. Pius sokszor gyönyörködött Liszt orgonajátékában. Rómában az egyházi zene tanulmányozásával és egyház-zenei reformtervekkel foglalkozott. Olaszthonban írta meg legnagyobb művét a „Krisztus“ oratóriumot. A kapcsolatot természetesen Dante hazájával is fenntartotta élete végéig.

Hogyan lehet az előbbiekből megkonstruálni azt a megállapítást, hogy Liszt nem volt magyar?!...

Lássuk csak szülőföldjével szemben, hogy viselkedett?

Kétségtelen, hogy egy oly nagy lángelmét, amelyen Liszt volt, nem lehet határokhoz kötni. Az ilyen zseni nem élhet állandóan a szürkeségben torzsalkodó, tülekedő emberek közt. „Mehr Licht“ mondta Goethe halálos ágyán és Liszt is bizonyára kereste a „nagyobb fényt“. Impulzusra volt szüksége nagy tettekhez, vagy nagy küzdelmekhez. Mindkettőt megadta neki az élet. Titáni munkát végzett életében és örökbecsű műveket alkotott, szent küzdelmet folytatott az örök szépért és nemesért!

Liszt 1811-ben született Doborjában, Sopron megyében, nem messze az osztrák határtól, 9 éves korában Bécsben tanult Czernytől, ki korának egyik legjobb zongorapedagógusa volt. Már 11 éves korában Párisban folytatta tanulmányait s ott maradt 27 éves koráig. Sokan szemére lobbantják, hogy nem tudott magyarul. De kérдем, hol sajátíthatta volna el nyelvünket? Hiszen Magyarországon akkor a latin nyelv volt művelt körökben a közhasználati nyelv. Sokszor mondta Liszt e sorok írójának is, mennyire fájlalja, hogy a magyar nyelvet nem bírja. És leveleiben mégis sokszor használt magyar mondatokat.

Liszt lángoló hazafisága minden kételyen felül áll és három irányban nyilvánult meg: cselekedeteiben, zenéjében és írásaiban.

Párisban nőtt fel, ott lett nagy művésszé, ki játékával egész Európát elbűvölte. Igen könnyen megfélekezhetett volna hazájáról, melynek elnyomott állapotában kultúrájának érvényesüléseért hallatlan küzdelmet kellett kifejtenie. De Liszt szerette hazáját s egy példa a sok közül — midőn megtudta milyen katasztrófa érte a nagy árvíz által az ország fővárosát, sietve jött haza és hangversenyeinek nagy jövedelmét a károsultaknak juttatta.

Ez időponttól kezdve nem lehetett többé elválasztani hazájától. Minden alkalmat megragad, hogy kulturális téren előmozdíthassa a magyar nemzeti érdeket. Figyelemmel kíséri az ország zenei fejlődését, baráti összeköttetést keres és talál a magyar arisztokrácia és zeneművészet kiválóságaival, végre pedig midőn a magyar kormány a Zeneakadémia felállítását 1873-ban elhatározta, a miénk lett egészen. Vállalta ez intézet megszervezését és vezetését s élete fogytaig, tehát 13 éven át évenként Budapestre jött, hogy a nemzet nagy kulturális és zeneművészeti érdekeit előmozdítsa. Budapest az ő itteni tartózkodása alatt zenei kultúrközponttá, Weimarrá alakult át.

De Liszt nemcsak cselekedeteiben, hanem szívében is magyar. Ezért írt magyar zenét. Mást nem írhatott, mert a művészi alkotások visszatükrözik az alkotó lelkét és gondolatvilágát, ezekben hazudni nem lehet.

Liszt, bár zsenge tanuló korában is foglalkozott már zeneszerzéssel (nem rég fedeztek fel tőle Párisban egy ifjúkori kis operát) zeneszerzői tehetsége mégis csak sokkal későbbben fejlődött ki. A *fiatal* Lisztet virtuozitása teljesen lekötötte. E korszakában számtalan kisebb zongoradarabot írt, melyeket hangversenyén adott elő. 30 éves korától kezdve már intenzívebben foglalkozott zeneszerzéssel s gyors egymásutánban következtek szimfoniai költeményei, magyar rapszódiai, zongora versenyművei, a „Dante“ és „Faust“ szimfoniák. E cikk keretében nem szándékom részletesen foglalkozni Liszt zeneszerzői működésével, csak rámutatni óhajtok arra a tényre, hogy kifejezetten magyar szerzeményein kívül a többiben önkénytelenül is megnyilatkozott magyar szíve és szelleme. Szimfoniai költeményei között vannak a „Hungária“ és „Hunok csatája“. Írt magyar ünnepi indulót, magyar roham indulót, átírta nagy zenekarra a Rákóczi-indulót és eléggé sajnálatos, hogy nálunk mindig a Berlioz-féle átíratot játszzák és nem Lisztét, holott az épp oly hatásos, mint a francia mesteré.

Liszt magyar rapszódiaival, melyekben a legszebb és legjellemzőbb népdalokat dolgozta fel, világsikert aratott és már a múlt század közepén elérte azt, hogy a világ szeme a magyar zene felé irányult.

Scitovszky hercegprímás fölkérésére az esztergomi székesegyház felavatására (1855.) megírta az Esztergomi Ünnepi Misét. 12 évvel később a Koronázási misét, mely minden időközön át

emléke fog maradni a magyar egyházzenenek, éghez szóló és égbeszálló Benedictusával, mely az egész misének főmotivumát képezi. De egész zeneszerzői működésének csúcspontját a Szt. Erzsébet legendája c. oratóriumával érte el. Öt-hat évig dolgozott e nagyszerű, lélekemelő művén, mely Lisztet a legnagyobb zeneszerzők sorába emelte. E mű is magyar szellemű s erről is azt lehet mondani, hogy csak magyar ember írhatta meg.

Levelezésében lángoló hazaszeretete számtalanszor kifejezésre jutott. Érdeklődése a magyar kultúra iránt egy percig sem szünetelt. Végrendeleti intézkedéseiben többek között a következőket írta: „Ha temetésem zenével történnék, nagyon szeretném, ha második gyászódámát („La Notte“ Michel Angelo után) választanák magyar motivuma miatt. Sajátkezű megjegyzése a „Trois Odes Funèbres“ címlapján.

Rosszakaróinknak azonban mind e bizonyítékok sem elegendők. Különösen Németországban vannak egyesek, kik kulturai és szellemi integritásunkat megtámadják azáltal, hogy e nagy emberünket egész egyszerűen kisajátítják. Úgy hallom, hogy Doborjánban, mely végtelen fájdalomunkra jelenleg osztrák terület, Liszt szülőházára egy emléktáblát helyeztek el, mely sérti a mi előbb említett szellemi integritásunkat. Istenem! Mennyi nagy emberünk lenne a trianoni határok következtében idegen állampolgár... De a határok változhatnak — különösen a trianoni határok — s Liszt Ferenc volna az első, ki tiltakoznék az ellen, hogy szülőháza idegen területre került s még inkább, hogy magyarságát vitássá teszik.

Még egy nagy feladat hárul mi reánk: mindent el kell követnünk, hogy Liszt hamvai hazaszállíttassanak! Szülőföldjében kell pihennie...

Tartsuk tiszteletben e nagy férfiú emlékét, ki életével, működésével és műveivel örökké a magyar nemzethez van kapcsolva.

Líra

Irta: Farkas Imre

I.

Szívemben ősz van. És a nyár
Egy rózsát hagyott kétes vigaszul.
Egy asszonyt, ki csókokra vár
S kinek a szeme sötétkék azúr!

Azúr! Kegyetlen ragyogás
Derül, majd elborul hirtelenül,
Mint a tenger, lenn, a csodás
Montecarlo vad szikláinak körül.

Ott is elveszítettem mindent.
Ott is azt mondták: Elmehet az úr!
Ott is ragyogott, búcsút intett
A kacagó, a kegyetlen azúr!

II.

Szerelmem egykor líra volt.
Ugy, ahogy versben írva volt,
Ha ujjongott, vagy fölsírt halkán,
Felhőben szállott, zokogott a dalban.

Ma? Hulló levél, megadás,
Hit — s belül mégis tagadás,
Nem lángolás — Uramfia! —
Csak egy kis őszi filozófia.

III.

Déltájban ébred. Reggelit
Fogyaszt. Két narancsot csupán.
Kalapot próbál. Bridzsezik.
Igy telik el a délután.

Este már estélyi ruhába
Világosan, libegve jár,
Parfömfelhő lebeg utána,
Várja színház, a tánc, a bár.

Az idejéből alig futja,
Hogy a telefonkészülékhez
Percre leüljön, s azt hazudja:
— „Szeretlek, édes!”

ÁTSZÁLLÁS

Írta: FALU TAMÁS

I.

A vonat este felé ért a hegyek alá. Erdők övezték az állomást, mely vasúti csomópont volt s három irányba is küldözte a síneket maga előtt. Mozdonyok itattak a vonatok kútjánál, kormosarcú gépészek olajozták a kerekeket, sístergő gőzök és füttyülő sóhajok törtek elő a kéményekből. Tele volt a levegő sietéssel, fáradtsággal, a vonatok idegességével.

A vasúti kocsik oldalán messze városok, távoli célok neve piroslott. Leengedett ablakok, félig elhúzott függönyök mögül kikandikált a kíváncsiság.

Emberek jöttek-mentek, izgultak, izzadtak, s szinte látszott, hogy a homlokukon époly városok nevei vannak felírva, mint a vasúti kocsik oldalára.

Az egyik hegyesúcsról kikandikált egy piros tetejű kilátótorony. Hozzá nem ért fel a nyüzsgés zaja. A felhőket nézte, melyek koszoruban övezték s az erdőkre figyelt, melyek oxigént adtak esérébe a vonatoktól kapott füstért.

Kerekek nyikorogtak a síneken, különböző vonalak kocsijai házasodtak össze, fiatal pincérfiúk hűsítőket, déli gyümölcsöt, cukrokat kínálgattak, olyan éles hangon, mintha rejtett mozdony lett volna a torkukban.

Akik harmadik osztályon utaztak, azok nem kaptak közvetlen kocsikat, a harmadik osztályú utasoknak át kellett szállniuk új vagonokba. Ők megkülönböztetést szenvedtek a vámvizsgálat szempontjából is, mert míg az első és második osztályú utasok holmiját a fülkékben vizsgálták meg a pénzügyi hatóság emberei, nekik egy nyitott teremben kellett vizsgálat alá sorakozniuk.

Az egyik harmadik osztályú kocsiból eróművészgyakorlatokkal, izzadva és lihegve emelte le csomagjait egy fiatal pár. Nászutasok voltak. Kinevezését megkapva elvette a fiú régi szerelmét s boldogságukban nyakukba vehették a világot. De a fizetés kicsi volt még, az állás alacsony, csak harmadik osztályra futotta.

Nehéz volt a kofferjuk nagyon. Úgy sétáltatták le lépcsőről-

lépesőre a kocsiból. Azután megfogták a bőrönd fülét, nekifohász-
kodva cipelték a „Vámvizsgálat“ feliratú terem felé.

— Pihenjünk egy kicsit — nyögte az asszonyka a fele úton.

A férfi, hogy felmentse az asszonyt, elhatározó lendülettel
kézbekapta a nagy táskát s egyedül sietett vele előre. Ő is vitte
a súlyt, a súly is vitte őt és egymástól kapott sebességgel meg-
érkeztek a cél elé.

A férfi letette a táskát a küszöb elé. Rá is ülhetett, hiszen
tele volt a szoba a vizsgálatra várakozókkal, a vonat is csak jó
idő múlva indult.

Az asszonyka még mosolygott a sínek között, mert látta,
hogy az ura a célnál tart s pihenve törli izzadt homlokát.

Egy második osztályú fülke ablakából fiatal pár nézte
őket. Azok is nászutasok lehettek. De bizonyára volt pénzüik
bőven, jutott közvetlen kocsira, sőt hűsítőkre, cukrokra s ciga-
rettákra is, mert látszott, hogy hirtelen kedvencei lettek a lenn
kiabálgató pincérfiúknak.

A harmadik osztályú férfi még sohasem érzett ekkora irigy-
séget mint most. Tudta, hogy vannak gazdagok és szegények,
hogy vannak paloták és kunyhók, tömött erszények és zálog-
cédulák, ideiglenes minőségű fogalmazó-gyakornokok és dús jöve-
delmű kegyelmes urak, de a jómód és a szegénysors közötti kü-
lönbség még sohasem legyintette ennyire szíven.

Most, most kellett volna gazdagnak lennie, hogy legalább
is hordárral vitethetné csomagjait egyik vonatról a másikra.
Hogy legalább egy pohár frissítőt vehetne cipekedéstől felhevült
feleségének. Hogy megtölthetné zsebét finom csokoládé bonbon-
nal, melyet magasra tartva kínálgat az a szóke fiú.

A gazdagok kinéztek rájuk, talán megéreztek bennük,
hogy ők is azon a sínpárján futnak az életnek, melyen ők. De
mintha nevettek volna rajtuk. Nevették verejtékeseppeiket.
Vagy az is lehet, hogy nem láttak önmagukon kívül senkit s a
saját boldogságuk csiklandozta arcukra a hántó vigyort.

A vámvizsgálat lezajlott, a tömeg megrohmozhatta a
betölt kocsikat.

Újra cipekedni kellett a kocsiiig, mely ép a vonat végén
volt s fel a kocsira, a meredek lépcsők akadályain át.

Sötétedett már, mikor a vonat elindult. Az embereket
elnyelték a kocsik, a kocsikat elnyelte az alagút, előhírnöke az
ezután következő sok-sok alagútnak.

II.

— Tudod, hol vagyunk?

— Hol?

— Nézz ki.

Az asszony felült a hálókocsi puha diványán s kinézett.

Húsz évvel ezelőtt annyira lelkébe véste e tájat, hogy azonnal ráismert. Az állomásépület semmit sem változott, a csúcson most is piroslott a kilátótorony teteje s a két hegy az alagút előtt most is úgy lélekezett, mint két zöld tüdő.

Most már második osztályon utazhattak, sőt éjszakára hálókocsit is vehettek.

Urak voltak.

— Emlékszel? — kérdezte az asszony s szemét álmodón lehúnyva visszafeküdt a párnára.

— Oh, hogyne — felelte a férj, aki már fehéredni kezdett a halántéka körül. — Hogyne emlékezném! Úgy hiszem, az egész életet emeltük akkor abban a nehéz bőröndben.

Aztán feltette úti sapkáját, mert hűvös szelecske fújt a hegyek közül s kiállt a folyosóra.

A sinek között ép akkor cipelte podgyászát egy fiatal pár. Ugyanúgy, mint ők valamikor. Új házásoknak látszottak, kezdőknek, szegényeknek, akiknek nincs pénzük fölösleges hordárra s nem utazhatnak közvetlen kocsiban, hanem átszállásokkal olesóbítják az utazást.

Mintha kiröpítette volna valami a folyosóból, leugrott a kavicsokra és sietett a fiatalok után.

— Bocsánat — szólt, mikor megragadta a nehéz koffer fülét — majd segíték.

— De uram...

— Kérem, csak hagyják, Szívességet tesznek vele nekem. Zürich felé, ugyebár?

És magához ragadta a koffert az ámuló fiatalok kezéből, akik szaladtak holmijuk után, mert mégsem találták egészen rendes dolognak, hogy egy úri kinézésű ember egészen önzetlenül vállalkozzék hordárszerepre.

— De kérem... — kiabálták futás közben, egyáltalában nem érte a dolgot.

— Tessék — mondta az ismeretlen, mikor letette a koffert a vasúti kocsi előtt. — Azt akartam, hogy ha majd húsz-harminc

év múlva megint erre utaznak, ne csak a homlokukról csorgó verejték jusson eszükbe, hanem az is, hogy volt valaki, aki segítségükre akart lenni. Mikor én először utaztam erre, nekem senki sem segített. Pedig azóta rájöttem, hogy csak akkor lesz boldogság a világon, ha minden első — vagy második osztályú utas, pár lépésnyire magára vállalja a harmadik osztályú utas terhét. Isten velük, szerenesés utat!

A fiatalok szavakat kerestek, de az utisapkás férfi, vissza sem fordulva, már szaladt a hálókocsi felé.

Római dal*

Írta: Gáspár Jenő

- A FÉRFI: *Lásd, míg nékem adád szíved,
Te voltál az egész illatos kikelet,
Amor rabja valék, de dús,
Aranyláncai közt napkeleti király.*
- A LEÁNY: *Lásd, míg nékem adád szíved,
S nem más gyujtja fel úgy, hűtlen elhagyó,
Mosolygóbb szemű lány nem élt
Táján hírben fogant, nagynevű Rómának.*
- A FÉRFI: *Most már másnak adom szívem,
Ajkán hajnali dal, lábai ékes tánc,
Édes voln' a halál érte,
Hagynák égi lakók csak kacagó napon.*
- A LEÁNY: *Én is másnak adom szívem,
Karcúsú, mint a szobor, karjai bronz, vas, érc,
Édes voln' a halál érte,
Hagynák égi lakók csak kacagó napon.*
- A FÉRFI: *Mégis, hátha a nap kelne,
S régi lovaival jönne az új Iga,
Rám égetne szemed újra,
S füzér díszitené ünnepi kapumat?*
- A LEÁNY: *Bár ő csillag is az égen,
Alnok, hűtelen és görbe szeszély vagy te,
Érted halni az Üdvösség,
Véled élni a Szép, véled élni a Jó.*

* Carmen amoebaeum, Horatius: Carm. III. 9. nyomán.

HANGOK A TÁVOLBÓL...

ÍRTA: JANKOVICS MARCEL

— Hungária!

A soffőr máris megforgatta a kormánykereket és kirobog-tung az állomás autóbarrikádjai közül. György, a bánatos erdélyi fiú, Sir Flemwell, a nagynevű publicista, meg én.

Az autó átsiklott a villamos útjára és simán száguldott tova a néptelendő utcán, mintha gyöngéden, finoman akarná vinni a vendéget, — mintha élne... Fogad bennünket, vendégszeretően, udvariasan, magyarosan. A lámpák fénye szétmállott a tavaszi esővel bepermetezett aszfalton. A délceg lovasrendőr lovasszoborként állt a néptelen utcán, mint a modern bérkaszárnnyak közé palántált avar vitéz, kinek szemében pusztá ez a házsivatag is.

Sir Flemwell tanulmányozni akarta Középeurópát, mint ahogy ez divatos lett a nagy háború után, mert előtte senki sem ismerte az idevaló igazságokat. Nem ismerték itthon sem, — oda-künt meg éppen nem. Ő is saját szemével akarta látni a magyar sorsot.

— Dear friends — nem könnyű dolog látni és meglátni annak, aki először van köztetek. Magam is kíváncsi vagyok az első benyomásokra, — azután az igazi világitásra. Majd elválík, mi a ti igazatok. Nekünk, angolszászoknak éles a szemünk, de érzelmekre nem sokat adunk. Facts! Tények — igen, a tények az egyedüli érvek...

— Allright. Csakhogy vannak tények, melyeket csak érezni lehet és aki nem tudja átérezni, az soha meg sem érti.

A kocsí lassan, surlódva állt meg a Hungária előtt. Így este vonzó varázsa van a megérkezésnek az otthonos grandhotelba. Mindenki kedvesen, melegen fogad, mintha belső inas lett volna nálunk néhány évtizeden át. A világosság valahogy beleragyog a lélekbe és az ott lakozó szürkeségbe is színeket teremt. A hátsó teremből átszűrődő hegedűszó meghabonázza a hangulatot. Szemünkkel követünk egy-egy elegáns asszonyt, ki bundáját vállára vetve végiglépi sorainkat. Szmokingos lézengők, a hall fülkéiben szemlélődő álmos járókelők — érdekessé válnak, csak azért, mert nem ismerjük őket. Sok apróság, — együtt semmiség: az aludni készülő grandhotel...

mert szegény fiúnak ott nem tetszett az az útszéli virág sem, melyre még a kóbor vándorlólegény is rátalál az élet árkában: a reménység.

— A fiú tanult és tanult. Diplomás mérnök. Nincs kenyere. Nincs helye. Hitét vesztette. Tagadja ma már mindazt, amiben apja hitt. Az apa az ábrándos tegnap, a fiú a cinikus ma. Az újkor doktrínája nagyon szomorú: az ember nem lehet az, amivé születik és nem lehet az, amivé akar lenni. Mindenki születésénél fogva gyógyíthatatlan beteg, mert csak két, ma már ritka orvosság tartja benne a lelket: az otthon és — a kenyér.

— Gyula Sándornak szép otthona volt. Apja, szépapja, ükapja ugyanazokba a szobákba nyitottak be. A szellemük vele élt. Ezt az otthonát elvették tőle. Emberek, akik szeretik a kézzel, mert önmaguk még nem építettek. Voltak táblái, az egek kékségével vetekedő búzavirággal, s tüzzel vetekedő pipacssal szegélyezve. Voltak rétjei gyöngye fütengerrel, mely hullámszik, mint a tengerek dagálya. Voltak erdei, magánosak, csöndesek és mégis otthonosak, mert, aki egyedül van, annak elég egy-egy szépszemű öz pillantása. Aki egyedül van, ahhoz ott mindig a kellő pillanatban vigasztalva szól a sárgarigó. Elvették tőle. Emberek, kik nem szeretik sem az özet, sem a sárgarigót, hanem csak azt a pénzt, melyet a kiirtott erdő fája megér. Ma zsellér ott, ahol szépapái urak voltak. A szegény ember előtt mégis nyitva áll az élet, de az elszegényedett ember előtt becsukódnak a kapuk...

— Felesége mellette állt mindenkor, mindenben, mindenütt. Sir Flemwell, — a legenda az őrangyalról nem mese. Égi valóság a földön. Ez az asszony beteg lett. Nem bíztak az idegen doktorokban. Ide küldte, haza. Ő maga nem jöhetett vele, elvették útlevelét, mert, ami egyikben erény, a legnagyobb bűn a másikban. Ami erény azokban, akiké a hatalom, bűn azokban, akik fölött amazok a hatalmat gyakorolják. Az asszony itt húnnya le szép szemét, anélkül, hogy még egyszer óréa pillanthatott volna.

— A férfi valamikor gyönyörűen hegedült. Azt mondta, a hegedű az ő bibliája, a muzsika jóbarát, hit, erő, jellem. Ma már nem tudja a húrokat megszólaltatni azon a hangon, melyet szívében hall. A bal keze ujjait levitte az ostoba, vak golyó, mely a háborúban nem becsülte meg a legfenségesebb értéket, a szeretetet, hát hogy is becsülte, kímélte volna az élet legkitaláltabb luxusát, a művészetet...

Sir Flemwell jókedvű. Minden új neki, csak azért, mert tanulmányozni akarja a magyar világot, holott ez itt még nemzetközi sziget.

György arca hirtelen elkomorodik. A portás levelet adott át neki. Feltépi. Látom, román bélyegek vannak a borítékon.

— Excuse... Olvassa. Férfias vonásai összeesnek. Mintha ettől a levéltől megbetegedett volna.

— Mi az, Györgyöm?

— Ez... Gyula Sándor búcsúlevele... Átnyújtotta nekem a kis hírmondó papirost, mely mégis csak fontosabb olvasmány minden könyvnél, minden hírlapnál, annak, akinek szól. Halkan hozzáfűzte: én legalább búcsúlevélnek tartom.

Átfutottam az apróbetűs sorokat, melyek tiszták, élesek voltak, mit az Elzevir-kiadások nyomása, csak éppen kicsit lefelé lejtettek, mint — nos, ahogy a grafológusok vitatják — a lefelé hajló élet.

Sir Flemwell előkelően és unottan félreállt, mint, aki nem akar zavarni és úgy sem érti, ami most társait érdekli.

A levél határozott volt és szomorú, mint Gyula Sándor élete:

„Kedves jó Györgyöm, szombat este érkeztek Budapestre; odaírok, hogy még elérjen ölelésem a távolból. Szeretettel köszöntlek. Gondolatban veletek vagyok. Ez a szombat nekem is jeles nap, — sorsdöntő nap. Ezt a napot még megülöm. Megvárom még huszonegyedik óráját is. Aztán — a jó Isten áldjon benneteket. Senki se maradjon ott, hol az élet nem látja szívesen. Ez nem gyávaság, hanem csak okosság. Talán kicsit önző okosság, de mégis az. Isten veletek. Még egy meleg kézszorítás. Sándor.“

Végigborzongott rajtam a hideglelés. Önkéntelenül órára néztem. György is kirántotta óráját és tétován jártatta végig tekintetét a lépcső vörös szőnyegén, a színlapok tarka négyszögein, a mellettük elhaladó idegeneken, kiknek az egyik portás — szintén az órájára nézve — ismételtette: Messieurs, onze heur-trente-cinque. Még eléri az expresst. Keleti pályaudvar!

György pillantása végigcsúszott hirtelen mindenben, ami közelében akadt, mintha keresne valamit, amibe fogódzni tudna, keresne valakit, aki tanácsot adhatna. Halkan mormolta: Istennem, de tehetetlen az ember, így vagy háromszáz kilométernyire...

Majd fölriadt és parancsolva rendelkezett. Legelőbb az egyik boynál:

— Kapsoljanak soronkívül. Kolozsvár: 27—33. telefonszám. De azonnal!

Felém fordult.

— Az angol menjen szobájába. Mosson kezet, vagy szívjon pipát. Majd kimagyarázzuk neki. Igen, csak „facts“ ... mik éppen csak a szívekben rejtőznek. Idegen meg nem érti ... Te pedig hozd a telefonfülkébe Magyaryt...

Gyorsan beszélt, mintha már telefonálna és három perc alatt mindent el akarna mondani. Még én sem értettem egészen, de engedelmeskedtem, gyorsan, akár a mentőorvos, kinek nincs veszteni való ideje. Berohantam az ebédlőterembe és pár pillanat múlva hoztam Magyaryt, a zömök, őszülő, a kedves cigányprímást, az ő csodálatos, ezerszavú, sirató és gyújtó, nyugtató és lázító hegedűjével. A magyar cigány sohasem kérdez, mindent megért és mindenkor velünk van, ujjongó vagy jajduló órákban.

Az „angol“ nem értett semmit, de nem ment kezet mosni, nem gyújtott pipára, hanem jött velünk, miként az árnyék. Nem értett semmit talán furesának tartott sokat, csak azt látta, hogy igen komolyak lettünk. Jött velünk elmaradhatatlanul. Hiszen tanulmányozni akarta Középeurópát, a magyar világot, ennek a magyar világnak igazságát vagy bluffját. Tényeket akart megismeri. A boy jelentette: Kérem, Kolozsvár! 27—33. Első fülke, balra...

György rohant és fölkapta a kagylót.

— Te vagy, Sándor? — Igen. Itt György, a te hűséges Györgöd. Ebben a pillanatban érkeztünk. Megkaptam leveledet. Ide hallgass!

Odatuszkolta Magyaryt a kagylóhoz és fülébe füttyült valami régi szép melódiát. A cigányprímás ráhajolt a feléje tartott kagylóra, hogy majdnem odaérték a húrok. Utolérhetetlen gyöngédséggel, végefogyhatatlan édességgel rezgett a dal bele a kagylóba:

Te vagy, te vagy barna kislány
Szemem, lelkem fénye,
Te vagy mind a két életem
Egyetlen reménye...

Ahogy a nyirettyű elábrándozta a dalt a parányi hangfogóba, hogy onnan a világot átfogó erő elreppentse 300 kilométernyire, abba az árva szobába, abba az árva szívbe, — György újra fölkapta a kagylót, beleparancsolta: Még három percet, még hatot, még tizenötöt kérek! — és belebúgta, mintha vadgerle bűgását utánozná:

— Sándor, hallod? — Úgy-e hallod és hallgatod! — Majd odasúgta Magyarynak:

— A Rákóczi-nótát, — a Csinom Pálkót! — Vörösbort ittam az este! — a Hiszekegyet! — Mindent, mit odaát nem szabad, vagy nem lehet már hallani...

A primás bánatos mosollyal húzta, — bele a telefonkagylóba, — áhitatosan, mintha istentiszteletre muzsikálna... Mikor elremegett az utolsó hegedűszó, György újra hallgatózott. Arca kiderült.

— Sándor, köszönöm! Úgy-e maradsz! Igen? Az élet még szívesen lát!

György lecsapta a telefonkagylót az akasztóra és pár pillanatig méreven nézett erre a kis csodaeszközre. A zömök primás hóna alá fogta hegedűjét és nyirettyűjét lehajtva, lassan visszaballagott az étterembe, egy szó kérdés nélkül, mert a magyar cigánynak sohasem kell kommentár. Mi hárman letelepedtünk egyik sarokasztalnál, hallgatagon. György is komolyan, de nyugodtan. Sir Flemwell megdörzsölte csiptetőjét és kissé előre hajolt.

— Nem vagyok kíváncsi. Az angolok sohasem foggatnak senkit olyasmiről, mihez ninesen közük. De amit most a megérkezésünk óta letelt negyedórában láttam és hallottam, nekem egészen új és érthetetlen. Kérem, mondjanak el annyit, amennyit lehet, vagy amennyit akarnak...

György arcán szelíd, fájdalmas mosoly surrant végig.

— Sir, azt hittem, hogy csak tények érdeklik és nem érzések... De szívesen beszélek. Ebben a néhány percen össze-sűrítve végighallgatta az egész magyar tragédiát. Mondhatom, drámaibb, mint Shakespearejük bármelyik jelenete.

— Gyula Sándor, kivel telefonon beszéltem, vagy inkább kinek telefonon muzsikáltam, erdélyi magyar. Kolozsvárott.

— Ma huszonöt esztendeje, hogy mi ketten tanui voltunk az oltár előtt. Ma lett volna ezüstlakodalma, ha — ha szépséges hitestársa is megérte volna...

— Ott maradt Erdélyben magyarnak. Csak a fiát küldte ide,

— Sir Flemwell, — ez az életrajz minálunk sokszor íródott. Nem is kellene fölébe írnom: Gyula Sándor életrajza. Kicsérélhetném a nevet sok másnak nevével. Egyszerűen: magyar életrajz a XX. századból, Hitt, családott, elvégeztetett. Búcsúlevelet kaptam tőle, ide, mára, ezüstlakodalma fordulójára. Ezt a napot akarta még bevárni, azután ő is el akart menni.

Angol barátunk hallgatott. Nem evett egy falatot sem. Jobbra-balra rakta, rendezte a kést és a villát, meg a poharakat. Kérdőleg nézett Györgyre.

— Sir, hát mit tudok én segíteni ilyen pillanatban vagy 300 kilométer távolból? Eszembe jutott a telefon. Ezért az egyért, ezért a mai estéért érdemes volt feltalálni ezt a modern kinzóeszközt vagy áldást. Olyan az, mint az orvosi műszer. Antipatikus, de nagyszerű, mikor segíteni lehet vele. Meg a telefonból kiáradó muzsikát nem is lehet hirtelenében lecenzúrázni.

— Hát 300 kilométernyire bemuzsikáltattam Gyula Sándornak, huzattam innét Kolozsvárra.

— Azt a dalt, mellyel huszonöt év előtt szerelmet vallott párjának. Jusson eszébe, hogy akinek volt életében szépség, annak érdemes tovább élni, ha másért nem, azért, hogy emlékezzék. Mert emlékeket nem vehet el tőlünk senki. Sem ember, sem idő, sem a szeszélyes sors.

— Bemuzsikáltattam neki a Rákóczi-nótát, melyet odaát már nem igen hallhat. Ne felejtse el, hogy ő is magyar, és minden magyarnak élni kell, ha másért nem, legalább azért, hogy számunk ne fogyjon, hiszen a szám is jog és jövő...

— Bemuzsikáltattam neki a vigadó, könnyelmű nótát a vörösborról. Ez a nóta pótolja a bor mámorát. A mámor feledtet és aki el tudja felejtetni a kritikus pillanatot, mely a legegyszerűsebb, de visszafelé nem vezető útra csalogat, az már megáll és nem megy.

— Végezetül bemuzsikáltattam neki egy magyar imádságot is. Aki ilyen imádságot hall, az nem akar meghalni, hanem föl-támad halottaiból.

— Ime, Sir Flemwell, — egy dal a multról, az emlékekről, — egy feledtető nóta a jelen mámoráért, — meg egy imádság muzsikaszóban. Ez nálunk életet, jövőt jelent. Hát ez ennek a telefonhívásnak egész története.

Angol barátunk elkomolyodott. Visszadölt székében, majd megrázta mindkettőnk kezét.

— Dear friends, — Önök, magyarok, sohasem fognak elveszni. Revideáalom meggyőződésemet. Azt hittem eddig, csak reálpolitika képes fenntartani és összetartani az embereket. Most már megértem az érzések hatalmát is. Akik végtelen távoból így tudnak egymáshoz szólni a szíven keresztül, erősebbek másoknál, mert meggyőzni percek alatt csak a szívet lehet, az értelmet csak napok, hetek, hónapok alatt, vagy soha. Pedig a meggyőzésnél a gyorsaság legalább is annyit ér, mint a meggyőzés biztonsága...

Györgyhöz fordult.

— Dear George, — jegyezze föl: telefonszámom Picadilly, 32-6-29. Otthon vagyok szeptember 1-től mindennap este 7 óra után. Hívjon föl egyszer így, de éppen így, mint most erdélyi barátjukat. Írni akarok egy nemzet érzéseiről... E hívásuk után talán még jobban megtalálom a méltó és igaz szavakat...

A KÖLTŐ ÉS A SORSHARAG. A költő, aki azzal a mondásával, hogy „a költő és a sorsharag egy anyaméhben született“, saját korának magyar költőire gondolt, kétségtelenül minden idők, minden költőinek és magyar íróinak sorsát látta meg előre. Csak így lehet megérteni, hogy napjainkban, a kultúra századában lassankint az irodalom és a költészet munkásai háttérbe szorulnak s egy motorverseny vagy egy repülőrekord hőse ünnepelebb nagyság annál, aki könyveibe vagy verseibe szívének vérét vagy agyának sejtjeit önti bele. Mondhatja valaki, hogy így van ez máshol is a világon, nem speciális magyar jelenség. Mi ezeket, a kérdés elől könnyen kitérőket emlékeztetjük arra, hogy a magyar irodalom multja elég példával szolgál a költőről és a sorsharagról szóló testvériség igazolására, de ilyen példákat seregestül szül napjaink zűrzavaros élete is, még olyan oldalról is, amelynek pedig hivatása volna a nemzeti irodalom pártolása, nevelése, alátámasztása és megsegítése.

Az előbb említettük, hogy a rekorderek előtt sokszor háttérbe szorulnak az írók és a költők. Ez még a jobbik eset. Mert mit szóljon magyar életünk tárgyilagos szemlélője, ha visszagondol arra a nagy nemzeti propagandára, amelyet egyik hatalmas társadalmi egyesületünk, helyesebben társadalmi egyesületeinknek egyik központosított szervezete rendezett. Ezen az egy hétig tartó munkahéten a nemzeti sörgyártástól kezdve a mezőgazdasági kiállításig, a borfogyasztási propagandától kezdve egészen az irodalom és a művészet állítólagos pártolásáig felvonult minden. Plakátok százai lepték el az országot, s csak úgy tarkállottak Budapest falai a szebbnél szebb, drágábbnál drágább rajzoktól, amelyeken kacagó színekben virítottak az óriási sárgarépak és kellekaposzták, kukoricák és tökök, ellenben szerény apró papírokon lehetőleg fekete betűkkel terjesztették az irodalmat és a művészetet.

Maradjunk csak az irodalomnál, és maradjunk a nemzeti irodalomnál. Hiszen nemzeti munkahétről volt szó és jogosan hihette mindenki, hogy azon a bizonyos nagy irodalmi esten a nemzeti irodalom színe-java vonul fel. E helyett olvastunk egy felemás névsort, amelyet nem tudni, kiknek a tanácsára, milyen célból állítottak össze. Azért-e, hogy a különböző irodalmi irányzatokat bemutassák egyetlenegy estén a konyhakertészeti remek és állattenyésztési csodaszörnyek, valamint a sör és borfogyasztás propaganda élvezetében kimerült közönségnek, úgynevezett kontradiktórius eljárás segítségével, — vagy pedig azért, mert az irodalmi tanácsadók tör-

ténetesen olyan csoportból kerültek ki, amely a nemzeti irodalom képviselőit nem szívesen látta volna a nemzeti munkahét műsorán. A vitát döntsék el azok, akik megrendezték az ünnepi hetet. Tény az, hogy a nemzeti irodalom képviselői közül néhány még szerepeit a listán, de ezek nagyrésze nem ment el az irodalmi estre, mert nem tartotta kívánatosnak, hogy olyan nevekkal, olyan írókkal jelenjen meg a közönség előtt, akiknek kevés közülük van a nemzeti, de annál több a baloldali irodalomhoz.

No, de ne ítéljük el azokat, akik nem értenek az irodalomhoz, akkor, mikor éppen az írók önmaguknak legnagyobb ellenségei. Itt van például az a mozgalom, amelyet a városháza indított, az írók anyagi helyzetének intézményes megjavítása érdekében. Napokon keresztül tanácskoztak jobb- és baloldali, középen és szélső baloldalon élő írók az ankétet udvariasan összehívó városházi urak vezetésével. A tanácskozásukba bevonták a kiadókat is. Általában az volt a cél, hogy a túlságosan elhatalmasodott külföldi és egészen könnyű fajsúlyú, úgynevezett olvasó irodalom térhódításával szemben a kiadókat rávegyék a magyar írók foglalkoztatására és olvasó lakáshoz, olvasó villanyhoz, olvasó gázhoz, olvasó megélhetési eszközökhöz juttassák az írókat. S mindjárt az első nap felhorkant egy erősen baloldali és egy óvatosan középúton járó lap azzal a jelszóval, hogy nem kell az írói kataszter; a forradalmi időknek ez a boldogító vívmánya, stb. A különös az volt, hogy éppen az a baloldali lap kiabált legjobban, amelyik annakidején éppen a forradalmi eszmék harsogtatásával aratott utólérhetetlen rekordokat. A két lap állásfoglalásának az lett az eredménye, hogy egyes sajtóorgánumok mély hallgatással mellőzték az írósegítés ügyét. Valószínű, hogy nem is lesz semmi az egészből. Úgy látszik, Magyarországon az író és a sorsharag valóban egy anyaméhben született.

(—ő.)

ÍZLESTELENSÉG EGY RAVATAL KÖRÜL. Egy asszony halt meg, egy költőné. Meghalt tragikus hősként, a saját akarátának erőszakos érvényesítése közben szenvedett sebekben, a *hübris* ölte meg, mely lényét áthatotta. Élete méltán adhat okot csöndes elmélkedésre. Lelkének titokzatos mélységei, melyekből versei szakadtak, érdekelhetik a psychologust: a fordulatok, melyek életrajzait jellemzik, érdekelhetik a regényíró: de mind ehhez nincs köze a reporternek, akkor, mikor a halott kiterítve fekszik. És semmi esetre sem szabad újságszenzáció számára kiaknázni. Annál kevésbé illő a magánéletébe piszkáló tapintatlanság. Nem csahalhat a leleplezés, nem lehet spanyolfalakat feldönteni. Nem lehet rég bezárt hálósobák titkait felháborgatni a ravatal mellett. És mégis mindez megtörtént itt Budapesten. Szennyes áradatban körülhőmpölyögte, meghurcolta az emlékéét még annak a bálványnak is, melyet sokáig mint fáklyát emlegettek — csak utóbbi időkben kezdtek ki a *belkritika* vitrioljával — s most egyszerre az asszonyt kihurcolták a

ravatal félmohályából, az elporladt férjet a halhatatlanságnak pantheonjából, ki a report napfényébe, a reportlapok magnéziumfényébe, hogy megláttassák a mult fátyola alól kirángatott bűnöket, az apró összekoceanásokat, a házi gyűlölködések, sőt a házasetel benső, bizalmas titkait is — pedig mindez nem érintheti a férj költészetét. Élményeket nem magyaráz, képzelete szárnyalását nem követi a költőnek, de sajnos, a reportlapokat nem ez érdekli, hanem az, ami emberileg vagy bűzös vagy bűnös, és mindenesetre alkalmas arra, hogy a költő és felesége emlékére kétes fényt vessen. Ez történik mindenkor, mikor a reporter az irodalomtörténetíró tógáját felöltve, belemártja szigonyát a mult szennyesébe és adatait előkeríti, ahol találja, a szemetesládából éppen úgy, mint Kató néni öreg dada elhomályosult emlékeinek kérődzéseiből. Ebből a szegény költőfeleségre — ki maga is költő volt, azután pedig egy kitűnő festőművész tisztelt neje, amiről még a gyászbeszéd sem akart tudomást venni — a pletykák és ízetlenségek felkavart piszokfelhőiből, erre a szegény kiterített halott fölé, szagos fátyolt dobtak — épen séggel nem volt épületes látvány.

Hát még ha arra az ízléstelenségre gondolunk, mely megragadta ezt a szomorú alkalmat arra, hogy a maga becses személyét előtérbe tolja, régi titkokról vonja le a leplet, egyéni élményeit fitogtassa — de minő titkokat és minő élményeket? A költő műveiben sehol semmi nyomuk. De azért a titok évtizedek óta fojtogatta az emlékirat szerzőjének torkát, szerette volna kikiáltani nagy élményét, hogy nemcsak Mihályi Rozália esőkját, nemcsak Léda izzó szenvedélyét, de az ő ajkának mézét is élvezte a költő (a pontos dátumot megadva.) Faximileben közölt levelekkel állott tehát elő, hogy döntő bizonyágtételt szolgálhasson állításának valósága mellett. Hangos szóval jelentkezett, beállva a glédába a Rozáliák, a Lédák és a kiesi pesti nők sorába: íme, ő is, ő is — nemcsak a kiterített halott! Mily hangzavar, mily kakofonia! Egyben kegyetlenség és lelki durvaság. A költő magánélete épen olyan széntség, épen úgy hét peccéttel elzárt titok, senki által le nem leplezhető, mint akármelyik magánemberé, ő is követelhet a maga számára annyit, amennyit minden más úriember. A költő is gavallér. Élményei csak akkor válhatnak a közérdeklődés tárgyává, ha felemelte őket a költészet világába, ha felhasználta alkotásaihoz s ha feltárásuk bevilágít a költészet rejtelseibe. Áll ez minden vonatkozásban a költőre is, a házasetére is. Áll fokozatosabban akkorra, mikor a feleség ki van terítve, mikor gyász-ének zúg körülötte, mikor a kegyelet a rikácsolást eltiltaná. De törődik-e lelki nemességgel a reportlap? (l. b.)

HALLÓ, RÁDIÓ, BUDAPEST! A magyar rádió kibővítése január elsejével valóra vált, most már Budapest I. és Budapest II. párhuzamos műsorokat ad. A magyar rádióhálózat most szinte tőkélletesnek mondható. Van nagyadó, négy relais-állomás, párhuzamos műsor, sőt rövidhullámú leadó is. A nagy technikai átalakítást a

rádió igazgatóságának belső szervezete is megérezte, amennyiben fontos változás történt a műsorösszeállító vezetőségben. Somogyváry Gyula, a Gyula diák néven ismert költő igazgatóvá lépett elő, de hatáskörét megkisebbitették: csak a színházi események és a helyszíni közvetítések maradtak az ő kezében, az irodalom, a tudomány és az ifjúsági rádióoktatás új vezetést kapott dr. Németh László személyében. A Petőfi Társaságot s a nemzeti irodalomnak mögéje sorakozó sok-sok tízezreit elsősorban ez a változás érdeklí leginkább.

Dr. Németh László neve nem ismeretlen az újabb magyar irodalomban, különösen ott, ahol szeretik az irodalmi modernégeket, a mindenáron való különeködést és ott, ahol láthatatlan szálakkal, valami titkos szolidaritás soha észre nem vehető, de azért mégis érezhető eszközeivel kívánják szolgálni a modernség bő takarója alatt a baloldali irodalmi irányzatokat. Orvosként indult el, irodalmi és főleg kritikai vágyai sodorták a szépirodalom terére. Hogy hol kezdte irodalmi munkásságát, arra misem jellemzőbb, mint az, hogy nemrégiben Baumgarten-díjjal is kitüntették, olyan jelentős irodalmi stallummal, amelyből esodálatosképpen a nemzeti irodalom képviselőinek még soha nem jutott. Ilyen cégjelzéssel lépett be tulajdonképpen az irodalomba. Egyideig baloldali orgánumokban dolgozott, de aztán barátok nélkül maradt s nagy kanyarodóval egyik jobboldali szépirodalmi lapunknál kötött ki. Rövidéletű ilyen munkássága után egyik délvidéki lapba dolgozott, majd mikor ott is magára maradt, saját lapot alapított, amelyben a magyar rádióról is írogatott.

És így került a rádióhoz. Egy igen előkelő protektor támogatta, olyasvalaki, aki pedig jobboldali politikusnak és közéleti embernek vallja magát. Németh dr. eleinte csak kívülről adott tanácsokat a rádióknak, míg aztán osztályvezetői ranggal megkapta a fontos pozíciót, a magyar irodalom, a magyar szépirodalom, tudomány és diákirodalom rádió-irányítását. A Petőfi Társaság nem nagyon dicselkedhetett az elmúlt években azzal, hogy túlságosan támogatásban részesült volna a rádió részéről. Az elmúlt hetek rádióműsorösszeállítása már azt mutatja, hogy az egykori Baumgarten-díjas dr. Németh László végleg nem szakadt el a Baumgarten-díj mögött állóktól, mert gyakorta szerepelteti őket és elbarátait. Mindenesetre megvárjuk a párhuzamos műsor teljes kiépítését, amikor végső ítéletet mondhatunk. De addig is, halló, rádió, Budapest, figyelünk.

(r. ő.)

HARC A MŰKEDVELŐ SZÍNPAD KÖRÜL. A kultuszminisztérium és a belügyminisztérium hosszas előkészítés után végre rendezte a műkedvelő előadások ügyét Budapesten és a vidéken egyaránt. Erre szükség volt, mert a magyar műkedvelő előadások irányítása lassankint egy, olyan tisztán üzleti alapokon álló színházi lap kezébe került, amelyben tovább meghagyni hazafias és

erkölesi szempontból nem volt kívánatos. Igen szép célú és hazafias műkedvelő társulatok sok helyen olyan darabokat adtak elő, amelyek már előzőleg Budapesten arcába kergették a jóízű közönségnek a vért és felháborították a komoly kritikát. Ezért határozta el a belügyminiszter, hogy a kultuszminiszterrel egyetértően összeállítja azoknak a daraboknak a névsorát, amelyek előadása nem járhat semmiféle kifogással. A darabok megválogatásánál tekintettel voltak arra is, hogy olyan darabokkal ne próbálkozzanak a műkedvelők, amelyek nagy színházak művészi együttesét is próbára teszik. Kellő irodalmi és színpadtechnikai rövid ismertetéssel is kíséri a katalógus az egyes színműveket. Ahogy a katalógus nyilvánosságra jutott, az a színházi nagyipar, amely Budapest színházainak a legkönnyebb fajsúlyú irodalmat szállítja, azonnal felhorkant és sürgős reparációkat követelt. Lehetséges, hogy valóban néhány értékes munka kimaradt a műkedvelők színműtárából s helyes, ha ezeket utólag beveszik a névsorba. De végeredményben csak helyeselni lehet, hogy a kormányzat, amely nem tudni, miért, annyira késlekedik a régóta annyira óhajtott színházi törvény betervezésével, legalább az ártatlan vidéki közönség lelkét igyekszik mentesíteni attól a méregtől, amelyet irodalom és színház címen a budapesti közönségnek el kell szenvednie.

(g. j.)

IRODALMI TÜKÖRKÉPEK

PEKÁR GYULA: ATTILA*

A történet legnagyobbjainak alakjai rendszerint a legendák ködébe vesznek, de tán egyikőjüket se rejti oly megtévesztő homály, mint világbíró nagy Attila ősünket, kinek üstökösi pályája nyilván úgy megdöbbentette kortársait, hogy százada, a népvándorlás ama viharos V. százada — az Attilánál járt Priscus Rhetor bizánci követ jelentését kivéve — alig talál tárgyilagos méltató szót a hún hódítóra. A források fennmaradt gyér lapjai, sor- és mondattöredékei, a legszélsőségesebb gyűlölet és bámulat végletei közt mozognak s Attilának első igazi történetírója, a gót Jornandes püspök, csak száz évvel halála után írja meg róla szóló művét. Jornandestől viszont pontosan ezerháromszáz évnek kell eltelnie, míg a mult század derekán a híres francia történész, Thierry Amadé oknyomozó és összegző könyvében végre feltámasztja az ámuló világ elé azt a hún királyt, ki Nagy Sándor, Caesar és Napoleon mellett méltó, sőt ezeknél tán nagyobb negyedik Európa leghatalmasabb hódítóinak az Olympusán. Való igaz, Caesar és Napoleon nyomait, emlékeit csak a kis Európa őrzi, míg Attila hatalmának mérföldkövei Skandináviától Indiáig, az Atlanti-óceántól a Sárga-tengerig érnek s emberfeletti dicsőségét Európán kívül ma is száz nyelven zengik az ősi Ázsia népei. De az is igaz, hogy „Isten Ostorának“ tudatosan kiépített és gigászi méretű nagy hún tervével szemben a másik három nagy hódító sokkal kisebb méretű célkitűzések körében kísérletezik...

Attila, nyilván még római túszkorában, nagy görög-római műveltségre tett szert s méltán kérdezhetjük, mit akart voltaképp? Új világot a népvándorlás romhalmazán s mint a két római birodalmat eltipró új Európa első államalkotójának a következő volt a terve: a rothadó keleti s a züllött nyugati császárság helyébe egy mérsékelt égövi új világbirodalmat akart alapítani és pedig tetterős fiatal népekből: húnokból, germánokból, szláv és szarmata népekből. Ez az elgondolás vezeti őt első perctől fogva, hogy a mai nagy magyar Alföld Duna—Tisza közén szállást üt. Azonnal felismeri a csatlakozó germánok előnyeit, túlsúlyt ad nekik többi népei felett, beavatja őket terveibe s ők vak imádattal követik lángeszű vezérüket. Ha az általa letiport Nyugat szörnynek látja Attilát, ezen nem csodálkozunk, de pillantsunk csak bele az alatta szolgált germánok hagyományaiba s ezekből egy egészen más Attila fog elénk bonta-

* A nagy regény előszava.

kozni. A germánok Attilája nemes lélek, fenkölt hős, igazi lovag, vendégszerető, gyöngéd barát, szigorú, de igazságos, sőt méltányos bíró, kit fejedelmi erényei méltán a többi királyok fölé emelnek. Tegyük hozzá: csakis ily fölényes lélekből fakadhatott isteni küldetésének ama szent hite, hogy neki a rábízott Isten Ostorával meg kell tisztítania a bűnös világot, el kell kergetnie a trónok kúfárait s az ugyancsak rábízott Isten Kardjával egészséges új rendet kell teremtenie e földön. E nagyszerű két szimbólumban van benne nemcsak hite, de emberfeletti ereje is. Ildikó töre megghiúsította életcéljának megvalósulását, de hogy Attila terve helyes és életrevaló volt, annak kézzelfogható bizonyítéka az a tény, hogy a fiatal népek mérsékelt égövi világbirodalmát, Attila gondolatát, háromszázötven év mulva ugyanazon szélességi fok alatt, csak kissé nyugatabbra, megvalósította Nagy Károly császár.

Mostanában lesz ezeröttszáz éve, hogy Attila trónra lépett s ez a jubileum méltán gondolkodóba ejthet minket, magyarokat. Elsősorban is a mi turáni jogunk és szent kötelességünk, hogy ekkora világnagyságot többé ne tartsunk véka alatt, hanem méltó kultusszal emeljük ki nagy őszünket a feledés és félreismertség homályából. Hivatott történészeink mellett azonban a magyar költészet is tegye meg a magáét és pedig oly irányban, hogy az eddigi többnyire részleges elképzelések, szertelenül csapongó epizódfeldolgozások után az egész Attila nagyemberi, de főként emberi alakját állítsa talpra az adott történeti keretek közt. Nincs bábelibb zavar annál, mint ami az utóbbi időben az Attila-meglátások ötletszerű s minden történeti igazságnak fittyethányó szabadosságában jelentkezik, itt valamelyes rögzítő egységességre kellene törekednünk s épp a költészet feladata, hogy végre valahára oly egységes Attila-felfogás hatoljon be a köztudatba, mely a történeti tényeknek megfelelően, teljes nagyságában domborítsa a magyarság s az egész világ elé a hún hódító szinte emberfeletti alakját. A történeti kutatás hovatovább egyre világítóbban hatol be az Attila-rejtelembe, de épp az adatok hiányosságánál fogva mindig fognak maradni oly fontos rések az események közt, melyekbe csak a poéta meglátó ihlete hatolhat be, hogy ezzel a história munkáját kiegészítse.

Engem ezek az eszmék vezettek Attila-regényem alkotásánál. Cselekvően mozgalmas nagy freskóképben igyekeztem feltámasztani a népvándorlás korszellemét, az V. századbéli Róma, Ravenna, Bizánc, Toulouse életét és a hún világgal együtt ebbe a viharos környezetbe állítottam be Attilát, tiszaparti gyerekkorától halála percéig, a hún világbirodalom álmának tragikus szétfoslásáig. Szerelmi élete tengelyéül a hún-magyar hagyomány Honoria-legendáját fogadtam el, baráti érzelmeit illetőleg pedig különös gondot szenteltem Flavius Aetius egyéniségének, — hisz képzelhető-e nagyobb benső tragédia e két nagy ember egymáshoz való viszonyánál: Attilát és Aetiust a természet barátoknak teremtette s nekik egy egész életen át mégis ellenségeknek kellett lenniök...

Ha a szeretet a dolgok igazi megismerési módja, úgy az én rajongó Attila-szeretetem tán igaz fényében láttatta meg velem világbíró Attila őszünket, kinek nagysága felemelő érzésekkel tölthet el bennünket mostani siralmas állapotunkban. Engem boldogított az a tudat, hogy tizenöt század múltán a Nagyúr hűséges íródeákja lehettem, nekem elég jutalom ez. A többi, a kritika, a közönség joga és kötelessége.

HARSÁNYI ZSOLT: ECCE HOMO

Csak egy dologra használhatom azt az alkalmat, amelyet a Koszorú ad ezen a helyen: megköszönni a magyar közönség szeretetreméltóságát.

Olyan szépirodalmi művet, amelynek alapjául a történelem valósága szolgál, lelkiismeretes író nem írhat másként, mint igen gondos tanulmányok és kutatások alapján. Mikor elhatároztam, hogy Munkácsy Mihály élete történetét regénnyé fogom formálni, egyelőre az adatok nem nagy mennyisége állott rendelkezésemre. A kellő adatokat meg kellett keresni. De aki ilyenkor keresésre indul, hirtelenében sem azt nem tudja, mit keressen, sem azt, hogy hol.

Eddigi munkáimnál megtanultam, hogy aki a magyar olvasóközönség előzékenységére és szíves készségére épít, az nem csalakozik. Módját ejtettem, hogy a napi sajtóban megjelenjék a híradás. Munkácsy életének részleteit keresem. Azonnal megindult felém a levelek és figyelmeztetések szakadatlan özöne. Emberek, akik valaha ismerték a nagy festőt, átadták emlékeiket róla, elmondták hajdani benyomásaikat. Egy dunántúli uriember, aki szüleitől hallotta, hogy lakodalmukon jelen volt az akkor még kezdő és alig ismert Munkácsy, nem restellte a fáradságot három-négy levélben újabb és újabb részletekkel felelni kérdéseimre, sőt lerajzolni szép ceruzarajzban azt a régi kúriát, ahol az esküvő annakidején lezajlott. Egy másik vidéki uriember megindító kedvességgel lerajzolta számomra Munkácsy szüleinek a miskolci temetőben látható síremlékét, hogy azt megtekinteni ne kerüljön külön utazásomba. Voltak, akik régi újságcikkekre hívták fel a figyelmemet, memoárookra és életrajzokra, melyekben Munkácsyra vonatkozó részletek is találhatóak, mások értesülvén arról, hogy Párisba utazom a magyar festő-hérosz ott töltött huszonöt esztendejének nyomait kutatni, ajánlólevelekkel láttak el olyanokhoz, akik Munkácsyt még személyesen ismerték. A legtöbbet Munkácsy rokonságától kaptam: hónapokig feküdtek íróasztalomon a festőnek Reök Istvánnal, nagybátyjával, váltott levelei, amelyeket Zsilinszky Mihály államtitkár özvegye, valamint Dorner orvosprofesszor özvegye, Munkácsy vér szerinti unokanővérei boesátottak rendelkezésemre. Lyka Károly barátomnak

ritka és évtizedek fáradságával összeállított gyűjteménye van Munkácsyról szóló feljegyzésekből, ez is itt állott íróasztalomon hónapokig. Aztán ismeretlen Munkácsy-képek kerültek elő az ismeretlenségből arra a hírre, hogy az ő életének regényével foglalkozom. A lakásomon is megfordultak ezek a képek, akadt köztük olyan is amelynek révén sikerült a festő életének egy eddig teljesen ismeretlen szakaszát megvilágítani: a művészettörténet eddig nem tudta, hogy Munkácsy egy darabig Békés községben is tartózkodott és festett. (Ezeknek a képeknek felbukkanásával együtt járt egyébként az is, hogy útmutatással együtt egy kis szemle végett elkerültek a Szépművészeti Múzeumba, ahol azonosságukat kétségtelenül megállapították, s ezzel a nagy festő műveinek nyilvántartott lajstromába eddig ismeretlen képek kerültek.)

Mindezek rendkívüli hasznára váltak munkámnak. De nem csak ezzel tettek boldoggá, hanem azzal a tapasztalattal is, amely a szíves érdeklődés kedves voltából sarjadt számomra. A mi nagyközönségünket olykor azzal szokás vádolni, hogy kulturális dolgok iránt nem tanusít kellő érdeklődést. Én tapasztalásból mondhatom most már, hogy ez nem igaz. Az igazán komoly és értékes kultúra kérdései az egész országot meg tudják mozgatni. Ugyanez a tapasztalat emberi tanulságokat is nyújt, felemelő és melegítő dolog azt tapasztalni, hogy az emberek önzetlenül segíteni igyekeznek, jók és kedvesek.

Ami egy ilyen óriási munka körül előfordul, az azt a hitet erősíti az íróban, hogy fajtája szellemi előkelőségre hivatott fajta, és hogy a világ inkább jó, mint rossz. Akárhogy sikerült a mű maga, ez a hit még a kudarcot is megérné. Mekkora öröm látni még hozzá, hogy a közönség milyen jóindulatú szeretettel fogadja azt a munkát, amelynek megírásában a szerzőnek ő maga segített a legtöbbet.

HAVAS ISTVÁN: A VÁROSOK VÁROSA

Sohse volt szándékom kötetnyi költeményt írni s kiadni Budapestről. Tudom, hogy az ilyen célkitűzés a költőt a mesterkedésnek bizonyos fokáig elkerülhetetlen helyzetébe szorítja. A programszerű versírás az, amit köznyelven alkalmi költészetnek mondunk; erre azonban nem vonatkozhat a Goethe meghatározása az alkalmi versről. Való, hogy a verset az alkalom szüli, de nemigen szülheti az előre kiszámított célkitűzés.

Negyven évvel ezelőtt lettem Budapest lakosa s lettem lelki életének szerény kis mozgatója: segédtanító a Murányi-utcai községi elemi iskolában. Némí irodalmi siker juttatott engem e „kitüntetéshez”: a Budapesti Hirlapban megjelent elbeszéléseim, az Új Időkben, a Vasárnapi Ujságban, Az Én Ujságomban megjelent verseim, sőt az *Urban* c. első verskötetem is. Rózsavölgyi Gyula, akkori tan-

ügyi tanácsnok ezekért az „érdemeimért“ alkalmazott a fenti minőségben. Azt mondta nekem: „Az íróság és a tanítóság nem rokontalan foglalkozás, s ha az illető egyén valódi művész, a kettő közt oly szép kiegyezést csinálhat, mint akár például Deák Ferenc.“ Ez a humoros, de igazságot sem nélkülöző mondás azóta sokszor foglalkoztatta elmémet.

A millénium előtti fényre-készülő, építkező, nagy-életet űző Budapest szinte összeroppantotta halk álmokat dédelgető lelkemet. Akkor még ilyen verset írtam: „Bocsássatok vissza, haza vágyom, Kis falum hí: holdas éjtszakákon, Ez a város csak nem derít kedvre. Hazafájó dalom fősír egyre, Fősír, mint a párjavesztett gerle“. A hódító város azonban lassankint fölöttem is nyert győzedelmet. Hiszen, mint az iskola embere, a legfelségesebb lelki instrumentumon, szülöttjeim, a gyermeki lelkeken át kezdtem a nagyvárosleikküllettel megismerkedni s az új világ iránti érdeklődésem szinte napról-napra növekedett. Ámde évek, küzdelmes évtizedek szenvedése, láza, öröme volt az, ami összeemelegítette lelkeinket. Kezdtük egymást szeretni: Budapest meg én, a megismerés legtermészetesebb útján; majd valaminemű büszkeséget is lopott énembe az egyre fejlődő metropolisnak *fővárosi* volta és varázsa. A nagy arányok, a haladás, a fejlődés hatalmas dimenziói eltöltötték és kitérítették szemhatáromat s a reneszánszát átélő lélek biztosabb tudatával, értékeltem az évezredes kómaradványokból főnixként kiemelkedő városesodat: a *városok városát*. Külföldi utazásaimból hazatérve, az európai fővárosok képe mellé állított Budapestem látképe megerősített benne, hogy azok haladottabbak, fejlettebbek, gazdagabbak lehetnek, de szebb, természetből áldottabb, történelmi multtól ihletettebb nincs közöttük tán egy sem.

Egy alkalommal, 1912-ben megbízott a főváros tanácsa, hogy írjam meg Budapest oktatásügye negyvenéves történetét. Megtettem; ám ez alkalom is arra ösztökölt, hogy Budapest multját jobban, mélyebben tanulmányozzam, s keressem azt a titokzatos erőt, ami ezt a földdarabot egy nagy emberi empóriumná jelölte ki egykor. Szinte fájt búcsút venni az izgató gondolattól, midőn a tizenkét ívnyi munkát bevégeztem. De már előbb, 1906-ban is (ugyancsak megbízásból) volt alkalmam fővárosunk pszichéjét tartósabb, mélyebb vizsgálat tárgyává tenni, midőn Budapest községi iskolái számára olvasókönyvet kellett szerkesztenem.

A nagyvárosi pedagógiát tartottam szemelőtt. Ez a feladat is szigorú erkölcsi kényszerrel vitt el engem Budapest bensőségeibe. Kerestem az új falak titokzatos beszédjét, a budai várfalakét, az aquincumi romokét; a pesti síkság, a túladunai hegyváros, a Vár szavát, a dunai élet rejtelmességét. A hét hídban nemesak a közlekedés eszközeit szemlélttem, a testvérvárosok kapcsolóit is, azt a szimbólumot, amire Széchenyi valamennyiünket figyelmeztetett, már száz évvel ezelőtt. A tömegéletet élő nagyváros jelenségeit kellett lélektanilag és irodalmilag mérlegelnem és keresnem az irodalom-

ban jelentkező enemű olvasmányokat. És bizony — nem sokat találtam. Fővárosunknak még alig volt, alig lehetett akkor írója.

Pedagógusi hatásköröm egyre növekedett s úgy éreztem, hogy az iskolának is életbeli nagy kötelessége van Budapesttel szemközt, s nemcsak hangsúlyoztam őszinté kultuszát, de el is követtem mindent, hogy közelebb, beljebb hozzam diákjaink és pedagógusaink szívébe. De amit így tettem, az már mélyseges vallomásom volt.

Talán itt, talán így merültek fel lelkemben azok az élmények, melyekből megmentett magányom idején egy-egy dal, egy-egy zsánerkép megszületett. Telt az idő, szaporodott a versek száma. A negyven év is eltelt, én meg nyugalomba vonultam, mint pedagógus. Búcsút mondtam a megszeretett városok városának, s hogy ne távozzak üres kézzel, összeszedtem a dicséretére írt dalaim jobbait s egy szerény kötetben letettem asztalára: *emlékül*.

Köszönöm Szendy Károly polgármesternek, az iskola és Budapest szerelmes barátjának, hogy ezt a verses könyvemet a budapesti iskolák számára megrendelte.

KOMÁROMI JÁNOS: ZÁGON FELÉ

A „Zágon felé” című Mikes-regényem a kurucvilág nagy ciklusának egy befejező része. Mióta eszmélni tudok magamra, mindig szívemig érintett a Thököli- és Rákóczi-kor vakító fénye és embertelen küzködése. De semmi sem érdekelt benne annyira, mint a száműzött Rákóczi és társai riasztó sorsa Rodostóban. Munkám azért volt nehéz, mivel Mikes élete közismert. Ragaszkodtam a valósághoz s ezért a főkamrás életének ismert menete nagyon megkötötte a tollamat. Esztendők óta készültem ehhez a regényhez. Teménten kútforráson fúrtam át magamat s tizenhét keserves hétig írtam egyfolytában. Egyre kellett ügyelnem csak kinosan: a mikesi hangra.

Hogy a helyszínén tájékozódjam, Rodostóba utaztam le 1933 október havának legvégén. Pesten esatakos hideg volt akkor: a Márványtenger szélén nyárvége tündöklött még. Szótlan merengéssel bandukoltam a szűk Magyarok Utcájában, hol megvannak még azok a macskafejű kövek, melyeket a legboldogtalanabb fejedelem, a mindig ingerült Bercesényi, a pufók Kőszegi Zsuzsika, a szépséges Paksy Erzsike, Máriássy Ádám ezredes, Jávorka Ádám polyák óbester, Zay úrfi és Zágoni Mikes Kelemen koptattak még. Megálltam a Márványtenger szélén s hallgattam szakadatlan zúgását. Oly szomorú és szépséges volt, hogy alig tudtam elszakadni Rodostótól.

A PETŐFI-TÁRSASÁG ÉLETE

A PETŐFI TÁRSASÁG KÖZÖNSÉGE

Irnunk kell róla, mert nem mindennapi jelenség ez a valóban komoly, lelkes *nagyközönség*. Tartsuk bár üléseinket az Akadémia heti üléstermében, vagy a díszteremben, vagy másutt, a helyiség észrevétel nélkül megtelik figyelő, kedves arcokkal s az „ezerszemű cézár“ várja a művészi szót. Szinte a templom esendje, áhitata az, amit figyelmök a felolvasás alatt teremt. Egy-egy márciusi nagygyűlésünk idején a legszebb képek egyike az üde lelkektől roskadozó ifjúsági karzat s a földszint nagyközönség-tábora. Valamennyit Petőfi nevének tisztelete, az irodalom fényének a varázsa kapcsolja egybe, tán nagyobb lelki közösségbe is, mint bárhol másutt.

Az egyik főtítkári jelentésből vesszük át a következő alábbi pár sort:

A tavasz a természet rőnesszánsza s ebben az ujhodó lendületben évről-évre magasra lobban föl a Petőfi esodálatos szellemi lángja. Ő dalol a napsugárban, a szélben, a szívben, s az ajkak millióin fölesendül örökélő szava a „százszor szent szabadságról“. Az évenkénti márciusi ünnepek leghatalmasabbja most már a *Petőfi-Társaság nagygyűlése*, melyen a hagyományhoz híven az írók szava

hangzik fel, ünneplőn, eseményadóan, irányítóan, mert az írói szóban a nemzet lelkiismereté dobban meg. Az Akadémia díszterme ilyenkor a leggyönyörűbb közönséget látja falai közt, az ifjúság eleven koszorúját fönt a karzatokon, s a férfiak és nők százait lent a székeken, vagy állva és szorongva, hogy részök legyen a nemzeti istentiszteleten. Csak megindulással szemlélhetjük azt az őszinte hatást, amit a szó művészete és igazsága idéz elő a szíven át a szemek egybefolyó tündöklésében. Megdől itt minden társadalmi s emberi válaszfal. Ez Petőfi-gondolat. Az írott szó ihlete meggyújtja az érdeklődés mécsét, fölzúg a tapsok forrósága s az ezer labirintuson át tévelygő korunk szülöttje hálás a világoosságért, amit kapott. Útmutatás ez a nap, arra vonatkozóan is, hogy merre kanyarodik a nemzet irodalom-útja és hogy hol dobog fel a magyarság szíve. Könyveljük el ezt a tényt, kutassuk a *ma* embereszményét, az igazságot, a rejtekező művészformák beszédes, örök szépségeit, a milliók szívének sóvárgó ütemét. Petőfi költői hitvallása sohse volt időszerűbb, mint most, a régi nagyság visszahódító útján.

CSÁSZÁR ELEMÉR ÜNNEPLÉSE

Császár Elemér 1920 óta tagja a Petőfi-Társaságnak s ugyanazon időtől kezdve alelnöke is. Tevékeny szellemi irányító, akinek nagy tudása,

biztos ítéléte mindenkor érvényesül a Társaság vezetésében. Az elmúlt esztendőben lépett élete 60. évébe, aminek emlékére tanítványai hatal-

mas kötet kiadásával lepték meg. A Petőfi-Társaság az 1934 október 14-iki ülésén, elnöki megnyitóban: Szász Károly alelnök emlékezett meg Császár Elemérről, a következő beszédei:

— Olyan eseményről akarok megemlékezni, amelynek középpontjában az én igen tisztelt alelnök-társam, évtizedek óta szeretett kedves barátom, Császár Elemér áll. Ugyanis, ebben az esztendőben telt be hatvan éve az ő születésének és negyven éve az ő közéleti munkásságának. Ebből az összeeső kettős alkalomból az ő tanítványainak egy kis csoportja *Irodalomtörténeti Dolgozatok* címmel emlékkönyvet adott ki, a maguk munkáiból szerkesztve össze, mely könyvnek bevezető sorai azt hangoztatják, hogy ez az ünnep voltaképpen nem a Császár Eleméré, nem a tudós tanárá, hanem a hálás tanítványoké.

— Hadd tegyem én most hozzá, hogy ez az ünnep egyben a Petőfi-Társaságé is. Mert hiszen Császár Elemér nemcsak hogy barátunk és társunk, hanem a mi egyik vezetőnk, törekvéseink osztályosa és irányítója, küzdelmeinknek szívre, lélekre, felfogásra erős bajnoka. Ahol Császár Elemért ünneplik, onnét a Petőfi-Társaság nem hiányozhatik, s mi is büszkén hangoztatjuk, hogy Császár Elemér — a Gyulai Pál és Beöthy Zsolt méltó tanítványa, stíljének elevenességével, szabatoságával és magyarosságával, ízlésének finomságával, ítélező erejének biztosságával — mindannyiúnknak mestere.

— Ha végigtekintünk azon a negyven esztendőn, mely attól kezdve, hogy Császár Elemérnek, az ifjú egyetemi hallgatónak első cikke, *A Kariatidák* címmel, a *Művészi Ipar* című folyóiratban megjelent — a mai napig terjed: a lankadatlan

munkásságnak olyan képe s a méltó sikereknek olyan gazdagsága tárul elénk, ami előtt csak tisztellel lehet meghajolnunk. A kisebb dolgozatoknak, ujságcikkeknek, bírálatoknak szinte végére mehetetlen sora, a tudományos értekezéseknek tisztos csoportja s a nagyobbszabású, önálló munkáknak is tekintélyes száma, mint időt múló, viharálló, nem pusztuló mérföldkövek jelölik Császár Elemérnek, a kritikusknak és tudósnak, a tárgy igaz szeretetéről áthátolt irodalom-búvárnak magasra ívelő fényes pályáját. Ányos Pálról, a fájdalom borongó hangulatú kritikuskától és Versegly Ferenctől, a „magyar hárfás“ pap-költőtől s Kisfaludy Sándortól, a Kesergő és Boldog szerelem hősétől kezdve, Tompa Mihályon, a Virágregék és allegóriák dalnokán és Arany Jánoson, irodalmunk nagy héroszán át, a folklorisztika úttörő munkáját végzett Katona Lajosig, a kedvesen zengő Jantú Szabolicska Mihályig, a drámai irodalmunk és színészetünk buzgó történetírójáig, Bayer Józsefíg és a buzgó Petőfi-kutató Ferevcezi Zoltánig, felejtethetlen alelnökünkig — mennyi élettelen plasztikus művészi emléket állított ő írásaiban, irodalmi jeleseinkről. Kitűnő könyvben adta *A magyar regény történetét*, nem csupán e műfaj fejlődésének rajzát nyújtva, hanem — mint ahogy maga is joggal hangsúlyozta — föltárván azt is, hogy „az egymást követő korszakokban mint változott az ember lelkivilága és a kor szelleme.“ S rendkívül érdekes olvasmánnyal szolgált *A magyar irodalmi kritika történetéről* szóló nagyértékű tudományos munkájában, amely széleskörű tudásról és szorgalomról, szintézisben nem közönséges szellemi láthatárról és szinte csalhatatlan ítélőerőről tanuskodik.

— De nem lehet céloim — itt most időm sincs rá — Császár Elemér egész nagyszabású irodalmi munkásságát ismertetni, írói egyénisége megkapó képeinek részletes megrajzolására sincs itt alkalom. Hangsúlyozottan rá kell azonban mutatnom arra a lelki szoros kapcsolatra, amely Császár Elemért a Petőfi-Társasággal összefűzi. Nem a személyes mozzanatokat értem, nem azt emelem ki, hogy Császár, egyéniségének vonzó kedvességével, modorának közvetlenségével, emberi tulajdonságaival és férfiúi erényeivel mennyire közel áll bizonyára mindannyiunk szívéhez, s mi mennyire hatása alatt állunk az ő vezető szellemének — hanem azokra a közös eszményekre célok, amelyek az ő lelke előtt egész pályáján, egész munkássága alatt lebegtek, amelyek ma is eltöltik valóját, s amelyek kitörülhetetlen és megfakulhatatlan arany betűkkel vannak felírva a mi zászlónkra, a Petőfi-Társaság lobogójára.

— Az eszmények — egy francia írónak épp olyan szellemes, mint találó meghatározása szerint — nem egyebek, mint bizonyos távolságban lévő igazságok. Ezekhez a gyakran nagyon távoli, de lelki szemünkkel mégis mindig látható eszményekhez sokszor igen fáradságos, nehéz út vezet, nemcsak göröngyökkel, hanem szakadékokkal, néha igen nagy veszedelmekkel telve. De az eszmények elérése megéri az időt és fáradságot. Mert ha a csodás, mesés kék színbe burkolózó messzi hegyek csúcsára — eszményeink magaslatára — sikerül feljutnunk: boldogan láthatjuk, hogy a mesésen kék szín az élet friss zöldjévé változott, az álmok valósággá, az eszmények igazsággá lettek.

— A mi távollevő kedves alelnö-

künknek nemzeti eszményei az irodalom terén, közösek a mieinkkel. A hazafiasan puffogó, de valójában üres frázisokat célunknak nem ismerhetjük el, sőt eszközökül sem szabad használnunk. Hogy a nemzetiesség az irodalmi tevékenység során igazán hasson és érvényesüljön, ahhoz nem elég a forma, nem elég a hang, nem elég a tartalom sem, a megnyilatkozó és érezhető szellem a fontos, a szellem a fő. Tudni kell ám „jól szeretni — tudni bölesen a hazát“ — zengette Társaságunk névadó nagy szellemi ősenek leghívebb és legigazabb barátja, a kozmopolita költészet ellen síkra szálló Arany, akit az őt „magyarrá ringatott“, bölcsőtől kezdve, igazán „ezer szál“ kötött hazájához. Nem szükséges nekünk magyar íróknak szüntelenül magyarkodnunk, nem kell okvetlenül nemzetiszínű sallangokkal dolgoznunk — de még ha idegen tárgyról szólunk is: a nemzeti bélyeget akkor sem kell, nem is szabad levetkeznünk. Legyen minden munkánk tükör, amelyből magyar lélek képe tűnik elő.

— Bennünket egy oldalról — a nemzetközieskedő intellektuelek táborából — sokszor támadnak, nem egyszer gunyolnak, rendszerint lekicsinyelnek, azért, hogy mi nemzeti irodalmunk régi szent hagyományával nem akarunk szakítani, lelkünk éltető gyökérszárait a nemzeti érzés termő talajából nem tudjuk kitépni, ragaszkodunk multunknak gyászához és dicsőségéhez, s az ezekből adódó tanulságokhoz. Ezért aztán megvádolnak bennünket szűk látkörrel, maradisággal, mintha bizony a világirodalmi versenyben is nem az lenne az igazi érték, ami nemzeti jellegű, ami a nemzeti lélek mélyéből fakad. A magyar irodalom nemzeti volta, s ezt érezzük át őszintén

és hirdessük bátran: a magyar irodalom becsülete. E becsület védelmében ne tántorítsanak meg bennünket semmiféle hangzatos modern jelszavak, amik a magukat gógös elfoglaltsággal haladóknak nevező, de valójában dekadens írók ajakán és lantján harsognak. Ne lankadjunk a szívós küzdelemben, ne féljünk ellenlbasainknak se nyilzapotától, se mosolyától, haladjunk bátran, lelkesen a magunk útján, a magunk világfelfogásától vezetve, a magunk szentséges elveinek ragyogó csillagfénye mellett, kitartásunk nyomán bizonyára igazsággá válósuló eszményeink felé.

— Munkánkban, harcainkban igen nagy erőforrásunk az a megértés, az a szeretet, az a bizalom, amely a mi kedves közönségünk szívéből, lelkéből árad felénk. Tisztában vagyunk azzal, hogy a közönség nélküli irodalom nem válhatik jelentős részvé a nemzet szellemi életének. Viszont a kölesönös hatás, mit egyfelől az irodalom a maga célkitűzéssel és alkotásaival, felfogásával és hangjával az olvasókra és hallgatókra gyakorol, s amit másrészt a közönség ítélete és bátorítása az írókra tesz: valósággal termékenyítő és építő tényezővé lesz a nemzet történetében. A Petőfi-Társaság barátai hatalmas táborot alkotnak. Felolvasó üléseink látogatottság tekintetében párvjat ritkítják, bár

ellenfeleink — akik természetesen soha sincsenek itt — néha még közönségünk létezését is kétségbe vonják. Mi tudjuk, hogy velünk együtt-érző közönségünk van, hogy híveink száma igen tekintélyes és hogy elpártolásuktól félünk nem kell, sőt további gyarapodásukra — talán új életre kelt folyóiratunk, a *Koszorú* útján is — bizton számíthatunk. Ennek a mi kedves közönségünknek érdeklődése, tetszése, támogatása fokozza a mi munkakedvünket, megerősít bennünket igazunk tudatában, irányítja és egyengeti utunkat.

— Ez a közönség ma velünk együtt ünnepli a mi vezérő barátunkat, alelnök-társamat, akinek tiszteletreméltó alakjára a tanítványi hála — az emberi lélek az egyik legszebb megnyilvánulása — rávetíti a maga tiszta fényét, s e fényözönben Társaságunk és közönségünk is szeretettel fordul feléje, megosztva az ünneplést, s ezzel megsokszorozva annak értékét.

— Az érzések és törekvések közönségében, a nemzeti eszmények szükségességének tudatában és mind diadalmasabbá váló előrenyomulásuk reményében még egyszer szívből üdvözölve és szeretettel köszöntve Császár Elemér alelnökünket, élete hatvanadik, közhasznú munkássága negyvenedik évfordulója alkalmából — megnyitóm mai felolvasó-ülésünket.

A 25 ÉVES PETŐFI-HÁZ ÜNNEPE

A Bajza-utcai Petőfi-ház Budapest egyik legnagyobb nevezetessége. A Petőfi-társaság érdeme, hogy fennáll. Tagjai közül különösen *Kéry Gyula*, *Endrődi Sándor*, később

pedig *Ferenczi Zoltán* tevékenykedtek létrehozásán. A Petőfibre vonatkozó kieneses emlékek nagyrészét, mint Herceg Ferenc mondotta, az ünnep utáni beszélgetés során, *Kéry*

Gyula, ez a csodálatos műgyűjtő hordotta össze. Egész élete lelki tartalmát és munkásságát e nagy cél szolgálatába rendelte. 1909-ben oldódott meg a Ház kérdése, ami *Herczeg Ferenc* akkori elnöknek érdeme, aki *Apponyi Albertné* grófné elnöklésével megszervezte az ú. n. hölgybizottságot. Ez a bizottság gyűjtötte össze azt az összeget, melyen a Jókai egykori lakóházát az örökösöktől a múzeum céljaira megvették.

Huszonöt éve áll a Petőfi-ház, mint a Petőfi-kultusz látható szimbóluma s teljesíti kötelességét. A Társaság ezt az évfordulót egy bensőséges ünnep keretében ülte meg: 1934. november 11-én. A zsúfolásig megtelt nagyteremben áhítatos közönség, valamint a tagok nagy száma jelenlétében mintaszerű pontossággal folyt le az alábbi műsor, melynek összeállítására és szabatos végrehajtására egészen *Gáspár Jenő* érdeme.

1. *Magyar Hiszekegy*. Előadja a m. kir. áll. gépgyár királydíjas Acélhang dalárdája *Nosedo Károly* kar- és igazgató vezetésével.

2. *Ünnepi beszéd*. Tartja *Pekár Gyula*, a Petőfi-Társaság elnöke.

3. *Szózat*. Előadja a fenti dalárda.

Az ünneplést a *Rádió* is közvetíti. Beszélő: *Gáspár Jenő* titkár, a Petőfi-ház múzeumőre.

Gáspár Jenő titkár, aki irányította az ünnepvezetést a *Rádió* számára, felkérte nyilatkozatra a jelenlevő *Herczeg Ferencet*; megkapó válaszában maga teljességében, valamint az elnök ünnepi beszédét, ime, közzétesszük.

PEKÁR GYULA ÜNNEPI SZÓZATA.

— Tekintetes Társaság, tisztelt közönség! A költők, még az Isten kegyelméből való legnagyobbak is,

gyakran mostoha gyermekei a halandó földi létnek, de tán csak azért, hogy utóbb haláluk után, annál kegyeltebb édes gyermekeivé váljanak a halhatatlanságnak. A francia *Alain Chartier* éhen hal padlásszobájában, az amerikai *Poe Edgar* az utca sarában lehel utolsó, ma mindkettejüket szobortól, festménytől melegen emlékszoza diésőíti, — a mi nyomorgó, lakástalan *Reviczky Gyulánk* kórházi szegény-ágyon pusztul el s ma palotáktól ékes egész utcaja van! Óh, a föld irigy, szűkkeblű s nem szívesen ösmeri el a fensőbb nagyot, amíg halandóként a középszerű kortársak közt botorkál, — csak ha az a kiválasztott egyszer már meghalt s az igazlatóbb, kegyelmesebb ég a halhatatlanság koszorúját ítéli neki oda, akkor végre észbekap az irigy, a szűkkeblű föld, szófogadóan ösmeri el azt a nagyot s igyekszik hibáját jóvátenni... Ha nem csalódom, ez a kiindulópontja annak a parancsoló lelki szükségnek, annak a széppé alakuló emberi hálaérzetnek, mely házat, palotát, szentélyt, szobát, ereklye-múzeumot teremt és ajánl fel a halhatatlanoknak, hogy örökjelenlétüknek minden időkre otthont biztosítson az utókor. Így lett a *Goethe- és Schiller-ház*, így kapott szentélyt *Shakespeare* Stradfordban s nálunk szobát *Arany* meg *Vörösmarty*. Ha távol is egymástól, e költőházak már is összetartozó külön szellemi várost alkotnak a föld körül s a nagy halhatatlanok e külön városába most huszonöt éve lépett be bajzautcai házával *Petőfi Sándor*. Nagynevű koszorús elődöm, *Herczeg Ferenc*, meg a fenséges lelkű gróf *Apponyi Albertné* ennek a *Petőfi Háznak* a megeremeltői: a *Petőfi Társaság* mélységes köszönete s az egész magyar nemzet jutalmazó hálája hódoljon nekik e

mai ünnepünkön! De a babérból jusson Petőfi felejthetetlen emlékü historikusának, *Ferenczi Zoltánnak* s *Endrődi Sándornak* is.

— Üdv e Petőfi-háznak, a legnagyobb magyar költő-lángelmé e gondolatszentélyének, melyben a két ikerlélek, Petőfi és Jókai emlékei oly ihletőn ölelkeznek! Mert kellezsebb ötlet annál, mint hogy a Petőfi-Ház annak a Jókainak a lakásából házt ki, kit a magyar Tyrtaeus oly jósszerűen „leke megmaradó felének“ nevez? Szépek és magaszosak a többi költőházak, poétamúzeumok is, de nézzetek körül ebben a bajza-utcai szentélyben: a legszebb emberi csodák világa ez, mely híven tükrözi vissza azt a legrejtelmesebb csodát, Petőfi életét. Íme itt vannak a kis-kőrösi magyar Bethlehem alázatos bútorai, melyek közt a zseni mint koldusszegény kisgyerek megjelenik, hogy csakhamar az ötszörös isteni felruházások oly aranypalástjába öltözzék, amelyhez foghatót egy más kor egy más nemzetének egy más költője se nyert osztályrészü. Ötszörös múzsakegy!... Petőfi *költő, apostol, hős és mártir*, de mindennekeftt és előtt *látnok*, ki e legistenibb adományánál fogva a titkok fátyolán át a jövőbe lát s kinek legszebb költeményei mind egy szálíg megannyi valóra vált jóslatok. S azt is tudja előre, hogy ifjan kell meghalnia, azért siet úgy, azért oly türelmetlen... még boldog házasságában is, mely — világirodalmi unicumként — a *hitvesi szerelem* megéneklésére ihleti őt.

— Huszonhat év!... itt őrizzük e rövid élettár annyi ereklyétől gazdag kincstárát, — a parasztos szülő-ágytól a párisi Sorbonne kupolájáig, melynek francia gondolatszentélyében — centenáriumának földkörüli diadalútján — az egész gall világ

hódolt Petőfiben a magyar nemzeti géniuszának 1923 január 26-án. Életem legszebb emléke, hogy világdiadalának e kimagasló legnagyobb napján akkor ott Párisban Petőfinék követe lehettem... A híres német ítéssz *Grimm*, mondotta volt félszázaddal ez-előtt: „a legmagasabb költészet e földön ötször vett testet, — először hívták *Homérnek*, másodsor *Shakespeare-nek*, harmadsor *Goethének*, negyedsor *Petőfinek*, ötödször *Mistralnak*“... Tisztelt közönség, sohse felejtük el ezt a nem tőlünk, magyaroktól, eredő osztályozást, mely Petőfinket a nemzetek Parnasszusának legmagasabb csúcsára emeli. És szeressük ezt a Petőfi-Házat, őrizzük, ápoljuk, gyarapítsuk és *látogassuk*, nemcsak mint költőfejedelmünk szentélyét, hanem mint nemzeti géniuszunk diadal-templomát is! *Vivat* e mai első jubileumon és *floreat, crescat* a messze jövőendő további jubileumaira!

HERCZEG FERENC BESZÉDE.

Herczeg Ferenc, a rádióközvetítést vezető *Gáspár* Jenőnek arra a kérdésére, hogy mi az érzése a Petőfi-ház 25-éves jubileuma alkalmából, így válaszolt:

— Hogy mit érzek, mikor a 25 éves Petőfi-házat látom? Azt az örömet és elégtételt, amit az ember egy jól-sikerült munka láttára érez. Ez a ház, mely Jókai Mór emlékeit is őrzi, bizonyára a leggazdagabb írói múzeum, mely Európában látható. Nem veszem ki a firenzei Dante-házat és a frankfurti Goethe-házat sem. A Petőfi-ház tulajdonképpen az 1848-as szabadságharc tökéletes ereklyetára, a szabadságharenak nem katonai, hanem szellemi vonatkozásait tekintve. Olyan kincseket tartalmaz, hogy bünt követ el minden magyar ember, bünt önmaga ellen, ha nem nézi meg. A Petőfi-ház jelentőségét

egy nagy francia költő határozta meg találóan. Jean Richepin, az akadémikus, kevés idővel a Ház megnyitása után vendégünk volt. Miután végignézte a gyűjteményeket, így szólt: *Igy csak egy igazi kultúr-nemzet tudja megbecsülni a maga kedves költőjét!*

Gáspár Jenő újabb kérdésére, hogy a jubileum alkalmából mit üzen a magyar közönségnek, *Herczeg Ferenc* a következőket mondotta a mikrofonba:

— Néhány szóval szeretném elmondani, ki nekünk magyaroknak Petőfi Sándor. Ha róla beszélünk, nem szabad elfelejtenünk, hogy huszonhat esztendő volt, mikor elesett Magyarország függetlenségeért. Huszonhat esztendő korában föllépett a világirodalom legmagasabb és leg-tündöklőbb csúcsaira. Mert kétségtelen, hogy ő a legigazibb és legnagyobb lírikus. Ha sorra veszem a világirodalom titánjait, akiket klasz-szikusoknak szoktunk nevezni és ha

elvágom életüket és munkásságukat huszonhatodik esztendőjüknél: egyik-nél sem találom meg Petőfi nagy-ságát. Ő azonban esztétikai értéke-nél jóval többet adott nemzetének: egy ideált adott, — az ifjúság szépsé-gében és a lángész fényében tündöklő szabadsághős ideális alakját.

— Azt a gyönyörű költői fantó-mot, melyet az ó-görög és germán népek képzelete megálmodott Achil-les és Szigfrid alakjában, a Gond-viselés valóra váltotta egy magyar költő életében. Petőfi csakúgy, mint Achilles vagy Szigfrid, a nemzet örök ifjúságának szimbóluma. Az ő élete hősi eposz, mely megrázóan szép és szomorú akkordjaival bele-szól a magyar hétköznapiakba, mé-lyebbé és gazdagabbá teszi a magyar életet. Te pedig, magyar testvérem a határokon innen és túl, ha Petőfire gondolsz, jusson eszedbe, hogy fia vagy olyan kivételes nemzetnek, mely tűrésre és fájdalomra, dicsőségre és halhatatlanságra született!

KITÜNTETÉS, ELISMERÉS

Bán Aladárt, Társaságunk rendes tagját a Kormányzó úr Öfömlétő-sága a kormányfőtanácsosi címmel tüntette ki. Nemesak a kiváló közép-iskolai igazgatót és magyar író-t érte a hivatalos kitüntetés, hanem a Turáni Társaság igazgatóját s a jeles finn és észt fordítót is, akinek ezen a téren úttörő érdemei vannak.

Erődi *Harrach Béla* tiszteleti tagunkat a Kormányzó úr a magyar érdemkereszt II. osztályával tün-tette ki. Tagtársunk egykor mint tankerületi kir. főigazgató harminc éven át volt a székesfőváros közép-iskoláinak legfőbb irányítója. Már

ifjú kora óta tevékeny irodalmi munkásságot fejtett ki: főleg a keleti nyelvekből végzett kitünő fordításaival, eredeti ifjúsági és földrajzi műveivel, esztétikai értekezéseivel. Részt vett Társaságunk megalapítá-sában is, már 1876-ban, s azonkívül sok hazai és külföldi tudományos egyesület alapító és tiszteletbeli tagja. Nagy szeretettel köszöntöt-tük őt: a magas kitüntetés alkal-mából.

Gáspár Jenő, Társaságunk agilis titkára, a Petőfi-ház múzeumőre pe-dig megkapta a székesfőváros közön-ségétől adományozott *Ferenc József*

jubileumi irodalmi díjat. A Központi Sajtóvállalat, a Nemzeti Ujság, az Uj Nemzedék és a Képes Krónika szerkesztőségei a Pátria-klubban egy százhusz terítékes vacsora keretében ünnepelték a sokoldalú fiatal író-t ebben a Petőfi-Társaság tagjai is résztvettek. Társaságunk részéről Pekár Gyula elnök köszöntötte fel őt.

Herczeg Ferenc ünneplése, minden visszavonulása ellenére, országos nagy eseményé lett. A nemzet megérezte, hogy a nagy íróval szemben nagyrabecsülésének is meg kell nyilvánulnia. A kormányzó úr Ófömlétsága az elsőosztályú érdemkereszttel tüntette ki. Budapest székesfőváros közönsége pedig díszpolgárává avatta. Ugyancsak a székesfőváros Kazinczy-érembizottsága egyhangúan neki ítélte az első Kazinczy-érmet.

Kemény György kültagunknak Detroitban fényes keretek közt megtartott negyvenéves írói jubileumáról már megemlékeztünk. Az azóta hozzánk érkezett amerikai magyar lapok cikkei közül különösen kiemelkedik az, amit *Watson Kirkconell*, winniepegi (Canada) egyetemi tanár a *Detroiti Ujság* március 23-iki számában írt: „Egy magyar-amerikai koszorús költő” címen. Érdekességénél fogva idézzük belőle ezt a pár sort: „Észak-Amerikába érkező magyar bevándorlóknak mindenkor szép hangú szócsövéük volt Kemény György. Eleinte inkább rövidebb költeményeiben, később pedig a bevándorló életét megvilágító impozáns költői elbeszélő művében, a *Vas Andráshban*. A vándormadarak tragédiája, a szívfájdalmak, a kínlódások, az elszenvedett bántalmak meghatározó őszinteséggel íródtak meg ebben a műben. Ámde Kemény nemcsak a kivándoroltak költője, sok-

kalta több annál. Teremtő erejével egyaránt felöleli mind a magyar nemzetet, amelyből származott, mind egyben az amerikai nemzetet is, amelyhez tartozik... Költészetének tárgya ép oly sokoldalú, mint az emberi tapasztalat, a nap, hold és a csillagok; politika és örültek háza; vallás és hazafiság; lángész és istenség; szeretet, gyűlölet, remény és bánat. És verseinek külső alakja ugyancsak hasonló változatosságot, mesteri jártasságot mutat, kezdve a pompás ódáktól le egészen a rövid és törböz hasonló szabad versekig.” Cikkét ezzel a mondatral végzi: „Kemény Györgynek az amerikai élethez való szellemi hozzájárulása olyan érték, amelyre büszkeséggel kell tekintenie Magyarországnak minden fiának.”

A Petőfi-Társaság meg is teszi ezt. *Watson Kirkconell* pedig, aki szintén kültagunk, az amerikai szellemi életnek hasonlókép egyik kiváló tényezője, irodalmunk ismerője és ismeretője egyben. Egy testes kötetre való magyar verset fordított le az angol közönség számára és ebben fényes szavú tolmácsolónak bizonyult.

Pintér Jenőt, Társaságunk rendes tagját, aki hét hatalmas kötetben megírta a magyar irodalom történetét, monumentális műveért mindenfelől elismerés éri. Társaságunk nagygyűlésén is ünnepi szóval emlékeztünk meg a műről, különösen annak hatodik kötetéről, melyben Petőfiről rendkívül sikerült képet ad. Nagy Irodalomtörténete megkapta az Akadémia nagydíját, azonkívül a székesfőváros újonnan alapított Kazinczy-érmének bírálóbizottsága is odaítélte neki az irodalomtörténeti érmet. Első ténye volt ez, *Pintér* az első jutalmazottja.

HALOTTAINK

KISS MENYHÉRT (1880–1934.)

A Petőfi Társaság október 14-iki ülésén még jelen volt. Az országzászló alatt mondott beszéde után kissé megkésve érkezett, de így is eljött. Hazamenet a gyönyörű őszi napsütésben még megálltunk vele többen, tréfás beszélgetésre az Akadémia kapuja előtt. Ki hitte volna akkor, hogy e tündöklő déli napnak esti alkonyatával: lelkes magyar élete is lealkonyul. Október 16-án a Farkasréti-temető halottasházából, hatalmas részvét kifejezése mellett kísértük ki utolsó útjára. Szinte teljes számban álltuk körül virágtengerbe borult ravatalát, tagtársaink közül csak azok hiányoztak, akik az ország távolvidékén laktak, vagy akiket a kötelesség és betegség tartott vissza. Pekár Gyula elnökünk: Császár Elemér, Szász Károly alelnökök és Havas István főtitkár mellett állva, búcsúztatta el rendkívül meleg és meghatott szavakkal. Méltatta érdemeit, soha nem szűnő lánghatását a nemzeti ügyért, érintette irodalmi alkotásait; népszerű versei közül különösen a hűsz nyelvre lefordított *Magyar Miatyánkját* emelte ki, amely most már ugyanannyi ország népéhez nyelvükön szólva tiltakozik Trianon igazságtalanságai ellen.

Kiss Menyhért a nyarádmenti Marostorda vármegye szülötte, székelycsalád sarja, aki középiskolai tanulmányait Marosvásárhelyen, az egyetemieket pedig Kolozsvárott végezte. Irodalmi munkálkodása is itt vette kezdetét. Szerkesztette Marosvásárhelyen a *Székely Lapokat*, Kolozsvárott az *Ellenzéket*, Budapesten a *Hazánkat*. Volt szolgabíró, pénzügyi fogalmazó, a kultuszminisztériumba bejelentet kereskedelmi iskolai tanár, majd a kereskedelmi iskolai tanár-

képző gyakorlójának szeretett tanára. Tagja volt a két nemzetgyűlésnek s politikai küzdelmeiben tántoríthatatlanul állt a nemzeti megújulás ügye mellé, s abból halála napjáig nem engedett. Mint író is ezt vallotta, ezért harcolt lángoló dalaiban, komoly és vidám elbeszéléseiben, nagysikerű szónoklataiban. Ami írásaiban az örök művészetét: az nyelvének tősgyökeres, erdélyies magyarsága, székely-alakjainak törülmetszett eredetisége, természetes hangja s a művészi formának ösztönös és tudatos keresése és megbecsülése. Nem tartozott a mindenáron újító költők közé; mint a sok bájjal telített Székelyföld szülötte: vadidegenségekbe nem is kalandozhatott volna el; a Nyárad, a Maros vize szépségeinek ivója, a Hargita ősrömantikájának szerelme: a magyar hagyományok szentségein nevelődött, s azoknak báját tűzte és fűzte tovább, természetesen zengő lantja érchúrjain. 1904 óta negyedszázra megy műveinek száma. Költői művek: *Versek, Öröktűz, Gyémántos harang* és más versek, *Tábori tűz* (*Lagerfeuer* címen németül is megjelent), *Talizmán* (szintén háborús versek), *Ha mozdul az erdélyi Föld, Magyar Miatyánk*. Regényei s elbeszélő kötetei: *Az ember visszatér, Verőfényes emberek, Az aranypók és egyéb elbeszélések, Hargita alatt, Ahol a Maros vize folyik, Boldog emberek, Székely falum, Marosszéki atyafak, Mézeskalács-szív, Aranyos árvácska. A csíksomlyói búcsú* c. drámáját, mellyel pályadíjat nyert, a Nemzeti Színház fogadta el előadásra. A Petőfi-kultusz rendíthetetlen hívét, a nemzeti ügy önzetlen harcosát, Társaságunk szellemes, gyakorta vidámszavú tagját, népszerű felolvasóját, a

Petőfi-ház legújabb, de máris tevékeny igazgatóját vesztette el halálával. Emlékét, mely élni fog sokezer olvasója szívében, megőrzi kegyeletes szeretettel a Társaság is. Az ő szavaival végzem gyászjelentésemet, melyeket „*Szent Pál templomában*“ c. Rómában írt versében mond:

Imádkozom, De lelkem miért, hogyan: E ragyogásból elsuhan. Túl a babérfák enyhe tavaszán, Téged keres, én szép magyar hazám. Valahol ott a Hargita alatt Áll egy templom, rozszant, kopott falak. Ormán vadrózsa karja pihen, Tornyan galambok búgnak szelíden. Az oltárkép: hazánk Nagyszonyja, Oh, ez a világ legszebb temploma.

Szép magyar templom volt az ő lelke, költészete is.

LAMPÉRTH GÉZA (1873—1934.)

Tiszteletbeli alelnökünknek 1934 november 18-án történt halála gyászba borította a Társaságot és olvasóinak táborát. November 20-án délután 3 órakor temettük el a Kerepesi-úti temetőben, tagtársaink és előkelő nagyközönség részvéte mellett. A Társaság nevében *Bán* Aladár mondott magasszárnyalású búcsúztatót, melyben találóan értékelte Lampérth írói és társadalmi munkásságát. Temetésén jelen volt: Pintér Jenő, Havas István főtítká, Gáspár Jenő titká, Falu Tamás, Szathmáry István és Vályi Nagy Géza tagok.

Lampérth Géza 1905-től kezdve volt rendes tagunk, 1926-tól fogva főtítkárunk, 1933-ban pedig, amidőn megvált e tisztségtől, tiszteletbeli alelnökké választottuk meg. Elismerése volt ez annak a kiváló munkásságának, mellyel a Petőfi-kultuszt hét éven át lankadatlanul szolgálta.

1873-ban a veszprémmegyei Meneshelyen született, a Balaton partja

mellett. A magyar tenger szépséges varázsa már kora ifjúságában megragadta fogékony lelkét. Tizenhét éves korában jelent meg első verse a Vasárnapi Ujságban ezzel a címmel: *Balaton partján*, Tihanyi álnév alatt. Később, 1926-ban már egy egész verskötetettel áldozott szerelmese szépségeinek: *Pannónia tündére* címen. Lampérth Géza Pápán végezte középiskolai, Budapesten jogi tanulmányait, majd az Országos Levéltárban vállalt hivatalt. Igazgatói címmel vonult innen nyugdíjba s akkor átvette a Felsőházi Napló szerkesztését. Költői munkássága erős és szép hatása a nemzeti költészet fájának, melytől soha, egy pillanatra sem tántorodott meg. Csokonaiban, Kisfaludy Sándorban s talán Tóth Kálmánban látta megtestesülve azt a költői eszményt, melyhez komoly, de csendes álmokkal telített lelke vonzódott. A hazai föld életének nemcsak művész-dalnoka akart lenni, de igaz szavú megértője, örömének, fájaldalmának fiú hangadója. Dalai a sötétséget legyűrő esti csillagok, pásztorokürt zengő hangjai, amik nem a vak és elfogult lázadást szítják, hanem fölemelő harmóniát lehelnek az ember-szívekbe. Ő maga írta 1928-ban megjelent *Csendes ünnep* c., húsz évi verstermését tartalmazó kötete elején ezt a vallomást: „Ez az én egyszerű, magyar szívű és magyar szavú költészetem, melyhez én a külföldre s jórészt idegen mintákra szabott poétai cifrázkodások divatos áramlatai közepette is hű maradtam.“ Lampérth Géza munkásságának a súlya a költészetre esik, de írt elbeszéléseket, színművet, művelődéstörténeti könyveket. Nagy becsúval és szeretettel írta meg például a pápai főiskola történetét. Ifjúsági versei és elbeszélései több kiadásban gyönyörködtetik gyerme-

keinket, s nevelve szórakoztatni fogják még igen hosszú időn át, mert üdék, magyar szelleműek; vonzó és erkölcsi fényükkel beragyogják a zsenge lelkeket. Legszebbek: A három pápai diák, A kis dárdás, meg a nagy dárdás, Hú a koporsóig, Elmult időkből, stb.

Első verskötetete ugyanezzel a címmel 1897-ben jelent meg, Beöthy Zsolt előszavával s országos feltűnést keltett, a fiatal poétát akkor már a Vasárnapi Ujság és az Uj Idők hasábjairól megszerette a közönség. Ezt követte a Pacsirtaszó, A boldogság vándora, A magyar ember nótáskönyve, A glóriás Rákóczi stb. Elbeszélő művei közül: a Kurucok csillaga, A Kompánia rózsája, A gárda virága, Az én rózsáim; drámái közül: Veér Judit rózsája, Rodostó (melyet Géczy Istvánnal együtt írt), és a Megjötték a huszárok arattak nagy

sikert. Megjelent műveinek száma 44 kötet.

Nyári mezőben c. verse utolsó szakaszával végzem munkássága e rövid ismertetését:

Mintha e nagy élet kis atómja
volnék,

Zengő dalaiban mintha ott
dalolnék.

Mintha lelkem volna ez a kitárt
tértség,

Virággal nyilnék, kalászzal
élnék.

Tikkasztó hevében mintha
megtikkadnék,

Delelő napjában delelné
napom —

S ahogy ím, mögöttem kasza peng
suhanja,

Mint az érett kalász, fejemet
lehajtvá:

Balsejtelmű nesztét némán
hallgatom.

EMLÉKEZÉS, KEGYELET

MADÁCH ÚJ SÍRBOLTBAN.

A Losonctól délre folydogáló Sztregova patak partján, a Madáchok ősi fészkeben: Sztregován, a mult évben új sírboltba helyezték át *Az ember tragédiája* szerzőjének hamvait. A régi sírboltot megviselte az idő, már-már dűledezett. Mozgalom indult meg, hogy a nagy költő hamvait méltó emlékkal lássák el. Társaságunk is részt vett a megmozdulásban. Most azonban a költő unokája: Lázár Pálné Madách Lola a családi kastély ősi parkjában emeltetett méltó sírboltot és ebbe a család elhunyt többi tagjával együtt Madách Imre hamvait is elhelyeztette. Sokan voltak ott a tisztelők és hívők seregéből, a felvidéki ma-

gyarságnak csendes, de mélységes, megindító ünnepén, melyen képviseltette magát az Akadémia, a Kisfaludy-Társaság, amelyeknek Madách Imre tagja volt. A Petőfi-Társaságot Harsányi Zsolt képviselte, aki a Pesti Hirlapban meleg beszámolót írt a kegyeletes eseményről.

A FEHÉREGYHÁZAI PETŐFI- EMLÉK.

A mult évben az erdélyi Magyar Párt Bethlen Pál elnöklésével elhatározta, hogy a román kormánytól engedelmet fog kérni a fehéregyházi elhanyagolt *Petőfi-emlék* gondozására. Nagy megnyugvás ez Társaságunkra nézve is, amelyben az

elhanyagolt emlék sorsa már többször szóba került. Szívből köszöntjük a nevéhez méltó Magyar Pártot.

PÓSA LAJOS SZOBRA RADNÓTON.

A múlt év nyarán a gömörmegyei Nemesradnóton leleplezték Pósa Lajos szobrát. Húsz esztendeje mult, hogy az egykor ünnepelt költő, aki Társaságunk lelkes tagja volt, meghalt. Szülőföldjének ősi magyar lakossága vallomást tett fia elévülhetetlen érdemeiről. Hálánk fénye sugárzik át a trianoni határon radnóti testvéreink felé, akiknek hódolata minket is megindít. Pósa Lajos korának legnépszerűbb költője volt. Dalait az egész ország énekelte s énekli ma is. Népdalokká lettek, tanya, falu, város visszhangzik tőlük. Halhatatlan gyermekverseit is nemesak a kora apró lelkei szívták fel, de a messze jövődők gyermekserege is rajtuk fog nevelődni, magyar zamatjukon, fiúbomlászó zengésükön, természetos, tiszta formaszépségükön. A halála óta említi húsz esztendő csak növelte Pósa Lajos nagyságát, hogy közelebb vigyen hozzá valamennyiünket.

EMLEKTÁBLÁK.

A soproni Frankenburg Irodalmi Kör emléktáblával jelölte meg *Frankenburg* Adolfnak, az egykori jeles írónak és újságírónak, Társaságunk volt rendes tagjának Sopronban, Szentgyörgy-utca 24. sz. alatti lakóházát. Az ünnepi beszédet Sopronyi-Thurner Mihály polgármester mondta. Az ünneplőket táviratban üdvözöltük.

Ugyancsak ezen a napon leplezték le Marcali somogymegyei községben *Kozma* Andornak, elhunyt jeles tiszteleti tagunknak szülőháza falába illesztett emléktáblát. Társaságunkat

az ünnepen Lázár Béla tagtársunk képviselte, ő tette le koszorúnkat s beszéddel hódolt az emlékmű előtt.

PROHÁSZKA OTTOKÁRNAK.

Társaságunk egykori tiszteleti tagjának a múlt nyáron két szobrot is emeltek. Az egyik a főváros Károlyi-kertjében áll. Leleplezésénél a Társaságot: Gáspár Jenő, Kiss Menyhért és Szathmáry István képviselte, a koszorút is ők tették le. — A másik szobrot Esztergomban állították fel a papnövelde előtti téren.

A VERSEGHY-SZOBOR LELEPLEZÉSE SZOLNOKON.

Császár Elemér alelnökünket meghívta a Verseghy-kör nevében *Tóth* Tamás elnök szoboravató ünnepélyre Szolnokra, szeptember 30-án. A tiszparti eleven életű metropolis közönsége szülőttjének: Verseghy Ferencnek emlékére szobrot állított. A szoboravató beszédet a ragyogó őszi vasárnapor óriási közönség jelenlétében *Császár* Elemér mondta, tömör és megragadó képben festve a hánytvetett életű író küzdelmét, érdemeit s napjainkban emlékezete dicsőséges feltámadását. A Petőfi-Társaság babérkoszorúját *Havas* István tette le az új szoborra.

NÉGYESY LÁSZLÓ SIREMLÉKE.

Társaságunk közbecsült, szeretett elnökének: *Négyesy* Lászlónak, a rákosi újtemető 22. parcellájában levő sírjára a családi kegyelet szép síremléket állított föl. Az ünnepi beszédet a múlt évi november 18-án megtartott leleplező ünnepen *Császár* Elemér alelnökünk tartotta meg. Társaságunk koszorúját Szász Károly alelnök tette le a sírra.

A KÉPVISELŐHÁZ ELNÖKE ALAPÍTÓ TAG

Almásy László a t. Ház elnöksége nevében a Petőfi-Társaság alapító tagjai sorába lépett. Leveleiből, mely *Pekár Gyula* elnök címére érkezett, idéznünk kell ezt a végtelenül jellemző részletet:

„Régóta figyelemmel kísérem a Nagyméltóságod elnöklete alatt álló Petőfi-Társaság működését. Ez a kiváló irodalmi társaság s kitartó munkássága a kultúra és a nemzeti érdekek szempontjából igen jelentős eredményeket mutat fel országunk

érdekében. Kétszeres jelentősége van most a nemzeti irányt képviselő és annak ügyében dolgozó irodalmi társasáságnak, s ezen célok helyes szolgálatától áthatva, régi elhatározásom alapján: „a magyar képviselőház elnöke a Petőfi-Társaság alapító tagjai sorába ezennel belép.“

A törvényhozó testület nagyérdemű elnöke tehát arra figyelmeztet, hogy az irodalmat nemcsak szóval, hanem példaadó cselekedetekkel is kell szolgálni.

A TAGOK LEGÚJABB IRODALMI MUNKÁSSÁGA

A Társaság tagjai közül nagyobb irodalmi művekkel jelentek meg a múlt évi decemberi könyvpiacon: *Pekár Gyula* elnök, akinek *Attila* című regénye jelent meg és fordítása ügyében már is érdeklődnek olasz, német és angol fordítók; *Herzeg Ferenc* tiszteletbeli elnökünk, akinek: *Adám, hol vagy?* című regénye most hagyta el a sajtót; *Hege-düs Loránt t.* tagunk, aki *Kossuth, a legendák hőse* című munkájában a Kossuth-kultusznak áldozott; *Harsányi Zsolt*, aki *Ecce homo*-jában

Munkácsy Mihály világhírű életét írta meg; *Komáromi János*, aki: *Zágon felé* című regényében *Mikes Kelemen* életét és korát támasztja fel; *Gáspár Jenő*, aki *Piano e. testes* kötetében az utóbbi években írt verseit gyűjtötte össze; *Molnár Ferenc*, aki *Az ismeretlen lány* című sikert aratott színművét kötetben is kiadatta; *Gyökössy Endre* pedig, aki *Fiúk, fel a fejjel!* című kötetben cserkészttörténetekkel szórakoztatja, oktatja és tanítja az ifjúságot.

A szerkesztő bizottság elnöke:

CSÁSZÁR ELEMÉR.

A bizottság tagjai:

GÁSPÁR JENŐ, HAVAS ISTVÁN, LÁZÁR BÉLA.

A szerkesztésért és kiadásért felelős: GÁSPÁR JENŐ.

Szerkesztőség: Budapest, VI., Bajza-utca 21.

Kiadóhivatal: Budapest, VI., Andrásy-út 13.

Budapest Hírlap nyomdája. — Felelős vezető: Nedeckzy László igazgató.

A PETŐFI TÁRSASÁG

országos mozgalmat indított a nemzeti irányú irodalom újjáélesztésére. Ezt a célt szolgálja, amikor a

MAGYAR REGÉNYEK

ÉS

MAGYAR ELBESZÉLŐK

köteteit minden magyar olvasó figyelmébe ajánlja.

AZ 1934/35. ÉVAD KÖTETEI

REGÉNYEK:

Babay József: Menekülj a szerelemhez

Iffy Bóka János: Megvédtem egy asszonyt

Csathó Kálmán: Maskara

Dénes Gizella: Asszonyok a hegyek között

Gosztonyi Ádám: Aranyásó kisasszony

Harsányi Zsolt: A tündérkirálynő

Pekár Gyula: Attila (két kötetben)

Szentmihályiné Szabó Mária: Emberé a munka...
(két kötetben)

Székely Tibor: És ne vigy minket a kísértésbe...

Terescsényi György: Merre van Napkelet?

ELBESZÉLÉSKÖTETEK:

Babay József: Mosolyog az édesapám

Bibó Lajos: A búzát azért learatják

Kosáryné Réz Lola: Lelkek és arcok

A Petőfi Társaság tagjainak novelláskötete

A Petőfi Társaság pártoló tagjai részére a köteteket a Magyar Regények kiadóhivatala: Budapest, VI., Andrassy-út 16. küldi el.

A Koszoru, a Petőfi Társaság közlönye egy irodalmi évben négyszer jelenik meg: október, január, március és május hónapokban. Előfizetési ára egész évre 4 pengő.

A Koszoru kiadóhivatala: Budapest, VI., Andrassy-út 16. Távbeszélő: 26-6-83.

Felelős kiadó: Gáspár Jenő.

10. 4/35

KOSSZORÚ

A PETŐFI TÁRSASÁG KÖZLÖNYE

TARTALOM:

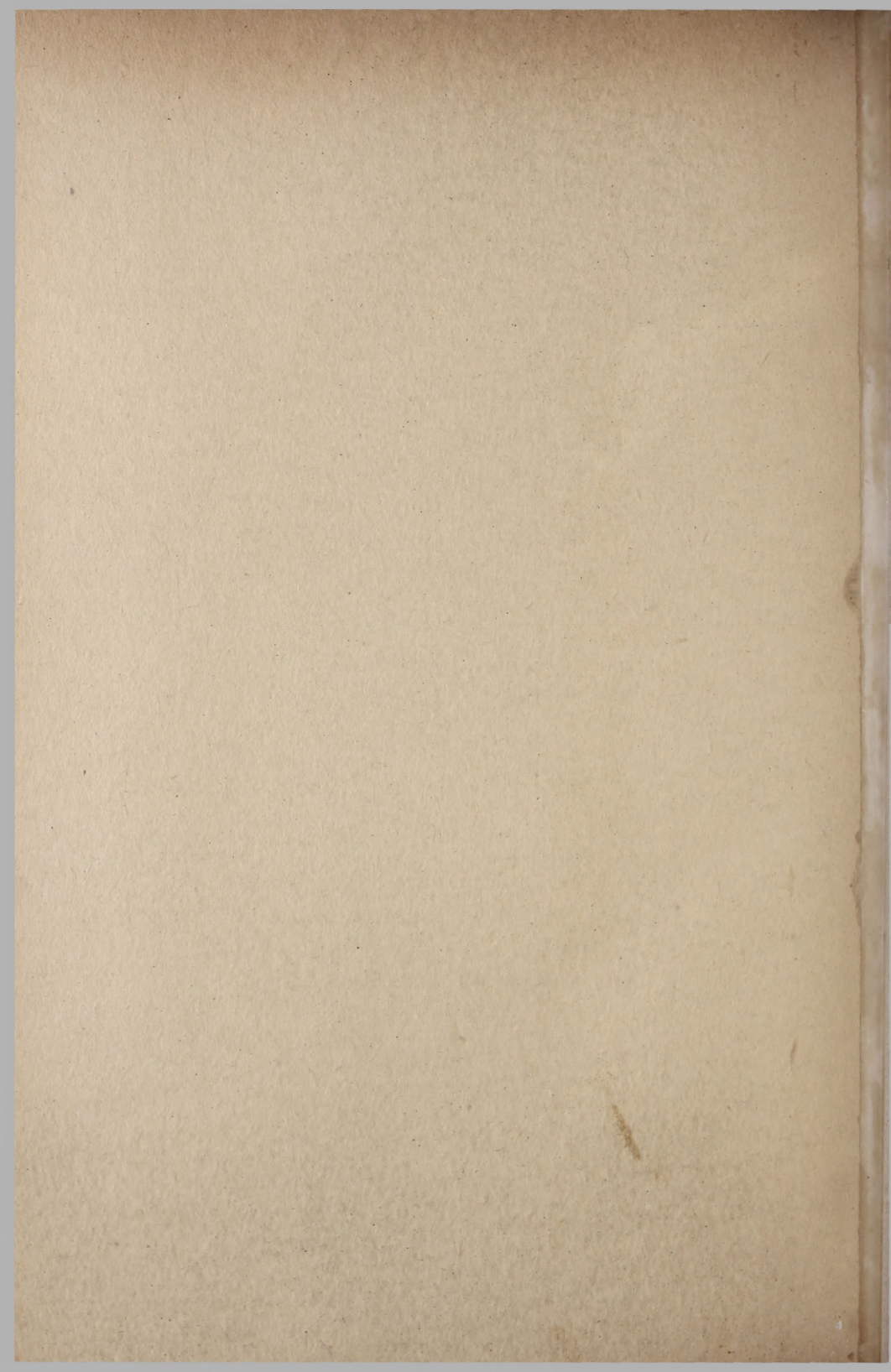
<i>Pekár Gyula</i> : Rákóczi és Petőfi. (Tanulmány.)	129	<i>Zádor Tamás</i> : Typhon halála. (Elbeszélés.)	158
<i>Havas István</i> : Abonyban. (Költemény.)	134	<i>Bán Aladár</i> : Magyarok ősvénye. (Költemény.)	165
<i>Lázár István</i> : Vihar után kisült a nap. (Elbeszélés.)	135	FIGYELO : A rádió irodalompolitikája. (<i>G. J.</i>) — Fiatalok és öregek. (— <i>ő.</i>) — A Baumgarten-díj sorsa. (<i>l. b.</i>) — A sajtószabadságtól a cenzura új fajág. (<i>G.</i>) — Irodalom és politika. (<i>r. ő.</i>)	167
<i>Madai Gyula</i> : Ének a fényről. (Költemény.)	143	IRODALMI TÜKÖRKÉPEK :	
<i>Hegedüs Lóránt</i> : Petőfi és Kossuth. (Tanulmány.)	145	(<i>Hubay Jenő</i> : A «Milói Vénusz».	
<i>Baja Mihály</i> : Imádság anyámért. (Költemény.)	153	— <i>Bónyi Adorján</i> : Viki. —	
<i>Géczy István</i> : A gyarmati kísértet. (Elbeszélés.)	154	<i>Gáspár Jenő</i> : Piano.)	173
<i>Czóbel Minka</i> : Egy csupor víz. (Költemény.)	157	A PETŐFI TÁRSASÁG ÉLETE	178

UJ FOLYAM
*
I. KÖTET
*
3. SZÁM

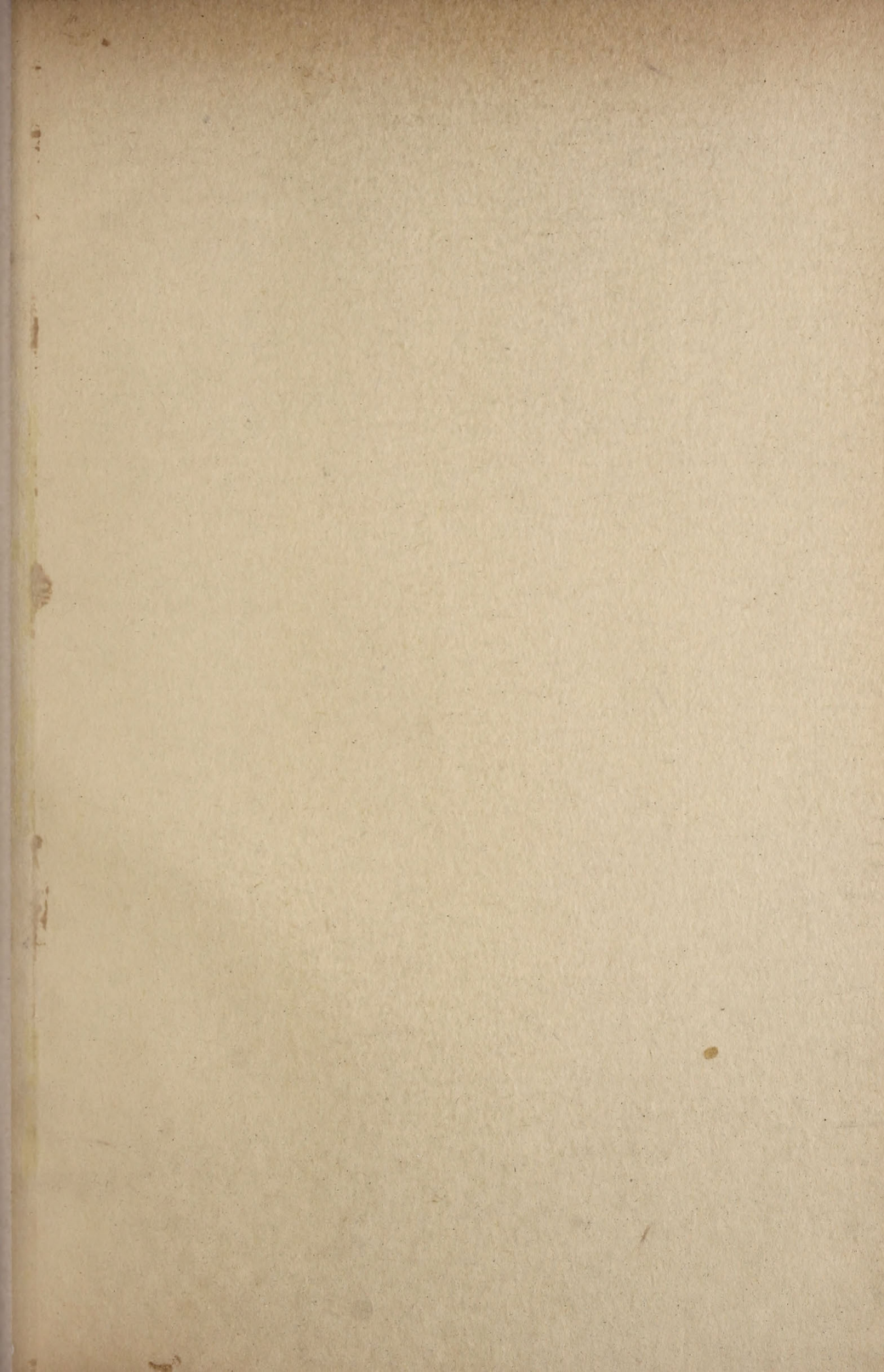

BUDAPEST
*
1935 ÁPRILIS
*
ÁRA 1 P

RÁKÓCZI ÉS PETŐFI

IRTA: PEKÁR GYULA

Épp nyolevanhét éve mostan... Anno forradalmi negyven-nyolecban, borongós Nagypéntek napján, egy keskenyvállú, szög-hajú, huszonöt éves ifjú ül íróasztalánál a Dohány-utca 373-ik számú ház egyik emeleti ablakában és mélázva néz ki a régi Pest háztetői közt zöldülő áprilisi lombra. Hitvесе, Júliája, ki még mindig a márciusi napok jakobinnő öltönyében, dacos fején kokárdás piros frigiai sapkával áll a háta mögött, hevülten kérdi: — Mi lett?... Ki jut eszedbe? Mire gondolsz? Kit látsz? Sándor?

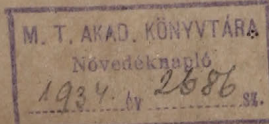
A költő nem mozdul, csak ihletett szeme szárnyal tovább a déli ég látományos távlatai felé:

— Nagypéntek, április nyolcadika van... Ma száztizenhárom esztendeje, hogy meghalt ott messze-messze, a mormoló tenger rodostói partján s van-e széles e hazában, széles e világon kivülem ember, kinek eszébe jut, hogy a mai nap e hős halála napja?... Oh, Rákóczi!...

Petőfi elhallgat, ám ennél az utolsó szónál kezében már a toll s gyöngyírásával papírra születnek a sorok:

„Hazánk szentje, szabadság vezére,
Sötét éjben fényes csillagunk,
Oh Rákóczi, kinek emlékére
Lángolunk és sírva fakadunk!

Számkiűztek nemzeted körébül
Számkiűzve volt még neved is,
S bedőlt sírod a század terhétül,
Mely fölötte fekszik, mint paizs.

Vedd a zászlót, vedd szellem kezébe
S vidd-előtünk, mint hajdan vived,
S másvilági hangon lelkesítve
Erősítsd meg seregünk szívét...“

A kép továtünhet lelki szemünk elöl, de úgy érzem, a szabadságharc évének ama nagypénteki április nyolcadika, annak az ihlető emléke örökké szívünkbe vésődik s véle a Próféta, a Költő, a Hős és Mártir Petőfi alakja új apostoli piederstárlól tornyosodik elénk. Oh mennyire s mily keserűen igaza volt, hogy akkor, a fellángoló második nagy szabadságharc döntő pillanatában rajta kívül széles e hazában csakugyan senki se gondol, senkinek se jut eszébe „hazánk szentje“, az a Rákóczi, ki csil-laga, vezére volt amaz első nagy szabadságharcunknak, melyet voltaképp csak imperatív folytatásként kellett követnie a másodíknak, a negyvennyolcas szabadságharcnak. Tán soha senki még oly fájoan át nem érezte hazánk kettős tragikumát, mint Petőfi Sándor azon a régesrégii bús Nagypénteken. Kettős? Igen, — első tragikumunk az a történeti tény, hogy a hálátlan Európát védve, mely nagyra, utóbb hóhérunkká nőtt pajzsunk árnyékában, minden önfeláldozó, vérpazarló hősi küzdelmünk dacára is, folyton a szabadságunkért kellett verekednünk és főként az ellen a császári Bécs ellen, melyet a legközvetlenebbül védtünk s melynek nemzetirtó Kolonicsai, vérengző Caraffa-szörnyei oly pribék ellenségeink voltak, amilyenekkel egy más nemzetet se vert meg a Teremtő. Igazában *egy* szabadságharc az egész magyar ezersztendő, csak ellenségeink változnak és váltakoznak örökké... tán e véres nagy iskola eredménye az a hősi magyar gavallérságunkban gyökeredző *igazságérzet* s az a lázadó tiltakozás az *igazságtalanság ellen*, amint ezt szintén egy más nemzetnél sem látjuk ily fanatikusan kiélezetten. Ez az a „Nem — nem — soha!“, mely a mai trianoni világunkban oly ámulattal tölti el a döbbenő külföldet. „Mi nem feledünk“, mondja az irredenta dal és vajha igaza lenne, mert eddigelé bizony a nagy nemzeti feledékenység turáni átka volt a magyarság második tragikuma. „A magyarnak nincs történelmi memoriája“, mondotta volt egy írónk, — „jót, rosszat túlkönnyen felejt“... Valóság a multa ez, ott az intő felriasztó, megrázó rodostói példa: Rákóczit másfél század alatt úgy elsodorta a nemzet emlékéből az idők árja, mint a rodostói tenger mormoló habja a parti fővényt, — csak a tizenkilencedik század második felében fog majd eljönni a nagy

kurucébresztő, lelkes Thaly Kálmán, hogy a feledés nemzeti szemfedője alól új életre támassza fel a Nagyságos Vezérlő Fejedelmet. És e közben a feledés teljességében csakugyan semmi se történt, egyetlen emlékező szó sem esett volna? Maga Petőfi felel erre ódai kiáltó szóval:

„Itthon már nevét is
Alig ismerik; csak
Egy emlékszik rája,
Egyedül csak egy... a
Költő, a szabadság
Ez örök-lámpája.“

És igaza van, — azon a régesrégi golgothás Nagypénteken senkinek se másnak, egyedül a Költőnek jut eszébe a magyar szabadság Golgotájának a rodostói mártirja. Ime a hősök, a lángelmék, az apostolok a századokon át is egymásra ismernek, — a negyvennyolcas április ama évfordulóján Petőfi Sándor az, aki újra meggyújtja az elfeledett Rákóczi emlékének az örök mécését, hogy ezt az ő ihletétől lobogó szabadságlángot, mint a Fejedelem tüzelő szemtüzét továbbadja a második nagy szabadságharc vezérének: Kossuth Lajosnak. És 1848 halhatatlan triászában Kossuth és Görgey mellett valóban Petőfi az, ki a két szabadságharc összekötőjeként a Rákóczi zászlaját viszi, — a sugalmazó Fejedelem „másvilági hangja“ dörög elő, oly lelkesítően csatakölteményeiből...

Mint egy misztériumban, így ölelkeznek azon a 48-as Nagypénteken Rákóczi és Petőfi nemzetünk legszentebb szabadságeszményében. És csoda-e, ha mostan, a Fejedelem halálának kétszázéves fordulója idején, mi — gondolatban visszaélve magunkat, — mindannyian odalopódzunk ama régi pesti ház szobájába, az ablaknál méléző Költő mögé... úgy érzem, nő, országgá szélesedik az a szobácska Petőfi mögött, — szélesedjék is, hogy az egész nemzet elférjen benne s Petőfitől tanulja meg, hogyan nem szabad elfelednünk legszentebb nagyjainkat. Igen, úgy érzem mind ott állunk s a Költőtől ihletetten, az ő szeméivel nézve, mérve Rákóczit, a rodostói mártir fenkölt alakja csak annál emberfelettre tornyosodik elénk.

És mikor elfog minket az idő viharos álma, — Petőfi garaboncos, bűvös szárnya alatt kétszázadon át szállunk vissza Hozzá, Főlséges Fejedelem, a Te mindent feláldozó istenes nagy

lelked dicsfényének a világító igaz közelébe. És mi, a trianoni új Mohács mai gyermekei, elkáprázottan hullunk porba a Te hited és honszerelmed fensége előtt. Szinte a mostan rab észak késmárki szele érinti homlokunkat... vitézi roham színes látományában száguldanak el előttünk a kuruc époszai, hősi hadai, dicső daliái. Látjuk Bercesényit, Bezerédyt, Vak Bottyánt, Esterházyt, Csinom Palkót is a csontos kalabérral, — hogy rettegi Bécs a Rákóczi nevet! Fényesen süt a diadal napja, ám hamar le kell áldoznia, jön Majtény és Fölséges Fejedelem máris az ország határán látunk, — amint — síró muzsikuszolgád szava szerint — „Itt hagyod a van-t és keresed a nincsen-t!“ Igen itt-hagysz ezer falut és közel kétmillió hold földet és csak csupasz nagy lelked kincsével, a magyar igazságba vetett hiteddel, vágsz neki a világnak, a keserű bujdosásnak. És Bécs még ekkor is retteg Tőled: nem tudtak lenyakaztatni, mint bécsújhelyi rabot, hát most Wallis és Hartl ezredesekkel, meg Judás-pénzen meg-vett magyar labancokkal akarnak orvul legyilkoltatni. Végre is, a szintén beavatott Savoyai Eugén inti le a gyilokkal buzgolkodó udvari bérenceket: „Hagyják, ez a gyilkosság többet árthat, sem mint használhat..“ Hagynak, Fölséges Fejedelem s Te Lengyelen, Dankán, meg a cári hitegetésen át tovább bujdosol francia földre. Ám ildomos bókokon kívül mit sem kapsz a szépségflasztromos versaillesi udvartól... Tovább, tovább! Menekülsz a hivalkodástól el Grossbois kamaldui kolostorába, majd el onnan is Marseilleba, az „Ange Gabriel“ vitorlás fedélzetére, mely Európa csalfaságai után törökföldre visz, hogy a vendégszerető szultán védőszárnya alatt a nyugalom rodostói biztos révébe érjél. Nyugalom? Ott látunk a számkivetettség életörlő révében s Petőfivel együtt lángolunk és sírvafakadunk...

Vezérlő Urunk, hallod-e a költő lázadó panaszát?

„Rákóczi!...
Száműzé magát, hogy
Gyáva nemzetét ne
Lássa...

Hallgatá a csendes
Tenger mormogását,
S gondolá, hogy hallja
Fülriadó népének
Távoli zúgását.

S várta, várta, várta,
Mikor jön már a hir,
Hogy szabad hazája?
S addig várt, addig várt,
Míg a Halál jött e
Hír helyett hozzája...“

Most kétszáz éve tett pontot Klio a testben élő Rákóczi neve után, de halhatatlan részének nincs mit félnie az idők mohájától, nagy lelke im kitör a koporsóból, s eget kérve, nemcsak maga él, hanem nemzetét is élteti tovább. És két század távlatából — mint felhőktől szabaduló hegycsúcs — immár egész felségében bontakozik elénk a kuruc szabadsághős fennkölt alakja és az egész magyar jövőt besugárzó óriási jelentősége. A *Recrudescunt* percétől, midőn a nemzeti harag és méltatlankodó büszkeség tárogató hangját dörögte világgá, hogy „felújultak a dicsőséges magyar nemzet régi sebei... hallatlanul megnyomoritotta édes hazánkat az esküjével nem törődő király, s az udvar zseberákul prédálja, fosztogatja, s immár számkivettetik a lábbal tiport igazság a földről...“ ettől fogva, mondom, Rákóczi történeti nevének, egyéniségének hősi varázsával, anyjától örökölt elszánt bátorságával, rendíthetetlen hitével hűségesen kitart az eszme mellett, melynek fennkölt Énjét szenteli, s *mindenét*, földi boldogságát, óriási vagyonát áldozza. Mindent megtesz, hogy Magyarország 1526-ban elvesztett teljes államiságát és egységét visszanyerje, — korát megelőzve emeli magasra a haza új fogalmát, s a köz iránti kötelesség imperativusát: a közteherviselés, s a népért való munkálkodás gondolata nála jelenik meg először történelmünkben. Igen, jól mondja Balla Antal, Rákóczinál a rendi szabadság már a nemzet szabadságává szélesült ki... és tegyük hozzá: a rendiség korlátai közül kilépő Fejedelem *látja meg először, mint nemzetfenntartó elemet a nem-nemes népet!* Ime magasan trónoló erkölcsi nagyságában ezekért az eszmékért harcol a kuruc király, s csak önmagához marad ő következetes, midőn koldus bujdosóként se amnesztiát nem fogad el, se kezét, melyből a kard kihullott, hűségesküre nem emeli fel. Rákóczi élő tiltakozás marad a zsarnoksággal szemben és annyival is inkább, mert műve azért mégsem kudarc. Az ő érdeme, hogy a Kolonicskorszak végetért, — ha nincs Rákóczi, ki a nemzeti követelések mellett kardot ránt, Magyarországra a beolvasztott Csehország sorsa vár, — ha nincs Rákóczi, ma nem beszélünk magyarul.

Fölséges Fejedelem, nemzetednek szüksége volt, szüksége van és szüksége lesz arra, hogy apostolai és mártirjai legyenek, kik a nemzeti öntudatot elsorvasztó megalkuvással és lemondással szemben életet, biztatást, reményt jelentsenek számunkra. Hazánk szentje, halálod kétszázéves fordulóján mi sem kérünk mást Tőled, mint amiért Petőfi esdett 48-ban: maradj továbbra is a sötét éjben fényes csillagunk! Te, kinek a rabbá lett Kassán annyi bujdosás után immár saját hazádban se lehet nyugtod, maradj örökké rohamkészzen a magyar szabadság örök fővezére!...

Abonyban

Írta: Havas István

— Abonyi Lajos szobra előtt 1933 május 7. —

*Beszédes érc, a május aranyában
Löveld csak messzeható sugarad,
Ünnepre készül a város, vidáman
Hullámszik hozzád, fel, a hódolat!*

*Teljék gyönyöre figyelő szemednek,
Virággal, szép dallal írósereg
Jött, százéves költől Hálát, szerelmet
Araszt nevedre az Emlékezet.*

*S kondul szavaid mély magyar harangja:
„Abony, megvette egykor szívemet
Két tornyod. Engem is megihletett.*

*Harmincnettőt lett bár fiad Majlandba,
Ezt a kettőt dalolta ajka szebbnek,
Mér föld-jelzőit boldog életemnek.“*

VIHAR UTÁN KISÛT A NAP

ÍRTA: LÁZÁR ISTVÁN

A szél borzolni kezdte az erdőt s megszólalt a millió néma falevél, — remegő, szürke csepengetyű, nyelvük nincs, mégis fázósan, riadtan, nyersen zirrennek föl: Hol a nap? Ág reccsen és suhogott az avar, mintha valami láthatatlan iszonyat lopakodna befelé a sűrűben. Ki suttog? Ki berbitél? A bokrok. Ki kacag olyan élesen? Megriadt madár visogott a fészken. A fák sóhajtoztak, egy-egy földbeláncolt óriás, kit a szű, vagy a villám tép ki a rabságából... Aztán csönd szakadt le az acélkék borulatban, az a mély, meleg-hullámú, viharelőtti csend.

A vadász felhajtotta szélfogó gallérját s a töredezett hegyi-ösvényen megindult a völgy felé. Lent a szelídhajlású lankákat verte már a zápor sűrűsapós ostora. Szürke pászták. Lehük fölérzik a havasokig. Borult egek. Tornyosultak már a kerekedő felhők az éghatárokon. Mélyülő homály közepén egy-egy kirezzenő fényvirág: a viharfelhők méhében szunnyadó villám mosolya. És rádobbant a csöndben a föld szíve tompa-rengőn, csak úgy, mint egy óriás idegnek a rándulása. Nehéz óra közeleg! Az erdő komorzölden várt és hallgatott.

E pillanatban lövés dörrent s rövid, éles csattanása görgeteges robajjá nőtt a visszhang szárnyán, majd elmorajlott a sápadtszürke messzeségbe, a toványargoló fellegek alatt. A vadász fölfigyelt s megállt.

— Vadorzó! — kapta le válláról a fegyverét.

Mintha az a puska lövés nyitotta volna meg a vajudó Természet nagy szimfóniáját: ég zendült, föld rendült, villám lobbant s mennydörgés rázta meg az erdőt, hegyszaggató, fekete dőrej. Utána ismét siketvaksi csend. A vadász áttört a sűrű bozótoson s a fel-fellobbanó villámlás aranykék világánál kifutott a zúgó fák közül...

Az erdő megszakadt. Kicsi, kerek, tisztásra nyílt. Túl szakadékos szirtek fogták körül, barlangos hegyoldal zárta be s amott hegyizuhatag tombolt alá orgonabugásszerűen. Itt dördült el a lövés... Ott fut a tettes a sűrű málnavészben, észrevette es menekül az ágak és indák függőnye mögött. — Utána lőjjön? Az erdő eltakarta már. Igen! A vadorzó... Ott van az áldozata... világos, mandulaszínű folt: az őz a tisztás közepén...

Odasietett és föléjehajolt. Remek ózsuta! Tört szeme már halálba révült. Vérrózsák a gyepen. Piros élete még csurgadozott. Akkor lehelte ki páráját a szegény...

A fürgeteg szekere az erdő fölött robajlott már, sistergő villámküllői cikázva járták az eget, dörögtek a felhők, mintha Sisera vasszekerei robognának kelet felé, zengett-zúgott az erdő, ezerhuru aeol-hárfa, játszik rajta Keresztelő Szent János és kereszteli már az erdőt. A havasi zápor egy sötét robbanás után megeregt...

Porzott a gyep, dobolt a zápor a fák rianó levelén, víz- és tűzpatakok nyíltak, rengette a hegyoldalt a fergeteg. Merre meneküljön? Ott a barlang, át-átsötétlik torka az esőfüggönyön, ahogy szétveti azt egy pillanatra a vihar ereje. A fába villám sujthat... Nekifutamodott a dürrögő szélben s a málnavészen áttörtetve, fölkapaszkodott a vízmosásos kőgörgetegen. Helyben van! A barlangba ugrott hirtelen.

Kék homály terjengett a világidős üregben, melyet a tűz és a víz ősharca hasított a kő testén, hajdanok hajdanán. Kint tombolt a vihar, bent száraz csend ásitozott s egy lépéssel beljebb már pokoli sötét. A vadász topogva rázta magáról a vizet, a barlang döngött bele, a fölriadt denevérsereg szárnya megsuhant a fekete homályban, mintha acélhúr pengene. Ki sóhajt? A szenvedő kő. A vadász befelé fordult s hallgatódzva figyelt.

Izzó szem meredt rá a vaksi homályból, mozdulatlan, fenyegető fényforrás. Feje nincs. Teste a sötétség. Fekete köd-alak, Mintha Rodin faragta volna bele a sötétség lelkét fekete gránitba. De nini, sandán pillogat s hunyorogva les ki a sziklabolt alól. Emberi szem! Tekintete a félelmet és az elszántságot szinte egyszerre tükrözi.

— Ki van itt? — szólt be élesen.

— Én...

Női hang. Leengedte a fegyverét.

— Jöjjön elő.

Szépszál parasztasszony jött elő.

— Mit keres itt maga?

— A vihar elől... — motyogta zavartan.

Még bent állt a kék homályban, majd lassan kilépett a szürke derengésbe. Parasztmenyecske. Karcsú, magas alak. Darócból való férfikabát feszült rajta. A vadász meglepődött.

— És a fegyvere? — nézte merőn.

— Az uramé...

Szemlesütve állt.

— Ahá — kapott észbe a vadász. — Szoknyás vadorzó...
Maga lötte le az őzet?

— Én, tekintetes uram — mondta csendesen.

A fergeteg ereje megnőtt, hogy a barlang nyögött bele.

— Úgy? — vontja össze a vadász a szemöldökét. — Kinek az engedelmével?

— A kényszerűség — sóhajtott az asszony.

— És ha csendőrkézre adom?!

— Tán csak nem? — emelte rá a szemét csalódottan.

Szélhullám csapott be s fölkavarta a barlang porát.

— Miért ne? — tört ki a vadász. — Hónapok óta dézsmálják a vadállományt. No, majd én megtanítom magukat!

Az asszony megszeppenve hallgatott.

— Látja, tekintetes úr, én lelőhettem volna magát, mikor a barlangba lépett, de nem volt szívem... — nézett rá aztán szemrehányóan. — Sohasem tudta volna meg senki... s lám, most vasra veret...

A vadász meghökkenve nézett rá.

— A puskát — parancsolta röviden.

Az asszony átadta szótlanul.

— Érdekes, — vizsgálta a vadász — hát ezzel is lehet?

— Kitűnő — bólintott büszkén. — Az uram kovácsolta...

— Hol az ura?

— Otthon.

— Hol laknak?

— Nincs lakásunk — vallotta be szégyenkezve. — Itt vagyunk az erdőn, egy szép, világos barlangban...

— Hogy lehet az? — lepődött meg a vadász. — Barlanglakók?

— Jó az, tekintetes úr — lopakodott valami meleg fény a szemébe. — Kitakarítottam szépen s berendezkedtünk lassadán. Az uram háncságyat csinált s van jó medvebőrtakarónk. Eleség is akad. Egy-egy vadacska, meg szamóca, málna s más erdei gyümölcs...

— Hogy kerültek ide? — bámult rá a vadász.

— Kitettek az uradalomból — sóhajtotta fájdalomosan.

— Miért?

Az asszony belepirult.

— Úgy vót az, kérem, — vallotta be restelkedve — hogy a fiatal ispán úr szemet vetett rám s tenni kezdte a szépet, hogy így meg úgy, szép ruhát vesz nekem s egy hizót is bevet nekünk, de én megmondottam az uramnak. Ez pedig olyan ember, aki nem túri el...

— No és?

— Az ispán elé állt s azt mondta neki, hogy... Elég az hozzá, hogy szóra szó jött, az ispán úr megütötte s az uram is mellen kapta... Még aznap kitétek az uradalomból.

— Hm — vontá össze homlokát a vadász. — Miért nem mentek panaszra a jószágigazgató elé?

— Magam vótam ott, tekintetes úr, de hát azt felelte a nagyságos igazgató úr, hogy erős fegyelemsértés történt s örvendjünk, hogy nem viszi a dógot a törvény elé. Borzasztó vót az, tekintetes úr...

Letörölte könnyét az ujahegyével.

— Csak mondja tovább — biztatta a vadász.

— Utcára kerültünk. Se kenyér, se lakás. Az uram, én, meg a két kisgyerekem. Szaladt az uram, hogy munkát kerítsen, de megelőzte a híre mindenütt, hogy ilyen meg olyan veszedelmes ember s bizony, nap-nap után felkopott az állunk... Eladogattuk lassan mindenünket s ráncszakadt a nyomorúság...

— Hm — töprengett a vadász.

— Hova menjünk? Mihez kezdjünk? Tessék elhinni, nincs az embereken könyörület. Kijöttünk hát az erdőre, a vadak közé s az erdő szállást adott, de most már ennek is befellegzett... Mi lesz velünk!

— Miért nem fordultak a grófhhoz? — kérdezte a vadász sajnálkozva.

— Hallottuk ugyan, hogy nagyon jószívű ember, de hát külföldön él, esztendőig nem jön haza. Aztán hogy is hihetné el a szegényember szavát a jószágigazgató úréval szemben? — kérdezte őszintén.

— Hát igaz — bólintott a vadász. — Mi volt a maga férje?

— Uradalmi kovács.

— Valamit hallottam róla — gondolkozott el hosszasan.

— Mióta van itt a tekintetes úr?

— Két hónapja.

— Az új erdész? — fürkészte élesen.

— Az — bólintott. — Mit csinál most az ura?

- Betegen fekszik.
- Mi baja?
- Átlőtték a karját...
- Kicsoda?
- A tekintetes úr.

A vadász összerezzen.

— Csakugyan — mormogta rekedten.

— Most három hete — sirt fel az asszony. — Kijött szegény, hogy egy nyulat ejtsen... Éhesek vótak a gyerekek... és a tekintetes úr golyót eresztett utána... Mondja, hogy vót szíve?

— Lopják a vadat s nekem is parancsolnak — védekezett a vadász. — Elcsap a gazdám, ha nem teljesítem a kötelességemet...

— Igaz — látta be az asszony. — De miért kell mindig a szegénynek szenvednie! Isten a tanum, hogy ártatlanul kerültünk ebbe a nyomorúságos bajba, tekintetes úr...

A vihar rázta az erdőt, villám csapott le s harsogott az ég. Az asszony keresztet vetett. Isten szól a viharban. Szemrebbenése villámlás. Szava mennydörgés. Sühögő szél tördöste az erdő koronáját. Szakadt az inda, sirt a leveles-gally s repült a szelek szárnyán az árva falevél... A tekintetes úr összeborzongott, végigjárta a hideg.

— Fázik? — kérdezte az asszony ösztönösen. — Tüzet rakok...

Sötétbe tünt. A barlang zugából egy öl száraz rózsét hozott elő, gúlába rakta ügyesen s kova-taplóján tüzet csiholt.

— Mer' megázott a tekintetes úr — szorgoskodott a tűz körül.

Kék bimbó bujt elő a rózse alól, fölkapaszkodott a száraz ágakon s piros-sárga lángrózsává nyílt. Durrogó tűz kerekedett hamarjában s fénycirádáival beragyogta a világidős barlangi homályt. Az asszony jókora követ hengergetett elő valahonnan s bütüre billentette a tűz körül.

— Tessék melegedni, tekintetes úr — kínálta otthonosan.

A vadász leült némán s a dürrögő lángokba nézett hosszasan. Öregedő, kedves arcán aranybíort rengetett a láng s ezüstösödő haján fényszirmok pergedeztek. Az asszony is lekuporodott a tűz mellé s nagy, barna szemével a lángba bámult. A szent tűz! Az örök jótévő. Tompa csend szakadt le.

— És most maga jött ki vadra, az ura helyett? — nézett rá a vadász barátságosabban.

— Hát ki más, tekintetes úr? Igen szenved s nincs patika. Javaszfüvekkel gyógyítgatom, de nem enged a roncsolás tüze. Ó, hogy mért is ver az Isten! Inkább szívesen meghalnék, csak ne vónának gyermekeim...

Hólyagos könny futott le szép, fiatal arcán. Ezüstbogár. A lelkéből jön. Láta a tekintetes úr.

— Hány gyereke van?

— Három. A legkisebb az erdön született...

— Az erdön? — csóválta fényben sugárzó fejét.

— Hát az özike nem itt születik? A medve is a bocsikáját itt hozza világra. A mókus is. És minden lelkes állat — mosolygott szomorkásan. — Miért volnék különb én, ki éppoly elhagyatott és üldözött vagyok, mint erdőlakó társaim?

A vadász mélyet sóhajtott. A rőzse piros lángja kerekre hajlott, mint a szív.

— Sokszor megfigyeltem őket — folytatta az asszony neki-bátorodva. — Őz, medve, róka, nyúl, mókus, mind ismer már személyesen. Kiülnek a gyerekek a barlangunk elé, a mókus lekukkant a fáról s a közelükbe jön. Multkor meg egy öklömnyi medvebocs ereszkedett le a hegyoldalra, az is arra csoroszka és ránk bámészkodott. Jött az anyja, öles medve, csak megnézett békességesen, aztán hazapofozta a kölykét. És a madarak is, tekintetes úr. Mind ismer ám. Odaszállnak a barlangpárkányra s olyan éneket csapnak, hogy gyönyörűség...

— Érdekes — csodálkozott a vadász.

Az asszony szeme megtelt melegséggel.

— A tekintetes úr is ismeri az erdőt, de mégis, ha úgy közelebbről látná az állatok tiszta szemét... Van köztük egy ékes-hímes szajkókirály, hát ez csuda. Olyan pontosan fölkerreg minket korareggel, mint a legfaintosabb ébresztőóra. Vetegetünk neki egy kis eleséget s higgye el, amit mondok, szent igaz: jön, nyílegyenesen a barlang előtti fára repül s megjelenti nagyizgatottan, ha erdész vagy csendőr jár az uradalmi erdön...

— Ma is? — hitetlenkedett a vadász.

— Ma is — bölintott meggyőzően. — Mondotta is az uram, hogy ne mozduljak ki, de már igen éhesek vótak a gyerekek...

A vihar elmorajlott. Eső, szél hirtelen elállt. A rőzse is lerokkadt a tűzhelyen.

— Nini, kisüt a nap! — mutatott ki az asszony a barlangnyíláson.

A vadász felállt.

— Mehetünk.

— Hová? — kérdezte félénken.

— Hát várják a gyerekek...

Selymes fény gyúlt az asszony szemében.

— Hát meg teccik bocsájtani? — suttogta könnyesen.

— Most ez egyszer — mosolyodott el a vadász.

Kijöttek a barlang elé. Ott a drága nap az égen és mosolyog az erdő megint. Hol a vihar? Csak a könnyeit hagyta itt a faleveleken. A föld ereje fölgerjedt s a megújhodás illata áradt szét frissen, boldogan. Madár cirádázik a tépett ágon, vörösbegy fütyöl, feketerígó énekel, a magasban meg királysas kering... Az asszony rámeresztette a szemét.

— Az őzre akar csapni — tördelte ijedten.

— Ne féljen — adta vissza a vadász a fegyverét.

Az őzike vérét elmosta a zápor. Ott feküdt a tisztáson. Örül és ujjong az egész erdő. Csak ő halott...

— Vigye haza — intett a vadász.

— Nehéz lesz... — motyogta hálásan.

— Várjon csak, fölsegítem...

Vállára segítette, de az asszony megroskadt alatta. Olyanformán indult el vele, mint ahogy egykor Jézus vitte a keresztyét a golgotai stáción, a getszemáni kert alatt. A vadász megsajnálta.

— No, várjon. Majd segíték én...

Összekötözték a zsákmányt s fegyvercsőre kapták vadászszokás szerint, elül az asszony, mögötte a vadász. Így is jó nehéz. Mentek, szótlanul mendegéltek az erdei csapáson. A hegyizuhatag megdagadva harsogott át a sziklák foga közt, mélybúgású orgona-szó, himnusz, aminek nincs szövege...

— Messze laknak?

— Csak ott a hajlásnál, tekintetes úr...

Megállt.

— Köszönöm, igen szépen — csillagzott nagy szeme. — Ne tessék tovább fáradni. Innen már majd csak hazahúzzuk valahogy a gyerekekkel...

— Ha már itt vagyok, beszélni szeretnék az urával — komolyodott el a vadász.

Gyöngvirágtáblán mentek át. Csupa illat. Csupa fehér remegés. Csupa gyöngyeső. Megannyi csillogó drágakő. Az erdő

felett kimosolygott az Isten. Óriási szivárvány vonódott át a rengetegen, hétszínben tündöklő diadalkapu.

— Édesanyám! — rohantak már lefelé a gyerekek.

Két kis vadóc. Pirosak, szépek, mint az élet. Megszeppenve néztek a vadászbácsira.

— Jövünk, szívecskeim, jövünk...

Letették az őzet a barlang előtt.

— Megjöttél, lelkem? — szólt ki a beteg.

— Hazajöttünk — lépett be a vadász.

A volt uradalmi kovács feltápáskodott a háncságyán és rámeredt.

— Méltóságos gróf úr! — dadogta rémulten.

Az asszony elképedve állt.

— Én vagyok, János fiam, hát megismersz? — mosolygott rá a gróf.

Az ember elsírta magát.

— Hogy megismerem-e? — tördelte zokogva. — Mintha a jó Isten lépett volna be... De, hogy így kerülök Méltóságod elé... nyomorban és bűnben, a magam hibáján kívül... Istenem, mi lesz velünk?

A gróf megilletődve nézte az emberét.

— Mindent tudok, fiam, — mondta jóságosan. — Hogy mi lesz veletek? Hát az, hogy ez a szoknyás vadász megkínál engem is egy kis őzpecsenyével, aztán behallagunk szépen az uradalomba, így, ahogy vagyunk, mindenestül. Kell ott a jó kovács. Aki te vagy, János fiam...

Ének a fényről

Írta: Madai Gyula

Fényt emberek! Keressétek a fényt!
Keresem én is bűve rabjaként
És követem, mint csillagot a csóva.
Vagyok fátylának uszályhordozója.

Ha megfürösz, mint kisdédét anya,
S hull ránk szerelme sugárzuhanya,
Játékos szívünk, öblén a kebelnek,
Ficáncol, mint a teknőben a gyermek.

A fény erő. Ha halvány tűzopál,
Ha bányamécs, ha fénybogár,
Vulkán, eszme s a világűr napja
Minden erők teremtő édes apja.

A teljes élet benne tömörül.
Rügy. Kedv. Vigasz. Csak nézzetek körül.
Fény a mosoly, a csók, az éle, az ének.
Virágja, lángja Tokaj vesszejének.

Pihenni olykor jól esik az árny,
De csak addig, míg megfeszül a szárny
S azután sasként fölivel a napra.
Nincsen szükségünk halálmadarakra.

Mi gyűlölet, kór, önvád és epe,
Nekem nem kell a barlang éneke.
Dudolhatnak ott költő óriások,
Ha, mit költnek, csak skorpió tojások.

Ki hát oduból, vermekből, fanyar,
Ki azt hiszed, hogy a föld ravatal.
Kinek keze csak gyászlobogót hímez,
Ki élő szívre — szemfedőt terítesz.

Az éj sötét sátrában van varázs,
Az álma szent, mint a fogantatás.
De ő is várja, hogy az óra muljon
S a föld teste a nap felé forduljon.

Ma sok a rém, a rom, a könny, a gyász,
Kevés az ünnep és kevés a nász.
De az acélban benne ég a szikra.
Üsd s az éjfél megvilágosítja.

Ott ül mindenben. egy parányi fény,
Balsors láncában, kőszív rejtekén.
Csald ki s a szikra gyujt. Ma fáklya:
Reménység. Holnap lobogó hit; máglya.

Keresd a fényt s találsz viskók szemét-
Halmán gyöngyöt; a kis gyermek szemét.
Őserdők éjén futni látsz egy skárlát
Üstököspárt, a mozdony szeme párját.

S a szív, e vaksi hús darab
Micsoda tárház! Sugarak
És holt parazsak nagy, lezárt kazánja.
Gyúanyaghalmaz ős tűzfészke. Bánya.

Elég neki egy lehellet, egy bizó
Dal szikrája, egy forradalmi szó
S a gyászba dermedt tunya massa lobban.
Haraggá ízzik s lesz vas a marokban.

Lesz friss iram és lesz hajtóerő
Isten malmában, dús, csatátnyerő.
Lesz szerelem. Lesz zsarátnoka sértett,
Korbácsolt lelkek fojtott láptüzének.

Nem pernye. Tűz. Szent, földalatti dac,
Mit ha imával s dallal szitogatsz,
Visszfény gyanánt rá föllobog a bajjal
Vert népek s szívek égboltján a Hajnal!

PETŐFI ÉS KOSSUTH

ÍRTA: HEGEDŰS LÓRÁNT

Március! Ezernyolcszáznegyvennyole! Tizenhárom év híjján száz éve lesz, hogy „mint virággal a rét kebele“ (Arany) esodálatos színpompában lebbent ki „a nagy magyar ugaron“ (Széchenyi) a tehetségek kikelete, a szabadság lehelletétől. A nagy országépítők közül itt volt Gróf Széchenyi István, mellette szembe vele Kossuth Lajos, itt Deák Ferenc s már az ifjú Andrassy Gyula is megjelent; itt volt Görgey Arthur, a nagy hadvezér. Az irodalomban Vörösmarty még dalolt s egyszerre énekeltek Petőfi, Arany, Tompa és Jókai írta csodameséit. Mint minden renaissance ideje, az emberiségnek egyszerre öntötte a magyar föld a lángszíveket és lángelméket, annyira, hogy a kor-nak minden politikai surlódása és irodalmi küzködése csak akkor érthető, ha nem feledjük, hogy ily kis területen túl sok volt a tehetség s nemesak magát, de egymást emésztette. Ma, hogy egy világháború rettentő vérválasztója után tekintünk vissza a magyar szabadság amaz idejére, vitathatatlanul megállapíthatjuk azt, amit az egész világ páratlan egyértelműséggel vall ma a földtekén, hogy mind e ragyogó nevek között kettő van, mely népszerűségének páratlan csillogásában messze túlragyogja valamennyit s a föld minden népénél hinti állandóan a magyar dicsőség fényét, ezek Petőfi és Kossuth. A világháború után teljes ragyogásukban, sőt növekvő fénnel maradt meg nevük az emberiség égboltozatán s ezért ne kételkedjék senki abban, hogy nem múló jelenségek ők, hanem oly állandó égitestek, mint a legnagyobbak, kik valaha a történelemben vagy az emberiség művészetébe belékerültek. Messze-messze elmarad minden híres-ségünk e két név mellett: Petőfi és Kossuth.

Ez a szerintem megdönthetetlen megfigyelés visz arra a vizsgálódásra, hogy mi lehet legmélyebb oka e magyar költő és e magyar politikus összehasonlíthatatlan világhírének? Sőt, kutató kérdésem tovább halad: a világot járt nagy szónok, Kossuth Lajos dicsőségsugarainak elemzéséből akarok rájutni arra a titokra, hogy mi az, ami az ő és Petőfi lényében e rend-kívüli világelismerést és növekvő népszerűségét nekünk megszerzte. Igen, évek, sőt évtizedek alatt folytatott Kossuth-kutató-ásaim vezettek arra, hogy rájőjjenek oly nyomra, mely nemesak Kossuth, hanem egyúttal Petőfi Sándor világhírének a megfej-

tése, sőt, hogy szerénytelenül kimondjam, rám nézve a megfejtése annak is, hogy a művelt világ nagy közvéleménye, amely a mi kis hazánkon kívül elborítja a földtekét, mit tart maradandónak, érdekesnek és magyarnak a magyarság leghíresebb alakjaiban.

Talán fölösleges elmondanom azt, hogy ahhoz, hogy Kossuth Lajost és Petőfi Sándort a világhír átölelje, szükséges volt, hogy mindkettőnél rendkívüli őstehetséggel legyen dolgunk. Bizonyítanom ezt nemcsak a magyar közönség előtt, de még a külföldön is fölösleges. Nem tartják ma már művelt olvasónak egyetlen világrészben sem, ki Petőfi Sándort nem ismeri el nagy lírikusnak s lassanként kialakul az a világ-közvélemény, hogy a „Szeptember végén“ az egész emberiség egyik legnagyobb alkotását képezi, midőn a költészet ősforrásához visszatérve, egyszerre epika, líra és dráma. De még kevésbé kell Kossuth Lajosról bizonyítékokat hoznom minderre, hiszen nemesak Amerikában s Nagybritannia minden részén mindenki róla beszélt nekem, de róla énekel a galíciai hucul pásztor, őt fonják legendába a bolgár kalugyerek, az írek tőle számítják szabadságmozgalmuk kezdetét és Clevelandban, Ohio államban azt tanítják az iskolában, hogy a néger rabszolgák felszabadítása azért következett el, mert Kossuth Lajos szabadságszózatát hallották a yankee-k. Mindjárt hozzá kell tennünk azt is, hogy a tehetségük elismerésén kívül még egy más tulajdonságuk van, amely nekik a ragyogó érdeklődést biztosította s ez az, hogy nem igyekeztek utánzóí lenni a külföld akkori tehetségeinek. Én elismerem, hogy az utolsó évtizedek magyar irodalmának rendkívüli érdeme az, hogy kiváló tehetségek divatos munkákat el tudnak helyezni az európai és amerikai piacokon. Am itt a hangsúly a divaton van s ha a divat elmúlik, elmúlik velük maga a munka is. Ne feledjük el, hogy a nép, a tömeg nagy gyermek, ki játszik a maga játékszereivel s azokat megint eldobja. Ezért van az, hogy ma lehetetlenség hőskölteményt írni, mely Vörösmarty korában általános költői földadat volt s hogy az apáink által megesodált francia divatú „Pantomimiák“ ma sehol sem találhatók s épp oly kevésbé találkoznak velük, mint ahogy ma már nem esik a fejünkre az utcasarkokon a diablo pörgettyűje, amellyel szintén divatból játszottak a gyerekek. Az ily művekkel lehet nemesak valutát szerezni, de nevet az írónak és propagandát az országnak is, csak arra nem alkalmasak, hogy halhatatlanságot adjanak. Ezért, azt

az első pillanatra tetszetősnek látszó gondoltot, hogy a két nagy magyar lángész talán azért tudta meghódítani a világot, mert a világ környezetéhez alakult át, mint a valóval merőben ellentétet, teljesen el kell utasítanunk. Petőfinél egészen külső jelenség az, mely belső lényegét semmit sem érinti, hogy Béranger-től átvette a refrain-t. Amint Kossuth legnagyobb szónoki remekművei, amelyeket Birmingham-ben vagy Glasgow-ban tartott — s amelyek szégyenünkre soha magyarul meg nem jelentek, s ma sem olvassa őket a magyar közönség — ezek tele vannak angol célszavakkal, amerikai beszédei pedig, amelyeket Emerson köszöntött, fordulataikban alkalmazkodnak az akkor forrongó yankee közvélemény kívánalmaihoz, de lényegük mindig valami egészen más maradt, tudniillik marad Kossuth.

Ha ez alapnézetemet az olvasó további bizonyítékkal elfogadja, amit remélek, akkor előkészítettem a talajt arra, hogy fölvessem a kérdést, mi hát az, ami ezt a két ragyogó magyar lángészt oly világhirre vitte, holott más tehetségeinkről, hiába hisszük másképp, a külföld eddig semmit sem tud, és valószínű, hogy ezután is nagyon kevésbé fogja érdekelni. Arany és Deák egyaránt megakadtak a hon határainál, gróf Széchenyi Istvánról alig tud külföldi ember s a többi nagy írónkat nem érti meg. Itt valamely olyan eltérésnek kell lenni a tehetségek között, amelyet mi nem tudunk fölfedezni, mert igen közel állnak hozzánk, de a külföld a maga megvilágításában másképp és másképp bánik el velük. Meg kell ismételnem, hogy éppen Kossuth világhírének az elemzése vezetett ennek az eltérésnek a fölismerésére. *Kossuthban és Petőfiben olyan közös vonások* vannak, melyek ragyogó tehetségüket a külföld előtt csodálatná tették, növekvő csodálatban tartják most is, holott más természetű költői tehetségeink vagy politikai nagyságaink alig, alig bírják ezt az érdeklődést magukra vonzani. Alig hiszem, hogy bármely sikeres propaganda, az idegen országok milliónyi tömegét számítva, ezen a helyzeten változtasson s ezért minden okunk megvan arra, hogy a külföld világitását rávetítve, színképelemzését szerezzük meg a két ismert gigásznak, Kossuth Lajosnak és Petőfi Sándornak.

Megfigyeléseim ott kezdődtek, hogy Kossuth Lajosnak tömegtelen külföldi életrajzát átnézve, mindenütt, még a leghűvösebb angol és amerikai biográfiákban is az első, amit kiemelnek, az ő „regényessége“. Mac Carthy Justus „Anglia történetében“ e regényességet emeli ki személyében, „meglepően szép arcában és

méltóságos megjelenésében“ s el van ragadtatva „izzó, félig keleties szónoklatának megragadó erejű részletei által“. Az Óceán túlsó partján pedig az amerikai Headley (The life of Kossuth, 1852) egyenest akként jellemzi, hogy „olyan, mint a holdvilág fénye, mely megviselt, de bévehetetlen várromra hull“. A másik oldalon nemcsak Petőfi „regényessége“ érdekli a külföldet, hanem a legnépszerűbb magyar regényíró, Jókai Mórt is ezen a címen ismeri meg a nyugat olvasóközönsége, mely azonban vele szemben már szűkebb körre szorítkozik, mint akár Kossuthal, akár Petőfivel, kiknek hírét általánosnak vehetjük. Ezen a nyomon közelíthetjük meg az összehasonlító irodalomtörténetnek azt a kérdését, hogy mi hát az, amit a nagy külföld különösen magyarnak tart az irodalmunkban és tehetségeinkben. Mert ne feledjük el, hogyha mi folyton csak azt állapítjuk meg, hogy a magyar irodalom „nemzeti irodalom“, akkor semmivel sem jutottunk tovább az összehasonlításban, mert minden nemzet irodalma nemzeti irodalom az ő szempontjából és minket az téveszt meg, hogy a francia, angol vagy német irodalmak műveit internacionálisnak látjuk azért, mert nemzetileg termettek ugyan, de kicsordultak a határaikon. Amit Kossuthban és Petőfiben oly izgatón érdekesnek tartott és bámul ma is a világ közvéleménye, ez szónoki, vagy lírai műveik álomszerűsége. Ne értessem félre. Minden költészet álmodás, mert Calderon helyesen mondja a költő szempontjából, hogy „az élet álom s az álom is csak álom csupán“ — és soha semmiféle könyvtudós a költészet lényegének tökéletesebb meghatározását nem fogja adni, mint Arany János, ki így szól: „nem a való, de annak égi mása.“ Költő az, aki a szívében át megérezett földi világot át tudja álmodni az égbe. Most már, ha ez az álomszerűség minden költészetben benne van, a külföld szeméből nézve a magyar szónoklatban és a magyar költészetben nemcsak fokozottabb az álomjelleg, hanem oly helyeket is elfoglal, amelyeket másutt az irodalmi művekben a reális megfigyelés kell, hogy kitöltsön. Kossuth nagy emigrációs politikai terveit összehasonlítva az akkori nagy politikusok, Cavour és Bismarck elgondolásaival, arra kell rájöttünk, amit a külföld észrevett, hogy rendkívüli érdekességüket az adja meg, hogy olyanok, mint a lepkeszárnyakból összeállított képek, vagy azok a festmények, amelyeket keleti mesterek pókhálókra vetítettek. Ha pedig az irodalomnál maradunk és akár Petőfi „János vitéz“-ét vagy pusztai dalait, akár Jókai regényeit letelessük a

külföld mestereinek hasonló tökélyű mesterművei mellé, azt kell mondanunk, hogy míg például Thakeray, Dickens és Balzac regényeiben az alakok elgondolása ép oly életből merített, mint a magyar falu képeiből szedett Petőfi-érzelmekek és Jókai-jellemek, addig a külföldi írónál a háttér mindig a földre van állítva, míg a magyar költőnél önkéntelen úgy érzi magát, ki először olvassa költészetünk termékeit, mint az az utazó, ki megáll a hortobágyi Nagyhídon és azt látja, hogy a láthatár szélén föl-emelkedik a kútágas és a gulya, mert mögöttük megjelenik a délibáb. A magyar szónoklatnak és költészetnek magyar jellege tehát elsősorban az álomszerű regényesség fokozott mértékben jelentkezik. Van-e ennek ellenbizonyítéka? Hogyne volna. Itt van egy rendkívüli tehetségű klasszikus regényíró, báró Kemény Zsigmond, akiből teljesen hiányzik ez az álomszerűség s ennél fogva egyetlen egy olvasója sincs külföldön, nálunk is jóval szűkebb körű közönség ismeri, azért, mert nem regényeknek, hanem regény formájába öltöztetett drámáknak fogja fel remekműveit.

Miután elég merész voltam arra, hogy megállapítsam Kossuth vizsgálatából reá nézve és Petőfire nézve azt, hogy világhírnevük ragyogásában a színeképelemzés magyar jellegnek az álomszerű regényességet mutatja, itt nem lehet megállnunk. Úgy mint csillagászok a világűr távolában lévő égitestek fényét felbontják, hogy megállapítsák, hogy mily elemek vannak meg vagy hiányoznak ama planétákon, úgy majdnem száz év történelmi távolából hull reánk Kossuthnak és Petőfinek világhíre s nekünk kötelességünk, hogy ezt a színeképelemzést mindnyájunk érdekében tovább folytassuk. Meglepő módon jutottam el egy második fölismeréshez, mely első pillanatban megdöbbenett, később azonban teljes és megdönthetetlen bizonyosságnak bizonyult. Kossuth kutatásomban föl kellett vetnem azt a kérdést, hogy mi volt Kossuth Lajos 1848-iki nagy szabadságsikerének az óriási titka, hogyan sikerült neki evvel a mindig arisztokratikusan gondolkozott magyar nemzettel és különösen az uralmon volt magyar arisztokráciával és nemességgel elfogadtatni ama szabadságreformokat, amelyeknek kezdete és vége a nemesség adómentességének és egyéb előjogainak megtörése, tehát a köztéher-viselés keresztülvitele volt. E kutatásaimnak csak végső eredményét akarom ideírni s ez az, hogy Kossuth Lajos a nagy lázadónak, gróf Széchenyi Istvánnak e népfőlszabadító eszméjét s evvel a magyar faj első és egyetlen igazi belső forradalmát azért

tudta keresztülvinni, mert Béccsel szemben dacolt e reformokkal. Széchenyi István annál több sikertelenséget aratott ugyanezen reformok megpróbálásában, mennél inkább azt hangoztatta, hogy a bécsi kormány is akarja azokat. Csak mikor Kossuth a nemzetet azt értette meg, hogy nem akarja Bécs a jobbágyok fölszabadítását, akkor fütötte át a nemzetet az a lelkesedés, mely a nemeség ellenállását elolvasztotta. Ezért Kossuth politikája otthon is és az emigrációban is a magyar dac politikája volt. Petőfi Sándor pedig a magyar dacnak volt a költője. Ebben a tekintetben teljesen kossuthi lélek. Ezért minden külföldi előtt Petőfiben is ez a dac-benyomás nyilvánul meg elsőben és ebből a külföldi nézőpontból értjük meg most már azt, amire itthon alig tudtunk magyarázatot találni, hogy Petőfi a maga lírai érzelmeiből kiindulva, miért érezte úgy, hogy „az ország leggyülöltebb embere vagyok“. Nyugodtan állíthatom tehát, hogy Kossuth és Petőfi világnagyságában különleges és feledhetetlen magyar vonás gyanánt a művelt nemzetek közvéleménye a magyar dacot ismerte föl és tartotta jellemzőnek. Kossuth Lajosról, akinek egész politikája mindvégig ezt a dacot harsogta, három világrészben, azt hiszem, ezt a józan magyar közönség előtt tovább bizonyítanom fölösleges. De hogy nem tuzok, mikor a magyar költő világhírét kutatva, a külföld szempontjából Petőfiben is a dac jellemvonását emelem ki, erre is van igen egyszerű és eltagadhatatlan bizonyíték, amelyet a mi korunk adott. Petőfi Sándor után egyetlen magyar lírikus az, akit a messze külföld ismer, sőt talán jobban ismer, mint saját hazája s ez Ady Endre. Hogy ez mennyire így van, annak bizonyítéka, hogy Samoa szigetéről kaptam hirlapot, mely Ady Endre költészetét dicsőíti, egy afrikai telepről, Tetuánból küldenek be Ady-műsort s midőn multkor egy egyetemi tanár barátom kis francia városban egy magyar bank hitellelével akart frankot fölvenni, a francia bank főnöke behívatta magához s azt kérdezte tőle, hogy: él-e még a magyar költő, Ady Endre? Most már az újabban folyton szaporodó Ady-irodalom ennek a magyar lírikusnak a jellegét is miben találja meg? Hallatlan dacában. „A magyar dac“ költőjének nevezte őt Babits Mihály, midőn első bírálatát írta róla s most Schöpflin Aladár író társunk kitünő „Ady Endre“ könyve jellemző módon attól az időtől számítja Ady lírai eredetiségét, mikor a „bár“ megjelenik először verseiben s azután folyton azt harsogja, hogy „az azértist éled már megint“ (Ady) s egész életén át, egész költészetében tom-

bolva szól a dac, mert „és mi csak esatázunk vadul: én s a disznófejú nagyúr“. Rám nézve mindezekből az a bizonyosság következett, hogy Kossuth és Petőfi magyar világhírében az álomszerűség mellett a második főelemet a magyar dacnak páratlan megzólalása képezi.

A két ragyogó, pompázó csillag színeképegyelemzése azonban evvel nem ért véget. Még van egy harmadik, még esodálatozabb s még feledhetetlenebb elem, melyet fölöttünk ragyogó csillagsugaraikból köznapi lelkünk prizma-vizsgálódásában is észre kell vennünk. Midőn Kossuth Lajosnak a turini állami levéltárban eddig megfejtetlenül tartogatott titkos iratait a mi Országos Levéltárunkban rejtőzött chiffre-könyv segélyével megfejtettem, az ő 1850-iki első európai összeesküvésének okmányaira akadtam, amelyekből hivatalosan csengett ki az a vallomás, hogy ő „minden nép szabadságáért küzdött“. Különösen hozzáteszi, hogy nem csak a magyaréért, hanem a többi, esetleg a szláv népek szabadságáért is. A szabadság fogalomnak ez a kicsordulása az ország határán túl szó szerint benne van Petőfi Sándorban. Ő azt éneкли: „Egy gondolat bánt engemet“ kezdetű megrázó látományában, hogy „majd *ha minden* rabszolga nép jármát megúnva, síkra lép“. akkor essék el ő a harc mezején, hol „a hősokeket egy közös sírnak adják, kik értehaltak, szent világszabadság!“ Nem azt teszi ez, hogy akár Kossuth, akár Petőfi türtek volna oly szláv vagy bármely más idegen szabadságot, mely a magyart elpusztítja, hanem azt, hogy a magyar faj erejét a szabadságban látták, annyira, hogy ezt a szabadságerőt képesnek tartották arra, hogy a világot meghódítsa. A szabadság tüze világraszóló módon lángol Kassuthból és Petőfiből egyaránt. Ez világhírük igazi titka és lelkük igazi lényege. Ebben van azonban magyarságuk is, mert a magyar történelem tíz százados ködéből csak azok a korszakok emelkednek ki a világesemények távlatában, amelyekben fajunk hű maradt a szabadság eszméjéhez és csak azok maradtak a nemzet lelkesítő eszményei, kik egyúttal szabadsághősök voltak.

Ennek a megfigyelésnek rendkívüli fontossága van a mai idökre és a mai magyar irodalomra. A nemzet ma történelem nélküli idöket él át és az egész emberiség lelki lehanyatlásában szenvedí azt a rettentő vérvesztést, amelyet az embertörténet legnagyobb szerencsétlensége a világháború a mi és gyermekeink szerencsétlen nemzedékére zudított. Minden valószínűség szerint azt kell tehát mondanom, hogy ez a korszakunk sötétben fog

maradni a későbbi krónikák megvilágításában és az ujságokat megtöltő nevek legfőleg többnyire confetti papírszeletekként fognak széthullani, de nem tudnak odatapadni a történet boltozatára. Nekünk magyar íróknak és költőknek, akik a magyar szó hatalmánál fogva úgyszólván egyetlen összekötői vagyunk ma a politikailag szétagolt magyarságnak, meg kell szoknunk azt a kegyetlen gondolatot, hogy nevünk nem fog fennmaradni, hogy műveinkre nemsokára, mihelyst behunytuk szemünket, a feledés vár. A magyar író és költő történelmi hivatása és halhatatlansága ma másban van. A mi névtelen lehelletünkkel kell élesztenünk azt a zord időkben itt pislákoló kis mécesest, amelyet a nagy ősök, politikusok és költők a szabadság lángja gyanánt hagytak reánk. És mind ez ősök között leginkább és feledhetetlenül Petőfi Sándor és Kossuth Lajos hagyatéka ez. Nevünket, hírünket, írotársainkkal szemben való viselkedésünket, mind alá kell rendelni annak az egyetlen mély tudatnak, hogy a magyar fajra csak addig van szükség Európában, ameddig nem lesz hűtlen a szabadság lángjához. Bármily gyöngé is lehelletünk nekünk, íróknak és költőknek, szétagolt és vérző nemzet gyermekeinek egy sorssujtotta nemzedéknek minden kis lehelletét a zord éjszakában arra, csak arra szabad használnunk, hogy a szabadság kis mécesét égve tudjuk tartani és átadni szerencsésebb nemzedékeknek addig, míg az ismét lobogó fáklyává változhatik, azzá a fáklyává, amely ott égett Petőfi Sándor és Kossuth Lajos világraszóló lánglelkében.

Írotársak és költők, nagyobb felelősséget még nem viselt irodalmi nemzedék, mint mi itt valamennyien, kik Petőfi és Kossuth kultuszában összegyűltünk. Ha rajtunk erőt vesznek a szabadságellenes áradatok, akkor elfujtuk azt a mécesest, amely a magyarság egész európai történetében melegítette és élesztette a nemzetet. Máskor is voltak zord idők és elmultak, mert ez a láng megmaradt. A mécs még ég, lángja még lobog s körötte járnak a magyar éjszakában Petőfi és Kossuth.

Petőfi és Kossuth lengik körül a szabadságnak azt a kis mécesét, amelyet minden mást félretéve és minden káros divatot elvetve, a magyar költőknek kell ápolniok. Ha ezt meg tudják tenni és névtelen lehelletüket a szabadság-mécs élesztésére fordítják, akkor egyszer újra kiderül a láthatár, Kossuth és Petőfi esillaga a nagy magyar rónaság fölött tündöklő fénnel újra meg-

jelen, szikrázik a tejút és Csaba királyfi útján, fujó paripákon
holtukból is fölkelt magyar vitézek száguldanak új magyar
diadalra!

Imádság anyámért

Írta: Baja Mihály

*Én Istenem, hozzád sajog a lelkem,
Alig tud most imára nyilani,
Urrá lett már a bánat is felettem,
Belém lövelnek égő nyilai,
Nincs harmatcseppnyi kétség a szívemben,
Jóságod én mindennap áldanám,
De fáj a könny is, mely pillámra rebben,
Ha látom, hogy beteg szegény anyám.*

*Anyám, anyám, a jó, a hű, a drága,
Aldottabb, mint az áldott angyalok.
Több ő nekem, mint nappalod sugára,
Mely reggeltől csak estélig ragyog.
Ő éjjel-nappal örködött felettem,
Míg gondja-búja annyi rengeteg...
Lement a nap, az éj árnyéka lettem,
Mióta édes jó anyám beteg.*

*Én Istenem, gyógyítsd meg jó szülémet,
S vedd el cserébe vidámságomat.
Komor palástját vesse rám az élet
S legyen Uram, tiéd az áldozat.
Mosoly ne szálljon, nevetés ne csengjen
Szívem felett, e szomorú tanyán,
Csak ami zsoltár, elhalón esengjen,
Mig meg nem gyógyul édes jó anyám.*

*Hozd fel hanyatló napját életemnek,
Te, aki Úr vagy mindig mindenem.
Nézd, könnyeim vigasztalan peregnék
S nézd őt, anyámat, aki mindenem.
Vagy haljak én meg, életért az élet!
Mit nem adnék, mivel megváltanám!
De akkor ő meg nélkülem nem élhet,
Hisz értem él-hal édes jó anyám.*

A GYARMATI KÍSÉRTET

ÍRTA: GÉCZY ISTVÁN

Ezernyolcszáznyolevanhárom nyarán Balassagyarmaton üttötte fel sátorát Farkas Gusztáv színtársulata és a városi színpad körben szórakoztatta a gyarmati közönséget. Maga az igazgató, jogvégzett, intelligens, jóindulatú ember volt, akit művészi vágyak hevítettek és úgy gondolta, hogy az ő pár ezer forintot kitevő vagyonával kielégítheti művészi ambícióit. Hát bizony a pénz elfogyott és jó Farkas Gusztáv üres zsebbel, tört szárnyakkal vonult vissza a polgári életbe. Gyarmaton már csak vagyona romjaival tartotta a lelket társulata tagjaiban, de emlékének tartozom azzal, hogy visszavonulásáig teljesítette kötelességét.

Egy szép napon arról folyt a tanácskozás az igazgatói irodában, kit kellene lehozni Pestről vendégjátékra.

Én Pálmai Ilkát ajánlottam, — az aranyos Ilust, — aki-ről már személyes tapasztalatból tudtam, hogy egy jól eltöltött, kedélyes estét többre becsül a vendégfellépési díjnál.

Úgy is történt, az aranyos Ilus kész örömmel fogadta el a meghívást és első fellépéseül a Huszárcsínyt választotta, amiben Borecsa markotányosnő egyik bravurszerepe volt.

Az előadásra színültig megtelt az Aréna, amit az is elősegített, hogy a színpad vastag betűkkel hirdette: a darab végén Pálmai Ilka, a nagy művésznő lóháton fog megjelenni a színpadon.

Hát ló, az volt is! Hanzély Márton fiatal szolgabíró egyik legszelídebb háttaslovát engedte át erre a nevezetes eseményre, hanem a színpadon való bevonulásból majdnem fiaskó lett.

Ott ácsorogtam ugyanis huszármundérban a langyos nyári estén az Aréna körül és amikor megpillantottam a kipányvázott lovacskát, feltámadt bennem az ősi virtus, gyermekkorom óta jó lovas voltam, eloldtam a paripát, hátára pattantam és hajrá! neki az országnak!

Eközben érkezett az aranyos jelenete, amikor lóháton kellett megjelennie a színpadon. Képzeltető a rémület a színészek közt a paripa eltűnése miatt. Fejvesztetten szaladgáltak és maga Hanzély is keresésére indult, de bizony az nem került elő, azon én élveztem a lovaglás rég nem élvezett gyönyörűségét.

A közönség tomboló sürgetésére végre a rendező jelent meg a függöny előtt s verejtékező homlokkal, fájdalomtól, felháboro-

dástól rezgő hangon jelentette ki a nagyérdemű publikumnak, hogy a ló megfoghatatlan módon eltűnt és így a művész nő nem tehet eleget a nagyérdemű közönség óhajának.

Ebben a pillanatban érkeztem én vissza a tajtékzó paripán. Diadalordítással kaptak le a lóról és az imént még zokogó rendező boldogságtól sugárzó arccal jelentette: megkerült a ló, egy gézengúz színész rabolta el.

Mikor aztán az aranyos Ilus berobogott az ő fess huszármundéjában Muci lován a színpadra, a közönség elragadtatása extázisba tört ki és ezalatt nekem is sikerült ép bőrrel eltűnni a láthatárról. De azért a tiszteletére rendezett banketten én is megjelentem és egy pár gyöngéd hátbavágás, üstökcibálás után jóétvággal fogyasztottam el a sok jót, nem is gondolva arra, hogy ezután leszek még csak szenvedő hőse egy izgató kalandnak.

Az történt ugyanis, hogy bankett után a kora hajnali órákban kissé ingadozó léptekkel és kóválygó fejjel, de bensőmben a művészet iránti szent hevülettel, hosszabb sétát tettem a városon kívül. A hajnali homályból kibontakozó panoráma, a homlokomat lágyan simogató szellő felgyújtották a bennem lapangó művészi szent parazsat és úgy képzeltem, mintha megjelent volna előttem Hamlet apjának szelleme — tekintettel arra, hogy ez időtájt drámai hősnek képzeltem magamat és ideálom volt a dán királyfi — és én kitért karokkal, átszellemült arccal, tele torokkal elkezdtem deklamálni Shakespeare remekét:

Oh, irgalomnak minden angyali,
S ti égi szolgák, most őrizzetek!
Légy üdvözült lény — kárhozott manó,
Hozd ég fuvalmát, vagy pokol leheit,
Gonosz legyen bár célod, vagy kegyes:
De oly kérdéses alakban jelensz meg,
hogy szólnom kell veled. Idézzek Hamlet
király, atyám, fejedelmi dán, felelj!...

Hát sok művész alakításában láttam már az örült dán királyfit, többek közt Odry mestertől is, de arra hitet teszek, hogy hozzám hasonlítható örült még nem járt Dánia földjén. Ekkora hatást egyik se tett a maga közönségére, mint becses személyem.

Allt pedig ez a közönség három-négy szomszéd falubeli parasztasszonyból, akik zöldséges kosarakkal, tojással és miegymással megrakodva igyekeztek a gyarmati hetivásarra. De ami-

kor az én harsogó hangomat meghallották, hosszú cingár feketeibe burkolt alakomat, borzas hajamat, a hajnali félhomályban parázként izzó mély gödrökben fekvő szemeimet meglátták, eldobva kosarukat, keresztet vetve, futottak vissza a falu felé hangos sivalkodással kiabálva:

— Uram Jézus, segíts, kísértet jár az országúton.

Én már csak akkor vettem észre a hatást, amit a nép egyszerű gyermekeire gyakoroltam és tüzelve az elért rendkívüli sikertől, fokozni vágyva azt még ijesztőbb gesztusokkal, gyors menetben a futó asszonyok után elkezdtem szavalni

Mit háborgattok?
Takaródjatok innen!
Nagy munkában vagyok. Sietek.
Ostort fonok, lángostort napsugarokból;
Megkorbácsolom vele a világot!
Jajgatnak majd és én kacagok,
Mint ők kacagnak, amikor én jajgattam,
Ha-ha-ha!

Ez az ördögi kacagás aztán betetőzte a hatást, az asszonyok félájultan kapaszkodtak bele a földekre igyekvő parasztokba, rémült arccal mutatva rám. Kiabáltak össze-vissza.

— Kísértet! Sátán! Maga az ördög!

Most jött aztán a fekete leves, kaszával, kapával rohantak felém, hangos kiáltozással:

— Üssük agyon a sátánt.

Csuda módon megszeppentem. Ha ezek engem megcsípnek, úgy elpáholnak, mint a kétfenekű dobot. Nyakamba vettem hát a lábamat, aztán aló!... Keresztül a szántóföldeken, réteken, árkon-bokron neki a városnak, utánam az üldözők hadával!

Szerencsére mindjárt a város szélén volt a lakásom és hogy a kapu be volt zárva, átvetettem magamat a másfélöles kerítésen s be a lakásom enyhethető zugába. Akkor ért oda az üldözők hada látva, hogy egy pillanat alatt eltüntem szemeik elől, szentül meg voltak győződve, hogy a föld nyelt el.

Mentek egyenesen a városházára, felverték a hajdukat, égre-földre esküdözve, hogy kísértet jár a városban, tulajdon szemeikkel látták, amikor kénköves tüzet okádva, elnyelt a föld.

Kerestek, kutattak is a városi hajduk, de bizony nem találták a kísértetet, nekem pedig volt annyi eszem, hogy nem jelentkeztem.

Egy csupor víz

Irtá: Czóbel Minka

Mátyás király legény ember,
Szereti a szépet,
Solymászatton, vadászatton
Az erdőbe tévedt.

Kerülő ház az erdőben,
Kút van az udvaron.
Mátyás király lovaglás közt
Megszomjazott nagyon.

Pirosarcú, bogárszemű
Kislány áll a réten.
„Hallod babám! egy csupor víz
Meg egy csók — vagy akár kettő —
De jól esnék nékem.“

Visszafordul a hajadon:
„De eljár a szája.
Nem vagyok én, nem is leszek
A kelmed babája.

Van nekem egy csókaszemű,
Aranyszívű párom,
Azé leszek — vagy senkié —
Még ezen a nyáron.

De a vizet, ha akarja,
No, azt megkaphatja,
Mert a vizet nem is én, de
A jó Isten adja.“

„Hetyke kislány, kevély kislány,
Ugyan el vagy telve
Büszkeséggel, mintha fejed
Koronát viselne.“

„Kell is nekem a korona!
Többet ér magába
Menyasszonyi koszorúmnak
Kis zöldelő ága.

Ahun jön már, ha nem hiszi,
Akire én várok.“
Gondolkozik Mátyás király:
„De szegények szerelemben,
Szív dolgában mindig a királyok!“

TYPHON HALÁLA

IRTA: ZÁDOR TAMÁS

A tengerrenéző márványcsarnokban nagy lánggal lobogtak már a fáklyák. Fényük rávetődött a drapériával szegett hosszú asztalra. Arany- és ezüstkelyhek csillantak meg. A remekmívű berakott asztallapon az előkészített ajándékok, elefántcsontfaragású Madonnák, ravennai mozaikok, drágaköves asszonyékszerek, gyűrűk és zománcos rézlemezek sorakoztak egymásmellé. Az asztal körül még néhány udvari szolga foglalatoskodott. Felügyeltek a kertből hallatszó neszre. Kinnamos, a történetíró vezette világjáró angol barátját a csarnokba. Richard, a londoni polgár útközben megköszönte a történetíró baráti fáradozását, hogy bejárta vele az esztendőt búcsúztató, mulató Bizancot és a császár őszentfelsége ajándékosztó ünnepegére is kieszközölte a palotába való belépést.

— Erre barátom... — mutatott két távolabbeső oszlopra Kinnamos. — Ott lesz számunkra a legjobb hely! Onnan mindent látni fogunk és mi magunk észrevétlenül maradhatunk.

Az angol helyeslőleg bólintott. Az oszlopok közé léptek és elhallgattak. Kinnamos hosszú palástját simogatva a külső hangokra figyelt feszülten. A londoni polgár öklét csupasz álla alá nyomva kinézett a kertbe. Látszólag közömbösen szemlélgette az álmodozó pálmákat, a színes virágágyakat, a sötét ciprusokat. Az olajfákon megtörő holdfény sem érintette túlságosan. De egyre mélyebb lélekzettel szívta magába a babérfák erős kábító illatát. Táguló szeméből a tekintet továbbcsiklott a kert felett. Elnézte és emlékezetébe véste az Aranyszarv-öböl mozdulatlan víztükrének ezüstpalástos képét. A túlsópart, Ázsia kezdő vonalát lelkébe vonta és elpihent a távoli hegyek sötét konturjain.

Bizanc szívében megkondultak a Hagia Sophia mélyszavú harangjai.

— Végre... mindjárt kezdődik a nagy játék! — kiáltott fel a történetíró a harangok várvavárt szavára felszabadultan.

— Játék?... fordult barátja felé kérdően az angol.

— Csak játék!... Bizanc felett már elmúlt az az idő, amikor a császárok az ajándékosztó Szilveszter-éjszakákon méltóképpen tudták búcsúztatni a távozó esztendőt és okosan fogadták az újat. A nagy pillanat, aminek ma éjszaka ebben a csarnokban szemtanui leszünk már csak udvari szertartás. Mánuel csá-

szár nem fog a múltba visszapillantani és nem mutat utat a jövőbe. Kiosztásrakerülő ajándékaival csak azt fogja közölni az udvar előkelőségeivel, hogy bírják-e még kegyét, vagy meghallgatás nélkül távozhatnak a palotából. Richard barátom, Bizanc császárai rövidlátóak. Ázsiai erősségünk, Edessza elestében nem látják, hogy az Izlam Kisázsziában megvetette a lábát és fenyegetően fordul szembe a birodalommal. Még a nagy Mánuel is csak a régi római világbirodalom álomképét kergeti.

— Tehát Bizanc közeledése Rómához, az apostoli egyházhoz nem őszinte! — állapította meg az angol fagyosan.

— Az ellenkezőjéről nem tudlak meggyőzni barátom. Bizanc minden erőfeszítése abban merül ki, hogy Antiochiát megalázza és fenntartsa a hűbértség látszatát a magyarusok királyságával, Nagymagyarországgal szemben. Talán nem eszlódom, ha azt mondom, hogy a mai ünnepegen is az antiochiaiak és a magyarusok állnak majd az érdeklódés középpontjában. Erről az oldalról mindenesetre érdekes meglepetéseket várhatunk.

Paleologos, a császári testórség parancsnoka dobbant be a csarnok mozaikjára. A fáklyák lobogó lángja megvilágította arcán a kardvágás mély nyomát. A sebhelyet Hungária határán Zimony alatt vágták arcára a magyar lovasok. Szigorúan fordult a történetíró felé, aki barátjával hátrább húzódott az oszlopok között.

A csarnokba bevonult az udvar. A bizanci császár őszentfelségének udvara, az ajándékosztó asztal mellett a szertartásban régen előírt szabályok szerint helyezkedett el. Kinnamos hagyta, hogy barátja néhány pillanatig körül nézzen és csak azután tájékoztatta folytott hangon az ünnepegen megjelentekről. Dícsérettel szólt a császárné hűgáról, antiochiai Annáról és a császár unokahűgát, Helena hercegnőt is buzgón, hódolattal dícsérte. Andronikosnak, a császár unokaöccsének azonban nem hízelt.

— Kár, hogy az erejét kicsapongásokban órli és elissza az esztét.

— Nagyszerű férfi az a másik! — méregette a polgár éles szemmel Alexios herceget, aki az udvari sorrendben a császári pár után az első helyen állt. — Igazi király alak! Olyan, mint egy Plantagenet... királyomat, a hatalmas Henriket juttatja eszembe. Anglia is méltán fiának vallhatná...

— A herceg, a hungarus király öccse. Itt nevelődött Bizancban. A császár leánya a felesége. Ha a nagy Mánuel az elmúlt esztendő elején nem nősült volna másodszer, ha Mária császárnő karácsonyra nem ajándékozta volna meg fiúgyermekkel a birodalmat, akkor még mindig a hungarus hercegeben látnánk Bizanc trónörökösét. Ma még az, de hogy holnap hányadik helyre kerül az udvarnál... megtudjuk barátom az ajándékosztásnál.

— Micsoda rettenetes alak az ott Kinnamos? Ilyen ember szörnyeteget még Skóciában sem láttam soha.

Az asztal végén álló torzalak, borzashajú, szőröskezű, negyvenéves férfi, rövidlátó apró szemmel pislogott. Ferde válla alól a szelíd púpot csak az a jóakarát tudta volna elvitatni, ami a bizanci udvarban véle szemben senkiben sem élt. Bicegő járatette elviselhetetlenné a lovagokért rajongó udvari dámák szemében.

— Nem tudom nevén nevezni... — vont a meg vállát Kinnamos. — Nagybátyja volna a hungarus hercegnek.

Megszólaltak a harsonák. A szertartásmester pálcájával hármat koppantott a mozaikon és a császárt jelentette.

A császár kegyesen fogadta az udvar hódolatát. Andronikost bízta meg ajándékainak kiosztásával. Minden pillanat meglepetést hozott. Az egész udvar reményében, várakozásában csalódottan nézte a császárt, méregette ajándékait. Antiochiai Anna és Alexios herceg nem értették a kis aranykarikák jelentőségét. A császár mosolygott rajtuk és ravaszsága gyönyörét élvezve kiszámítottan, vontatottan hullatott szavakkal világosította fel őket:

— Bizancnak karácsony óta biborban született trónörököse van. Alexios herceg holnaptól kezdve már csak cézárja Bizancnak. Feleségétől, az esztendővel együtt elválasztottam. Alexios... leányom, aki eddig a feleséged volt, ma éjszaka elhagyta Bizancot. Parancsomra Monferrati örgróf udvarába siet, ahol házasságra lép az örgróf fiával...

A herceg egyetlen arcizma sem rándult meg. A hosszú évek alatt megszokta a fondorlatokat és soha semmiféle fordulat nem lepte meg. Nyugodtan hallgatta a császár szavait és minden tördöfésnek szánt kijelentésre, a poklot is megköszönő fejhajtással felelt. De pillanatra mégis ökölbeszorult a keze, mikor meghallotta, hogy a gyűrűs ajándékok új eljegyzést jelentenek. A császár leánya után, a császárné hűgával jegyzik el. Önérzete,

büszkesége hangtalanul tiltakozott a durva, a sértő rangesökkenés ellen és szikrázó pillantása az asztal végén álló torzalakra esett. Felviharzott benne az emlék. Nagybátyja volna, de Könyves Kálmán, második asszonyát, Eufémia királynét áldottan száműzte udvarából. Nem ismerte el fiának a királyné gyermekét, aki Kiebben látta meg a napvilágot. Annak a fiúnak, Boris hercegnek is bizanci hercegnő lett a felesége. Ez a Mánuel császár szötte a szálakat. És ezekből a szálakból született ez a torz alak. Boris herceg és a bizanci hercegnő gyermeke, akinek minden csúfsága, nyomoréksága mégis az őt kegyetlenül megtagadó nagyapjának, Könyves Kálmánnak öröksége.

— A mult visszaüt... — érezte fájón Alexios herceg és ahogy Antiochiai Anna második jegyese hozzásimult, tragédiás eleinek, Álmos hercegnek és Béla királynak megvakíttatását élte át eleven fájdalommal.

Andronichos herceg ebben a pillanatban nyujtotta át az ajándékot a nagyapja nevére keresztelt hercegnek. Az rövidlátó szemével rátapadt a zománcos rézlemezre. Közelebb tartotta a fáklyafényhez és úgy nézte a ráégetett festett képet. Csak nézte és nem akart hinni szemének. A lemezen egy palástba burkolt nőalak érett fügét mutatott egy szörnynek, amelynek undok sárkányfeje volt és csúszómászó testét rettenetesen kifecserített szőrös majomlábakon vonszolta. Izzó gyűlölettel pillantott a képről a császár arcába. Gyilkos tekintete végigsiklott az udvari dámák szépséges formáin, a lovagok fenséges alakjain. Azután egy kínos nehéz pillanatra magaelé meredt. Megkínzott lelkében felsírt az évezredek történet, amit Kinnamos nem egyszer elmesélt neki. Az ógörög pogány rege Typhonról, a kilikiai szörnyetegről szólt, aki ott élt egykor a korikiumi barlangban. Hera, az istenek ölelése nélkül szülte Typhont, bosszúból, mert Zeusz fejéből Pallas Athéne kipattant.

— Kigúnyoltak... — Ömlött szét szomorú megcsúfolt szívében a szégyen maró érzése. Cikázó gondolatai egymásra tornyosultak. — Ertelek ravasz Mánuel... Megcsúfolsz és tudtomra adod, hogy nagy terveidben a magyarokkal szemben többé nem számolsz velem. Mindent elértél, azt hiszed és Alexioszt háttérbe szorítod, nekem ajtót mutatsz. Igazad van, utálatos nyomorék vagyok, nem méltó egy szépséges bizanci hercegnő kezére. Csak aztán nagyot ne csalódj számvetésedben ravasz császár...

Kálmán herceg búcsúzóul már nem hajtott fejet a császár előtt. Az udvartól nem köszönt el. A zománcozott rézlemezt ujjai között forgatva indulatosan bicegett ki a márványcsarnokból. A terrasz kandellábereinek két lángja mégegyszer megvilágította szörnyalakját, mely azután eltűnt a kert egyik olajfájának halvány árnyékában. Az udvar gúnyos nevetése kísérte távozását.

— Kálmán!...

Az olajfa árnyékából visszafordult a szörnyeteg, de nem lépett ki a holdfénybe. Láttá, hogy az önérzetében, büszkeségében megalázott Béla herceg jött utána. Ő kiáltott rá a megtagadottra. És ő állt eltorzult arccal az újesztendő első éjszakáján a császári kert ezüstoffényében.

— Kívánsz valamit tőlem Alexios herceg?

— Nem Alexios áll előtted!... A megvakított hungarus király unokája kérdi tőled, a megvakító hungarus király unokájától... Kálmán bátyám... hová?!

— Hová megyek?... — ismételte a kérdést és eltűnődve pillantott maga elé. — Te kérded ezt tőlem?... Minek tudnod, hogy a megtagadottak merre járnak, hol élnek és hol éri be őket a halál?!

— Eljön még az én napom! Tudnom kell hol élsz, merre jársz... Én a holnapért egyszer jóvá akarom tenni a tegnapot!

— Tudom, a te napod hamar eljön, Béla herceg. A mi vérrünk nem tagadja meg magát és közel az a holnap, amelyen Geiza öcséd méreggel fogja megétetni bátyádat és ellened fordul.

— Szörnyeteg!... Ne jósolj rémségeket...

— Váljunk el hát békén. Olyan idegenek legyünk egymáshoz ezentúl is, amilyen idegenek eddig voltunk a bizanci udvarban. Nem akarom soha megtudni, hogy beért a nemezis téged is és királyi koronád alatt is válladra nehezedett a hungarus végzet. Isten legyen velünk...

A szörny alak már a kert végében sántikált. A hasadó hajnalban már a tengerparton kutató hajó után, mikor még mindig hátamögött érezte a herceget, aki balgán a multat akarja egyszer jóvátenni. És Béla herceg csakugyan ott állt a tengerparton, egy ciprus hatalmas törzse mögött. A ciprus mögé rejtőzve nézte, figyelte Typhont, aki gályára szállt. Kedvező szél dagasztotta a hatalmas vitorlákat és a gálya kisiklott az öbölből.

— Talán Kilikiába menekül... — gondolta a herceg sorsába beletörődötten és nem intett búcsút a vitorlásnak, melynek

az ázsiai túlsó part felé úszó hatalmas teste már csak parányi pont volt a látóhatár peremén.

*

A bolygó hungarus hosszú palástja alá rejtette a császár ajándékát. Hajója partot ért. Ázsia földjére lépett Kilikiában. Gyalogosan indult el a kilik kereskedők lármás városa felé.

Korikos kapujában nem tartóztatták fel a lándzsás kapuőrök. A városban azonban a vásott kölykök hosszú orrot, számárfület mutogattak feléje. A félős asszony nép sikoltozva menekült előle. A kalmárok pedig utálkozó arccal tértek ki útjából, mintha a balszerencsével találkoztak volna.

Korikost megszállta a babona. A házak mélyén, a tűzhelyek körül, a kalmárok nyitott boltjaiban és a tivornyas csapszékekben az emberek egymást rémítgették:

— Hazajött Typhon... Typhon visszatért...

Korikosban feltámadt a pogányrege. A kereskedők szétvitték a hírt és egész Kilikiában úrrá lett a babonás rémület. Taurus zöld hegyei visszaverték a hullámokat és elvitték a városokba a pásztorok baljósátát.

Korikosban a nyugtalanságot felváltotta a csend. A babonás emberek belenyugodtak, hogy a hazatért Typhon többé nem kísérletezett a csapszékekben, hogy legalább egy kupa bort kapjon. A városban sem mutatkozott többé és a kalmárok elefántcsont, szőnyeg és aranyboltjait újra felferhette az üzleti láрма. Nemsokára már csak a tűzhelyek körül suttogtak az asszonyok Typhonról, a korikiumi barlangról és a görög táncosnőről, aki Erzerumból jött el a barlang szörnyetegének mulattatására. A csapszékekben alig mult el este, hogy néhány beborozott fiatal kalmár ne osont volna ki Korikos kapuján. A kíváncsiak a barlang közelében rejtőztek el. Hegyezett fülekkel lesték a hangokat. Csak a táncosnő meséit hallották Typhon szörnyű harcairól, amiket az istenséggel Zeussal vívott a világ teremtése előtt. Ha feljött a hold, tágrameredt szemmel néztek le a barlang szádája elé, ahol az Erzerumból jött görög leány, mindkét kezében égő fáklával táncolta a rég elfeledt áldozati táncot.

Nappal senki se közelítette meg a barlangot. Senki se halotta a véres történeteket, amiket az éjszakai gyönyörökért viszonzásul a boldogtalan hungarus mondott el. Csak a görög leány ismerte meg a hungarus sorstragédiáját. Bizanc fondorlatos gonosz történeteit.

— Ez az életem története Zoe... — és a hungarus sebzett szíve kinosan kalapált. — Typhon azért tért meg Korikiumba, hogy örökre eltávozzék a földről.

— Boldog vagyok hercegem... — suttozta a leány — boldog vagyok, hogy örök rajongásommal elmúlásodat megszépíthetem...

Egy holdvilágos éjszakán ismét a barlang előtt táncolt a leány. Korikosból jövő görög férfi toppont eléje.

— Kálmán herceget keresem! — szólt a táncosnőre, aki rémülten torpant meg. Nem egyszer hallotta Typhontól, hogy Bizancból még valakit vár, mielőtt sebzett szíve örökre megáll.

— Te vagy Kinnamos?!

A boldogtalan hungarus ott állt a barlang szájában és kitárt két karjába ölelte a történetírót. Kinnamos sokáig nem jutott szóhoz.

— Alexios küldött értem? — törte meg végre a hallgatást a herceg.

— Már nem Alexios! — találta meg hangját a történetíró. — És Bizancnak sem cézárja többé. Már a hungarusok királya és Harmadik Béla a neve...

— Talán hazahív országába?... Visszahív a nagy folyó partjára, ahol már akkor eldöntötték a sorsomat, mikor a világon sem voltam?!

Kinnamos helybenhagyóan bölintott a kérdésekre. Kálmán nyugatnak fordult. Arra nézett, ahol napja már születése előtt leáldozott. Az élet elégtétele szépítette meg rút arcát a nagy pillanatban. Karját akarta kitérni a távoli partok felé. De csak a szíve dobbant utolsót. Élettelenül vágódott előre a földre.

*

Virradt... A nagy folyó messzi partjain virágos ámbitusáról nézte Harmadik Béla a napkeltét.

— Véresen kél a nap keleten...

Nem mondott többet a hozzásimuló Antiochiai Annának... Esztergom körül lángol a lázadás, Tulajdon öccse tör ellene és az özvegy királyné, az anyja is kisebbik fiát támogatja.

— Ha leverem a lázadást... — sóhajtott a király — öcsémet fogságba kell vetnem és száműznöm kell anyámat...

A véres napkeltében a király átérezte a sorsot és világosan állt előtte a hungarus igazság. Soha nem lehet jóvátenni ezen az áldott földön a hibát, a bünt, amit egyszer elkövettek.

Magyarok ösvénye

Írta: Bán Aladár

Boldog, ki véstől megkímélt magányba'
Élhetle le borútlan napjait
És távol a közügytől vetve, szántva
Hajtá az ős barázdán tulkait,
Ki nem törődve, mint töpreng a kába,
Szentül megőrzé, mit a hit tanít,
S ha jó az éj, nyugodtan, önfeledten
Elszenderül név nélkül, ösmeretlen...

Ezt hirdeté az ókor bölcsesége,
Mely tiszta fényben tündököl ma is.
S ki mondhatná, hogy nem tekinté mélyre,
S szavába' van egy is, amely hamis.
Ha csüggedezve küzdelem hevébe',
Lelkünk pihenni otthonunkba visz:
Csak ott látjuk, a vágy mi balga, dőre,
Mely fölragad viharvert hegytetőre.

Ó, jobb az enyhe fészken álmodozva
Hű szív felett nyugodni gondtalan!
De hajh, ki tudná véráztatta honba'
Virág közé vonulni bútalan,
Ki tudná, hogyha láza ostromozza
Halkan buzogni, mint a hűs folyam,
S az estre várva, rózsás alkonyatban
Gyönyört keresni borban, játszi dalban?

Kardot kezedbe, ajkaidra kürtöt,
Fujj fölriasztó, vészes harsonát!
Hagyd el lakod, hol boldogságba' fürdött
Gyöngéd lelked sok csöndes éven át,
Feledj szelíd dalt, álommézű fűrtöt
És idd a vérrel áldozók borát,
Hogy lánggra gyúlva, szíved földobogjon,
S harcolva vágyjál künn a közporondon!

Feledd a fészket lombok rejtekében,
Hol észrevétlen tűnt a pillanat,
Legyen köddé a drága földi éden,
Mely elringatta minden gondodat,

*S a lant ne szóljon, melynek zengzetében
Örömrre keltő, méla dal fakadt,
Ints végbúcsút az álmok életének —
És ajkodon harsanjon harci ének!*

*S ha becsülettel, hittel vértzetten
Kilépsz szóval vagy karddal küzdeni,
Ne ingadozzál, bajtól meg ne rettenj,
Íjesszenek bár pokol rémei!
Vészben, halálban állj meg rendületlen,
Mint a Kárpátok s Karsztok hősei —
S hazád egét míg fellegárny borítja,
Ne térj az álmok otthonába vissza!*

A RÁDIÓ IRODALMPOLITIKÁJA. Halló, Rádió Budapest, figyelünk! Ezekkel a szavakkal fejeztük be mult számunkban azt a néhány sor megjegyzést, amelyet a rádió irodalmi vezetésében beállott változáshoz fűztünk. Megigértük, hogy az alatt az idő alatt, amely a Koszorú két számának megjelenése között eltelik, tárgyilagos füllel hallgatjuk a rádió irodalmi műsorát, hogy ítéletet mond-hassunk; vajjon igazuk volt-e azoknak, akik Dr. Németh Lászlónak, a rádió irodalmi vezetőjének irodalompolitikájától balratolódást vártak. Három hónap bőségesen elégséges idő annak megállapítá-sára, hogy ez a félelem jogos volt, a rádió irodalompolitikájában saj-nalatos törés állott be, olyan balrafordulás, amelyet senki sem hagy-hat szó nélkül, aki a rádióban nagy nemzeti közvélemény-nevelő szervezet lát. Dr. Németh László kinevezését a befentesek azzal magyarázták, hogy szükség volt az irodalmi műsor felrissítésére, új ötletekre, műsorszámokra. Ha a kinevezést csak ez tette volna szükségessé és az új irodalmi vezető valóban friss és új szellemet hozott volna a rádió irodalmi műsorába, azt mondanók, hogy azok-nak volt igazuk, akik a kinevezést kieroszakolták és Dr. Németh Lászlót a rádióhoz protezsálták. A tárgyilagos rádióhallgatók azon-ban nem találják úgy, hogy az irodalmi műsor felrissült volna, leg-főljebb azt állapíthatják meg, hogy új nevek jöttek, de ezek a nevek történetesen mind annak az irodalomszemléletnek hívei, amelyhez Dr. Németh László is tartozik s abból a táborból kerülnek ki, amely a Nyugat, a baloldali és radikális sajtóorgánumok s egynémely, a dr. Németh Lászlóhoz is közelálló új társadalmi és irodalmi folyó-irat körül csoportosul.

Igy egyszerre megjelentek a rádió irodalmi műsorán a Nyugat szellemének uszályhordozói, zászlóvivői és élharcosai, akik szerfölött feltűnő gyakorisággal térnek vissza a mikrofonhoz s sajtáságos iro-dalmi felfogásukat részben verseken és novellákon, részben pedig úgynevezett irodalomtörténeti elmélkedéseken keresztül tárják a közönség elé. Különösen ez utóbbit lehet kifogásolni. Emlékszünk, egy a közelmultban megjelent irodalomtörténeti munkára, amely sokszor furesa, sőt megdöbbsentő szemszögből nézi a magyar iro-da-lom multjának és jelenének eseményeit s az irodalomtörténeti szak-tudósoktól elfogadott s köztudatba átment teóriákat fölényes, szinte azt mondanók, szektárius magyarázatokkal igyekszik megváltoztatni. Most a rádió nyilvánosságán keresztül kap a magyar közönség az anyaországban és a megszállott területeken is olyan ciklikus iro-da-lomtörténeti magyarázatokat, amelyeknek előadói nem képzett

s nem irodalomtörténetileg művelt szakemberek, hanem tudományos szempontból többé-kevésbé dilettáns szemlélődők, akik a Nyugat, a liberális és radikális napisajtó kritikusi stallumaiban szoktak fölényeskedő ítéleteket mondani, vagy olcsó szellemeseket csillogtatni. Ha már dr. Németh László egy ilyen ciklikus irodalomtörténeti előadásorozatot akart beállítani a rádió műsorába, miért nem azokat kérte föl az előadások tartására, akik szaktudásai a magyar irodalom tudományának s akik ismerik az összes részletkérdéseit az irodalomtörténeti tételeknek s akik nemcsak tudáshiányt kendőző csevegéseket adnának, hanem népszerűen is meg tudnák magyarázni mindazt, ami a közönséget érdekli. Mert nemcsak vallási dogmák vannak, hanem esztétikaiak és irodalomtörténetiek is s egy nemzet irodalomtörténete sem lehet olyan hazárd, hogy irodalmának hagyományait, nemzeti jellegét és kincsait dilettánsok szószátyárkodásán keresztül tékozzalja el.

Van azonban ennek a kérdésnek egy másik oldala is. A magyar rádiót a nemzeti propaganda leghathatósabb eszközének szokás tartani s ha a rádió az államtól nem is kap tényleges anyagi támogatást, a rádió-engedély és a posta révén olyan sok anyagi természetű kedvezményben részesül, hogy a magyar állam előtt nem lehet közömbös, mi történik a rádiónál. Ahogy egészen bizonyosan beleszólana a magyar állam abba, hogy a rádió hírszolgálatja vagy többi propaganda előadása milyen szellemű és forrású jelentésekkel szolgál a közönségnek, nem értjük, miért közömbös neki éppen az irodalom területe s miért nem tartja fontosnak a közönség irodalmi tájékoztatását és nevelését? Ma olyan idöket élünk, amelyek nem szeretik a langymeleg közömbösséget s a ravaszkodó tárgyilagosságot. De a rádió irodalmi műsora már nem is langymeleg, vagy csak tárgyilagós: határozott baloldali betörés történt, amely a közönséget baloldali irodalmi szellemmel telíti meg. A rádiót jogosan lehet nevezni a legnagyobb nyilvánosságú irodalmi folyóiratnak: mivel szolgált rá a rádió előfizető közönsége, hogy a megleghe-tősen súlyos rádió előfizetési összegért olyan irodalmat és olyan irodalommagyarázatot kapjon Budapest I. és Budapest II-ön keresztül, amely ellentétben áll irodalmunk nemzeti jellegével és irodalomtörténetünk hagyományaival? A magyar közéletnek, a hivatalos vezető szellemnek mindig egyik legnagyobb hibája volt, hogy nem törődött az irodalmi és művészeti közvélemény kialakulásával és kialakítóival. Úgy látszik ma is így van ez: csak így lehet magyarázni, hogy a rádió irodalompolitikájában sajnálatos törés, sőt a nemzeti gondolattól határozott elfordulás következett be. Vajjon nem volna-e helyes, ha a rádió nem pusztán a kereskedelmi minisztérium hatáskörébe tartoznék, hanem szellemi részére felügyeleti jogkört kapna — természetszerűleg — a kultuszminisztérium is?

(G. J.)

FIATALOK ÉS ÖREGEK. A mai jelszavas világban egyre divatosabb lesz a fiatalság jogait hangoztatni az úgynevezett öre-

gekkel szemben. A fiatalok és öregek harca nem mai keletű: mióta a világ fönnáll, apák és fiúk, fiatalok és öregek, lelkesedők és mérsekelték, elragadtak és bölcsék mindig szemben álltak egymással. Ez az élet törvénye, amelyben van szépség és igazság. Gondoljunk csak Turgenyev: Apák és fiúk-jára, vagy Ibsen Solness építőmesterére. Manapság azonban a fiatalok és öregek harca valahogy kezd meglehetősen értelmetlen kenyérháborúvá elfajulni. Pedig ez nem helyes. A fiatalságnak is megvannak a maga jogai, amint az öregségnek is megvan a maga létjogosultsága. A fiatalság még nem érdem, az öregség pedig nem szégyen. A fiatalok és öregek torzsalakodása jelentkezik már az irodalom területén is, ahol egyre-másra alakulnak az új folyóiratok azon a címen, hogy a fiatalságot juttassák szóhoz. Ezek a folyóiratok vagy rövid idő alatt megszűnnek, vagy pedig sajnálatos útvesztőkbe tévednek. Mindkét esetben azonban meg lehet állapítani, hogy a nagyközönségnek ez a fiatalság cégjelzéssel megjelenő folyóirt-típus nem kell. Hol van most a hiba? Valószínűleg nem a közönségben, amely fiatalokból, középkorúakból és öregekből tevődik össze, hanem abban a mohó és zabolátlan, törtető és kritikátlan fiatalság-hangoztatásban, amely egyszerre akar nagyot kellő tehetség és felkészültség nélkül. Az irodalom is szerves valami, ott nem lehet egyszerre máról-holnapra rögtön sikereket elérni Zeusz homlokából előugortan, ha csak nem Petőfi-szerű zseni valaki. Minden sikernek sok tanulás, sok elmélyülés s az önérettel legalább is arányban levő szerénység a titka, továbbá az, hogy a tapasztaltabbak és bölcsőbbek útmutatását és vezetését nem szabad lenézni. Ha a fiatalság ezt megtanulja, akkor nemcsak fiatal lesz, hanem bölcs és okos is s mindenek fölött rokonszenves s ezzel olyan ajánló levelet kap a nagyközönség felé, amelynek birtokában nem kell félnie korai dértől és hervadástól.

(-ő.)

A BAUMGARTEN-DIJ SORSA. Évek jönnek, évek mennek, amióta Baumgarten Ferenc Ferdinánd nagy hagyatékából írók és tudósok szedik fel az évi 4000, újabban csak 3000 pengőket, de azokívül egy-két író segélyként hozzájut az 1000 pengőkhöz is. Mikor Baumgarten Ferenc Ferdinánd halálával a nagy hagyaték a magyar irodalom fellendítésének ígéretével kitudódott, mindenkiben, aki a magyar nemzeti irodalom ügyét szíven hordozta, joggal fellengző reménysek ébredtek. Ime egy nagylelkű műbarát, egy Carnegie a magyar viszonyokhoz mérve, aki az egyetemes nemzeti érdeket szem előtt tartva, a magyar nemzeti irodalom munkásainak meg akarja könnyíteni sursát, hogy gondtalanul alkotásaiknak élhessenek. Alig hihető, hogy Baumgarten arra gondolt volna, hogy az évi díjakkal csak olyan írókat segélyezzen, akik nem a nemzet egyetemes érdekeit szolgálják, hanem valamely egyoldalú irodalmi irány érvényre juttatását. Attól azonban félt, hogy hagyatékának sáfárai akarata ellenére, megsértve az ő nemes elgondolását, pajtáskodásból érdemtelenségek juttatnak jutalmakat. ezért alapító levele *jogot adott a kormánynak, amelynek szíven kell viselnie a nemzet egyete-*

més érdekeit, hogy a kirívó tulzásokot lenyesegethesse és az öns érdekét szolgálókat megrendszabályozza. Csakhamar kiderült, hogy a díjkezelő bizottságban csupa Nyugat-ember ült — oly irány kezébe került tehát a rendelkezés, mely igazán nem az egyetemes nemzeti érdekeket szolgálja, sőt nem is erre törekszik. Felmerült tehát az aggodalom, hogy a Baumgarten-díj évenként való kiosztásakor aligha fogják a nemzeti irodalom igaz barátját kielégíteni — mégis az alapítványi törvény megfelelő szakaszában megnyugodtunk. Tudtuk, hogy megvan a megfelelő korrekktivum lehetősége. Sajnos, ebben is csalódtunk. Akik eddig a Baumgarten-díjban részesültek, egy-két kivétellel szinte mindnyájan annak az iránynak egyoldalú képviselői, melyet a díjkezelő kurátor szolgál, a *Nyugatnak*. Akármilyen véleményünk legyen ez irányról, most nem az irányt kritizáljuk, hanem a díjkiosztások egyoldalúságát. Ha a *Nyugat* írói mind egetverő talentumok volnának, — pedig ezt aligha hiszi el valaki róluk, még tán önmaguk sem — mégis joggal kérdezhetné a magyar közvélemény: jogos-e egy ilyen nagy nemzeti intézmény jellegű alapítványt egyetlen irány istápolására felhasználni? Már pedig itt az történik. Ime a statisztika:

Díjakat kaptak, *költők*: Gellért Oszkár (háromízben = 12.000 P), Juhász Gyula (háromízben = 12.000 P), Erdélyi József (négyízben = 16.000 P), Illyés Gyula (háromízben = 12.000 P), Füst Milán (kétízben = 7000 P), Tóth Aladár (egyízben = 4000 P), Szép Ernő (egyízben = 4000 P), Szabó Lőrinc (egyízben = 4000 P). *Írók*: Osváth Ernő (egyízben = 4000 P), Schöpflin Aladár (egyízben = 4000 P), Elek Artur (háromízben = 12.000 P), Tersánszky J. Jenő (négyízben = 16.000 P), Fülep Lajos (egyízben = 4000 P), Salgó Ernő (egyízben = 4000 P), Révész Béla (egyízben = 4000 P), Kárpáti Aurél (egyízben = 4000 P), Farkas Zoltán (egyízben = 4000 P), Nagy Lajos (kétízben = 7000 P), Tamási Áron (háromízben = 12.000 P), Karinthy Frigyes (egyízben = 4000 P), Halász Gábor (kétízben = 8000 P), Gelléri A. Endre (egyízben = 4000 P), Szerb Antal (egyízben = 3000 P), Szini Gyula (egyízben = 4000 P), Krudy Gyula (egyízben = 4000 P), Joó Tibor (egyízben = 3000 P), Turóczy-Trostler József (egyízben = 3000 P), Gyergyai Albert (egyízben = 4000 P). *Tudósok*: Váczy Péter történész (egyízben = 3000 P), Bartucz Lajos antropologus (egyízben = 3000 P).

Ez a statisztika ékesen beszél. A Nyugat szerkesztői: Gellért Oszkár, Osváth Ernő; a Nyugat munkatársa szinte kivétel nélkül mindegyik, talán csak a két tudós, Váczy és Bartucz nem, de van olyan is, aki — mint Szerb Antal — az után kapott díjat, hogy irodalomtörténetében a *Nyugatról* fellengző és kissé édeskés szerelmi vallomást zengett. Itt-ott indokolták is a díjkiosztást. Egyes esetekben határozott célokat tűztek ki. Így Baumgarten műveinek fordítását. A díjat előlegezték, de a fordítás máig sem jelent meg. Vagy egy művészettörténeti mű megírását hirdették. Bár a szerencsés díjazott már háromízben vette fel az ezreket, a mű máig sem látott napvilágot. De van egy szerény kérdésünk. E nagy összegek zsebre-

vágói közül ugyan ki az, akit a díj, valamely kiváló mű megalkotásához segített? Ki az, ki közülök irodalmunkat ez évek alatt valamely halhatatlan remekkel ajándékozta meg? Csak olyannal, amelyt a Baumgarten díjat nem nyert írók közül, ugyanazon időben, nem egy írt. Kérdem, ugyan melyik díjnyertest segített ihletében és másrészt a díj elnyerése nélkül, vajjon mely remekmű létrejötté dönt volna dugába? Mindezekről nem tudunk semmit. Mert, ha volna ilyen, ha remekművek létrejöttét segítették volna elő, akkor még ez egyoldalú díjkiosztás ellen sem lázadnánk. Azonban e meddő pénz-pocsékolás, egy egyoldalú munkatárs-felhízalás egyetemes nemzeti érdeket szolgál-e vajjon? Ha pedig nem, ez pedig első pillanatra nyilvánvaló, nem volna-e itt az ideje, hogy az alapítványt ellenőrző magas minisztérium útját állja e nem méltó játéknak és arra szorítsa a kuratoriumot, hogy nézzen körül az irodalmi berkekben a maguk szűk szemhatárán kívül is, valahová oda, ahol a magyar nemzeti eszméket épen ápolják és a nemzeti ideálokat nem nézik vállvonogatva, ahol a nyugati eszméket magyar elmével bírálják és magyar szívvel értékelik. Úgy, ahogy ma folyik a játék, tovább nem maradhat. A Baumgarten-díj sorsa nincs jó kezekben. Itt sürgős revízióra van szükség.

(l. b.)

A SAJTÓSZABADSÁGTÓL A CENZURA UJ FAJÁIG.

Elmult március, a magyar szabadságeszmék hónapja s a nemzet ünnepként ülte meg március 15-ét. Hagyományos szokás, hogy március 15-ével kapcsolatban az összes szabadságvívományok közül a magyar sajtó a sajtószabadságot élteti leginkább s annak kiépítését követeli. Szabadságra valóban szükség van és sajtószabadságra még inkább. A cenzura letűnt történelmi korok, idők háttorzonogató eszköze s annak visszatérését senki sem kívánhatja. Mégis különös jelenségeket lehet fölfedezni a sajtószabadság szép jelszavának emlegetése körül. Évek óta lehet tapasztalni, hogy azok a lapok, amelyek leginkább követelik a tiszta, cenzuramentes szabadsajtót, a cenzurának egy különleges és új fajtáját vezették be s kemény következetességgel alkalmazzák is. Ez a cenzura olvadékony és himnikus, valahányszor baloldali írók és baloldali irodalmi események regisztrálásáról van szó, de abban a pillanatban szordinós, sőt teljesen elnémuló, amikor a nemzeti irodalom oldalán jelenik meg egy sikeres szindarab, könyv, vagy történik valami nagy irodalmi esemény. Ez a cenzura már a gyűlölködés határára téved, agyonhallgat mindent, ami az ő híveinek nem kedves, vagy híveinek táborában a görögtüzeket az igazi napfény ragyogásával elhomályosíthatja. De akkor minek a sok márciusi szavalás a szabad sajtóról s a dörgedelme az átkos cenzura ellen? Legyen szabad sajtó, de haljon meg a cenzurának minden a cabinet nőirokra emlékeztető válfaja.

(G.)

IRODALOM ÉS POLITIKA. A nemzeti ujjászületés hajnalától kezdve áll a hare: mennyire választható el a politika az iro-

dalomtól s lehet-e együtt a két fogalom. Ez a két külön dolog, irodalom és politika úgy került vadházasságba, hogy azok, akik a nemzeti gondolat újjászületése, megerősödése s az egész vonalon való diadalmas előrehaladása ellen küzdöttek és küzdenek, mindazokat, akik a nemzeti gondolat jegyében szolgálják akár a tudományt, akár az irodalmat és a művészetet, egyszerűen azzal bélyegezték meg, hogy politizálnak s a tiszta irodalom és művészet védelmében visszavonultak a l'art pour l'art hűvös és csillogó elefántesont-tornyaiba. A nemzeti gondolat tábora hiába védekezett, hogy magyarnak és nemzetinek lenni nem politika s hogy tollal, könyvvel, ecsettel, vésővel, szóval és énekkel a magyar és nemzeti gondolatot hirdetni szent kötelesség, a mérgezett nyilak tovább röpdöttek azokból a bizonyos elefántesont tornyokból. Most aztán jött a tavaszi képviselőválasztás, a politikai küzdelmek legszélsőségesebb és legbeláthatatlanabb küzdőtere. S mit állapíthatott meg az olvasó? A l'art pour l'art gáncs nélkülinek hitt lovagjai egyszerre leszálltak az elefántesont tornyokból s az első napok képviselőjelölt-áradatában egész sereg ilyen irodalmi bajvívót lehetett látni a jelöltség kortestollaival díszelve, de történetesen mind a földosztó, a radikális birtokpolitikai reformok, a liberalizmus, radikalizmus és más politikai izmusok táborában, más-más jelszavak zászlói alatt, de egyben megegyezve: szemben a nemzeti gondolat híveivel. Néhány nap mulva visszavonultak ismét az elefántesont tornyokba s nyugodtak lehetünk, hogy a rövid és önfeledt politikai őszinteség után ismét a l'art pour l'art gáncs nélküli lovagjai lesznek.

(r. ő.)

IRODALMI TÜKÖRKÉPEK

HUBAY JENŐ: A „MILÓI VÉNUSZ“ (M. KIR. OPERAHÁZ)

Gyermekkorom óta vonzódtam a színház iránt. Néhai édesatyám, ki karnagya volt a régi Nemzeti Színháznak (akkor a dráma és opera egymás mellett szépen megfért), sokszor legzsengőbb gyermekkoromban magával vitt, ha dirigált s vagy a zenekarban kaptam egy kis ülőhelyet, vagy a földszinti üléseken helyezett el. Az általa vezényelt művek rendkívüli benyomást gyakoroltak gyermeklelkemre. Különösen Mozart „Figaró lakodalmá“-t szerettem. Az abban előforduló melódiák, pl. Cherubin gyengéd szerelmi vallo-mása és Figaró víg áriái mélyen belevésődtek lelkembe.

1867-ben nagy zenei eseményei voltak a Nemzeti Színháznak. *Erkel Ferenc „Dózsa György“* című operáját adták elő. A második előadásra kaptunk páholyt s édesanyámmal és két testvéremmel hallgattam meg Erkel művét. Egész este lélegzetemet visszafojtva figyeltem az ide-oda hullámozó zenét s különösen Dózsa György elége-tésének jelenete óriási hatást gyakorolt reám. Kezdtem megérteni, hogy az opera nemcsak szép melódiák csokra, hanem olyan dolgok is történhetnek a színpadon, melyek egyesülve a zenével, megrázó hatásokat válthatnak ki a hallgatóból. Noha halvány sejtelmem sem volt mindarról, ami sok évvel később életem legnagyobb részét betöl-tötte, mégis ösztönszerűleg kezdtem gondolkozni a látottak és hal-lottak felett. Rövid idő múlva ennél még nagyobb benyomást is nyertem. Atyám *Wagner Lohengrinjét* betanította és hallatlan siker-rel dirigálta. Az első előadások egyikére engem is elvittek. Élvezet-ről szó sem volt, mert képzeteletemet annyira túlfeszítette az egész mű, hogy lázas állapotban vittek haza. Már akkor csak egy óhajom, egy vágyam, egy reményem volt: vajha én is írhatnék operákat!

Iskolai tanulmányaim, melyeket a hegedűjáték mesterségének elsajátítására irányuló törekvéseim megnehezítettek, nagyon is igénybe vették időmet és gyenge szervezete-met. 14 éves koromban Berlinben az ottani Zeneakadémiába felvettek s én *Joachim József*, a nagy magyar hegedűművésznek tanítványa lettem, ott hegedű-tanulmányaimnak éltem. De egy ízben rendkívüli zenei élményem is volt. Az Operaházban Wagner jelenlétében „Tristan és Isolda“ bemu-tató előadásán, 15 éves koromban jelen lehettem. Az előadás után mint egy örült bolyongtam Berlin utcáin s felhevült agyamban, zagyva gondolataim mind zenévé sűrűsödtek . . . éretlenségem és tehetetlenségem feletti dühömben sírtam . . . Sok év mult el ezután. 1880-ban ismerkedtem meg Párisban egy fiatal költővel, Edmond Harau-court-tal, ki Franciaország egyik legkiválóbb költője lett. Megállapodtam vele, hogy a Merlin-mondát, melynek filozófiai alap

gondolata az emberi hálátlanság, fogja számomra feldolgozni. Az opera hősnőjének neve után „*Alienor*“-nak neveztük el. Belefogtam a munkába és csakhamar fiatalos hévvel meg is komponáltam Brüsszelben. Ott színré is hozták volna, ha a magyar kormány nem hívott volna haza. 1886-ban Liszt Ferenc elhalálása után azonban hazatértem, Budapesten elfoglaltam állásomat s operám fiókomban hevert 1892-ig. Akkor Zichy Géza gróf foglalta el az intendánsi széket és mint első ujdonságot *Alienort* adatta elő. Nemsokára következett a „*Cremonai hegedűs*“ s ez után jött a „*Falu rossza*“ és a többiek. Mint nyolcadik a sorrendben a „*Milói Vénusz*“. Ennek keletkezéséről óhajtok egyet-mást elmondani. Előre kell azonban bocsájtanom, hogy későbbi operáim szövegei régen kezeimben voltak, mielőtt megzenésítésükkel foglalkoztam volna. Előbb szövegeim alakjaival óhajtottam megismerkedni. Megbarátkoztam velük, megszerettem vagy megutáltam őket, jellemüket vagy bámultam, vagy lenéztem, szóval csak akkor foglalkoztam velük zeneileg, mikor már szoros ismeretséget kötöttem velük. Csak ezután következett zenei megrajzolásuk. A témákat és motívumokat feljegyzem, vázlatokat készítek és csak az ilyen előzetes munka után következik a *kompozíció* és az *instrumentáció*.

A „*Milói Vénusz*“ című színmű Paul Lindau, a kiváló német író műve, ki egyszersmind a híres meiningeni Landestheater igazgatója volt. Az egyfelvonásos színmű 1895-ben e színházban került színré s akkoriban majdnem az összes német színpadokat bejárta. Paul Lindau a színművéhez írt előszóban a következőket mondja: Fiatal koromban Párisban az Odeon-színházban láttam egy hármfelvonásos darabot, melynek címe „*Milói Vénusz*“ volt. Egy fiatal francia író: Louis d'Assas írta, ki e művének előadása után csakhamar meghalt. E színmű oly nagy hatást gyakorolt reám, különösen a végjelenet, mikor Praxiteles, kit némi költői szabadsággal a „*Louvre*“-ben kiállított magasztos Vénusz alkotójának tartanak, megcsónkítja gyönyörű művét. Kedvet kaptam e tárgygal foglalkozni s csakhamar megírtam színművemet, melynek szintén a „*Milói Vénusz*“ címet adtam. Louis d'Assas és az én művemnek, bár közös az anekdotikus alapjuk, mégis az előbbitől teljesen függetlenül, egy felvonásba tömörítve, írtam meg.

Engem sokkal később, 1915-ben figyelmeztetett egy barátom az érdekes és zenésítésre rendkívül alkalmas színműre. Eltekintve a cselekmény érdekességétől, különösen az ó-görög milió és a klaszszikus atmoszféra érdekelt. Így hát kértem Lindaut, készítsen szízművéből számomra operaszöveget. Válasza az volt, hogy szívesen átengedi darabját megzenésítésre, de a librettó elkészítését nem vállalja. Forduljak olyanokhoz, kik a szövegíráshoz jobban értenek, mint ő. Sok évvel később Góth Sándor és Farkas Imre készítették el nekem a szövegeknyvet Lindau darabja nyomán. Ezt annál nagyobb kedvvel zenésítettem meg, mert bővelkedik drámai és lírai jelenetekben s olyan nemzetközi tárgy van abban feldolgozva, mely minden művelt ember érdeklődését méltán felkeltheti.

Természetesen szerettem volna e dalművemben ó-görög motívumokat is felhasználni. De sajnos ez lehetetlen volt, mert a Krisztus előtti korszak ó-görög zenéjéből néhány himnusz és ódatöredék kivül alig maradt valami az utókorra. Egy régi műben, mely az ó-görög zene problémáival foglalkozik, találtam egy motívumot lyd-hangnemben, melyet a balletzenében fel is használtam s a ballet e részében lehetőleg „lyd“ hangnemhez ragaszkodtam. A „Milói Vénusz“ partitúráját mostani formájában körülbelül 2 év előtt fejeztem be s nyújtottam át azt Radnai Miklós barátomnak. Az egész mű egyben játszódik le, de három részre van tagolva. Időtartama másfél óra.

Lindau színművében különben egy érdekes művészi vita is van Scopas, a nagy szobrász és Agathon, a műkedvelő házigazda között, melynek során Scopas a következőket mondja:

Ó, a fiatalok és öregek!
Bár már ne hallanám a mindig visszaférő jelszót;
Phidiasnak, mindannyiunk nagy mesterének,
ki már hosszú idő óta az Elysionban
szeliden mosolyog az iskolák tüzes harcain,
már neki is lármásan, rikácsolóan, fülébe
harsogták az „öregek“ és „fiatalok“ ostoba énekét.

Mi öreg a művészetben, mi fiatal?
Talán Phidias is öreg, az örökké fiatal?
A végén tán a halhatatlanság is vénül?
És csak az igaz, mit szemünkkel látunk?
Menj föl barátom az Acropolisra,
nézd meg a Parthenonon Zeus képét
és mondd nekem, igaz-e az, a te értelmed szerint?

Persze, a szobornak szája, homloka és orra van
és fülei is vannak, mint nekünk — és
úgy mint nekünk, emberi vonásai.
És mégis más az — úgy-e?
Hiányzik nekem a szó, de érzem tisztán:
nevezd isteninek, emberfölötti szépnek,
borzongató magasztosnak,
nevezd bárhogya akarod!
Én egyszerűen *művészetnek* nevezem.

És ha a nagy isten képmása előtt állok,
akkor érzem, hogyan szunnyad szemöldöke
mögött a mennydörgés . . .
dühében lángolva tűzvillámot szór
és a tengerár mint dagad és haragosan habzik,
és a rémült föld félénken reszket
ha ő fejének nehéz firtjét megrázza . . .
Ez az — *isteni*, ez a — *művészet!*

Nem-e illenek e szavak mai művészi vitáinkba is? . . .

A „Milói Vénusz“ előadása kifogástalan. A szereplő művészek: Tutsek Piroska, Dobay Livia, Halmos, Palló, Maleczky, Lendvai, Ney, Komáromy, Koréh elismert művészetüket a mű szolgálatába bocsájtották. A zenekar, az énekkar, a balett és — least not last — a gyönyörű kiállítás Oláh Gusztáv rajzai szerint, nagyban hozzájárultak a sikerhez.

Most már külföldi útjára indulhat a „Milói Vénusz“ új köntösében és én mindig hálásan fogok visszaemlékezni e művem kitűnő bemutatójára.

BÓNYI ADORJÁN: VIKI (MAGYAR SZÍNHÁZ)

„Viki“ egy játékos pillanatban született. Olyankor, amikor az ember ül az íróasztala mellett, véletlenül kicsit jókedvűen és mosolyogva kotorászik az emlékei közt, amelyek vidámak és kedvesek. Várad járt éppen az eszemben, a régi, békebeli, ragyogóan úri és magyar Nagyvárad és fölrémlett egy történet, amelyet még diákoromban hallottam ott, egy gyönyörű és gazdag és előkelő földbirtokos kisasszonyról, akinek afférje támadt a huszártisztekkal egy várad-i lovaregyleti bálon, a futtatás után, amelyen egyebek közt Tisza István is lovagolt. . . Az a régi affér akkörül forgott, hogy egy pár huszártiszt csak úgy blúzban jött el a bálra és nem affilában; s az egyik így blúzban kérte fel a gőgös, szép földbirtokoskisasszonyt táncolni. A kisasszony nemesak, hogy kikosarazta a huszárt, hanem a távollevő bátyja helyett ott nyomban a bálon két úrral provokáltatta. Ennyi volt a megtörtént magva annak a színdarabnak, ami aztán a Magyar Színházban került a közönség elé.

Túlzás lenne azt mondani, hogy korunk tele van vigasztaló pillanatokkal, mosollyal és felhőtlen gondtalansággal. A történelem vonata vigasztalan és kifürkészhetetlenül sívár síkságokon robog velünk s az ember a vonat ablakából sóvárogva bámul vissza arra a napsütötte, hegyes-völgyes, lombos, virágos, erdős, dalos vidékre, amely ott tünezik el végkép a láthatáron és amelyben oly jó volt kis gondok és nagy örömök közt éldegélni. Ez az eltűnt tájék: a béke, a mult, a régi Magyarország. Semmi más céloom nem volt a Viki-vel, mint pár gondtalan órára elvinni az embereket ennek az elmúlt boldog tájnak a napsütésébe. Erre a csendes politikai harcoktól, szerelem szívdobogásától, éjszakák muzsikájától, töretlen magyar kedvtől sugárzó vidékre, amelyet a mai generáció egy része soha, de soha nem is látott. Ha sikerült visszalopnom napjaink élő világtörténelmi riadtságába egy estére a multnak ezt a magyar jókedvét, ezt a nyári verőfényben nyugodtan duzzadozó elégedettségét — azt hiszem, teljesítettem egy szerény írói feladatot és nem sóvárgást és vágyakat keltettem, csak a mult szelid kezével elsimogattam egy pár redős homlokot, néhány keserű vonalat a mai ember arcán.

Köszönöm a segítséget a Magyar Színháznak, amely a tehetségek ragyogó sorát állította ezért a pár órai derűért csatasorba, közöttük a legfiatalabb és legmagyarabb színésznőzenit, Röck Mariát, akiből úgy szikrázik a tehetség, a fiatalság, a jókedv fénye, mint egy gyémántból, amelyre örökké nap süt. És Gózon Gyulát, aki egy nyugalmazott békebeli megyei hivatalnok alakját még számomra, a figura kiálmodója számára is feledhetetlenné tette. Mit mondhat még az író? Köszöni a közönségnek, hogy két hónaponta szívesen fogadta estéről-estére azt a derűs pihenőt, amit az író felajánlott neki.

GÁSPÁR JENŐ: PIANO

Több, mint tíz esztendeje, hogy első verskötetem, az „Örök hárfá“, megjelent. Most, hogy Piano címmel új verskötetet juttattam a nagyközönség elé, néhány szó mondani valóm van. Először is az, hogy miért késett oly sokáig a második kötet. Tíz esztendő egy költő életében nagy idő, különösen tíz olyan esztendő, amely a férfikor nyarát jelenti. Szinte új emberré alakul át a férfi és természetes, hogy ez az átalakulás a költészetén is meglátszik. Nem is lett volna kívánatos, ha a költői lélek hullámlásának völgyeiből vagy csúcsaiból máról-holnapra adódott volna össze ez a kötet. Meg kellett várni, amíg a férfi szív viharai elesitulnak és valahogy kiegyensúlyozódik a lélek. Ez a magyarázata annak, hogy szokatlanul terjedelmes verskötettel jelentkeztem most: több mint tizenkét ívvel.

Az egész kötet tulajdonképpen három ciklus. A ciklusok a következő címeket viselik. A férfi szív brácsáján, Vándor hegedű és Most jöttem Erdélyből. Ahogy a kötet címe — Piano — is mutatja, lehetőleg halkán és csendesesen akartam elmondani ebben a kötetben mindazt, ami tíz esztendő alatt szívemen keresztül robogott, pasztellszerűen feleleveníteni azokat a tájakat, amelyeket Olaszországban, Franciaországban, Lengyelországban és idehaza láttam és átéltem és ugyanesak szordinósan akartam megütni a magyar fájdalom hangjait is. Ime, így született meg a Piano című verskötet és ezeket tartalmazza. A kötetet a Pallas irodalmi intézet adta ki.

A kötet megjelenésének történetéhez tarozik annak a felemlítése is, hogy ennek a kötetnek a kéziratával pályáztam a múlt esztendőben Budapest székesfőváros Ferenc József irodalmi díjára és Pintér Jenő kedves és jóakarátú, számomra mindig feledhetetlen és jogos büszkeséggel eltöltő javaslata után ezzel a kötettel nyertem meg a kétezer pengős díjat. Éppen ezért kedves köteleységemnek tartottam, hogy a pályadíjnyertes verseket könyv alakban is megjelentessem. Hogy jön-e a Piano után még újabb verskötet, egyelőre nem tudom. Talán tíz év múlva...

A PETŐFI-TÁRSASÁG ÉLETE

ÖTVENKILENCEDIK NAGYGYÜLÉSÜNK

Az ideai nagygyűlésünket március 17-én az Akadémia dísztermében, óriási közönség jelenlétében tartottuk meg. Mint évről-évre, most is megjelent az ülésen József kir. herceg, tábornagy, Társaságunk tiszteleti tagja, a közokt. miniszter képviselőjében Wlassics Gyula báró államtitkár, a székesfőváros polgármestere képviselőjében Némethy Károly tanácsnok, a Kisfaludy Társaság nevében Kéky Lajos titkár, egyet. tanár, azonkívül a közelet és irodalom kiválóságai közül igen sokan mint vendégek s a tagok is nagyszámban. A díszterem karzatát, mint élő koszorú, tette igazán széppé a megjelent ifjúság tömege.

Az elnöki emelvényen Császár Elemér elnökölt a távollevő Pekár Gyula helyett, mellette jobbra Herczeg Ferenc tb. elnök, balra Szász Károly alelnök, Havas István főtitkár és Gáspár Jenő titkár. Pekár Gyula elnöki megnyitóját, melyet lapunk elején közlünk, Császár Elemér olvasta föl, nagy hatással. Érdeklődéssel hallgatta meg a közönség a főtitkári jelentést is, melyből a közgyűlési év tevékenysége és munkássága domborodott ki s melyet főrészeiben szintén közlünk, Lázár Béla nagydíjbizottsági jelentésével együtt. Ebben nagy gondnal és elmélyedéssel taglalta a Jókai-nagydíjjal kitüntetett Attila regény jelességeit s javasolta, hogy a Petőfi-plakettet ünnepélyesen adja át a Társaság Pekárnak. Szathmáry István készülő Rákóczi-eposzá-

ból a *Recrudescunt* c. éneket adta elő, ismert jeles előadásában, sűrű tapsok kíséretében. A közönséget megragadta a mutatvány-rész költői szépsége. Hegedüs Lóránt: Petőfi és Kosuth nagyságát rajzolta meg, akiket a világviszonylatban is mindenütt ismernek. A nagy sikert aratott tanulmányt közöljük, A megjelentésben gátolt Madai Gyula két finomveretű, érzésben, gondolatban és ritmusban gyönyörűen összeolvadó versét nagy hatással tolmácsolta Gáspár Jenő. Voinovich Géza *Egy élet* c. novellája nemcsak az élet közvetlen megfigyelésével, de a művészi forma érzettségével is megragadta a közönséget. Az elfoglalt orvostanár alakja volt ez, aki egy szabad pillanatában önmagát is meglátja. Kiss Ferenc tagtársunk, a Nemzeti Színház művésze, Petőfi Nemzeti dalát szavalta el, de úgy, hogy Petőfi lángoló ihletét éreztük föllobogni az Akadémia ragyogó falai közt.

A nagygyűlés után a Dunapalota nagytermében társasbéd volt, mely fesztelen hangulata mellett is valóságos szümpoziónná alakult. Császár Elemér a kormányzó úr felkösztöntése után megtartotta serlegemelő beszédét, melyből az íróművészet szépségeinek, hatásának titkai áradtak felénk, az esztétikai felismerés beható megvilágításával. Szathmáry István a nagydíjat nyert, de a kényszerű körülmények miatt távollevő Pekár Gyula elnököt köszöntötte fel, nemcsak nagy irodalmi sikerét, de 15 évi

elnöki tevékenységét is méltatva. Havas István az új tagokat köszöntötte fel. Kornis Gyula tiszteleti tagot, akinek hatalmas filozófiai tudása és tolla a Petőfi kultuszát is virágzóbbá teszi, ifj. Bókay János rendes tagot, aki finoman boncoló író tollával, meglátásával és nagy életismeretével, Babay Józsefet, aki az eddig nem eléggé méltatott kistársadalmi réteg mély rajzáva hódította meg a nagy olvasótáborot. Nagy nyereséget jelentenek ők, de azt képviseli az immár kiforrott egyéniségű Dutka Ákos, a vérbeli poéta, akit verseinek

aranytisztasága, melege kísért el hozzánk is. Gáspár Jenő a nagygyűlés szereplőit köszöntötte. Szász Károly alelnök a vendégeket, Hegedűs Lóránt a jelenlevő hölgyeket üdvözölték nagy szellemességgel. Az új tagok nevében Dutka Ákos mondott köszönetet, megtoldva azt egy alkalmi verssel, mondhatjuk: egy alkalmi remekkel. Végül Jankovics Marcel szólalt fel. Szavaiból a hit ereje lángolt fel, a dolgozó és bizó magyar jövője, mikor az írók lelki-ségének magyar értékeit és ezeknek hatását érintette.

HAVAS ISTVÁN FŐTITKÁRI BESZÁMOLÓJA

Magyar életünk problémája, gondja és feladata, hogyan szabaduljunk a trianoni nyomorúságból. Fegyvertelenségünkkel szemközt a szomszédok óriás fölfegyverkezése, a bizonytalan sors állandó érzete, aggodalmunk a mindennapiért: csüggesztően hat az ország közlekedésére. A lappangó nyugtalanság már-már kiütözik az arcokon, szinte megváltozott viselkedésünk az utcán, a társaságban és otthon. Nem hazafias kötelessége, nem európai emberfeladat-e: egy többmillió ember feladat-e: egy többmillió nemzetet ebből a megalázásból kiszabadítani? S ha igen, akkor itt az irodalom feladata, jelentősége rendkívül előtérbe lép, mint mindenkor, mikor rossz időkkel élve, rossz csillagok jártak felettünk. Képzeljük el, hogy Petőfi ma toppan be az irodalom kapuján s ma kezdődik pályájának az a hét esztendője, melynek munkateljesítményéhez hasonlót íróélet még nem mutatott fel, nem írta-e meg újra azt a Nemzeti dalt, mely minden harangok szavánál erőteljesebben

zúgott végig annak idején az országon!

Revíziós törekvéseinkben a politikai, társadalmi, gazdasági és szellemi kérdések egész tömege jelenik meg. Ma ez a magyar élet gerince. Megnyugtató érzés, hogy hivatalos politikánkban is ez a gondolat lüktet a maga megengedhető szűkszerűségével. Az ország politikájának tartalmát, megnyilatkozását valójában az a nemzetélet adja, melynek nemesak szemtanúi és élvezői, de szenvedői is vagyunk s melynek világos kialakulását, elérhetősége módját a mindenkor hazai irodalom félreismerhetetlenül kell hogy elősegítse.

Az irodalom az eszme- és eszménytermelés szinte egyetlen útja. Ép ezért bármily nagy formaművészetben is keresi önönmagát, az élettől, a nyelvtisztaságtól, a nemzetlélek sóvárgó vágyaitól egy percre sem szakadhat el. Akaratlanul is befolyásolja és előbbreviheti törekvéseinket, ha nemes, leronthatja, ha nemtelen.

Száz esztendővel ezelőtt a szabad-ságkeresés volt politikánk alapja s Petőfi, író-törekvéseinek névadója, minden szeizmográfot felülmúló megérzéssel áll be ennek a világ-mozgató eszménynek költő-szolgálatába. Megihletti, betölti egész valóját, rejtelmes erőt csodás művész-kitörésekre indítja s mindezek a 48-as politikának nemcsak szárnyat, szívet, hanem tartalmat, lényegét és irányt is adtak. Ha tehát Petőfi ma élne!... Ám Petőfi csak egyszer jött a világra, amikor azonban a végtelenség számára született, mint útmutatója a költő-életek eljövendőinek.

Törvényszerű tehát ebben a héroszi sorsküzdelemben mind az a költői megnyilatkozás, mely művészi hangot ad a milliók őszinte nemzetfájdalmának. Társaságunk, még ha egymagában is állana, (de nem áll!) örök hagyományaihoz híven: a hazai lelkekből fakadó irodalomért küzd és tántoríthatatlanul küzdeni fog. Ha csak futó pillantást is vetünk tagjaink elmúlt évi munkáira, világosan kirajzolódik szemünk elé a fenn hangoztatott állítás valósága. Herczeg Ferenc tb. elnökünk regényében, az *Ádám hol vagy?*-ban fajtánk természetes eszének, már a kalandos hadjáratok korában is megnyilatkozó fensőbb-ségét, rajzolja mesterien. Mily nagy hit és bizalom sugárik ki a műből felénk! Hát még azokban a vasárnapi revíziós cikkeiben, melyeknek igazsága az íróművészet és a meggyőzés melegségével tölti el az elméket. A küzdelemvágy, a bátorság szuggeráló költészete ez, melyből a politikai eszmék szabatosága, gazdasági meglátás, történeti megvilágítás ereje és szépsége csap felénk. Pekár Gyula elnökünk az *Attila* világhírő alakját hozta ki az évszáz-

adok homályából, két vaskos kötetben művészi rajzolva meg azt a rendkívüli életet, melyet a gyűlölet és az európai rágalomhadjárat másfélezer év óta sem tudott megkisebíteni. Hegedüs Loránt tb. tagunk a *Kossuth, legendák hőse*-ben nemcsak újszerű fényvel, de a plaszticitás megjelenítő erejével hozza elénk a lángeszű Kossuthot, aki minden csüggedés örök ellenszere. Harsányi Zsolt *Ecce homo*-jában: a magyar Rembrandt, Munkácsy nagyságát és világhíret támasztja fel s fölmelegíti lelkünket. Komáromi János rendez tagunk, aki megírta a *Zágon-jélé*-ben Mikes örökszép életét, és most jelentette meg művei nyolckötetes regénysorozatát, vallomást tesz írói pályájáról, melyből ezt a két mondatot ki kell ragadnom. „Minden vágyam, törekvésem az volt, vajha minél többet használhatnék annak a népnek, melynek vérsörgedezését ereimben sohase szüntem meg érezni. Ha sikerült valamit abból a ritka örömből és abból a sűrű fájdalom-ból kifejezésre juttatnom, mely e nép szívét megremegteti, nem vagyok méltatlan szeretetére.“ Gróf Teleki Sándorné r. tagunk: *Márta, aki Máriának született* című regényével gazdag írópályája jubileumi pontjához ért, melynek megünneplésében nemcsak mi, hanem a társadalom nagyrésze is részt vett, hiszen a *Székra* magyar írásait ezren és ezren szeretik és olvassák. Ép úgy szellemi gazdagságot jelent a *Szegény ember naplója* c. novella kötet, melyet Nadányi Zoltán r. tagunk írt meg. Ezt a magasrendű célt szolgálja a színházak közül, mint első a *Nemzeti*, mely irodalmi és művészi köznevelésünk szolgálatában ma nagy érdemekre hivatkozhat, mert a hazai és a klasszikus világirodalom élő, friss levegőjét érezteti velünk,

azt a lelki felülemelkedést idézve föl, melyre annyira szükségünk van. Műalkotást képvisel a többi színházak egy-egy darabja is, mint a *Viki* c. vígjáték, melynek magyar alakjai, környezete, szava annyi épületes kedvet és gondolatot fakaszt. Voinovich Géza, a Nemzeti Színház kormánybiztosa és Bónyi Adorján, a *Viki* szerzője mindketten szintén közbeesült tagjaink. S tudomásunk van róla, hogy egyik tagtársunk: József Ferenc kir. herceg *Afium* címen egy nagyszabású műben a költő Zrinyi alakját fogja megszólaltatni.

Ha folytatnám ezt a kimutatást, meg kellene említenem költőtagtársaink állandóan megjelenő írásait, köztük Gáspár Jenő titkárunk, *Piánokötetét*, mely értékeivel, hangjával a legnemesebb hagyományokon épült.

De a nagy nemzeti ügy mellett a Társaság ügyét és ezzel egyetemben mindenkor szép és nagy közönségünket is szolgálták a tagtársak, midőn megjelentek *felolvasó asztalunknál*, hogy új írásaik legjavát bemutassák. Az elmúlt évben nyolc felolvasó ülést, hat zárt ülést, egy rendes és egy rendkívüli közgyűlést

(a *Koszoru* ügyében), s egy nagygyűlést tartottunk, melyeken Pekár Gyula elnökölt, kivéve két felolvasó ülésünket, midőn az egyikken Szász Károly alelnök, a másikon pedig Császár Elemér alelnök ült az elnöki székekben. A felolvasó asztalnál következő tagtársaink ültek: Baja Mihály, Bán Aladár, Bodor Aladár, Bónyi Adorján, Császár Elemér, Czöbel Minka, Falu Tamás, Farkas Imre, Gáspár Jenő, Géczy István, Gyökössy Endre, Gyalui Farkas, Havas István, Hegedüs Loránt, ifj. Hegedüs Sándor, Harsányi Zsolt, Herczeg Ferenc, József Ferenc kir. herceg, Jankovics Marcell, Kiss Menyhért, Kiss Ferenc, Kállay Miklós, Komáromi János, Kristóf György, Lázár Béla, Madai Gyula, Pekár Gyula, Szász Károly, Szathmáry István, gróf Teleki Sándorné, Vályi Nagy Géza, Voinovich Géza, Zádor Tamás. A szeptembervégi ülésen meghívásunkra megjelent Mátray Erzsébet úrnő, a Nemzeti Színház tagja s előadta Petőfi: *Szeptember végén* c. költeményét. Mint vendégműveket bemutatuk Fáy Ilona, Garamszeghy Sándor és Jónás Károly munkáit, s ezt a szokást a jövőben is megőrizzük.

VIDÉKI NAGYGYŰLÉSEINK

1935 január 20-án *Szolnokon* tartottunk igen sikeres vidéki nagygyűlést, melyen Pekár Gyula elnök, Császár Elemér alelnök, Havas István főtitkár, Gáspár Jenő titkár és Bodor Aladár r. tag olvastak fel. Az ünnepet a tevékeny Verseggy-Kör rendezte, melynek nevében és a város képviselőjében is Tóth Tamás polgármester fogadta a Társaságot. A

színházban megjelent közönség élén ott láttuk Borbély György főispánt és Alexander Imre alispánt is.

A felolvasások előtt *Tóth* Tamás polgármester üdvözölte a megjelenteket a vendéglátó város és a Verseggy irodalmi Kör nevében. Beszédéből nemesak a város előkelő és meleg üdvözlése csendült ki, hanem irodalmi ízlésű, magas értékelés is.

Elnökünk tartalmas, szellemes fordulatokkal teli válasza megragadta a közönséget, melynek lelkes tapsai e perctől fogva a közel két óráig tartó ülés végéig egyre fölhangzottak. A szép Pongrácné krinolinja c. novella, melyet Pekár, A százéves Bánk bán c. tanulmány, melyet Császár, A szerelmes levelek c. humoreszk, melyet Bodor, s a közben felolvasott versek, melyeket a főtítkár és Gáspár Jenő adtak elő, valamint a műsorba ékelt *Lengyel* Dezső szolnoki zeneszerzőnek Kiss Gábor verseire írt dalszerzeményei, melyeket *Bajor* Józsefné operaénekesnő nagy művészettel énekelt el, mind őszinte nagy tetszéssel találkoztak a nagyközönség részéről. A ragyogó hangulatnak visszhangja fölsendült a Tisza-szálló éttermében megtartott ebéd szép felköszöntőiben is. Egy napi szolnoki tartózkodásunk meggyőzött bennünket arról, hogy e város hatalmas előhaladásának alapja az a bensőséges műveltség, mely vezetőiben és egész lakosságában, művésztelepében benne él. Kultur-irányító szerve, ha jól megfigyeltük, a Versegly Irodalmi Kör, amelyet a polgármester-elnökön kívül Tóth Tivadar, a Szolnoki Ujság szerkesztője mint alelnök és Kiss Gábor főtítkár virágoztattak fel.

1935 márc. 10-én *Miskolcon* tartottunk szintén igen szép vidéki nagygyűlést a Lévy József-Közművelődési Egyesület meghívására. Elnökünk elfoglaltsága miatt a nagygyűlést Havas István főtítkár nyitotta meg, a következő beszéddel:

Mélyen tisztelt Polgármester úr!
Mélyen tisztelt Közönség! Mindenek előtt tolmácsolnom kell Pekár Gyula elnökünk üdvözlését, akit váratlan politikai körülmények akadályoztak meg abban, hogy e helyről hallassa köszöntő elnöki szavát. Mondhatom,

hölgyeim és uraim, bárhol van ez órában a kényszerű körülmények miatt: a szíve fáj, hogy nem állhat itt most az élünkön s nem szolgálhatja lelke kincseivel legnagyobb szerelmét: a tisztelt közönséget.

S éppen a miskolci közönséget, melyről köztudomású, hogy az irodalom iránti érzéke és szeretete nem a divatos, szeszélyes áramlatból ered, hanem a legtermészetesebb lelki szükségletből. Miskolc, az ipar és a kereskedelem hatalmas gócpontja, a tettek, a munka, az egészséges élet városa. Multja tele van küzdelemmel, pusztította a tatár, huszita, török, német, de sosem csüggedett el. Kezdetől fogva nem a várfalakban látta a legnagyobb védelmi és fenntartó erőt, hanem abban a lélekben, mely minden kőfalnál nagyobb erőt tud összpontosítani magában: a hitet és az akaratot. S az ilyen szabású lakosság a gazdasági kultúrával egyidőben szellemi életét is megteremti; kitermeli azt a kultúrát, mely létfenntartásának az alapja, irányító és szeizmográf, világosság és melegség. Ezek nélkül a felsőbbrendűségek nélkül a gazdasági kultúra is holtpontra jut. Amely népet ez érzi és tudja, az, egyszerűen szólva, sokat tud. Miskolc lakosságára ez a megítélés teljes joggal vonatkozik, bizonyosság rá, hogy meg is tudta találni mindenkor azt a férfit, vezetőt, akit követhetett. Itt lakott egy nagy poéta, azaz hogy itt élt: Lévy József. Nem itt született, sírja sem itten domborul, de mindaz, ami életében élet és kincs volt, ebben az egészséges empóriumban kelteződött. Annak a városnak, mely a nagy költő-triász hozzá legközelebb álló egyéniségét így magához tudta láncolni: kiválónak kellett lennie magának is.

Am ezzel én semmi újat nem mondtam, és csak természetes dolog volt, hogy Miskolcon szellemiségében élő nagy férfúnak neve alatt indult el útján a *Lévay József Közművelődési Egyesület*. A tradíciók észszerű ápolása nem egyéb, mint a mult értékeinek böles folytatása és fokozása. Nem új igazság ez, de az angol nemzet hagyománytisztelete rendkívül rá irányítja figyelmünket. Aktuálissá teszi.

A Petőfi Társaság, mely a legnagyobb lírikus hagyományainak őrzője, a nagy költő szellemében keresi tovább az irodalom-fejlődés útjait, ma pedig minden igyekezetével azon van, hogy a trianoni ítélet igazságtalanságát a művésztoll hatalmával, napnál fényesebben bizonyítsa, és tüzet, meleget szítson a lelkekbe, hitet a csüggedőkbe.

Hölgyeim és uraim, kérem azonban, hogy ne értsenek félre, nem holmi megkövesedett programpontok szentenciáit alkottuk mi meg, hogy rabjai legyünk, mi az örök fejlődés, a szabad alkotás, a művészforma-keresés katonái vagyunk, mint volt halhatatlan névadó mesterünk; de

munkánk eredője nálunk is azoknak a millióknak szívében gyökerezik, akik a nemzeti martíromság, a munka és szabadság törhetetlen magyarjai: ma és holnap, az idők el nem múló végezetéig.

Ezzel jöttünk ide és első szavunk, mely fölhangzik e művészpallota falai közt, üdvözetünk szárnyalása legyen, köszöntjük a várost, vezetőségének megjelent érdemes tagjait, a kedves közönséget, de mindenek fellett a Lévay József-egyesületet, melynek baráti kézszorításából érezzük a hozzánk és eszményeinkhez való ragaszkodást.

A város és a Lévay-egyesület rendkívül kedves üdvözetét: Hoboday Sándor polgármester, elnök tolmácsolta. Bodor Aladár, Falu Tamás és Havas István költeményeit adták elő, Bónyi Adorján és Harsányi Zsolt novelláikat olvasták fel. A Zenepallota dísztermében nagy közönség hallgatta és ünnepelte a felolvasókat, még az utána megtartott ünnepi vacsorán is nagyszámban vett részt. Az ülés rendezésének főérdeme: Sassy Csabát, a Lévay-egyesület kiváló főtítkáráját illeti.

HALOTTAINK

Antal Géza, a dunántúli református egyházkerület nagyérdemű püspöke 1934 dec. 30-án, élete 69. évében hunyt el Pápán. Temetése ugyanott történt 1935 jan. 2-án, nagy részvét kifejezésével. Társaságunk, amelynek tiszteletbeli tagja volt, részvétét sietett sürgönyileg kifejezni a családnál s egy másik sürgönyben a Pápai Jókai Körnél, mely elnökét gyászolja. Egyháza gyászjelentéséből

vesszük ezt a részt: „Felemelő példával járt mindnyájunk előtt a hűséges kötelességteljesítés, a kicsiny és nagy szolgálatokat készséggel vállalás, a mult hagyományaiért magyar szívének minden tüzével lelkesedő honfiai munka, a jövőért való bőkezű áldozathozatal útján.“ Az egyházi közéletnek ez a kiváló férfia ugyanaz volt, mint polgár és mint író is. A legpéldásabb munkás-

ság emelte őt azokra a polgári munkahelyekre, melyek nemcsak dísz, hanem óriás kötelességet is jelentettek számára. Volt akadémiai tanár, országgyűlési képviselő, a felsőház tagja, számos bel- és külföldi irodalmi és tudományos intézmény támogatója. Utrechtben, Tübingenben, Berlinben és Bécsben végezte külföldi tanulmányait. 1905–6-ban a konvent megbízásából az Északamerikai Egyesült Államokba kivándorolt református magyarság állapotát tanulmányozta. Ezek a külföldi utak rendkívül termékenyítő hatással voltak lelkiületére és irodalmi működésének irányítására. 1919 őszétől kezdve Hollandiában fejtett ki hatalmas tevékenységet, főképp az irodalom terén, a trianoni szerencsétlenségbe sodort nemzete érdekében. Itt mutatta meg önzetlenségét, odaadó készségét és óriás tudását. Az a meleg baráti viszony, amellyel Hollandia az összeomlás után segítségünkre sietett, igen jelentékeny részben az ő és felesége érdeme. Felesége a holland származású Opromer Adél, akit 1888-ban vett nőül, már leánykorában megtanult magyarul s a hazai írók közül Petőfit, Aranyt, Tompát, Madáchot és Tóth Kálmánt fordította holland nyelvre, amiben Antal Géza is közreműködött. Együttesen adták ki Petőfi-fordításait 1924-ben, igen szép méltató bevezetéssel. A kötet a Petőfi-centenárium ünnepidején jelent meg, megjelenése után azonban Antal Gézané, aki Wallis írói néven Az Ember tragédiáját is lefordította, meghalt. A gyász igen fájdalmasan érintette Antal Gézát. Hálásan vette a Petőfi-Társaság kitüntetését 1930-ban, midőn őt a Petőfi-kultusz külföldi terjesztéséért és kiváló műveléséért tiszteleti taggá avattuk. Legutóbbi munkáját: Rákóczi Fe-

renc vezérlő fejedelemlről s a rávonatkozó bécsi követjelentésekről szóló 800 oldalas könyvét, a hollandi közoktatásügyi miniszter adta ki. Emlékét kegyelettel fogjuk megőrizni.

Kültagjaink sorában is voltak halottaink: *Eisen M. J.*, a tartui egyetem tanára, nemcsak az észteknek, hanem a világ egyik legnagyobb folkloristája, aki a múlt évben (aug. 5-én), 77 éves korában halt meg. Irodalmi műveinek száma meghaladja a százat, köztük az észti mitológiára vonatkozó művek: páratlan kutatás eredményei. Mint népének dalgyűjtője megbecsülhetetlen érdemeket szerzett, aki honfitársainak jelentékeny részét is be tudta vonni a gyűjtők érdemes táborába. Nyomatott művein kívül hatalmas kézirat-tömböt is hagyott hazájára, mely közel 114 ezer, az észti nép szellemi életére vonatkozó adatot tartalmaz. Minket, magyar testvéreit, nagy szeretetével tüntetett ki, mely abban is megnyilvánult, hogy több lelkes költeményében magasztalta hazánkat és a magyarságot. Ezeket a verseket hazája ünnepélyein ma is sűrűn szavalják. Társaságunk a Petőfi kultusza körül szerzett kiváló érdemeiért választotta meg kultaggá egy évtizeddel ezelőtt. Halála fájdalmas veszteséget jelent számunkra.

Egy másik jeles kultagunk *Setälä Emil Nesztor* pedig 1935 febr. 9-én halt meg. Társaságunknak 1925 óta kultagja volt. 1864-ben született, tanulmányait Upsalában, Kopenhágában, Lipcsében és Budapesten végezte. Huszonhárom éves korában előadó, huszonkilencéves korában pedig már rendes tanára a finn nyelv- és irodalomnak a helsinki egyetemen. A finn-ugor nyelvészeti harcoknak világtekintélye volt. Hazánkkal való meleg kapcsolata már ifjú ko-

rában kezdődött, sokat tartózkodott közöttünk s mint hazájának követe és meghatalmazott minisztere, egyéni érdekeit is félretéve, négy éven át közöttünk lakott. Finn hazájában járt magyarok beszélnek róla, hogy *Jervenpää*-beli birtokán magyar stílusú és berendezésű kastélyt emeltetett, melynek tornyára mindannyiszor felszökött a mi háromszínű lobogónk, midőn magyar látogatói voltak. Részt vett főképp a nyelvtudományi mozgalmainkban, tökéletesen beszélt

és írt magyarul, többször tartott felolvasásokat a nyelvtudományi társaságban az Akadémián. Társaságunkban 1927-ben tartotta székfoglalóját: *Hamlet a finn népköltészetben* címmel. Korszakalkotó nyelvészeti és folklorisztikai munkálkodásáért, a Petőfi-kultuszban irántunk megnyilvánuló őszinte ragaszkodásáért: valóban *testvérünknek* tekintettük s fájdalmasan érezzük a veszteséget, mely halálával ért minket. Sok olyan barátot nemzetünknek, mint ő volt!

ÚJ TAGJAINK

1935 március 5-én tartottuk meg ezévi tagavató közgyűlésünket, melynek eredménye nemcsak a tagok közt, hanem a sajtóban is őszinte megelégedést keltett. Tiszteleti tagul *Kornis Gyulát*, a Pázmány Péter-egyetem nagynevű filozófia tanárát választottuk meg, akiről az ajánló iratban a következőt olvassuk: 'Az elhivatottak közé tartozik, de fényes elméje, szellemének csodálatos ereje, hihetetlen munkabírása még közülök is kiemeli. Egyformán rátermett a két legmagasabbrendű, de homlok-egyenest ellenkező emberi feladatra, az elvont, a tények fölé kerülő gondolkodásra, a bölcselkedésre, és a tényekkel számotvető, azokhoz igazodó gyakorlati tevékenységre, a politikára. Megválasztottuk, mert író is a javából, mert gondolatai, még ha a tudomány legnehezebb problémáit is görgeti, könnyen és biztosan simulnak világos, tetszetős formába. Ura a nyelvnek, mestere a stílusnak. *Rendes tagok* lettek: *Babay József*, a fiatal írónemzedék egyik legerősebb tagja, sokszínű, egyéni és nemzeti irányú. Elbeszélő, költő és dráma-

író. Több regénye s elbeszélése jelent meg 11 kötetben; Veronika c. népies színjátékát a Nemzeti Színházban adták elő. Harminchat éves, de küzdelmes élete bő tapasztalatait szép íróélményekké, friss alkotásokká tudja érlelni. A Dunántúl szülötte, írásai ennek lelkületét színeit s gondolatvilágát éreztetik.

Ifjabb *Bókay János* szintén fiatal író és szintén az elsők, a kiválók közül való. Elbeszélő, költő és műfordító. A ma társadalmának erős megfigyelője, tárgyait is innen meríti. Finom megjelenítéssel, éles analízissel festi: a kor hiúságait, gyötrelmeit és mélységeit. Hat regénye s novellás kötete jelent meg, egy verskötete, és a lapokban összegyűjtetlen sok kisebb-nagyobb műve. Mint egy nagy napilap szerkesztője: kiváló tanultságának, irodalmi műveltségének s erős nemzeti gondolkodásának adta komoly harcok tanujeleit.

Dutka Akos költő. Nagyváradon tűnt fel első verseivel, az Ady körül csoportosuló *Holnap* című író-társaság anthológiájában. Kiforrott költői egyéniség, műveiből az arany me-

legsége és tisztasága sugárzik ki felénk. Első kötete, a Vallomások könyve 1904-ben Nagyváradon jelent meg, legutóbbi kötete, a Cédrusfa esellón 1934-ben Budapesten. Ez a harminc év egy egyenletes költő-út értékkel teli, igen rokonszenves emelkedése. Hangja, nyelve, forma-készsége eredeti, az övé: Dutka Ákosé. Művész, akit az élet eseményei nemcsak megragadtak, de mélyen megihlettek. Megénekelte témái, tárgyai is elárulják, hogy a világ jó részét bejárta, hogy sokat látott, de nyitott szeme a komoly magyar lélek áhítatával vette föl a benyomásokat.

PETŐFI KULTUSZA

Tudomásunk van két új Petőfi-fordításról: az egyik Lorenz Landgráfé, aki két kis kötetre valót németre és Henrik Blumberg, aki húsz versét, egy Petőfi nemzetközi jelentőségét méltató tanulmánnyal együtt, angol nyelvre fordította le. Örömmel könyvelhetjük el, hogy ezenkívül a lengyel és finn lapok is foglalkoznak Petőfivel, egy esetben Jókai-val is együtt, itthon pedig a debreceni nyári egyetemen Alberti Gianola Petőfi olasz fordítóiról értekezett. Ifj. Hegedüs Sándor tagtársunk pedig a Petőfi- és Jókai-kultusz szolgálatában Lengyel- és Svédországban tartott felolvasást, az utóbbi helyen, a Petőfi-társaság nevében üdvözölte Lagerlöf Zelmát, születése 75. évfordulóján.

A *Göteborgs-Posten* c. Svédországban elterjedt előkelő napilap ezévi március hó 14-iki számában egy terjedelmes cikk jelent meg s ebben Lindberg Nils-Herman svéd író ismerteti Petőfi életét, költői és politikai tevékenységét, nemcsak nagy alaposággal, de őszinte szeretettel is. A cikknek aktuális voltát az is

emelte, hogy egy, február havában Göteborgban megalakult Svéd-magyar társaság *márc. 15-én* nagyszabású összejövetellel ünnepelte meg ezt a történeti napot.

Lindberg Nils Herman a svéd sajtóban és rádióban Petőfiről már több ízben megemlékezett s a magyarság iránti rokonszenvét azzal is kimutatta, hogy kiváló írónk műveit hazája nyelvére lefordította. Nemesak beszéli nyelvünket, de ír is magyarul, kifogástalan szabatosággal. Budapesten hosszabb ideig tartózkodott és tudomásunk szerint a Pázmány-egyetemen mint a svéd nyelv lektora, működött a multban.

KITÜNTETÉS.

Tagtársaink közül többeket ért *kitüntetés*. A Kormányzó Hubay Jenő tb. tagunkat a magyar érdemkereszt I. osztályával, Erődi Harrach Béla tb. tagunkat a II. osztályával, Bán Aladás r. tagunkat pedig a kormányfőtanácsosi cím adományozásával tüntette ki. Harsányi Zsolt és Molnár Ferenc r. tag. továbbá Kiss Ferenc k. tagunk megkapták a Corvin-koszorút. Gáspár Jenő titkár *A világ orvosa* c. regényével megnyerte a Zichy Nándor-nagydíjat.

A tavaszi képviselőválasztáson a Társaság tagjai közül hárman is kaptak mandátumot. Így Pekár Gyula elnök Bonyhádon, Kornis Gyula tiszteletbeli tag Vácott és Madai Gyula Hajdunánáson.

TÁRSASÁGUNK MEGEMLEKEZÉSE A KALEVALÁRÓL.

Bejelentette a főtitkár, hogy a Kalevala-Társaság és a Finn Tudományos Akadémia meghívóját kaptuk február 28-ára Helsinkibe, a *Kalevala* 100. évfordulójának ünnepére. A Balti

tenger partján az önállóságnak és a nemzeti felvirágozásnak útjára lépő finn testvéreinknek nagy ünnepe ez, hisz a Kalevala a száz esztendő alatt a világirodalom legnagyobb eposzai közé soroztatott. A nagy *Lönnrot* Illés halhatatlan munka-eredménye, gyűjtése ez a remekmű, mely Suomi népét népköltészete oly tökéletes és fenséges hangján szólaltatta meg, mint egykor Homerosz művei a görög népet. Amint az öreg Väinämöinen, a Kalevala főhőse, megszületése után a földön azonnal rendezi és befejezi a világteremtést, körülbelül hasonlóan cselekedett Lönnrot Illés a Kalevalával. Az ezertő országföldjén elsórt gazdag dal- és ballada-kincs

tömegét a nép ajkáról összegyűjtötte, egészé fűzte s bevégezve, megteremtette a Kalevala 50 rúnóját, mely ma 22.793 versből áll. Az eposzban Väinämöinen a hajójára törő óriás csukát elejti s csontjaiból hatalmas *kantele*-t, lantot készít, melyet azonban senki sem tud megszólaltatni. Akkor kezébe veszi ő és megszólaltatja csodásan, bővöletesen. A kantele szimbólum, Lönnrot munkáját példázza, aki egygyólvastva a töredékeket, megszólaltatta a finn nép lelkét egy nagy világeposzban.

A Petőfi-Társaság szíve egész melegevel együtt érez az ünneplő Suomi népével, s a Kalevaláról Bán Aladár r. tag emlékezett meg egyik ülésen.

PEKÁR GYULA, AZ 1935. ÉVI JÓKAI-NAGYDÍJ NYERTESE

A Petőfi-Társaság a Lux Elek min-tázta gyönyörű Petőfi-plakettet az idén mint Jókai-nagydíjat határozta el kiadni, újabban fellendült regényirodalmunk egyik kiváló alkotásának megkoszorúzására. A Társaság javaslattételre egy hármas bizottságot küldött ki, mely Császár Elemér és Szász Károly alelnökökből és Lázár Bélából állott. A bizottság egyhangúlag azt a javaslatot terjesztette a közgyűlés elé, hogy az idei Jókai-nagydíjjal *Pekár Gyula* „*Attila*” című regényét koszorúzza meg. A jelentést, amelyet Lázár Béla terjesztett a közgyűlés elé, itt közöljük:

Pekár Gyula Attilája e kitűnő író élete-művének mindmáig legkiválóbb alkotása, mely eddig elbeszélő értékeit magába olvasztva, alakító és jellemző erejének teljében mutatja be őt. Pekár Attilája a szó régi és igaz értelmében történeti regény, egy kor átálmodása, annak minden külső és belső életformájával, gondolatvilágá-

val és érzelmi áramlásával egybe-szöve. Pekár nagy kulturtörténeti műveltsége nélkül erre a nagy, szinte azt mondhatnók, nemzeti feladatra nem is lehetett volna vállalkozni. Hiszen Attila a magyar rege hőse is. A tudomány vitatkozhat azon, hogy legrégebb krónikáinkba a hun király alakja a népmesék fonalán jutott-e be, sokszázados szájhagyomány útján, vagy egyszerűen tudákos kompillációként? Hagyjuk ezt a tudósokra, de a magyar költők ezen sosem vitatkoztak, ők mindig úgy érezték, már századok hosszú sora óta, hogy a regés kelet képzletizgató alakja, Attila, a magyar honfoglalás ihletője és megpecsételője volt. Nagy költőnk, Arany János tudós formában és a szárnyas szó ihletében egyaránt, egy régi levélen írva találta, hogy mi volt a hun király a magyar ősöknek? Sokat, minden korban, mostanság is, megihletett Attila, de Pekár regénye közülük kimagaslik.

Nemcsak a hun kulturkörbe, lelke legmélyéig behatoló ismertanyagánál fogva, nemcsak amiért Pekár Gyula a kor megrajzolásához szükséges tudásanyagot, az eredeti forrásokra visszamenő lelkiismeretességgel gyűjtötte egybe, a szorgalmas mőh e munkája mind csak előkészület, hogy aztán a történeti keret ismeretében engedje át magát ihletének. Három kultúra összeütközésének vagyunk szemtanúi. A hanyatló római, az elpuhult bizanci és a feltörő keleti pogány világ alakjai lépnek előttünk a színre, mindegyik egymásra tör, mindegyik a másikat akarja elnyelni, bekebelezni a maga birodalmába s ez a hatalmas dinamikus vágy iszonytató lendülettel csap össze, miközben világok buknaék és emelkednek. Ebből a gigantikus képrengetegből, emberek és azok érzésvilága plasztikus-élesen válik ki: hún, római, bizanci emberek, más-más élet-és érzésvilággal és más-más jellemeikkel. Semmi sem mosódik el. A fő hősöket a körülöttük nyüzsgő alakok egész sora veszi körül s közöttük nem egy igazán eredeti jellem. Mind él e tombolva egymásratoró világban s a költő erős kompozíciós marokkal fogja össze sorsukat és egymással szemben áll érdekeiket. Mint a hatalmas Végzet áll fölöttük és romantikus együttérzéssel örül a jók győzelmének és siratja bukásukat. Mindent megérteni, semmit megítélni, ez az ő jelszava is. De azért nem Flaubert jeges közönye, vagy Anatole France ironikus felsőbbiségérzete hangzik ki előadásából. Pekár romantikus lelke lírába olvasztja a megálmodott világot akkor is, ha mögötte nagy tudással felépített hatalmas multismeret rejlik, melyet át tud világítani szimpatikus összeolvadással, melylyel aztán hősei titkos énjéhez férközik.

A líra, mely átfüti előadását, eleven epikából buzog elő. Ezek a hatalmas jelenetek, melyekben a hún király szállását, a római császárnak a ravennai trónterembe való bevonulását, a római túsakadémia titkos versengéseit, a bizanci császári palota bizarr ceremóniáit írja le, soha sehol nem válnak tudákos vagy elaprózott adathalmazásokká, hanem, mint Lessing tanította, átéljük hőseivel az események tartamát, igazi tiszta idő lesz nála a térből s érzés a külsőséges élményből is. Ismétlem, mindezt a sok ezer részletet egy hatalmas alapváz gondolati acéloszlopzata tartja össze. Attila küzdelme a világirodalomért a római birodalmi eszmével, azok ellen, akik ennek ellenállanak s azok segítségével, akik azt támogatják, akiket oldala mellé állít, ha kell, akaratok ellenére is. Olyan ez a kompozíciós vonal, mint egy szemünk előtt felfejlődő gótikus oszlop, mely az eget súrolja, hogy amikor legfelsőbb pontjához elér, forrongó belső ellenerők véletlennek látszó feszültségére hirtelen kettétörjön. Az emelkedés és esés az első sortól az utolsóig elő van készítve, látjuk a célt, követjük a cél elérését szolgáló eszközök megszerzésének útját, miközben titokzatos ellenerők előbb csak lappangva, majd mind nyiltabban egymással szövetkezni kezdenek; a szeretet és gyűlölet, a rokonszenv és érdek, a nagyravágyás és a félelem az eltiportatástól, mindez a sok gyilkos emberi szenvedély, — egy-egy tipikusnak látszó, de konkrét valósággá formált mellékalak képében, — úgy nő ki az események sodró áradatából, mint ahogy a jól befűtött gőzkazán ontja a füstöt, szakadatlan bőségben és ernyedetlen energiával. Két hatalmas kötet és minden jelene mint a középkori templomok mozaikműveinek alko-

tásai, egymásmellé rakott kövek csillogó ékességével függ össze, az eleve elgondolt képvízio egészében.

Ezek a mozaikszemek aztán külön-külön csodás színekkel ékesek, nemcsak a rész, de az egész színhangulatát is megteremtik, olyan eleve kiszámított színértékekben, mint ahogy a mozaikfestők is számotvetettek előre a helyvel, hová alkotásaik kerülnek, a templomok félhomályával, mely a mozaik színét óráról-óra változtatja. A mozaikművesek már fölhasználták a IX. és X. században azt, amit ma Purkinje-jelenségnek nevez a tudomány, ismerték a félhomály színváltoztató erejét és számoltak is vele. Így van ez Pekárnál is, aki az egyes jelenetek végeláthatatlan mozaikszemeit egymásmellé rakja, eleve elgondolt hatalmas kompozíciójának mérnöki számítással egybekalapált egységébe, szimultán játékosan egymásmellé, föl- és alájarendelt változatokban. Az épület acélvázát hőseinek jellemei tartják. Attilája igazi ember. Alig 16 éves, mikor találkozunk vele és egy gazdag élet sodrán át kísérjük végig, a csalódások, a szerelem, a győzelem és a bukás eleve elrendelt sorsában. Ember ő, aki érez, gondolkodik, akar, — sehol üres szkéma, de hús- és vérből álló egyén. Mert amit érez, ahogy gondolkodik és amit cselekszik, az mind a sorstól megjelölt felsőbbeséges ember érzése, a kor babonás lelkivilágából kifakadó árnyalattal, amelyet a nomád népeknél ma is élő samанизmus hitéből nagy kulturtörténeti

igazsággal olvaszt össze hőse sorsának minden egyes életfordulatánál.

Ez a mágikus léggör, mely Attilát körülveszi, mint feloldhatatlan burok, cselekedeteit titokzatos színekkel csillogtatja fel. Véle ellentétes jellem a félvér Aetius, a rómaiak hőse, akinek lelki képlete a regény pszichológiai remeke. A félbarbár, félrómai lélek ő, kinek senki se hisz, aki így senkit sem tud kielégíteni, nagyra-vágyó álmaitól megfosztva, az örökös remény és a folytonos csalódás között vergődve pusztul el. Attila női ideálja, a bíborban született Honoria, a regény harmadik kiemelkedő alakja, aki költői tisztaságában, bukásában és felmagasztaltatásában úgy áll előttünk, mint a májusi reggelben illatozó rózsaszál. E három alak körül feltornyosuló életábotának viharos zuhataga, a nagyvonalú tájképi hátterekkel, az örökös össze-ütközésekkel, a hatalmas katalauni csataleírással, mint egy gótikus vár oszlopos folyosójának végeláthatatlan falára festett freskósorozat vonul el előttünk, a költői intuiciójú lázas álomképeiként. Attila alakjával a költészet már évszázadok óta foglalkozik. Vaskos foliánsra rúgna azok egyszerű elszámálása is. De Pekár Gyula alkotása végre a magyarság hátatelt érzésének kifejezése, multjának regés alakjával szemben, mikor egy olyan eleven korképbe állította be a regékbe vesző nagy hún fejedelmet, melyből az ő egekbenyúló alakja, tiszta költői elképzelésben, élve száll majd át az utókorra.

JELENTÉS A HALMOS IZOR-VERSPÁLYÁZATRÓL

A Petőfi-Társaság Halmos Izor adományából 100 pengő jutalmat tűzött ki önálló értékű lírai költeményre.

Erre titkos pályázatot hirdetett, megjegyezve, hogy verseiklusok nem pályázhatnak. A bíráló-bizottság tag-

jai *Szász* Károly elnöklete alatt *Falu* Tamás és *Bodor* Aladár voltak, utóbbi, mint jelentéstevő.

A pályázatra beérkezett 291 költemény és költeménycsoport. Ezek közül névvel érkezett és ezért a pályázatból kizárandó volt 94 (különösebb érték amúgyse akadt köztük), elkésve érkezett 1 (ez se komoly érték), ez szintén kizárattott. Elbíráltatott 196 pályamű.

A bírálók megítélése szerint a pályázat eredménye még az ilyes pályázatoknak utóbbi időkben megszokott színvonaltalanságához képest is igen szegényes. A legtöbb minden színvonalon aluli kezdetleges kísérlet. Alig néhány akad, amely némi figyelmet érdemel. Dicséretre érdemesíthetőnek ítélték mégis a 251. számút (jeligéje: 1935.), mely 7 különálló darabból áll. A 267. számút pedig (jeligéje: Láncszem vagyok) szótöbbséggel jutalmazhatónak ítélte. Ez is verscsoport 10 különálló darabból, a jutalmat az egész csoport kapná, a csoportból az „Isten tenyerén“ című látszik legelfogadhatóbbnak. Kiforrott, tiszta világgépű író munkája, kissé régies gondolatformálással, de biztos verseléssel kifejezve.

A jeligés levél felbontása után ki-

derült, hogy a nyertes Brandeisz Ferencné, szül. Frey Melanie (Budapest), akinek a Petőfi-Társaság a 100 pengős jutalmat, mint a Halmos-alap kamatját, ki is adta. Minthogy az 1935. jeligéjű levél tulajdonosa nem jelentkezett, a levelet a többi pályázati kézirattal együtt a Petőfi-Társaság megsemmisítette.

ENDRÓDI SÁNDOR EMLÉKEZETE.

Endrődi Sándornak, Társaságunk egykori alelnökének s a Képviselőházi Napló szerkesztőjének az Országháza épületében, a parlamenti múzeum előadótermében január 20-án márvány- emléktáblát állított a hálás utókor. *Almásy* László, a képviselőház érdemes elnöke nyitotta meg az ünnepet s megragadó szavakkal áldozott *Endrődi* Sándor emlékezetének, aki ma is még: teljes frissességben az egész országé. *Nagy* Miklós, a parlamenti könyvtár igazgatója, méltató beszéde után az ünnepségről jegyzőkönyvet készítettek s azt *Herczeg* Ferenc tiszteletbeli elnökünk és *Szász* Károly alelnökünk hitelesítése után a parlamenti múzeumban helyezték el. A stílszerű, lélekben is nagyjelentőségű ünnepen Társaságunkat még: *Szathmáry* István is képviselte.

FINNEK ÉS MAGYAROK

Järventaus Arvi, a Petőfi-Társaság kültagja, a jeles finn író ezt a magyarul írt levelet küldte, melynek minden sorában melegít az irántunk való testvéri szeretet.

Mélyen tisztelt Petőfi-Társaság! Alulírott, aki abban a megtiszteltetésben részesült, hogy a nagymúltú Petőfi-Társaság kültagjai sorába vá-

lasztatott, távoli hazájából tiszteletteljes üdvözlését küldi a Társaságnak. Őszintén kijelenthetem, hogy soha semmiféle kitüntetés nem esett nekem oly jól, mint éppen ez, amelynek révén a legkiválóbb magyar írókkal egy társaság kötelekébe tartozhatom: a Petőfi hálhatatlan nevét viselő Társaságba. Mi, finnek

és önök magyarok: együvé tartozunk a bennünket egymástól elválasztó nagy távolság ellenére is. A lélek és a szív nem ismer távolságokat, mert ha a lélek ugyanazokért a célokért él és a szív ugyanabban az ütemben dobog, akkor nem számít a hosszú, közbeeső út Finnország és Magyarország között. *Itt Finnországban élénk felvilágosító munka folyik Magyarországra érdekében. Azok a térképes levelezőlapok, amelyek azt szemléltetik, milyen volt Nagy-Magyarország és milyen a mai Csonka-Magyarország, már egészen elkoptak a használatban a finn néptanítók kezén.* Magyarország bizhat ifjabb testvérében, a rokon finn nemzetben, amely szereti és csodálja idősebb testvérét: a magyar nemzetet. Abban a reményben, hogy nemsokára felvirrad az a Nap, amikor minden magyar ismét otthon lesz egy hazában, kiáltok betegágyamról is éljent Nagy-Magyarország felvirulására, Sokáig éljen a Petőfi-Társaság, a magyar irodalom és művészet szent tüzének őre!

Karava, 1934.

Järventaus Arvi.

NILLO E. WAINIO POSZTUMUSZ MŰVE.

A következő érdekes levelet kapta a Petőfi Társaság.

Helsinki, 1935 február 11. Sz. 180—1935. Tárgy: Mikszáth Kálmán Jókai-életrajzának finn fordítása. 2 drb. melléklet. (A két drb melléklet azonban ezideig még meg nem érkezett. Szerk.)

Van szerencsém tisztelettel felterjeszteni az 1931-ben elhalt Niilo E. Wainio posztumus munkáját, Mikszáth Kálmán Jókai-életrajzának finn fordítását. Az egyik legnagyobb finn kiadóvállalat, a W. Söderström-cég,

a napokban hozta könyváruis forgalomba szép kiállításban. Mikszáth Kálmán „Jókai Mór élete és kora” című kétkötetes művének finn fordítását. A mű megjelenését a Finn Irodalmi Társaság anyagi támogatása tette lehetővé.

A kitűnő fordítás már 1931-ben elkészült, de a 70 éves fordító Niilo E. Wainio esperes hirtelen halála (1931-ben) következtében és egyéb okok miatt elhalasztódott. A jeles fordítót, Jókai: Isten kisért (1885), Magyar nábob (1888). Kárpáthy Zoltán, Sárgarózsa (1894). Mikszáth: Tót atyafiak (1888), Jó palócek (1891), Szent Péter esernyője (1912). Gárdonyi G.: A bor (1916). Csepreghy F.: A csikós, stb. műveinek fíradhatatlan finn tolmácsát a Petőfi Társaság is kültagjai sorába választotta, a magyar kormány pedig a „Pro litteris et artibus” érdemrenddel tüntette ki. A fordítást átvizsgálta és jegyzetekkel ellátta Weörös Gyula dr., a Helsinkii Egyetemi Magyar Intézet igazgatója. A műhöz csatolt fényképek közlési jogát a Franklin Társulat ingyen engedte át.

Niilo E. Wainio életrajzi adatai: Született 1860 nov. 5-én Askainenben. Tanulmányainak elvégzése után 1884-ben evangélikus pap lett s mint svéd nyelvtanár kezdte meg tudományos működését. 1918-ban isokyrői esperes lett. Ezen működése folyamán egy taksarékszövetkezetet és házvezetőnői iskolát alapított. Behatóan foglalkozott irodalommal és egyike volt a magyar nyelv és irodalom legkiválóbb ismerőinek és művelőinek Finnországban. Egész életében nagy írói tevékenységet fejtett ki.

Dr. Weöres Gyula a helsinkii „Uusi Suomi” febr. 10-iki számában megjelent, a magyar irodalom finnországi ismertetése szempontjából fontos műfordítást ismertető alapos tanulmá-

nyát is van szerencsém csatoltan tisztelettel felterjeszteni. Kiss Sándor s. k. m. kir. követ.

A PILVAX-KÁVÉHÁZ.

A Pilvax-kávéház a negyvennyolcas idők *Szabadság-csarnoka*, melynek falai közt, a Petőfi vezetésével naponként gyülekező márciusi ifjúság, előkészítette a március 15-ike eseményeit, gazdát cserélt. A történeti nevezetességű helyet egy olyan rideg üzleti tőke akarta megvásárolni, mely aligha lett volna tekintettel arra a kegyetlen multra, amit ez a kávéház képvisel. Kovacsevics Milenkó, a Belváros egyik nagykereskedője, hazafias érzésétől vezetve, azonban közbelépett s ő vásárolta meg, azzal a szándékkal, hogy történeti multjához méltó szórakozóhelye legyen ez a hely továbbra is a főváros közönségének. Örömmel említjük meg itt ezt az esetet. Ebben a kávéházban állt egykor az az asztal, mely a *Közvélemény asztala* nevet viselte s melyet most mint történeti ereklyét a Petőfi-házban őrizünk. Az újonnan épült kávéház falán egy fekete márványlap hirdeti az ott gyülekező márciusi ifjúság emlékét. Az emléktáblát az Orsz. Történeti Ereklyemúzeum még 1900-ban helyezte el ott. A

Petőfi-Társaság pedig, hódolva a nagy idők emlékének, minden hét szombat délutánján egy-két órára gyülekezik itt, miközben az irodalom és a társaság ügyeit is megbeszéli. Az új tulajdonos tehát nemcsak történeti kegyeletéről tett tanubizonyosságot, hanem a Társaság háláját is kiérdemelte.

CSÓK ISTVÁN ADOMÁNYA A PETŐFI-HÁZNAK.

A Petőfi-Társaság február 17-iki ülésén Lázár Béla tagtársunk, abból az alkalmából, hogy a nagynevű festő betöltötte élete 70. évét, egy finoman szőtt s megépített méltatás keretében megemlékezett Csók István művészmunkájáról és életéről. A művész jelen volt az ülésen s megindultan hallgatta az előkelő helyről jött elismerést. Pár nap mulva levelet kapott a Petőfi-Társaság elnöke, Pekár Gyula, melyben Csók István értesíti, hogy egyik képét: *Petőfi a Pilvaxban*, a Petőfi-háznak ajándékozza. A magyar festőművészet e remekét hálás szívvel vettük és nyugtatjuk, im. a nagyközönség előtt is, azt a gazdagodást, melyet vele, büszkeségünk, a Petőfi-ház nyert. A látogató közönség már ott fogja látni az új ereklyét, a március 15-ikével megnyílt Petőfi-házban.

A szerkesztő bizottság elnöke:

CSÁSZÁR ELEMÉR.

A bizottság tagjai:

GÁSPÁR JENŐ, HAVAS ISTVÁN, LAZÁR BÉLA.

A szerkesztésért és kiadásért felelős: **GÁSPÁR JENŐ.**

Szerkesztőség: Budapest, VI., Bajza-utca 21.

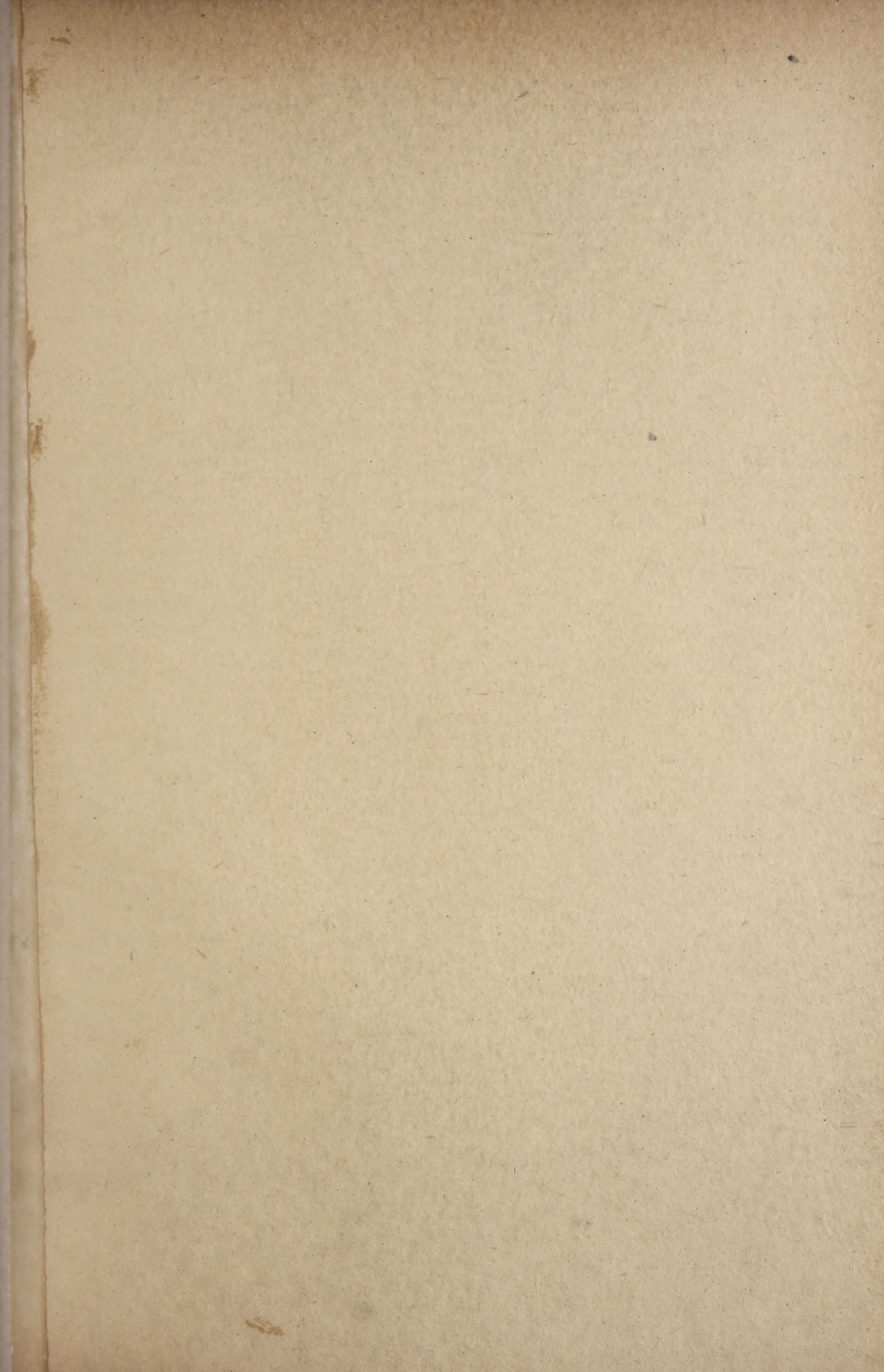
Kiadóhivatal: Budapest, VI., Andrásy-út 15.

Budapest Hirlap nyomdája. — Felelős vezető: Nedeczky László igazgató.

A PETŐFI TÁRSASÁG

országos mozgalmat indított a nemzeti irányú irodalom újjáélesztésére. Ezt a célt szolgálja, amikor a

MAGYAR REGÉNYEK ÉS MAGYAR ELBESZÉLŐK

köteteit minden magyar olvasó figyelmébe ajánlja.

AZ 1934/35. ÉVAD KÖTETEI

Babay József: Menekülj a szerelemhez

Bibó Lajos: A búzát azért learatják

Ifj. Bókay János: Megvédtem egy asszonyt

Csathó Kálmán: Maskara

Dénes Gizella: Asszonyok a hegyek között

Gosztonyi Ádám: Aranyásó kisasszony

Harsányi Zsolt: A tündérkirálynő

Kosárgné Réz Lola: Lelkek és arcok

Pekár Gyula: Attila, I. kötet

Pekár Gyula: Attila, II. kötet

Szentmihályiné Szabó Mária: Emberé a munka, I. kötet

Szentmihályiné Szabó Mária: Emberé a munka, II. kötet

Székely Tibor: És ne vigy minket a kísértésbe . . .

Terescsényi György: Merre van Napkelet?

A Petőfi Társaság pártoló tagjai részére a köteteket a Magyar Regények kiadóhivatala: Budapest, VI., Andrásy-út 16. küldi el.

A Koszoru, a Petőfi Társaság közlönye egy irodalmi évben négyszer jelenik meg: október, január, április és június hónapokban. Előfizetési ára egész évre 4 pengő.

A Koszoru kiadóhivatala: Budapest, VI., Andrásy-út 16. Távbeszélő: 26-6-83.

Felelős kiadó: Gáspár Jenő.

10. 45.

KOSZORÚ

A PETŐFI TÁRSASÁG KÖZLÖNYE

TARTALOM:

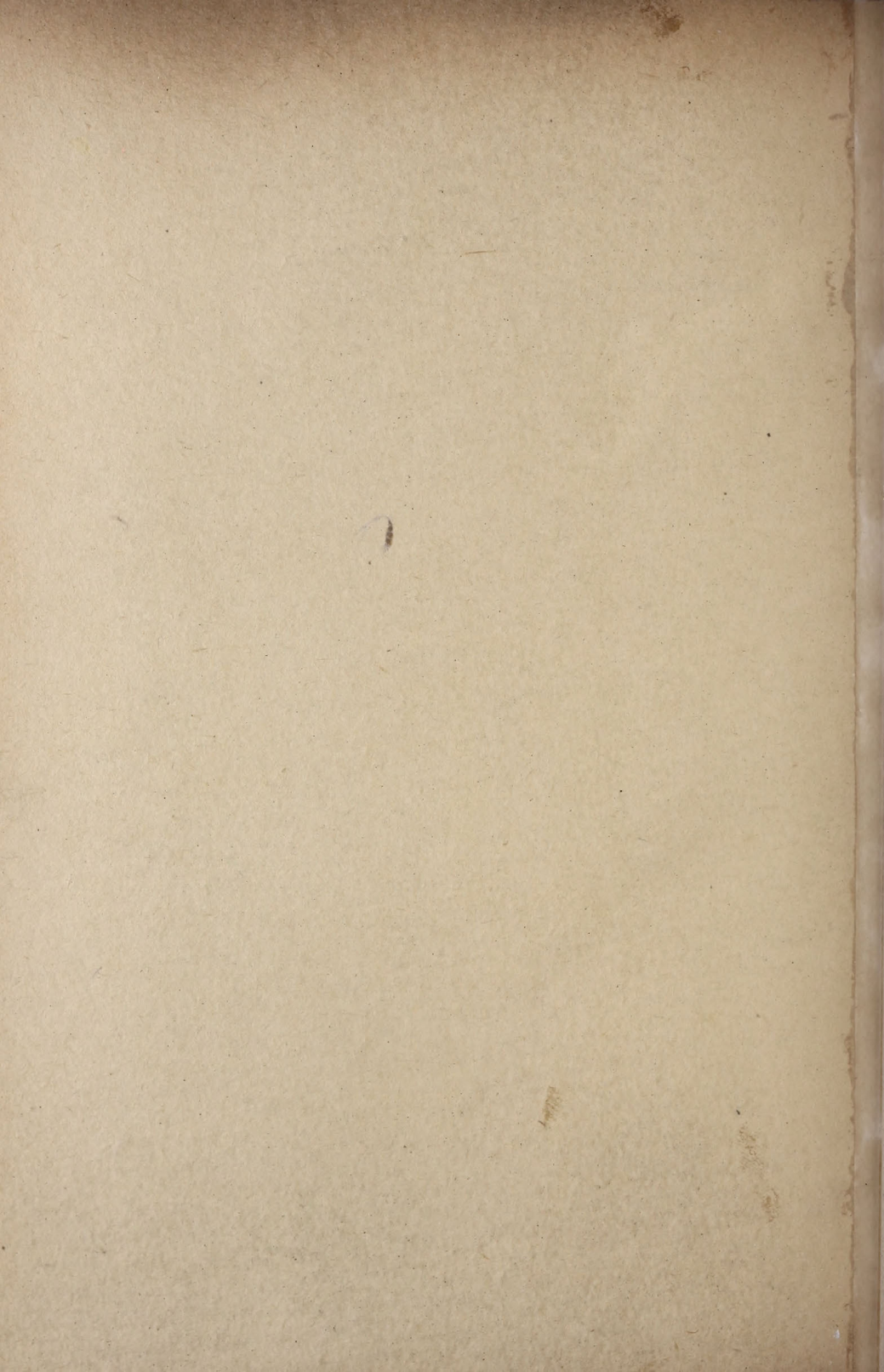
<i>Lázár Béla</i> : Az Amazonkirálynő. (Tanulmány.)	193	FIGYELŐ : Változások a Nemzeti Színházban. (<i>g. j.</i>) — Nagyszabású nemzeti könyvnapot kérünk. (<i>Vas.</i>) — Tánc, tánc, fegyvertánc. (<i>l. b.</i>) — Megszűnt zavarok az irodalmi hullámhosszon? (—ő.) — Átérté- kelés az irodalomtörténetben. (<i>G.</i> <i>J.</i>) — Ujra itt vannak az ós- tehetségek. (<i>L. B.</i>)	233
<i>Nadányi Zoltán</i> : Ez az a hely. (Köl- temény.)	206	IRODALMI TÜKÖRKÉPEK : (<i>Harsányi Lajos</i> : Válogatott köl- temények. — <i>Jánossy Béla</i> : Égő csipkebokor. — <i>Falu Tamás</i> : A délutánból este lesz.)	240
<i>Gáspár Jenő</i> : Lemegy a nap... (Elbe- szélés.)	207	A PETŐFI TÁRSASÁG ÉLETE	243
<i>Lampérth Géza</i> : Italia, Hungária. (Költemény.)	214		
<i>Babay József</i> : Dal a gerlicéről. (El- beszélés.)	215		
<i>Szathmáry István</i> : Rákóczi feje- delmi beiktatása. (Költemény.)	221		
<i>Bodor Aladár</i> : Aki fenn ül a nye- regben. (Elbeszélés.)	223		
<i>Vályi Nagy Géza</i> : Petőfi. (Költe- mény.)	231		

UJ FOLYAM
*
I. KÖTET
*
4. SZÁM

BUDAPEST
*
1935 JÚNIUS
*
ÁRA 1 P

AZ AMAZONKIRÁLYNŐ

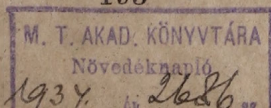
(RÉSZLET EGY PEKÁR-TANULMÁNYBÓL)

ÍRTA: LÁZÁR BÉLA

Az *Amazonkirálynő*, mikor 1920-ban megjelent, egy olyan társadalomhoz akart szólani, melyet ezeréves emlékeitől, hatalmas képzetkörré kiterébélyesedett gondolatvilágától, lelke gyökeréig hatoló érzéseitől akartak véres kezek megfosztani. Hite, ön-bizalma és reményei összeomlóban. Egy gyilkos álom véres lidércnyomásából alig hogy felocsudott. A költő egy háromezer év előtti mesekor heroikus embereinek átálmodott világát vetítette eléje. Még pislákoltak felette az üszkös háztetők, még nem aludtak ki az izzó parazsak, az elkeseredés gyújtó pokla lángnyelveket eregett, a költő elcsábítani akarta olvasóit, a kéklő egü Hellas szomorú városába, Athénbe; melyet Minos király levert és emberáldozatra kényszerített, el akart vezetni a kisázsiai partok mentén felépült, asszonyuralom alatt álló városok pogány isteneit babonás extázissal imádó gyülevész népek összeütközései közé, altató dallamokat zengve, hogy felejtsen. De a seb sajgott, a sors, mely rászakadt erre a feldúlt lelkű magyar társadalomra, égett, mint Nessus-inge s ki hallgathatott idegen világok lázas meséjére, mikor a valóság maga — a körülötte feltáruló vad szakadék, — még borzadállyal töltötte el.

Pedig Pekár Gyula regénye — most, hogy elülni kezdenek a viharok, — hogy hozzánk, a mi sajtó lelkünkhöz csak távolról hangzik el a külső országokban egyre-egyre feltornyosuló viharhullámok zajgása, olybá tűnik fel, mint első betetőzése az író művészi fejlődésének, melyben összefutottak ennek a fejlődésnek összes szálai, hogy végre egy harmónikus egységben összeolvadjanak.

Az *Amazonkirálynőt* az a Pekár Gyula írta, akit a sors akarata már kora ifjúságában idegen világokba vezetett, melyek-

nek nyelvébe, kultúrájába, szellemébe a helyszínen behatolhatott, az ifjú lélek ámulatával szíhatta magába az ismeretlen életek, a különös sorsok, az egymástól elütő viszonyok csudáit, rejtelmait, felhalmozva hatalmas emléktárába az előtte feltáruló élet átbotáját. Délen és északon, az Óceánon innen és túl járta a világot, s ami figyelmét lekötötte, a magamegfigyelte sok ellentét, az ideken nyelveken megőrzött mult emlékei, a romok és múzeumok, a sok különös ember, szokások, hangok, műemlékek, könyvek, dallamok, kövek és papyrosok, s mindezekből a jelen mögött lappangó mult, s a multból előtörni akaró jövő nagy kérdései, ellentétjei, izgalmas egymás ellen fenekedése, lázas rohamban, lüktető ütemben zúdultak reá. Az amerikai társadalom gigászi méreteit hamarabb látta, mint a svájci hegyek közt máig idilli formában megőrzött népszokásokat, hogy utána a spanyol világfürdők félvilági életébe, aztán London monumentális multtiszteletébe, majd a századvég párisi társadalmának hegyibe-hátába omló életlük-tetésébe merüljön el.

Itt, Párisban lendült neki írói tehetségének első szárny-csapása, hol Flaubertől France-ig, Balzac-tól Bourget-ig, egy pár viharos évtized irodalmi életének oszlopait részben szeméiyes benyomások alapján ösmérhette meg, ifjan, hatalmasan lüktető életösztöne vérbő hevének, testi erejének és szellemi felkészültségének tisztító tűzében. Nem csoda, ha ilyen környezetben, ilyen adottságokkal, ilyen olthatatlan szomjúsággal, az írói alakításra való vágyódás elemi erejével első művében ott találjuk első mestereinek könnyen felismerhető nyomait, hogy aztán hazatelepedve, a meg nem szűnő tanulmányozás szenvedelmes hevével fűtött magamívelésben, az Uránia számára írott kultúrhistoriai képek idézésében, a maga lelkének megtisztulására való nagy alkalmat találja meg.

Pedig ez csak előkészület volt; a tizenegy Uránia-darabban fantáziája játszott az emlékképekkel, hogy a felhalmozott művelődéstörténeti anyagot, költői szárnyalással idézve hallgatói füle és szeme elé, ugyanakkor egyre számosuló eredeti novelláiban, regényeiben s drámáiban a képzelete elé tornyosuló alakokat megragadhassa. Élményei tehát kettős forrásból táplálkoztak: látott és megtanult, átélt és átgondolt, átértzett és megismert világok tárultak eléje, hazai és idegen emberi sorsok, mind-mind a maga összetett egyéniségének tükörképei.

Ebből a televényből alakult ki az *Amazonkirálynő*.

Az *Amazonkirálynő* történeti regény. Tehát oly műfaj, melynek leggazdagabb aratása a XIX. században volt, a romantika nevelte, amikor Walter Scott-ot a skót hegyek formálta embereknek, azok ősi szokásainak, a körülöttük folyó egykori életnek tündöklő varázsa elkábította, mikor az ő nyomán Victor Hugo ragyogó képekben álmódott vissza egy elképzelt középkort, Manzoni, az olasz szétszaggatottság szomorú idejét, Jósika az erdélyi nagyidőket, Jókai a kuruckorszak legendáit, hogy aztán a nagy példákat kis, kisebb és tehetségtelen írók elsekélyesítsék. Walter Scott — az idén van száz esztendeje annak — a formát megalapította, de e forma ma múzeumi tárgy, mint az első lokomotív. Ez a forma: egy-egy kor rajza, embereké, kik csak az idézett korban lehetségesek és szokásoké, melyeket csak az idézett kor emberei viselhetnek el. Ebből a formából csak a különös, csak az általános emberitől elütőnek hajszolása nőhetett ki. Ami által a valóságban rejlő költészet felismerése, az egyszerűségnek és így az igaznak mélységeibe való behatolás mindjobban háttérbe szorult. Csak mikor a kultúrhistoriai elmélyedés, a mult szellemébe való intuitivebb behelyezkedés folytán, az emberi lélek örök igazságait ismerték fel a költők, s nem mint Walter Scott az ősi Skótorszámban egyedül az ősi skót jellemet, hanem az idézett korokban az igazi embert, minden kornak mindig azonos igazi emberi valóságát kutatták, még pedig azzal a célzattal, hogy a teljes valóság illúzióját keltsék fel, tehát mikor arra törekedtek, hogy a realista regény részletrajza módján, a mult képeinek részletigazságaiban az örök emberit is megéreztesék, azaz egyszerűen a történeti regényben egy új formájú realista regényt adtak, mint Flaubert a *Salammbó*-ban, Karthágó multjából vagy Anatole France a *Thais*-ban, a korakereszténység idejéből, akkor éledt újra a műfaj a két nagy példaképben.

De ha jól szemügyre vesszük őket, azt fogjuk látni, hogy Pekárt a két gigászi mű nem gyúrte le, hogy a két változat mellé odaállította a harmadikat, a magáét.

Az idő, amikor Flaubert dolgozott (1858—1862), a környezet, melyben élt, apja is, bátyja is kórházi orvosok, a levegő, melyben a tények kultusza vette körül, a nevelés, melyben az atyai házból részesült, ahol a természettudományok fellendülésének

eredményein ujjongtak, — mind a realizmus felé vezették, pedig titkos szerelme a romantika, elvágódott a valóságtól és *Madame Bovary* után afrikai emlékeihez, görög és római adatokhoz menekül, egész könyvtárakat nyel el (Jules Duplannak írja 1857-ben: *Je role l'in-folio. Voila 53 ouvrages différens sur légnets j'ai pris des notes depuis le moi mars,*¹ mert az a véleménye, hogy *pour qu'un livre sue la verité, il faut être bourré de son sujet jusque par-dessus les oreilles.*² Így készül el négy-öt év alatt a *Salammbó*-val s végül azt hirdeti, hogy *je me moque de l'archeologie!* Hogyan? Hiszen Sainte-Beuve kritikájára, Frohner orientalista tudós vádjaira nyílt levelekben válaszol, melyekben igazolni akarja műve összes részleteinek, minden egyes adatának tudományos szabatosságát, de amellet nagyon jól tudja, hogy az archeológiai tudás csak a nyers anyag, abból kell kisajtolni a kor szellemét, melyben minden, a külsőségek éppúgy, mint az alakok lelke, teljes harmóniában egyesüljenek.³

Harmónia!

Ehhez nem segítenek a források, csak a költő képzelete, Salammbot sem Polybius, sem Silius Italicus, sem Plinius vagy Strabo lapjain nem találhatta, — ezt egyedül a költő látta, ő ismerhette fel a keleti táncosnőben egy egyiptomi utazása alatt, a tuniszi utcák zürzavarában, a sivatag szélén, ahol buja szélesend fojtogatta s ébren megálmodta Salammbot, sóvárgásával, istenvágyával, idegei minden lázával, aki mikor sóvárgása tárgyát, az Istennő fátyolát, a zaimphot megérinté, melyhez pedig élete és tisztasága árán jutott, kiábrándul, mint *Bovary Emma*, — már „semmi különöst nem érezve“. Ez a keserű gondolat az, ami Flaubert alkotásaiból felénk jegesedik, mint a kriptából kiáradó metsző hideg. Harmóniában van-e ez az afrikai szellemmel? Igen, harmóniában van Flaubert saját, keserű lelkével.

A történeti regényben — Flaubert előtt, — vagy képtelen mesét találunk, melyet hamis *couleur locale*-lál, cifra, rikító adatjelmezekkel aggattak tele (itt a Delaroche-okra és Pilotyak történeti pikturájára gondolhatunk), vagy az adatok voltak elképzelvek, amit még képtelenebb mesékkal akartak ellensúlyozni.

Flaubertnél, ellenkezőleg, a mult — jelenné válik, képze-

¹ A főlíókban dúskálok. Ime 53 különböző munkából írtam ki jegyzeteket március óta. — *Correspondance* III. 90.

² Hogy egy könyv izzadjon az igazságtól, fülig bele kell temetkeznünk munkánkba. — U. o. 98.

³ Levele Sainte-Beuve-höz. — III. 248. *Correspondance*.

letében ott él ő Karthagóban, látja a várost, minden pogány templomát, tereit és utcáját és elvezeti bennük alakjait, ha kell, a vízvezeték sötét mélyeiben avagy a templomok oszlopperdejében, ott van a zsoldosok fellázadásánál, minden csatában benne él, s visszaképzeli magát abba a méhkasba, hol az afrikai élet minden büne, misztikuma, egyiptomi, feníciai, görög és ázsiai titkok egyesültenek. Mindebben a szépséget kereste — írta,⁴ és ezt egyre hangoztatta; mire gondolt. Balzac-ra akart vele sujtani? Testi és lelki nyomorékok bő képzeletű alakítójára? De nem kerülhette el az iszonyat rajzát ő sem, mert a keleti város, Karthagó zsoldosai rendre ölték a csecsemőket és pogány rabszolgái embervért ittak, hogy megerősödjének. Hiába, az ő szépségszomjúsága a korrajzzal nem fért meg.

És Anatole France? A mult őt kezdettől fogva érdekelte, a legtöbbet olvasó író a világirodalomban! Ebben Flaubert-t is felülmulta. A világtörténeten átsuhanó gondolatok, szokások, érzések, erkölcsök, mindent felszíppantott, a kuriózumot gyűjtő lázas érdeklődésével, igazat és hamisat vegyesen, innét nagy régiséggyűjteménye, melynek hagyatéki árverésén kiderült, hogy a hamisítók csalafintaságának soha *curieux* úgy fel nem ült, mint France, kinek naivságából régiségkereskedők meggazdagodtak.

Thais-ának hőse, az anachoréta Paphnucius, akinek *Thais* iránti szerelmi történetét a hagiograf-iratokból szedte össze, abból, amit azok szent Valfroy-ról, szent Simon stylitáról, a thebaidai pusztá remetéiről, stb. elmondottak, úgy, ahogy azt Marin atya összeállította.⁵ De persze nem elégedett meg Marin-nel, hanem elolvasta D'Amelineau, Brochard stb., stb. tudósoknak a kora kereszténység szellemi mozgalmait eredeti források alapján feldolgozott műveit is szorgalmasan:

Az anachoréta lázas víziói azonban Flaubert nélkül soha ilyen hangon meg nem szólaltak volna. Egy francia kritikus azt kérdi: De quoi *Thais* n'estelle pas l'imitation, le pastiche? Ez túlzás, de hogy alakjához Ménard Louis *La légende de saint Hilarion*-jából igen sok vonást kölcsönzött s hogy a nagy alexandriai banket beszélgetését ugyanezen elődjének *Pensées d'un païen mystique*-jéből vette s hogy alakjai majd minden vonásához más-más forrás inspirálta⁶ s hogy főleg az egész mű Flaubert

⁴ Il n'y a que la beauté qui m'intéresse, — ismételtette leveleiben. Bertrand, Flaubert, 152 l.

⁵ Michaut, Anatole France, 127. l.

⁶ Michaut, i. m. 164—167. l.

Szent Antal kísértésé-nek visszhangja, — az kétségtelen. Flaubert *Szent Antal*-ja — mint azt újabban pszichoanalitikai alapon ismertették — tele van a szerző titkos élményeivel, Anatole France azokat úgy használta fel, mint a lepkegyűjtő: gombostűre tűzte őket.

Anatole France-nak ezek az adatok csak arra valók, hogy alakjait iróniája választóvizében megfüröszse. Ehhez jó neki, akárhonnét veszi az adatokat. Kérdezhetnők: miért nem veszi hát egyenesen az életből, vagy első kézből való forrásokból? Irodalmi tanulmányaiban e kérdésről sokszor nyilatkozik. Az átvételt, amit közönségesen plágiumnak neveznek, csak akkor ismeri el, ha az író az adattal nem tud semmit sem csinálni. Sajnálom, hogy erre nem hozza fel a *Thais* azon jelenetét, mikor a becsületes kereskedők felháborodnak a kurtizán *Thais* megtérésén, mikor már nem akarja folytatni a régi mesterségét. Hiszen ez a gondolat Maupassant első novellájának, *A kis gömböc*-nek világszerte ismert alapgondolata, — hát ezt is lehet?

Íme a két író: Flaubert és France, amint náluk a képzelet két faja — az absztrakt és a konkrét, — a maga ellentétes formájában megnyilatkozik: mindkettő szorgalmas téglahordóként dolgozik, de az első nagy fáradsággal fejtí a termésköveket, a másik már csak mások által kiegészített téglákkal munkál. Mit építenek fel belőle? Az egyik a téglákat szelleme iróniájával köti le s alakjai végeleáthatatlan sziporkázó szellemi tűzijátékokat rendeznek, a másik a kifejtett kövekben szunnyadó alakokat, melyeket képzelete bennök meglátott, egységes, harmónikus figurákká faragja ki. Anatole France *Thais*-a úgy áll előttünk, mint szellemes paradoxonok gyöngysora, míg Flaubert *Salamambo*-jában az afrikai élet buja, senyvesztő ájerjében idegen szellemű emberek előttünk harcolnak, küzdenek és szenvednek. De emberek és nem szavak, fogalmak, nem jelképek, emberek, kik a tikkasztó pokolban is érzik és éreztetik emberi voltukat. Itt harmónia van környezet és emberek között, ott csak absztrakeciók vannak, rájuk borított misztikus hangulatokban.

II.

Nos és Pekár *Amazonkirálynő*-je hogy viszonylik társaihoz?

A kultúrhistória húsz esztendő tanulóvizsgálásának gyümölcse megérett. Könyvemlékekbe veti magát, mint France, a görög autorokat, Plutarchost, Pausaniost, Herodotost, Strabot

természetesen alaposan átveszi, de áttanulmányozza mindazt, amit a görög őskorról, a keleti asszonyuralmokról, az ephesusi városi civilizációról, az újabb kutatások — a néprajz és az ásó segítségével — felszínre hoztak. Nem marad előtte ismeretlen a legeldugottabb értekezés sem és mint France s előttük Flaubert, ő is azt kérdi gúnyosan, mi az az archaeológia? Neki is csak arra való, hogy ha minden adatát tudjuk, — képzeletünk szárnyalását tovalendítse. Itt azután nagy motor volt Pekár bámulatós nyelvismerete. Nem maradt előtte titok, amit egy orosz tudós a skitákról, amit egy újgörög a főniciakról írt, az angol Evans a krétai ásatásokról és a német Backofen az anyajogot tisztelő keleti államokról, a nagy európai nyelveken megjelent forrásmunkákról nem is szólva.

Ezzel az emlékanyaggal megterhelve — kezdett álmodni. France egyre azt hangoztatta, hogy mivel az ember olyat nem képzelhet el, amit se nem látott, se nem hallott, az emlékezetben látta az alkotó erő forrását s újabban Proust is, azzal a különbséggel, hogy France a könyvekből szedett emlékezetre gondol, Proust azonban az úgynevezett akaratlan emlékezetre, ami más. Proustnál olyan emlékekről van szó, melyek egyes esetekben maguktól felszállnak, odailleszkednek, körülölelik a jelenüket, amint bennük a mult ilykép újra és újra jelenné válik; a költészet Proustnak tehát *évocatio*, idézés, a mult idézése, nem *descriptio*, leírás, a látott, tapintott dolgok ábrázolása, hanem a lélek mélyéből felszálló emlékek végeláthatatlan képsora. Flaubertnél az emlék könyvemlék, de lefojtott lírával átítatva. Francenál az emlék cédulaemlék, tudatosan kiválasztva, az irónikus hangulat kedvéért.

Pekár is adatokból indul ki, tanulmányainak átálmodásából, ezer könyv lapjáról szállnak fel nála is a multnak jelenbe hajló képei. Sem France irónikus felsőbbiségérzete, sem Flaubert jeges közönye nem borul alakjai fölé, Pekár romantikus lelke lírába olvasztja a megálmodott világot, akkor is, ha amögött archaeológia lappang. Mi vonzotta őt Theseushoz? Az, hogy önmagához közelállónak érezte: „Fejjel magasabb, vállal szélesebb mindenkinél s mégis phoebusiasan könnyed a hatalmas test tagolódása... Ő maga természetesen veszi, hogy ahová nyúl, ahová csak néz, ott mindenütt csak ő uralkodik.” „Theseus meg van verve vagy meg van áldva istenektől örökölt hűtlen természet-

⁷ Amazonkirálynő. I. 99. l.

tel”,⁸ csupa úri becsület és csupa szerelmi álság, ez a Donjuan-típus az ő hőse, aki tetteit isteni parancsra hajtja végre, küzd, szenved és győz. Szenved Poseidon fia is, szenved, mert noha az athéniek azt mondják róla, hogy a nők körülözönlik, de ő valamennyivel elkészül, ám aztán mégis csak jön egy olyan pillanat, mikor ármányos női kacérság megtöri. Ez Pekár hősenek alapjelleme, melyre az események gyöngyszemei aggatvák. A romantikus felfogás kiütközik a háromezer év előtti kor eszmei és érzésvilágából s közel hozza a jelenhez, melynek elbeszéli.

Elbeszél Pekár, ki ha kell, tudott hangot adni a régi magyar idiomának is, melyben hősei éltek (lásd például: Drághy Éva csókja) itt az *Amazonkirálynő*-ben nem követte France-ot, ki a próféták virágos nyelvét vegyíti a maga irónikus aforizmaival, de Flaubert-t sem, ki érzéki képekkel telehintett árnyalató, keleti szóvirágokkal kihímezett nyelvén írja Salombbóját, minden szó titkos értelmét latolgatva, hogy a benne rejlő virtualitásokat minél bőségesebben kifejtthesse. Magától értetődő lett volna, ha az ugyanazon korban játszó Ilias nyelvét hatni hagyta volna magára, de Pekár nem követte annak naiv bőbeszédűségét és képzetvilága szűkegségét sem, melyből az egyszerűség költészete úgy száll fel, mint eső után a széna illata, nem, Pekár nyelvében csak itt-ott van metafora, hasonlat, szimbólum,⁹ egyébként gördül az, mint a gumikerekű kocsí a síma úton, lassan, előre, kitűzött célja felé. Csak ha az indulat heve hősét elragadja,¹⁰ csendenek fel a ritmikus próza sorait felszaggató rimek. Egyébként belső heve van előadásának, lüktet az és izzik a maga tüzetől. Francia társaitól messze esik. Mintha a magyar népmese hangja csendülne felénk. Cicomátlan és egyszerű. Hol van az egykori körmondatokban elvesző képhajsza? Anyagával készen, hangjával tisztában, megalkotta a mese geometriai vázát. Az arabeszk, melyet gondolatban a kompozíció leír, két vonallal indul, az egyik

⁸ *Amazonkirálynő*. II. 153. l.

⁹ I. 133. Sirályok, mint a messze thrák télből idetévedt pici hópihék szállingóznak a mélyben. Ariadne melázva nézi őket, akár egy követ, melyet könyöke lelök, a pihék közé ejti le tétova gondolatát. Esik már... O lesi, lassan száll, mély a mélység. P. II. 285. Antiope megfordul. És olyan az, mint mikor kis kövecske is elég ahhoz, hogy megindítsa a feltorlódot vészes hegyi görgeteget.

¹⁰ A szent holdtojás az égből Ephesus mellé, a torkolló Kaystros folyóba hullott, fúrge jó halacszkák találtak rá ott, ők az árban tovább segítették, a partra is kigördítették, stb. I. 263. l. Hamarabb helyet cserél a világ négy tája, hamarabb lesz a nap a hold fullajtárja, mint athéni férfi nőnek a szolgálja. I. 56. l.

Theseus és Ariadne szerelme, a másik a gyerek Phaedra felébredő érzékiségének hozzásimulása, mely — mint gyenge inda — átöleli a másik vonalat, hogy aztán elvesszen, mint a patak a homokban, hogy a föld felülete alatt tovább fusson. Ez alatt Theseus vonala, elhagyva Ariadnét, megindul az amazonkirálynő meghódítására és különös kaeskaríngók közt célt érve, már-már megnyugszik, haza térve Athénba, ahol királynővé, feleségévé teszi az egykori amazonkirálynőt, anyává, egy fiú anyjává, miközben felbukkan újra Phaedra vonala is, ami megigézi Theseust, a varázs egyidőre elfojtja benne a hitvesi erényt, hogy végül is, Ariadne halála után, végleg a Phaedra vonalába kapcsolódjék. Ez a kompozíció-szkéma más, mint a Flauberté, ahol egy nagy kör — harcok és lázadások — középpontja Salammbó és Matho szerelme, de a középpontból nem vezet sugár a kör kerületéhez. Csak bele van ékköszzerűen foglalva. Hát még France-nál, hol a kompozíció első és harmadik része csupán sallang, hogy a középső rész, a banket beszélgetései uralkodjanak, a maguk tipikusan szkématikus alakjaival, ahol France iróniája kiélheti magát. Mindezekkel szemben Pekár kompozíciós vonala olyan, mint a görög meander, az eleje is, a vége is nincs lezárva, de amíg halad-folyik, a szemet megnyugtatta, lassú önmagához visszafordulásaival, újabb nekilendüléssel, egyforma ritmusban, végeláthatatlan rapportban.

Az ilykép felépített regény cselekménye négy központtal bír. Az első Krétában, a második Ephesosban, a harmadik Themiskyrában, a negyedik Athénben játszik. Négy kultúrkör, más-más szellem, ellenséges világnézetek, a nap és a hold, a férfi és a nő örök ellentétei. Theseus a központ, ő cselekszik, azaz neki ad Aphrodite egyre újabbnál-újabb örömet vagy fájdalmat, de e *kalandok sora* úgy folyik egymásból, mint előre megjósolt, isteni rendeletre véghezvitt kényszer, végzet, sors. Mintha valami erkölcsi igazságszolgáltatás-féle volna abban, hogy Theseus, aki Ariadnét, ki őt a labyrinth borzalmas tűzhalálából fonalával kimenté, kegyetlenül cserbenhagyja, hogy új vállalkozásba foghasson, csellel és erővel Antiopét, az amazonkirálynőt megejtven, Athénbe viszi, feleségévé teszi, majd őt is cserbenhagyja, annak az Ariadnénak nővére, Phaedra kedvéért, akiért viszont ő sóvárog hasztalan, aki megkínozza, de magát meg nem adja. Ha Theseus ebbe belebuknék, úgy ez egyáltalában nem volna görög sors, de Pekár Gyula tudja, hogy a görög nem így gondolkozik, annak lelkiismeretét nem verték fel az istenek, mert ő azok hatalmában érezte

magát, sugallataikat — jóslat útján — leste s a szerint cselekedett, nem hiába jött később Sokrates és próbálta felrázni a görögök lelkiismeretét, csak százados fejlődés, Plato, Plotin, Lucanos, az alexandriai filozófia és végül is csak Krisztus szava ébresztette fel a varázsból az emberiséget. Addig Theseus a neki érthetetlen érzésviharzásokat isteni akarat jelének veszi: „Istenek, mit akartok velem? Új nő, új szerelem... mit jelent ez? Tudom, valami új feladatot, de mi lesz az? Mi az új tervetek velem, nagy istenek?” (II. 283. l.). A cselekvés folyhat tehát tovább, az ornemens végtelen rapportját csak meg lehet szakítani, de belső ok és okozat egyszerű kapcsolata öntudatuk előtt nincs sehol. Valamit majd mindig kieszelnek az istenek, valamit, ami a véget, a kifejlést sietteti, hogy új kapcsolatok alakjában, a cselekvés fonala soha el ne szakadhasson. Ez az istenek dolga!

Erre a fonaltra van aggatva a korai archaikus görög és kisázsiai élet leírása. Elsőben is Kréta, melynek esodás világát újabb ásatások új világításba helyezték. Amióta Schliemann trójai ásatásai a homerosi Tróját a maga valóságában igazolta, amióta a homerosi leírásokról meggyőződünk, hogy igazi szemléleteknek felelnek meg s a mykénei királyi palotának feltárt romjaiban a homerosi világgal azonos világ elevenedett meg előttünk, azóta a krétai művészet emlékei, a knossosi palota pedig egy más nép más szellemét, más érzés- és képzeletvilágát, más társadalmi berendezkedését mutatta be az ámuló jelennek. Mert a minosi palota más, mint a mykénei vagy a tirusi, az alaprajzból egy más életérzést, más népet olvasunk ki. Előbbieknél szélesen elnyúló traktusok, egy központi udvar, a megaron körül, sorakoznak egymás mellé, utóbbiaknál végeláthatatlan kisebb termek egymás mellé és fölé zsúfolódtak, emeletszámra, szűk folyosók rejtelmes rendszere. Ennek a mesebeli emléke lett a labirintus s az oda be nem jutható idegenek képzelete teremtette meg a Minotaurus-legendát, melyet a késő görögség művészete állati szörnynek, Pekár Gyula azonban rézbálványnak rajzol, melyben az emberáldozat szerencsétlenjeit dobták, hogy élve megégettessenek, bibliai és ékirásos emlékek analogiájára elképzelve. Ezt a világot Evans ásatásai óta az újabbnál újabb kutatások mindinkább megismertetik, de Pekár képzelete már 1920-ban megjelent e könyvében, szinte élményszerűen elénk varázsolta, látjuk Minos király szemképrázató pompáját, behatolunk Theseussal és társaival a labirintusba, küzdelmét éljük át az izzó bálvánnyal, melyet szétzúz, mindezt

lessingi felismerés alapján, nem tények felsorakoztatása, de élmények, megfigyelések, meglátások átélésével, időben lefolyó cselekvénnyel, mint ahogy Flaubert is bejáratja Mathoval és szolgájával Tanit istennő templomát, hogy a fátyolt ellophassa és *átéleti* s nem *leíratja* a templomot, úgy tesz Pekár is Krétában, a labirintus átélésénél, de később is, mikor Theseus Ephesosba megy, hogy bátyját, Heraklest Omphale karjaiból kimentse, nem kapunk sehol archaeológiát, hanem hősenek élményeiben veszünk részt, járjuk az ephesosi bábel utcáit, tereit, betérünk templomába, látjuk az utcai forgalmat, a kereskedők sátrait, az üzérkedés tárgyait, — ahogy azokat az újabb ásatások felszínre hozták, — jelen vagyunk a pogány meztelen táncoknál, elmegyünk az amazonkirálynőért annak fővárosába, együtt az amazonokkal, akik haza lovagolnak, át a városon, melynek egyes negyedei feltáruznak előttünk, hogy aztán a zigurath-templom egyes terraszai mentén jussunk fel a tetőre, melyet mint egy négyszögletes csonka piramist ír le, melyre hétszer forduló menedékes út vezet fel, a hét egyre kisebbedő emeletre. Minden emelet más-más téglafalán más-más zománcos állatok, sárkányok, griffek, egyszarvúak, oroszlánok, sphinxek, ezüstszínű lovak szaladnak el a felfelé vágtató amazonok mellett, — s mi úgy érezzük, mintha magunk is látnók a színes totem-állatokat, értenők jelképeiket az amazonok szemével és lelkével. Még Athén leírásánál is ezt látjuk; ott is az odatérő amazonkirálynő ámul az új benyomásokon, az újszerű berendezéseken, látja az Akropolis meredek szirtfalát a rengeteg kapukkal, bástyaalagutakkal, rohamsikátorokkal, míg feljut a várvárosba, ahol templomok és nagy udvarok fogadják. Az ilykép átélt környezetben egymást változtatják, a regény folyamán, a keleti élet varázsos mozzanatai: bacchanália a szigeteken, buja szerelmi élet babonás szertartások foglalatában Ephesosban, Amazonország társadalmi berendezése az akmeni évenkénti párosítással, a szülő anyák városával, de látjuk az amazonkiképzést, a nőuralom biztosításának eszközeként a fiúgyerek vérbefojtását, a mesteremberek szökésének megátlására azok megsántítását, ókori írók elszórt adataiból felépített hatalmas korszakokat, melyek egy távoli ködbe veszett világot szemünk előtt támasztanak fel.

Mit bizonyít mindez?

Egyszerűen azt, hogy nála az emlékezés (ebbe torkollik bele a felhalmozott tudás) csak anyag, amellyel a képzelet szabadon játszik. Minő tehát Pekár Gyula képzelete? Az a megilletődés,

melyet a megismert tények konkrétumai keltenek benne, képzeletét felizgatva, az olvasottból víziókat váltanak ki, új és más alakulatokat, a sok ezer helyről összeszedett kis adatokból városok, paloták, cselekedetek, sőt alakok formálódnak ki, a mai életől elütő, de önmagukban zárt egységbe omló világgá forrva, képzelete izgalmas, meghatott szárnyalásában, melyet érzésének tüze táplál. Ez a *konkrét képzeletforma* a herosi világot átálmodott reális valósággá tette.

Ilykép semmi sem elvontság, leegyszerűsítés, typus nála, minden részlet valóság, de átálmodott valóság.

Fütyülök az archaeológiára! — kiáltott fel Flaubert, — nekem igazság kell, nem okmány, nekem élet kell, nem dóhos mult. Anatole France pedig gúnyosan hozzátette: il faut avoir de l'exactitude à défaut du génie (pontosságra van szükség zseni híján), de azért mindkettő szorgalmasan forgatta az ásatások fotográfiáit, olvasta a szövegeket, hallgatta a tudósok vitáját, de mindezt azért, mint Pekár Gyula, hogy *tudjon elképzelni*.

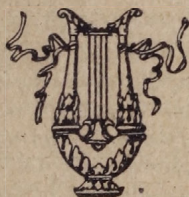
Kelet... égő nagy perzselő tűz, forró, lihegő szenvedély gyullad ki e szóra képzeletünkben — ahogy Pierre Louys írja *Afrodité*-je előszavában, hogy a görögöknél a szeretkezés a legerényesebb érzés volt, csahogy Louys a dekadens kor Alexandriájának felfogását tükrözi, míg Pekár a hősi kor istenséggel teli egyszerű Homeros-előtti idejét s nála szinte idylli a bacchanália is s csak az ephesusi bábelben, a babonák, rettegések, idegvonaglások világában éljük át vele a szent éj lázas előkészületeit, ezt is a tiszta képzelet pogány egyszerűségében.

Még mikor Theseus harera kél az amazonkirálynővel és a hare hevében csókos szenvedélyre gyullad férfi és nő, úgy, hogy azt feledni többé egyik se tudja s ennek a cselekvés fejlesztésére oly végzetes befolyása van, Pekár Gyulánál a csókpárviadal is a szenvedély paroxizmusa helyett az atléta játszi mérközése csupán. Hasztalan izzik e világ felett a perzselő nap, ez athléták és e herosi nők egyivású felek, kiknél a szerelem életszükséglet, mint a lélegzés, de nem mesterséges produktum, mint a vitriol. Egy szemjáték (I. 33.) és Ariadne meg van fogva, egy végtelen csók a diadal hevében (I. 289.) és Antiope érzékei felkorbácsolvák. De e nők azért nem érzékeik rabjai. Akaratuk és érzésük örökös harcban állanak és ha az érzék legyőzi akaratukat, ők a halálba menekülnek (Ariadne), vagy öngyilkos harera kelnek (Antiope). Inkább halál, semmint megalázás. A nők tehát összetettebb lények a

regényben, mint a férfiak, kiknél az állati erőhöz legfeljebb az önérzet, az öntudat társul. Ahogy Theseus szétrombolja a rézszörnyet, Minotaurost, megfékezi a lovat, megküzd az amazonkirálynővel, mindez nála az atletikai ügyesség sportszerű csüsteljesítménye. Ez emberi nagyságának alapja. Egyébként hűtlen, csapodár természettel áldották vagy verték meg az istenek. Viseli sorsát, mely adva van. A heroikus kor egyszerű, minden bonyodalommentes alakja ő. *Az amazonkirálynő*-ben nem Rubens buja színorgiája tobzódik tehát, de Lotz olympiai isteneinek szinte szűzi világa, annak lány szöke tónusai és gyengéd vonalvezetése.

Mikor 1920-ban ez a regény megjelent, a világ kaotikus zajában senki sem hallotta meg csendes hangját. Csomagolópapírra nyomtatták, telezsúfolták sajtóhibákkal és elveszett a csúnya életben. Itt az ideje, hogy feléje forduljon a figyelem. A költői álom szépségeit az idő foga nem kezdi ki. Ma vagy később, üde szépségében gyönyörködni fognak benne a tiszta lelkek.

Ez az a hely

Irta: Nadányi Zoltán

*Ez az a hely, napmintnap idejártam,
itt bújtam el a szörnyű, szúrt sebemmel.
Itt ténferegtem én az égő nyárban,
a fűzfabokrok közt, meztelen ember.
Oda, a selymes fűre lehasaltam,
lenéztem abba a csepp kis öbölbe,
apró halak úszkáltak csudahalkan,
azokat néztem nekikönyökölve.
A víz felett, a part mentén sötétkék
szitakötők cicáztak kettesével,
mindegyik csak a maga kedvesével,
kergették egymást, soha el nem érték.
És láttam aztán ősz felé is őket,
már nem cicáztak akkor, nem kötődtek,
egy-egy fűszálon gubbaszkodtak árván,
színük se kék már, szárnyuk se szivárvány,
már azt se tudni, van-e bennük élet.
A kerékpár kormányja idefényllett
a fűből, egyik bokron a kék ingem,
a vashídon, mit fölemelt a pára,
ott állt az ór, a déli gyorsra várva,
mint egy gyufaszál, annyi volt csak innen.
És jött a déli gyors, megint a déli,
egymásután ezerszer s a napégett
töltésen a menyecske, falubéli,
egymásután ezerszer vitt ebédet.*

*Ha te jönnél ott egyszer, ott a napban!
arra gondoltam. És még vastagabban
buggyant a vérem...*

*Mert a szívem vére
azalatt folyton folyt a part fűvére.
Attól hajtottak a fűvek kövéren,
piros virágok attól pirosodtak,
sehol másutt úgy el nem sokasodtak
és mindegyik az én elcseppent vérem.*

*Ez az a hely, ez adott menedéket,
itt enyhült meg, mikor legjobban égett,
a szúrt sebem, itt a Berettyó mellett.
Ez volt az én kórházam, betegágyam,
szellők és felhők borogattak lágyan
és meggyógyultam.*

Gyűlöld ezt a helyet!

LEMEGY A NAP...

ÍRTA: GÁSPÁR JENŐ

I.

Lent, a házakon túl tündéri fényben csillogott a Boszporus. Kéklő szalagja szeliden húzódott végig a két földrész között s csak néha-néha torlódtak meg a part és az apró szigetek között a hullámok, amelyek fölkerekedtek északról, a Fekete-tenger felől, vagy rohamlépésekben hömpölyögtek a törökök Fehér-tengere, a Marmora partjairól észak felé. A messzeségben halványan kéklettek az ázsiai hegyek s túl, nyugat felé, a tiszta, tavaszi levegőben megesillantak a Haemus hóföfde ormai. Köröskörül a jenikói házak mellett fiatal pompájában és szépségében kérkedett a tavasz. A domboldalokban szorgalmasan nyitogatták a szőlőtőkét, a fügefák napra éhesen teregették ki széles leveleiket s az ezüst homlokú olajligetek fölött ujjongó dalokat füttyörsztek a Boszporus fűszeres szelei. Tele volt a levegő a tavasz édes, sejtelmes zsongásával, a hegyek és dombok mosolyogtak, s a Boszporusról felhangzott a hajósok vidám fuvolaszava, ahogy Isztambul felől északra húztak az evezősök, vagy a Fekete-tengerről siklottak le délre a nehéz hadigályák, vagy könnyű vitorlások.

Lent, a kikötő sziklás partjain szelid mormogással törtek meg a Boszporus kék hullámai. A part mellett hajók álltak már napok óta. Elöl egy pompázatos, díszes hadigálya tornyos vitorlával és magas árbócokkal. A domb szelid, meredekén málhákat cipelő öszvérek jártak-keltek már reggel óta s a hajcsárok gyors beszédétől volt hangos a levegő. Jenikó, a kies boszporusi üdülőhely olyan volt, mint a megbolygatott hangyaboly, mióta megjelentek a kikötőben a szultán gályái. A csendes kikötő soha nem látott ennyi hajót egyszerre, nem csoda, hogy a falu aprajagyja az utcákon tárgyalta a nagy eseményt; a gyaur bujdosók ismeretlen helyre költöznek. Alig pár hónapja, hogy Bujukdere felől megérkeztek a málhás öszvérek s a szultántól kapott fehér lován bujdosó társai élén bevonult a boszporuspartí üdülőhelyre a kurucok fejedelme. Új színt, mozgalmasságot és eseményt jelentett a magyarok megérkezése s néhány hónap elteltével már vége a nagy érdekességnek, a bujdosók tovább vonulnak ismeretlen tájakra. Kiürül a tizennégy kőház, amelyben ősz óta

laktak a halkszavú, szomorú nézésű bujdosók és Jenikó élete ismét visszazökken a régi egyhangúságba.

— Azt mondják messze Ázsiába küldeti Achmed szultán a gyaur királyt — suttogták a török házak előtt.

— A rabság mindenhol rabság, akárhová is viszik — sugták egymásnak a szépszemű örmény asszonyok.

— Mondják, hogy délre hurcolják őket, aztán a tengerparttól beljebb vagy Ázsiába, vagy pedig Rumélia valamelyik eldugott fészkébe — tudták a görögök.

A málhahordó öszvérek s a ládákat cipelő szolgák csak egyre jártak a kikötő és a magyarok házai között. Fent a dombtetőn, ahol a fejedelem háza állott, különösen nagy volt a szorgoskodás. A kapu előtt csauszok álltak őrt és hosszú lándzsáikkal nógatták a ki-bejáró szolgákat. Bent az épületben a fejedelem három kamarása rendezgette a holmikat és gyömöszölte ládádba a fejedelem magyar és francia köntöseit.

— Mire nagyságos urunk megtér Isztambulból már kész is leszünk — mondotta meleg, szelid hangján Mikes és elnézett, ki az ablakon, dél felé, amerre a Boszporus hullámai megcsillantak.

— Ki tudja ismét, hova vet a sorsunk? — mondotta Ilosvay János és csüggedten hajtotta le a fejét.

— Mit búslakodtok mindig? — csattant fel az örökké vidám erdélyországi bárófi, Zay Zsiga. — Valahogy csak megleszünk. Aztán legalább egy helyre kerülnek minden bujdosók. Hírlik, hogy Therapiából elindult már egy kisebb gályán Bercsényi locumtenens-főgenerális úr is családjával és udvarosaival, akik között fehérnépek is vannak. Mit szólsz hozzá, Kelemen pajtás?

A zágoni úrfi elmosolyodott és tréfásan ráütött kenyeres pajtása vállára.

— Ugyan ne bolondulj, Zsiga! Csak nem az öreg Kajdaesynéra gondolsz, Bercsényi grófné főkomornájára?

— Dehogy! — nevetett Zay Zsigmond. — Hát igaz, hogy te nem találkoztál velük, mikor Bercsényi főgenerális úr háza népével itt vendégeskedett a mi urunknál. Valahol Pérában jártál te akkor. A kis Kőszegi Zsuzsáról és Paksy Erzsikéről vagyon szó.

— Mit ér a fehérnép, ha bujdosásban vagyunk? — sóhajtott Ilosvay János. — Belesavanyodik ebbe az ember. Itt vagyunk immárom közel tíz esztendeje. Megkezdtük Jaroslóban, folytattuk Danckában, voltunk az anglusoknál, aztán a francuzok fővárosában, míglen nagyjőurunk annyi reménységgel jöve a

hitetlenek földjére. Itt is csak taszigálnak minket, mint holmi rossz, ócska pénzdarabokat. Végigjártuk már Gallipolit, Galatát, Pérát, majd megvett az Isten hidege az adrinápolyi táborban, sátor alatt, földön háltunk Bujukderében, amíg itt megállapodánk. Aztán most ismét neki, ki tudja hová? Ettől az istentelen, pogány töröktől kitelik, hogy nagyjó urunkkal együtt majd átszállít Ázsiába. Tudunk egyet s mászt Nikodémiáról...

— Pszt, hallgass! — mordult rá Mikes Kelemen Ilosvay Jánosra. — Ne emlegesd az ördögöt. Éppen ezért mene ma reggel Isztambulba a nagyságos fejedelem, hogy végtére megtudja, mi a szándéka a töröknek. Mert, hogy újesztendő óta a bécsi császár követe folytonosan Ázsiát követeli lakóhelyünkül...

— Az ám — sáppadt el hirtelen Zay Zsigmond is — a hajók, amelyek lent állnak a kikötőben, fordulhatnak északra is és akkor ott vagyon a Fekete-tenger. Keletre is és akkor minket is béfogadhat Nikomédia...

Zágoni Mikes Kelemen, a bujdosó fejedelem főkamaraása haragosan nézett rá két pajtására:

— Nem szégyenlik magukat a két camerarius urak? Ilyen kevéshitűséget a fejedelem hajlékában! Igaz, hogy fordulhatnak a hajók északra és fordulhatnak keletre, de ugyanúgy fordulhatnak délre is és Isztambulban, Pérában, vagy akár Galatában más hajóra is szállhatunk, hogy visszatérjünk a francuzok földjére. Vagy ha már annyira félsz, Zsiga pajtás, északról, a Fekete-tengeren felhajózhatunk Modua felé is és onnan csak egy ugrás s ott vagyunk Lengyelben, Jaroszlóban s te is megláthatod még Ilosvay pajtás a Vihorlátot, s mi meg, Zsiga, a háromszéki hegyeket.

Hangja az utolsó szavaknál egészen elérékenyedett. Ilosvay János nem szólt semmit, csak nézett ki az ablakon az útra, amelyen szünet nélkül le-föl*jártak a málhás öszvérek. Zay Zsigmond báró pedig odalépett zágoni Mikes Kelemenhez, megölelte a főkamaraást és felbukkanó melegséggel mondta:

— Nagy a te hited Kelemen. Adja Isten, hogy soha ne csalódj!

Ebben a pillanatban lent, a kapuban megperdültek a dobok. Elesen, háromszor. Az ajtó hirtelen kivágódott és Sibrik Miklós úr, a fejedelem főhopmestere elfuló hangon újságolta:

— Megjött Isztambulból a nagyságos fejedelem. Egyetlen egy vágatában érkezhett ide, mert csak úgy szakad a lováról a hab. Ibrahim nagyvezír tizenkét lovas csauszt adott kíséretéül, egy csauszbaszi vezérletével. Vajjon mi jót hozott a nagyúr?

II.

A fejedelem megállt az ajtóban s meleg, szomorú hangja megkondult.

— Dicsértessék az Úr!

Sibrik uram mély meghajlással vette el a fejedelem fővegét, s poros lovas öltönyére nézve tisztelettudóan kérdezte meg:

— Köntöst cserélni kíván nagyjőuram? Mind a három kamarás itt vagyon és rendelkezésére áll.

A fejedelem fáradtan intett.

— Hagyja tekigyelmed! Nincs szükségünk ilyenre. Ellenben gondoskodjék tekigyelmed, hogy a málhák készen álljanak. Még ma este beszállunk az hajóra. És holnap reggel indulunk.

Mindenki ajkán ott lebegett a kérdés, hová? De nem merté kérdezni senki. Csak Ilosvay János másodkamarás ajkáról szakadt le a rettegő szó:

— Ázsiába?

A fejedelem elnézett a kamarás feje fölött s mintha megértette volna a kérdésben rettegő félelmet, szelíden mondta:

— Nem, János fiam. De jó lesz nektek is készülődni. Ami még holmim vagyon, Kelemennel majd összegyűjtjük. És estefelé, mikor lemegy a nap, beszállunk a hajóra. Gyere Kelemen fiam!

És megindult a belső szalák felé. Mikes Kelemen úrfi hal-kan kinyitotta az ajtót a fejedelem előtt, majd betette, aztán némán megállt a legbelső szála ablakánál. A fejedelem odaült író-pulpitusához és keresgélt benne. Hosszú, kínos percek teltek így el. Végre a főkamarás csendesen megszólalt:

— Mi vagyon itt még, amit magunkkal kell vinni?

A fejedelem kinyitott egy fiókot és óvatosan kutatózott benne. Papirosokat vett ki, lapozgatott bennük, aztán mély, szomorú hangján, fel sem nézve a pulpitusról, megszólalt:

— Emlékszel Kelemen fiam, a kamalduiak zárdájára, Grosboisban? Milyen szelíd, szép platánusok vannak a zárda körül! Mint amilyen szép, sötétzöld száz hársfák búslakodnak odahaza Zborón.

— Emlékszem nagyságos fejedelem — suttogta Mikes Kelemen úrfi s arra gondolt, hogy milyen szépek odahaza a zágoni hegyekben a fenyőfák.

A fejedelem ismét megszólalt.

— Ottan keltezett istenes irásaim és vándorlásaimnak története vannak ezekben az árkusokban, mind a mai napig. Ezeket még magunkkal visszük Kelemen, s aztán elindulunk.

— Merre, nagyságos fejedelmem? — csillant fel a főkamárás szeme. — Mit végzett, nagyuram, Ibrahim nagyvezírnél? Talán a francuzok földjére megyünk vissza?

A fejedelem csendesen ingatta a fejét.

— Mindenki elhagyott, Kelemen fiam. A keresztény fejedelmek nagy négyes szövetségbe tömörültenek a pogány ellen és a toulousei gróf áperthe értesített levelében, hogy az orleansi herceg nem szívesen látná visszatérésemet a francuzok földjére.

— Akkor talán Lengyelbe? — reménykedett a főkamárás.

— Lengyelországnak vagyon királya, jaroslói javaim pedig éppen hogy elégségesek az ottani bujdosóknak.

— Akkoron itt maradunk pogány földön... Vagyon talán a portának valami terve mivélünk?

A fejedelem nagyon halványan és nagyon fölényesen elmosolyodott.

— Éppen ezért óhajtottam ma Ibrahim basával beszélni. Tudd meg tehát Kelemen fiam, a mezitelen igazságot. Nem mehetünk sem a francusok földjére, sem Polyákországba és nem is hagyhatjuk el az ozmán birodalom területét, mivel hogy a porta nem engedi.

— Nem engedi? — csuklott meg a főkamárás feje. — Talán szándékai vannak nagyságoddal?

A fejedelem ismét elmosolyodott, nagyon szelíden és nagyon fájdalmasan.

— Bizonyára, Kelemen fiam. Ámbátor a passarovici béke megkötöttség és tizenötödik paragrafusának ostorát érezzük mindnyájan, a porta reménykedik abban, hogy egyszer még tatár vagy török seregek élére állíthat. Hiú reménység, mondom neked, Kelemen fiam. Bárha minden keresztény fejedelmek cserben hagytak, II. Rákóczi Ferenc, Erdélyország fejedelme és minden szövetséges rendek vezérlő fejedelme nem juthat olyan mostoha sorsba, hogy pogány seregek élén törjön be hazájába. Mint ahogy a francuzok földjén is helytelenítettem, mikoron értesültem arról, hogy Esterházy Antal generális Modúvában tatárok élére állt. Máriássy Adám és Krucsay István óbesterek, Csáky Mihály generális s nem kevésbé Beresényi Miklós főgenerális úr pedig

Nándor ellen pogány csapatok élén készülődtek. Minket a mi hitünk megőriz ilyen eltévelyedéstől...

A főkamarás egy pillanatig lehúnyt szemekkel hallgatta a fejedelmet, aztán megcsillant benne az utolsó remény.

— De hátha még egyszer megmozdulnának az északi hegyek, vagy az erdélyi bércek, vagy tán Horvátországban kelne fel keresztény sereg? Annak élére állhatna nagyságod...

A fejedelem szomorú kék szeme fölcsillant, elnézett egy pillanatra északra, amerre az erdélyi bérceket, az északi hegyeket és a horvátországi folyókat sejtette, aztán nagyon csendesesen és nagyon szomorúan mondta.

— Már azt sem, Kelemen fiam. Istennel elvégeztem számadásomat és tisztán állnak előttem útjaim. Világosan látom az európai konstellációkat s tudom, hogy népeim szíve felém dobog, de azt is tudom, hogy fáradtak ezek a szívek. És békére vágnak, Kelemen fiam, nyugalomságra. És a sebek gyógyulására. Én egykoron rámutattam ezekre a vérző sebekre. Meg akartam gyógyítani. Isten és az egész világ a tanum, hogy mindenemet, minden javamat és marhámat, birtokaimat, családomat és békességemet feláldoztam ezekért a sebekért. Most ismét föltépni őket, mikor gyógyulóban vannak? Fiam, Kelemen, az idő a legnagyobb orvos. És sok esztendőök teltek el azóta, hogy a Libertás zászlóját kibontottam. Halálosan fáradt az én népem és én küldetésemet elvégeztem.

— Nagyságos fejedelem — zokogott fel a főkamarás.

A fejedelem odalépett zágoni Mikes Kelemen úrfihoz és szelíden magához ölelte.

— No, ne sírj, Kelemen fiam! Az Isten a magánosság óráiban megengedte nekem azt a kegyelmet, hogy tisztán lássam magamat és a nemzetek sorsát. Mi már itt maradunk Kelemen fiam és itt halunk meg a pogány barátságos tömlöcében, amelyből nincs vissza út a keresztény világba és nincs vissza út hazafelé. Mi itt maradunk és vezeklünk Kelemen fiam. Talán nem is a magunk bűneiért. De fiam, Kelemen, a nemzetnek és az országnak élnie kell tovább. Eljövendő százesztendőkre és százesztendőkre. A mi szenvedésünk, rabságunk, sorvadásunk és haló porunk lesz a megváltás. A mai napon ott a porta fényességében ráeszméltem arra, Kelemen fiam, hogy a mi kálváriánk most kezdődik. És ahogy Krisztus urunk gyötrődő szívvel, vért verejtékezve, de vállalta a keresztutat, meghajtott fővel, alázatos szívvel vállalom én

is. Népem és nemzetem jövőjéért. A nagyvezirnél annyit sikerült elérnem, hogy Esterházy Antal és Csáky Mihály generálisok demirhisszári száműzetése megszűnjék s hogy Ázsiába ne beljebbetessünk. Én ugyan Silivriába kívántam költözni, Isztambultól nem messzire, a Marmora partján, de a porta messzibbre, Rodostóba jelölte ki kálváriánk útját. Ma este bészállunk a gályába és holnap reggel indulunk. És most Kelemen fiam, eriggy és szólj hűséges kapellánusomnak, Radulovics Jánosnak, hogy rakja össze a házioltárt, hogy azt is magunkkal vigyük. Mert immárom valóban Krisztus marad egyedüli győzhetetlen köszálunk, védelmezőnk és kővárunk. . .

Ott állt a lenyugvó nap fényében. Őszülő haján, kemény, szépséges arcán még játszadozott az elhűnyő tavaszi nap. A szeme fényesen és acélos kékséggel csillogott s daliás termete szinte megnőni látszott. Tiszta homlokán a főkamrás csodálatos fényeket látott lobogni s csak azt érezte, hogy le kell borulni a fejedelem előtt, mert olyan nagy, szép és fönséges. Odahullott elé és átkulesolta poros csizmáját. És csak annyit tudott rebegni:

— Én szentséges, jóságos nagyuram!

A dombok felett akkor ment le a nap. Tisztán, gyémántos ragyogással. Lent a kikötőben, a szultáni hadigályán megdördültek az ágyúk, jelezvén, hogy a mindenkitől számkivetett fejedelem megmaradt népével, magyar és francuz bujdosóival, török szolgálóival most indul a jenikői kőházakból, hogy Achmed szultán lobogójának védelme alatt hajóra szálljon.

Vala pediglen ez a nap Szent György havának tizenötödik napja, a mi Urunk Jézus Krisztus születése után az egyezer és hétszáz és huszadik esztendőben.

*Italia, Hungaria**

(Himnusz)

Irta: Lampérth Géza

I.

Messze multból harsog zengve
Szent olasz szimfónia,
Dante dicső lantja zengte:
„Beata Ungheria“...
Olasz műveltség dicsfénye
Magyar földre ragyog át,
Lelkünk elé felidézve
Corvin Mátyás fénykorát.

Italia, Hungaria,
Két nemes hon, ősi nép.
Minden lánya, minden fia
Hű baráti frigyre lép.
Ha szívünk hön összedobban,
S keményen fogunk kezét:
Régi tűz új lángja lobban,
S fényt szebb jövőndőbe vet!

II.

Közel multból harsog csengve
Hős olasz szimfónia.
Garibaldi kardja csengte:
„Unita Italia“...
Magyar szívbe átszikkasztott
A szabadság tűzdala,
S magyar-olasz vértől ázott
Palermo és Marsala.

Refr.: *Italia, Hungaria...*

III.

A jelenben harsog újra
Új olasz szimfónia.
Mussolini hangja zúgja:
„Giustizia per l'Ungheria!“
Égi szózat — benne harsog
Az örök szent ősi jog.
S gáncsolja bár földi zsarnok:
Győzni, győzni, győzni fog!

Refr.: *Italia, Hungaria...*

* A költő irodalmi hagyatékából.

DAL A GERLICÉRŐL*

(Emlék)

IRTA: BABAY JÓZSEF

Hideg szél sikongott a vigasztalan fényű óbudai utcán. Estre hajlott már az idő, sietnem kellett, hogy első lámpagyújtáskor ott üljek az öreg zongoránál. Jobb hiányában dallamvezetőnek csapott fel a két kezem, szántottam-vetettem estéről-estére a fehér klaviatúra mezejét, héttől éjjel egyig, mosolyogva szolgáltam fel a divatos, meg a régi dalokat és énekeltem is, ha éppen kellett.

A boltíves, hajlottkorú kis vendéglőben virágos, kerek asztalok várták a bortkedvelőket. A fekete pianinó a belső falnál állott, fölötte hajlottan akasztott tükör, látni lehetett benne a vendég arcát, aki belép. A vendég arcára minden esetben kitelepszik a zsebe. Avatott szem azonnal meglátja, kinek van mulató kedve s ki siet be csak úgy egy-két pohárára. Aki derűs homlokkal, kissé hetykén dobva előre a „Jóestét!“, világotverő fölényrel lépi át a belső küszöböt, annak bankók sűrűsödnek a zsebe selyemfalánál. Aki meg ragyogó szemmel ugyan, de kedvetlenséget erőltetve vonásaira, az ajtó szomszédságában foglal helyet, annak a vendégnek is van pénze bőségesen, de óvatos. Már odakünn elhatározza, hogy nem fogyaszt többet egy kispörkölnél s egy pohár, legfeljebb egy korsó sörnél... A vége ugyan rendszerint az, hogy ottmarad a kiskasszában az utolsó rézfíllérje is. Mert hát, Istenem, különös varázst szó a szív köré a borocska-söröcske, a szombat este mályvaillat-enyheségű hangulata, az óbudai kiskocsmá néma marasztalása, no és a szántásvetés a keskeny dalmezőn, ott, a zongora közepén. Ó, ha ezek összefognak bűnnélküli kacsintásba, nem eresztik tova a „vendégurat“ — csak üres erszénnyel, meg egy kis világot megvető kalapféltreágás árán...

Künn, a barnultfalú söntés mélyén, nyolc óra felé tapiskoltak már a füstös óramutatók. Am benn, a belső teremben egy lélek sem ült még. Rudi, a nappali mosolyt este viselő öreg pincér, sóhajtozva rakosgatta az asztalvirágokat.

— No, zenész úr, — mondta, — úgy érzem a mai keresetből se teszünk félre a takarédba...

* Az elbeszélésben idézett verset Kondor Ernő írta és zenésítette.

Aztán, rendíthetetlen szokása szerint rátért a politikára. Amíg csak meg nem érkezett vékony kiskabátjába, dideregve. Lazál úr, az órás.

Lazál úr zeneimádó volt, vékonyka kenyeret teremtő mestersége mellett. Estéről-estére ott kuporgott a zongoránál, a „hosszúlépését“ oly hosszan itta, hogy kitarított záróráig, az ő hajszálrugók közé fátyolozódott lelkét a muzsika ringatta mámorba és sokszor sajnálkozott afelett, hogy sem Verdi, sem Schumann, sem Wagner, még csak Liszt Ferenc sem lakott Óbudán, pedig nekik ingyen javította volna „a tűnő perc mérnökeit“. Mert Lazál úr kegyes szavakkal járta a világot, évei száma kikutathatatlan volt, bajuszt, szakált, szemöldököt, hajat nem viselt, agyonránkosodott arca agg-gyermekies maradt és vékonyka hangja, amely kissé sípolva harmonikázta a szót, élénkké és időtlenné változtatták hajlott, kicsiny alakját.

Háromnegyedkilenc felé egyszerre felvidult. Vendég lépett a terembe, no, végre lesz zene is... Magas, szeplősarcú, csontos úr volt a vendég, amolyan külvárosi eleganciával öltözött, de biztató mosolya, boldoghangú rendelése s a barátságos tekintetek, amelyeket a zongora felé küldött, elárulták, hogy a kijáratnál ásító zenetányér nem marad pengőcske nélkül... Lazál úr gyengéden meg is bökött és súgta:

— Zenész úr, hát kezdje már! Talán valami Verdít a Trubadurból.

Hej, más jövőt kutató két kezem a billentyűk fölé emelkedett s híven rajongó barátom kívánságához, játszani kezdtem „Verdiből a Trubadurt“. Hiszen ma már nincs divatban másutt ez az egykor oly csodálatos olasz, csak a ragyogó operaházakban, meg sorsejtette kiskocsomák boltívei alatt.

— No lássa, — súgta később Lazál úr boldogan — ez a fecske meghozta a nyarat.

A szeplős, elsőnek érkezett vendég csakugyan nyarat hozott. Negyedóra alatt megtelt a boltíves kiskocsmá. Rudi, a politikus, boldog homlokgyöngyözéssel dolgozott. Morajlott a vén pianinó, tíz fáradt ujjam már megépítette a hidat a holt klasszikusok s a Horvát-kert táját kedvelő zeneszerzők művei között „langy valcerokat“ játszottam Lazál úr szerint és a zene mindig fehér ujjai nyitogatni kezdték a borozó szíveken a kiskapukat, amelyeket a teremtéskor valami jóságos gondolat kilincsezett oda. Itt-ott dudoltak is már, a szeplős füttyörészett, Rudi

pincér pedig jelentős pislantásokat küldött a lefelé hajló tükörbe és értesített gyengéden, hogy melyik asztalnál áll a legdrágább boroska...

— Zenész úr, kérem! — kiáltott váratlanul a szeplős vendég — szabad egy pillanatra.

— Parancsoljon.

— Méltóztat tán ösmerni azt a kis dalt, hogy: Volt nekem egy gerlicém...

— Ó hogyne, kéremalázatossággal, no persze, könyörgöm! — válaszolt helyettem Rudi és úgy ragyogott a nappali mosolya a „rendelőre“, mintha évszázadokon át sem váltaná fel a komolyság.

Lazál úr egy szavaeskányi kérelem nélkül előkereste a kotlát a zongora tetején súlyosodó halmazból, hisz ő volt a „reper-toár“ — mint mondogatta.

— Nem tudom, — szólt emelt hangon a magas, szeplős idegen, — nem zavarom énekemmel az igen tisztelt hölgyeket és urakat?

— Ó, Istenem, dehogyan... Csak méltóztassék. Örömmel hallgatjuk.

A szeplős nyaka megnyúlt, arca áhítatossá vált, cseppnyi szeméből ábrándos tekintet fátyolozódott a mennyezet alatt úszó füstben, hosszú karja felnyúlt és intett, hogy kezdhetem. Pár futam s elindult a dal. Lazál, az órás, rajongva fordult a daloló felé, igaza volt, — a szeplős boros-szívet megfogóan, szép dallamhajtással, zengőn és tisztán énekelt. Halkan, mesélve kezdte, itt-ott megszagatta a fájdalmas szavakat, mégis, szinte mesélte, hogy:

Volt nekem egy gerlicém,
Édes, bűgő a hangja.
Hozzárepült minden nap
A szomszédok galambja...

Én is álmodozó, halkan ölelő akkordokkal kísértem a dalt s nem tagadom, szinte ittam a most már mögöttem álló szeplős meleg hangját, aki folytatta, bánatosan kulcsolva össze az ujjait:

Egyszer máshoz repült el
Azóta a galambom
És soha többé nem jött el.
Turbékolni nem hallom...

— Brávó! Gyönyörű! — kiáltott borharsányan Alter úr, a hentes és tapsolt. Nagy, kövér arca ragyogott, nagy kövér teste rengett a tapsolásban.

— Pardon, igen tisztelt hölgyeim és uraim, — emelte magasra a szót a dalozó, — ha tán folytatnom szabad...

Elnémultak a tapsok s ő folytatta:

Jött a tavasz, mult a nyár.
Bús az árva kismadár...

— Egy csepp közzjáték! — súgta lehajolva a fülemhez.

Négy-öt akkord, az akkordok fölött csend és áhitat úszott a füstben.

A levél is lehullott,
De meggyógyulni nem tudott.

— Egy csepp közzjáték.

— Igen.

Szegény kicsi gerlicém,
Nagy seb volt a kis szívén...

Megszorította a vállam, hogy hallgassak el. Hallgattam én is, ő is. Negyedperc multán magasba röppenve, megcsodálni való tisztasággal zokogta hangja a tragikus végsorokat:

Szól a harang — ging-galang,
Nincs már többé kis galamb...

Lazál úr könnyezett. Alter hentes úr válófélben lévő felesége is könnyezett s férje vállára dőlve motyogott valamit. A többi hölgyek és urak úgy tapsoltak, mintha rendkívül sikerű premier lenne. A dalt kétszer kellett megismételni. A kettős ismétlés után Alter úr kijelentette, hogy nem válik... Minek a gyűlölködés... Akik egyszer eskü alatt fércelték össze szívüket, maradjanak együtt! Ha barátságos búcsúra jöttek is ide, a válasz előtt, többé el nem szakadnak.

— Úgy járnék, szívem, mint az a szegény kis gerlice... — mondta sóhajosan a fényesarcú, szépszemű és molett Alterné s mikor a hentes kiadta a parancsot Rudinak, hogy mindenki az ő vendége, Lazál is, az énekművész úr is, — a hangulat felszökött, mint torpadt földből a szivárványos gejzir.

— Uraim, mondta a koccintás előtt a szeplős, — engedjék meg, hogy a kitünő zenész úr számára én tányérozzak ma este. Ót ne is engedjük felkelni a zongorától!

— Helyes! Nagyon helyes! — lelkesedett Lazál úr és a fülembé súgta: — Én is teszek a tányérra egy pengőt, majd zárórakor vissza tetszik adni...

Pompás kis dalokat énekelt a szeplős. Vigat meg szomorút, úgy váltakoztak, mint az ünnep s a hétköznapok. A tányérra gyűltek a pengőcskék s a húszfilléresek. Alter hentes úr pedig kijelentette, hogy majd a végén...

Gyorsan röppent el az idő. Két órakor Rudi összetett kezekkel könyörgött a vendégeknek, hogy távozzanak. Alter úr indítványára végre egybeültek s indult a társaság egy feketére, a szomszédos kávéház felé.

— Köszönöm, nagyon köszönöm, — mondta búcsúzáskor Alter, a hentes, — ön úgy énekel, mint akár... akár...

— A Tauber! Rádióból ismerjük... Tauber... a galambról... — folytatta a megmentett asszonyka s az urához fordult: — adjál fiam a zenének.

A szeplős ugrott a tányérral s meghajolva tartotta Alter úr vaskos tárcája alá.

Alter úr mosolyogva fújt s egy ötvenpengős, vadonatúj bankót helyezett a kilenc pengő nyolevan fillér „apró“ fölé...

Rudi lehúzta a redőnyt.

Egyszerre azt mondja a szeplős:

— No, kedves zenész úr, meg lehet velem elégedve... Nézze, kilenc pengő nyolevan fillért kerestem magának.

És hajtogatni kezdte az ötvenest, hogy eltegye.

— Hogyan? — mondom s odahajol mellém remülten Rudi is, meg Lazál úr is. Szent Isten, ez az ember el akarja vinni az ötvenest!

— Hogyan? — szipogja a szeplős, — úgy kedves zenész úr, hogy én vándorénekes vagyok, itt az igazolványom...

...Sápadtsággal telt perc után Lazál úr egyszerre nevetni kezdett. Néztünk rá kíváncsian is, haraggal is, vajjon mit nevet? Beesipett? Engem nevet?

— No, tisztelt hangművész úr, ön most az egyszer megjárta... Tegye el csak zenész úr azt az aprót. Még szerencse, hogy ennyit adtak a többiek.

— Miért? — meredt a szeplős kérdése Lazál úr két szeme közé.

— Azért, mert ön itt idegen. Mi már régen tudjuk Alter úrról, hogy hamis ötvenpengősöket hordoz a zsebében. Ült már, én tudom és tudja azt minden óbudai. Majd reggel jön vissza józanul és könyörög és talán ki is cseréli egy ötpengőssel. Mert azért nem smucig, tetszik tudni.

— Gazember, hájas gazember! — sziszegte a vándorénekes és a zongorára dobta az ötvenest.

Azután oly könyörgő arccal, hogy szinte eltűntek szeplőcskéi sorra, így szólt hozzám:

— Legalább az ezüstpénzt felezzük, kolléga úr.

Lazál kiszámolt öt pengőt. Átadta.

— No, gyerünk színész úr, gyerünk! — sürgette Rudi a dalnokot, felrántotta a redőnyt s a dalnok kisietett.

Lazál úr átölelt és a fülembé súgta:

— Zenész úr, egy pengőt tettem a tálcára, most az egyszer adjon vissza kettőt. Hisz még így is marad egy ötvenes és kettő pengő nyolcvan. Érti?

Visszaöleltem az időtlen öreget...

Mert természetesen, Alter úr ötvenese nem volt hamis....

Rákóczi fejedelmi beiktatása*

Irtá: Szathmáry István

Fényes, díszes, ragyogó az országnak sátra,
Csupa ékes gobelin, a kárpitozása
Csillogó aranyozás, omló perzsa szőnyeg
Fogja fel lépéseit az arra menőnek.
A szécsényi tág mezőn álombeli képek:
A csótáros paripák olyan büszkén lépnek,
Mintha tudnák: hátukon a nemzet virága,
Disze íme most vonul a beiktatásra.

Jön Rákóczi hófehér, délceg paripáján,
Párducbőrös kacagány fejedelmi vállán,
Bíborszín királyi öltöny borul termetére,
Csillog-villog a napfényben drágaköves éke.
Gyémánt, rubint és smaragd sokszínű pompája
Azt ragyogja: ő az ország első daliája.
Kalpagján lobogva leng éjjfekete kócsag,
A szépség tünderei rá virágot szórnak.

S körülötte az országnak büszke daliái,
Csak Napkelet meséiben lehet ilyet látni:
Lobognak a párduc-, tigris-, farkaskacagányok,
Ragyognak a drágaköves övek, menteláncok.
És a nyusztos kalpagokon sas-, kerecsentollak
A szellőtől meglengetve játszanak, forognak.
Szemet — szívet kápráztató ez a harci pompa,
Mely a kuruc dicsőséget hirdeti ragyogva.

És azután elvonulnak a hadak vezéri:
Fakó lován a tábornagy, a tüzes Beresényi,
Forgách Simon, jó Károlyi, a két Esterházy,
A jámbor Buday István, Sennyey és Csáky.
Lengenek a selymes zászlók, dobognak a ménék,
Nyugtalanul, mintha harci tűzbe repülnének.
Jönnek az udvari hadak, fényes palotások,
Piros és kék színben ragyog nagyszerű pompájok.

* Részlet a költő most elkészült „Rákóczi“ című húsz énekes történeti eposzából.

Telekessy István püspök az ország sátrában
Most misét mond. A misének szent áhitatában
Egy a vallás: honfiszív a honfiszívre lelve
Egybeforr a szabadságért küzdő nemzet lelke.
És mikor a fejedelem a hitet leteszi,
Hős magyarok könnyben úszó, csillogó szemei
A gyémántnál, drágakőnél is szebben ragyognak:
Honszerető szíve ég ott a kuruc sasoknak.

Szentbeszédet mond a püspök: „Az Úr rendelése
Napokat és csillagokat helyezett az égre,
Hogy különbség így legyen a nap s éjszaka között,
És jele a napnak, évnek, amely elköltözött.
Nagyságos, jó fejedelmünk élte, bujdosása
S dicsősége a nagy Mózes életének mása.
S legyen a dicső szabadság az ígéret földje,
Hová nemzetünk elérjen s éljen mindörökre!”

Tárogató hangja zendül, a dobok peregnek,
Földig hajlanak zászlói a kuruc seregek,
Már Bercsényi, Csáky, Forgách, Esterházy Antal
Magasba emelik Rákóczit edzett hősi karral.
Dörg a vivát, zúg az éljen, valaha Árpádot
Pajzsra emelő vezérek sólyomszeme látott
Ilyen lelkes, szent örömben ujjongani népet.
Nagy Rákóczi kék szemében is öröm-könny égett.

A vezérlő fejedelem e beiktatása
Persze újra alkalom a „magnum áldomás“-ra:
Van a fényes áldomásnak hatvankét fogása,
S van Tokaj tüzes borának patakként folyása.
Tanácskoznak pár napig aztán még a rendek,
Végül az ország sátrába Te Deumra mennek.
És most kuruc, kard ki kard, a szóharcnak vége,
Egymás helyett ronts hazád ősi ellenére!

AKI FENN ÜL A NYEREGBEN

ÍRTA: BODOR ALADÁR

— Ez költő. Bizonyosan költő kopog odakünn... — dohogta magában János, a szerkesztőségi szolga, mikor már harmadszor ismétlődött odakünn a szerény, de makacsul kitartó kopogtatás. — De ha költő, akkor úgyse fog elmenni, mindenesetre be fog jönni úgylis... — Azért hát beleterpeszkedett a belső szobából kimustrált irodai székbe, mellén összefonta a karját s aztán fönsséggel, mint mikor egy-egy egyiptomi faraó fölszabadította a rabszolgáját, kiszólt:

— Tessék.

Sötét kopott ruhájú, félénk mozgású sovány emberke jött be, olyan halkán, hogy arra kellett gondolni, nincs is talp a cipőjén. A kalapját már odakünn levette. Szaporán pislogott, mintha nagy világosság kápráztatná.

— Idehaza van-e a Nagyságos Úr, az Új Korszak szerkesztője?

— Hát... Talán. Esetleg.

— Kihez legyen szerencsém? Részemről én Repiczky Kázmér vagyok, író.

— Na igen, versíró. Én meg János vagyok, az Új Korszak társadalmi, irodalmi, művészeti, színházi és világnézetli folyóirat szerkesztőségi altisztje.

— Szíveskednék netalán bejelenteni a szerkesztő úrnál...

— Bejelenteni? Bejelenteni? Hogy gondolja, kérem?! Csak úgy ni egyszerűen... Érdekes!

— Talán nincs odabenn?

— Nagyonis hogy odabenn van. Csakhogy a nagyságos felelős szerkesztő úr jelenleg dolgozik. Úgy ám, dolgozik kérem, fontos munkakört tölt be, bokrosak a teendői, a füle se látszik ki belőle; kérem, így hát hogy is gondolja! Érdekes!

— Kéremszépen, ajánlólevelet hoztam Krajnyák úrtól.

— Hja, attól a Krajnyáktól? Hát kéremszépen, holmi Krajnyákok errefelé nem sokat számítanak. Itt minálunk csak egyetlen dolog számít: hogy tehetséges-e az illető!

— Kéremszépen, maga Krajnyák úr írja itt, hogy kiváló nagy tehetség vagyok.

— Na persze, ha holmi Krajnyákok az ilyesmihez értenek... — a mutató- és a középujjával majdnem ásítva átvette a

levelet és unatkozva forgatta meg, miközben magában azon gondolkozott és még a lábszára is érezte, hogy ha most az a Krajnyák úr ide belépne, olyan vigyázzba pattanna föl, de rögtön, hogy még a lábikrája is citeráznék belé — ... Nade megpróbáljuk, megpróbáljuk...

Azzal befelé indult, hogy fölébreszti Sallayt, aki odabenn délután három óta aludt, ujságpapirosokkal teljesen letakarva, mert már igen hűvös idők jártak odakünn.

Lábbujjhegyen ment be, de odabenn aztán kissé csoszogni kezdett, majd a torkát köszörülte, ami majdnem ébresztőóra hangot adott.

Végre a nagy ujságpapiros-lepedők megzörrentek és egy nagy horkanás után következő nagy fúvás leleplezte a felelős szerkesztő fejét.

— Nagyságos szerkesztő úr...

— János, ha a vizílovak esizmában járnának, azok csapnának ilyen otromba zajt, tízen együtt talán.

— Egy igen kiváló nagytehetségű fiatal költő és író esedezik odakünn.

— János, maga naiv számár. Már hogy lehetne tehetséges és kiváló?

— Mert kéremszépen, magától Krajnyák úrtól hozott ajánlólevelet.

— Attól a hülye baromtól? — és könnyeden ásított hozzá Sallay, miközben körülbelül ugyanazt érezte a lábszáraiban és lábikrájában a Krajnyák név hallatára, kissé legföljebb szorinózottabban, mint imént János. — No de, fene bánja.

— Beereszthetem?

— Mit gondol, szerencsétlen? Csak úgy ukmukfuk?! Várnia kell előbb a kiváló tehetségnek, hogy el ne bírja magát. Addig előbb meg akarok vacsorázni. Mi a vacsora?

— Szilva parizerrel és félbarna hozzá, azaz, hogy a parizer ma hiányzik.

— Kultúrbotrány! János! Szilva félbarnával! Hát az ilyen irodalmi korszakot méltán nevezhetni irodalmunk vaskorszakának. Szilva félbarnával! János, a mostani európai kultúra és egyáltalán a fehér faj kultúrája megérett a lehanyaglásra! Én mondom magának, János. De persze, ezt maga nem érti, mert magának ninesen kultúrája, nincsenek lektúrjei. Szilva félbarnával! Hozza ide azt a papírkosarat a szilvamagok számára. Sies-

sen, maga kétlábú kultúrbotrány, ne lopja a napot, mert mit gondol, mért tartom én magát még mindig itt a szerkesztőség nyakán, mi?!

— Azért, mert annakidején Krajnyák úrtól, a laptulajdonostól hoztam ajánlólevelet.

— Nem azért, hanem csakis azért, mert én egy ilyen áldott jó bolond vagyok, aki engedem, hogy maga a fejemen táncoljon. Ez a szilva tegnap óta még kukacosabb lett... Jöjjön be hát az az izé. Az író... De várjon csak kissé... Előbb hadd helyezkedem el neki.

Beült vállig a szerkesztői székébe, olyanformán, ahogy a római prokonzulok szokták fogadni a provinciák esdeklő szabadosait. Két lábát egy oldalt álló székre nyujtotta. Aztán bágyadtan intett, hogy:

— Jöhet az író.

János szigorúan kiszólt:

— Jöhet az író!

Bejött. Inkább: nesztelenül besündörgött. Valahogy alázatosan bécsorgott. Közben meghajolt néhányszor. Sallay ezenközben súlyos gondolatokba merülve a mennyezetre szögezte tekintetét, miközben keze szórakozottan játszott egy szembezőkön finomművű papírvágó-késsel.

Az író halkán megszólalt:

— Bocsánatért esedezem, kéremszépen, ha netalán háborgatnám. Ámbátor...

Sallay most rátekintett, olyan nyugodtan, hogy az íróban egyszerre elakadott a hang, csak nyelt egynehányat és ismételte: Ámbátor...

— Alljon kissé odébb, fiatalember, a lámpa alá. Hátrább. Még. Óhajtok a szemébe nézni az embereimnek. Úgy. Most hát tessék. — És újra a mennyezetre nézett.

— Méltóztassék megbocsátani, hogy félénkségemet és szerénységemet legyőzve, szerény, de buzgó munkavágyamat följajánlani bátorkodjam ama magasztos eszmék szolgálatára, amely eszmék szolgálata az Ön önzetlen...

— Várjon csak kérem... Nem figyeltem eléggé oda. Kérném, mondja elülről.

— Az Ön neve, uram, a Sallay név, az Új Korszak vezérlő szellemének neve ma fogalom az irodalom, a művészet, a színház, a város és a társadalom életében. Önre ma a fiatalok, a jobb

kort kívánó lelkes harcosok ezrei esküsznek! Amit Ön ma végez, uram, mint mondjak, amit Ön ma végez...

Sallay szerényen legyintett kezével, valami olyasmit, hogy szóra se érdemes.

— Amit én teszek, fiatal barátom, az csak a kötelességem. A kor, a társadalom, az elvek parancsolnak, és én csak — engedelmeskedem.

— Ön ma e nemzedék számára világitótorony, az Irány, a Törvény. Én az Ön zászlójára esküdtem föl szent esküvéssel, törhetetlen elvhűséggel! Ha esetleg méltóztatnék figyelembevenni szerény, de alázatos buzgóságomat, amely, mint a Nagyságos Kiadó Úr mellékelt levele is megemlíteni méltóztatik...

Sallay a mutató- és középső ujjával átvette ezenközben a levelet és kissé összeráncolt szemöldökkel átfutotta.

— Hogyan, amint itt olvasom, maga már szolgált szerkesztőségben?

— Hogy szolgáltam-e?!

— Ért maga ezeknek a vacak izéknek az elvégzéséhez?!

— Hogy értek-e?!

— Kivágni, ragasztani, szóval szerkeszteni...

— Kivágni, ragasztani, szerkeszteni — uram, én ihletettje vagyok a szerkesztésnek, a Pajzán Lapok szerkesztője gyakran utolsó félórában bízta rám az egész heti szám szerkesztését, oda dobta nekem a gyeplőt, hogy na most szerkeszd — és én megannyiszor szédületes szenzációs sikert keltettem, — persze persze az ő neve alatt.

— Barátom... Barrétom, fiatal barrétom... — lelkendezett Sallay és izgatottan fölállva sétálni kezdett a négyméteres szobában — és például, mondja csak, össze tudná-e maga állítani teszem azt — a holt napi számomat?

— Hogy össze tudnám-e? Hát lehet-e ezt kérdezni?! Hogy én, a holt napi számot?! Nevetséges!

— Nos, fiatal barátom, — és Sallay egy óriásit csapott az ifjú titán sovány vállára — ezennel kinevezem önt segédszerkesztőmmé, míg én ezennel főszerkesztővé lépek elő! Önt ezennel kinevezem voluntörömmé! Ön e pillanatban átveszi a nyers munkákat, míg én..., az én tehetségem természetesen nem arra való, hogy egy dohos szerkesztőség falai megfojtsák, na, csak-hogy végre ezt az a smucig vérszipoly kiadó is belátta; én pedig ezentúl a szerkesztés másik ágát, a társadalmi érintkezéseket

fogom végezni. Csak bátorság, fiatalember! Ha ön itt megbecsüli magát, idővel javaslatba hozom, hogy egykor még talán fizetést is...

— Ah!...

— Úgy van! Ha ön itt most vállat vállhoz vetve...

— Oh, boldog leszek, és vállat vállhoz vetve...

— Nono, egyelőre természetesen csakis saját jobbvállát a saját balvállához, mert én ezennel lemegyek odale a Nyuzott Patkány lokálba és fölveszem a társadalmi érintkezés olyigen fontos fonalát az irodalom, művészet és társadalom kiválóságai-
val. Nnna! És ha netalán lapunknak bizonyos világosszöke szí-
nésznő ismerőse most idejönne, ön szigorú, illő tartózkodással
legott kizárólag hozzám utasítja! Nnna! Bátorság, fiatalember,
bátorság és dolgozni!

Vállára vert és távozott, mintha haditanácsba sietne.

*

Repiczky Kázmér segédszerkesztő, amint az ajtó betevő-
dött, először is egy boldog nagyot nyújtózott. Mikor ennek vége
volt, mintha máris két egész fejjel nagyobb lett volna. Mellét
kidomborította, vállalai mintha egyszerre szélesebbre nőttek volna,
kibontott szárnyakként. Beült a székbe, ugyanavval a prokonzuli
terebélyességgel, ahogy még az imént Sallay ült ott. Aztán
utána nézett az ajtón eltávozott főszerkesztőjének. Ajkára
gúnyos, fölényes mosoly fodrozódott ki. Szeretett volna most egy
rabszolgát, vagy ha most látná Ella, a kegyetlen szívű, hogy
megpróbálja rajta az új hatalmát.

Nagyot kiáltott, hogy maga is meglepődött hangja érces-
ségétől:

— János!!... János!!!

János csodálkozva nézett be.

— Miért nem ugrik, ha egyszer szólítom?

— Na, hát mi kéne?

— Nem nahátmikéne, hanem: Parancsára segédszerkesztő úr!

— Parancsára segédszerkesztő úr...

— Szolgáljon föl nekem valami vacsorát. Mit tud ajánlani?

— Talán szilvát. Ebben a szerkesztőségben ez a szoká-
sos menü.

— Hát hozzon egy menüt.

— Itt van e. Ami maradt.

— Úgy? Jó. Most elmehet. Visszajöhet. Ide. Tartsa a papírkosarat a szilvamagvak számára. Tartsa magasabbra. Kissé ferdén. Tartsa mindvégig, amíg elköltöm a vacsorámat... mert mit gondol, miért tartjuk, miért tűrjük magát még mindig itten a szerkesztőségben?

Mielőtt azonban János felelhetett volna, kopogtatás hallatszott az ajtón. Halk, de kitartó kopogtatás, másodszor is, sőt harmadszor is. Ez költő, bizonyosan költő kopogtat, gondolta János is, a segédszerkesztő is. János kiment a posztjára és hosszú, küzdelmes percek után avval jött be újra, hogy egy tehetséges ifjú költő kér bebocsáttatást.

— Tehetséges?! János, maga számár.

— Sallay szerkesztő úr rendelte magához, muszáj beereszteni.

— Hát jöjjön be az a zöldfülű.

János közvetítette:

— Jöjjön be a — költő úr.

Egészen fiatal, zöldessápadt költő csúszott be, szinte sikálta a földet az alázatos szerénysége.

— Alázatosan esedezem, csupán egy pillanatnyi türelmet...

— Alljon fiam profilban, kissé arra félrébb, úgy, a lámpával szemben; no most beszélhet.

— Sallay szerkesztő úr...

— Halt. A szerkesztő én vagyok. Ő csak a főszerkesztő.

— Igen, ő tudniillik a mi eszmeharcos gárdánk vezérlobogója...

— Az a vén totyakos? Fiatalember, fiatalember, hol állunk mi már a Sallayaktól! Lejárták már az ilyen salabakterek!

— Valóban, mi már az ő romjaikon egy új világot derengünk, új evangéliumok gyúlnak ki a dohos mult erjedtségeiből, amelyek...

— Izé, kezdje csak elülről, fiam, nem figyeltem oda.

Az ifjú megismételte mondatát. Szórul-szóra. Aztán avval folytatta, hogy itt valami egészen, de egészen új világnak kell revelálódnia.

— Na, jójó, fiacskám. Egyébként megjegyzem, az ilyen egészen kezdő fiataloknak kissé több szerénység volna ajánlatos. Különben mik azok ott a kézben? Hja, versek? Persze, versek... Ezek a zöldfülű ifjoncok... Na, hát ezekkel a versekkel le kell

menni a Nyuzott Patkányba a Sallayhoz, a versügyeket neki utaltam ki.

Az ifjú törhetetlen szerénységgel kicsúszott az ajtón, nadrágrojtjai kefélték a padlót. Az ajtóban szinte elsodorta szégenyt egy viharos ifjú hölgy, világosszöke fürtök, lobogó színek és hangok özöne:

— Hogyan? Hát nem a Sallay ül itt?! Pedig az a pofa megígérte!

— Itt én vagyok jelen, Repiczky. De magácskának: Kázmér... János, sipire és senkinek se vagyok itthon!

— Sallay megígérte, hogy az Olimpus-kabarénál beprotégál a...

— Sallay? Na igen, ismerem az ügyet, volt némi bepillantásom. De mit tehet ilyen fontos ügyben holmi Sallay? Az Olimpus személyes jóbarátom, én forgatom a váltóit. Abszolút befolyásom van nála.

— Aranyos Kázmér...

— Nevezd csak egyszerűen Tyutyusnak, a többiek is így szoktak. Hja, fiaeskám, a sajtó, a sajtó, az nagyhatalom, jó avval jóban lenni, fiaeskám. Vigyázz, hogy el ne szalaszd a szerenésedet. Ez a szék itt, amibe az ember, ha egyszer beülhet — ez a szerkesztői trón...

— Drága Tyutyuskám, hát megígéred? Szólani fogsz?

— Majd meglátom, mit tehetek az érdekedben.

Ebben a pillanatban János rémülten bedugta az orrát:

— Gyün a — gyün a... a Krajnyák, meg a...

— Maradjon künn! Nem fogadok! Azok a taknyos írócskák tanuljanak végre egy kis szerénységet! Künn várni!

Azonban Jánost félreretolva, már be is lépett az ajtón Krajnyák, mögötte ott lapított észrevétlenül Sallay, igen ijedt ábrázattal.

Amint Krajnyák belépett, nyomban meg is állt az ajtó előtt földbegyökerezett lábbal. Csak nézte elképpedve Repiczky Kázmért, aki cézári fönséggel beletrónolt a karszékbe és föltartott állal mérte végig az ismeretlen tolakodót, aztán csöndesen föltre odaszólt a színésznőnek:

— Hát nézd csak, így szoktam én elbánni az ilyen tolakodó írókkal.

— De kéremszépen, hiszen én — akarta kezdeni Krajnyák.

— Elég, uram! Mielőtt szól, álljon kissé hátrább, oldalt, jobbra, hogy a lámpafény...

— Ki ez a... — hördült föl Krajnyák.

— Csend, amíg én beszélek! Szerénységet követelek az ilyen kezdő írótól!

Sallay most fölháborodva előbb lépett:

— Miii? S ez most majd még elplagizálja az én szerkesztői technikámat?! S most majd jön a „lássuk a félprofil” és a „Kezdjük elülről”?! János vezesse ki ezt a fiatalembert!

János tétovázón megvakarta a fejét:

— Igenis, kéremszépen, de...

Krajnyák még előbbre lépett, arcán az örvendező fölfedezés derűjével:

— Én a kiadó vagyok. A Krajnyák. Ön uram, úgy látom, az én emberem. Önben van erély és jellemszilárdság. Ön pedig, Sallay úr, mint már az egész Nyúzott Patkány előtt kijelentettem és amint már többször föl is mondtam: valóban végképpen el van bocsátva. Ön, új szerkesztő úr, átveszi a lapot. Sallay úr, a végkielégítést már rég kikapta előlegekben. Ön, új szerkesztő úr, példás erélyével szabadítson meg ettől az embertől!

Most Repiczky akkorát vágott öklével az asztalra, hogy az egyenesen természetfölötti csoda volt az ő csontrendszerétől, egy-szersmind akkorát ordított, hogy még János is meglódukt belé:

— János, rögtön vezesse ki ezt az urat! Rögtön ki!!

Sallay koriolánuszi fönséggel távozott, csak még az elképe-dett színésznőnek szólt vissza az ajtóból:

— Cucus, te rögtön jössz utánam!

Cucus habozva állt.

Krajnyák távozóban megszorította Repiczky kezét:

— Köszönöm, hogy megszabadított ettől az embertől! Nekem nem volt hozzá elég erélyem, én a szív embere vagyok.

Cucus még mindig ott állt a válaszüton.

— Na, Cucus, hát ki a te embered? — fordult hozzá Repiczky leereszkedő fönséggel.

— Oh, te vagy, te vagy! Hiszen te sokkal szemtele-nebb vagy!

— Nnahát, János? Ki hát itt az úr?!

— Oooh, hát a nagyságos úr! Mert a nagyságos úr sokkal nagyobb tud ordítani!

Petőfi

Írta: Vályi Nagy Géza

Esthomályba, kis szobába égi hárfá szólt:
Dajkadal? ... vagy jó anyámnak altatója volt!?
Nem tudom, de alkonyórán visszazeng nekem,
És bűbája elkísér a tűnő életen —
S egyre csengőbb, égrezengőbb — száll bár évre — év —
S megszépül a lelkem csendjén egy szent, büszke név:

Petőfi.

Petőfi: szívem riadót dobol,
Igézet ejt meg: orcámon mosoly,
Örömkönnny csillan és felolvadok
A büszkeségtől, hogy: magyar vagyok!
Azóta látom szépnek bús fajom,
Mióta lelked tükrén ringatom,
Azóta szép: a lengő délibáb,
A rónaság: e rejtelmes világ,
Mióta „bolygó lábad“ erre vitt,
És megfestetted tündérképeit!

Oh, szent e név: ég s föld szerelmi násza,
Isten kertjének zengő csodafája,
Mely üstökével végtelenbe nő,
S fényt harmatoz rá időtlen idő! ...

Örök tavaszban, rózsás virulásban
Sziromeső hull — égő csipkeláng —
S a tűz körül: szín, pompa, illatár van:
Szépségzuhatag zúg, szakad reánk ...

Petőfi nekem: gazdag kincsesbánya,
Forró hitvallás, evangéliom,
Ösvény, út, cél, csúcs, — világító fáklya,
Varázslat: égi bűvkörébe von!

Petőfi nekem: éltető napom,
Örök sugárzás: vezéresillagom,
Áhítat: áldott, imádságos Szentség,
Elérhetetlen, szűz Tökéletesség, —

Szférákba tisztult, légies zene:
 A Kosmosz mámorító éneke, —
 A fajiság, vér gyújtó himnusza,
 A kard és pengő lant szimbóluma, —
 Sújtó lángostor, villámos égzengés:
 Egy nagy isteni, örök kijelentés, —
 Egy törvénytöntő üstökös uszálya,
 És szent lobogás: szemvakító pálya!
 Petőfi nékem: lándzsám és a vértem,
 Királynál is királyibb hadvezérem!
 Oh dalnok! Én ma szentélyedbe lépek:
 Fogadj zászlóddhoz sűrke közlegénynek!
 Követlek büszkén, boldogan, vakon,
 Míg el nem zár a néma sírhalom!
 Bár járhatnék, mint fény után a kába,
 Dicsőségednek izzó nyomdokába,
 Hogy fényed visszasugározza lelkem, —
 És áldozati oltárra leheljem
 Váltásdíjul — elomló életem:
 — Hisz árva népem megváltásra vár —
 Hadd égjek el hát győzelmesen,
 Ahogy Te égtél: szent vihardar:
 Eszményem, álmom örök Mesterem:
 Petőfi.

VÁLTOZÁSOK A NEMZETI SZÍNHÁZBAN. A nyárelő föledt csendjébe s az évadvég várapozásteljes nyugalmába mint derült égből a villám, csapott le Voinovich Géának, a Nemzeti Színház kormánybiztosának fölmentése, és dr. Németh Antalnak, a Nemzeti Színház élére való kineveztetése igazgatói ranggal. Ez a hirtelen és váratlan változás napokon keresztül valósággal földrengési hullámszóban tartotta a magyar sajtót, de erősen megrázta az irodalmi és a színházi életet is azoknak a kérdőjeleknek hatása alatt, amelyek ma is rejtélyként merednek a szemlélődő elé. Voinovich Géza mint kormánybiztos két esztendőn keresztül vezette az ország első színházát, Hevesi Sándor bukása és Márkus László hirtelen távozása után. A Hevesi-uralom válságából ügyes kezekkel kalauzolta ki a Nemzeti Színházat s különösen az idei szezonban olyan jelentős művészi és anyagi sikereket ért el, hogy mindenki várapozással tekinthetett a jövő évadok munkássága elé. Éppen azért meglepő volt hirtelen fölmentése, amelyet semmiféle hivatalos magyarázat nem kísért, de amelyet olyan földrengés követett, hogy alapjaiban rázta meg a Nemzeti Színházat. Voinovich Géza ősz fejjel, háta mögött egy nagymultú irodalmi és esztétikai munkássággal, átadta helyét a harminchárom éves dr. Németh Antalnak s távozott azzal a csendes és finom mosollyal, amelyben a nemes lelkék bölcsesége s a semmin sem csodálkozás enyhe rezignációja az egyetlen felelet a történetekre.

Az új igazgató dr. Németh Antal, fiatal, ambiciózus és képzett színházi tudós, aki esztendők tanulmányain keresztül általa sem tagadott ambícióval tört arra, hogy egyszer a Nemzeti Színházhoz kerülhessen. Vétenénk a tárgyilagosság ellen, ha már most, mielőtt még igazolta volna képességeit, kritikai véleményt mondanánk róla. De Voinovich Géza távozása és az ő jövetele olyan változásokat hozott a Nemzeti Színházhoz, amelyek ennek a közel százéves műintézetnek életében egészen szokatlanok, majdnem azt mondanók, forradamiak. És földmerül a kérdés, vajjon helyes-e az az új stílus, amely elismert értékeket, a magyar irodalom és művészet közkatónait és vezető egyéniségeit máról-holnapra a legradikálisabb könyörtelenséggel B-listára teszi? Nevek tűntek most el a Nemzeti Színház sülyesztőjében, férfi és női erők, akik hosszú éveken keresztül az elhivatott papok és papnők buzgalmával szolgálták nemzeti színjátszásunkat, hogy aztán művészi erejük teljes virágzásában nyilváníttassanak alkalmatlanokká további szolgálatokra. Vajjon nem rendül-e meg a lélek a hirtelen átalakításoknak és túlgyors reformoknak ilyen jeleinél azokban, akik hittek eddig is a nemzeti kultúrában és hinnik akarnak a jövőben is? (g. j.)

NAGYSZABÁSÚ, NEMZETI KÖNYVNAPO T KÉRÜNK. A szokásos júniusi könyvnap ebben az évben is beköszöntött. Budapest utcáinak legtöbb helyén a mesterséges mozgalom elárulta, hogy a magyar könyv ma igen keserves napokat él s hogy élte csupa küzdelem. Szó sincs róla, hogy a könyv nem kellene a ma közönségének: de a legszebb álomvágynak is parancsol a pénztelenség, melyben élünk.

Aztán: az a könyv se mind a milliók nemzeti könyve, amit ott a könyvkereskedői élelmesség kínál Budapest utcáin, ahol túlteng a könyvkereskedések száma és zsúfolt kirakata. Aztán: olvasták-e önök azokat a esabító címeket, élelmes, üzleti reklámokat a könyveken, amelyek sokszor nemcsak az idegen szellemnek, de a nemkívánatos törekvéseknek is a termékei. Egy jól megcsinált nemzetközi szervezettség modern könyvszirenjei is megjelennek a kirakatokban és csalogatják az olvasót. A könyvnap egyes sátrai adnak jó könyvet is, de ott van kéznél a kevésbbé kívánatos, azt is ajánlják. És szívesen, nagy készséggel adják.

Valami olyanféle gondolatunk van erről a könyvnapról, ami jobban gazdagítaná a közlelkiséget, nem csupán a mindennapi üzletiség szolgálatába szegődnék. Egy kiváló kultúrszerv s felelős irodalmi ellenőrzés, állami támogatás mozdítaná meg a tartalmas, telkes magyar könyv sátorát, mely megjelenne az elhagyott *kisváros és falu* piacán, az év egyik ünnepnapján, s olesóságával, jelenvalóságával meghódítaná azokat, akiknek alig van alkalmuk a jó könyvvel találkozniok. A nagyváros közönsége lát is, talál is könyvet elegend; de a község, falu tájékozatlan olvasója, ha megbízható kézből kapná lelki táplálására a kívánatos könyvet, nem sajnálná szükös garasát érte. Ez a könyv a nemzeti szépirodalmon kívül a népszerű tudomány, a gazdaság, a társadalmi és egyéb életkérdések megvilágítását tárná föl. Atyja, barátja lenne annak, aki megveszi. Tartalmas, eleven, gyakorlati és olesó, olesó mindenek felett. Ahogy régebben például a szentmihálynap i vásáron beszerezte a gazdaközönség anyagi szükségletét, most megszerezhethné a szellemit. Mert már jelentkezik az ő kultúrszomja is. Népünk szeret már olvasni. Neesak a politika járjon el csalogatóba hozzá. Abban, illetve annak túlfűtött, merész ígéréteiben úgyis csalódik, hiszen önző. De látogassa meg s bizalmat keltsen lénye iránt a művelődés nemes szava, a jó és olesó könyv, mely ott marad vele s kitarja meleg, meghitt lelki lapjait. Legyen szabad intézmény ez a könyvnap, mint a vásárok, de a portéka tisztaságáért, becsületességeért és jóságáért szavatoljon a tudós közvélemény, karöltve az állam presztizsével s ez esetben önzetlen testvérkezével.

Nem akarunk egy nagyszabású magyar könyvnapról itt most tervezetet adni, de felvetjük gondolatát. (Vas.)

TÁNC, TÁNC, FEGYVERTÁNC. Az irodalmi berkekben, — a politikai szólamok hangos riadójának hatása alatt, — nagy zenebona keletkezett. Egy esztendővel ezelőtt már meghúzták a nagy-

harangot, egy zürzavaros irodalomtörténeti elmélkedésben, amely arra oktatótt, hogy „az irodalom mindig elől jár a lámpással, mint hóban és viharban a bakter a mozdony előtt“. (!) Volt arisztokrata-irodalom, lett népnemzeti irodalom, ebből álomirodalom, boldog faluval, jöttek aztán tudományos írók, akik „felhörgő dühvel“ leplezték le a falu betegségeit és fájdalmait és csak ezek nyomán jöttek aztán a szociográfusok, akik gondosan kikeresették az összes bajokat, a falu minden sebéit, hogy az orvoslás annál könnyebb legyen. Követelték a népmentést. Megírták a recepteket. Átsiklottak ilykép a politikába. Nem eléggé. „Sajnos, — jajongtak egy évvel ezelőtt, — a politika nem halad az irodalommal még mindig eléggé párhuzamosan.“ Az új politikai megmozdulásban a maguk idejének elérkeztét vélvén, újra felhangzott a szózat, hogy nosza, szaporán meg kell ragadni az alkalmat, „új szellemi frontot“ kell alkotni, vegye ki részét az irodalom is az új idők megteremtésében. Itt már megállhatunk egy szóra. Irodalom és politika, — költői alkotás és politika, — vajjon egy testvér-e? A l'art pour l'art ellen nagyon sokszor és nagyon sokan indítottak már ostromot. Addig csürték, esavarták a kérdést, míg látszólagos igazsággá vált, amit hirdettek. Ha a tóba egy követ dobnak, akár malomkövet is, a tükre megmozdul ugyan, hullámszög is, és a hullámok végiggyűrűznek a vízfelületen, — de aztán lassan-lassan elsímulnak; ahhoz, hogy a tó vize viharozzon, a tó fenekének kell megmozdulnia. Követ dobtak be most újra a tóba és zajlani is kezdett. Azt követelték, már nem először, hogy az íróknak nem lehet az a feladatuk, hogy távol éljenek az élettől, hanem mikor körülöttük „eszmék“ küzdelme folyik, valljanak színt. De miféle eszmék? Az író eszméje, vagy a „tömegekben megfogamzott eszmék?“ A tömeg szabja meg az íróknak, a tömeg termelje ki számukra, vagy egyáltalán idegenek, társadalomtudósok, filozófusok írják nekik elő a kifejezésre szoruló eszméket? Az igazi művészt ezt a rabszolgasorsot nem vállalhatja. Nemcsak a forma, a gondolat is a művész lelkéből fogant legyen. Amit a „kor“, a „tudós“, akár jobb, akár baloldali politikus kíván, óhajt, sürget, követel, azt nem lehet igazi művészre sem rádiktálni, sem rászabadítani. Igazi művész irtózik az idegen eszméktől. Igazi művész nem válhat propaganda eszközzé. Pártpolitika szolgálatába állani? Politische Lieder sind garstige Lieder — mondta Goethe. *Az igazi költő, csak a nemzeti ideálok szolgálatába állhat.* De vajjon probléma lehet-e egy magyar költőnek, mint kell magyarrá gyúrni Marx eszméit, ahogy azt a fegyvertáncot járó írócsoport, az új „szellemi front“ óhajtja, azon töprenkedvén, hogy vajjon magyar csapás-e a kapitalizmus, hogy Lenin példájára mit tartunk meg a német kommunista elvekből, vagy mit a fasizmusból, mi kerülendő a német lelkiségből, amely fogalmakra rendszert épít, abból lírát, drámát, sőt egész társadalmat, ahogy a fegyvertáncolók gondolják? Azonban az új szellemi front, már töprengései közepette, arra ébredt, hogy a napi politika meg sem közelítette az ő ideáljait és erre kiábrándulva visszavonult. Így oszlott fel az új „szellemi front“.

Mint vezérük panaszolja, belemenekültek — az irodalomba. A tő feneke tehát nem rezdült meg. Csak egy kis követ dobtak belé. A hullámok aztán elsímultak. Nem veszítettünk vele semmit. Új szellemi front nem jelenthet nekünk politikát. Csak a nemzet sorsát eldöntő, messzi távlatokat megnyitó eszméknek szimbolumokká való nemesítése lehet a költészet feladata. Csak ez méltó íróhoz és művészhez. Arany János *Walesi bárdja*, vagy Madarász *Hunyadi Lászlója*, a költő és festő műve egy-egy kor legmélyebb hangulatát eszményi magasságba emelte. De e frontharcosok remekművei elborzasztó képsorozataikkal és a többi, „magyar pusztulást jajgatónak” koromfekete színű „népiség” ábrázolása, mely mögött sötét célnat, lélekmétélyezést, akarategylikolást és a pusztulásra átkozott faj hipokrita sírása lappang, nem más, mint a pártpolitika becsépésze a költészet tiszta országába, ahol a művészi eszközök eddig a nemzet ideáljait szolgálták. Ez a tánc, tánc, fegyvertánc, mely itt folyt le előttünk, valóban döbbenetes kultúrjelenség. (l. b.)

MEGSZÜNT ZAVAROK AZ IRODALMI HULLÁMHOSSZON?

Két alkalommal is foglalkoztunk ezen a helyen a rádió legújabb irodalompolitikájával, amelynek ellenjegyzője dr. Németh László volt s kifelé a rádió nagy nyilvánosságán keresztül terjesztői voltak azok az írók, akiknek neve nem annyira az egyetemes magyar irodalomban jócsengésű, mint inkább a baloldali irodalom szakadárjai és eretnekei között. Nem akarunk győzelmi babérokra kérkedni, de a legteljesebb tárgyilagosság jegyében a Koszorú olvasóival tudatni kívánjuk, hogy kétszeri felszólalásunknak eredménye volt, mert dr. Németh László, aki egyébként gyakorló tisztí orvosa a fővárosnak, megvált a rádiótól. Bejelentette az igazgatóságnak, hogy irodalmi célkitűzéseit a jelen körülmények között nem tudja megvalósítani s ezért inkább visszavonul a rádió irodalmi vezetésétől. Az igazgatóság dr. Németh László önkéntes távozását tudomásul vette — bizonyára a mi és mások felszólalásának hatása alatt. A rádió irodalompolitikájának legfőbb irányítása ismét más kezekbe került. Június közepe óta Cs. Szabó László ül Németh László asztalánál. Új és ismeretlen név, s éppen ezért nem a legteljesebb megnyugtató arra nézve, hogy a magyar rádió irodalmi hullámhosszán a jövőben nem lesznek zavarok, s a műsorból eltűnnek azok a nevek, amelyek eddig csak arra voltak jók, hogy a rádió hallgatók bosszankodva zárják le készüléküket előttük. (—ő.)

ÁTERTÉKELES AZ IRODALOMTÖRTÉNETBEN. Nemrégiben egy kétkötetes irodalomtörténeti munka jelent meg a magyar könyvpiacra, Szerb Antal székesfővárosi felsőkereskedelmi iskolai tanár munkája, amelyet Kolozsvárott adott ki az Erdélyi Szépíves Céh. Ez a munka az Erdélyi Helikon nagy pályadíját nyerte el. Az Erdélyi Helikon körül csoportosuló írók a pályadíjat azért tüzték ki, hogy a magyar társadalomnak, elsősorban a kisebbségi sorban élő magyarságnak népszerű irodalomtörténetet adjanak, olyan munkát, amelyben a magyar irodalom és a világszellem köl-

esönhatása bontakozzék ki, úgy azonban, hogy a magyar zseni minden nép nagy szellemeitől különböző eredetisége diadalmas akkordként esendüljön ki a munkából. Tagadhatatlanul szép mind a két cél, ha a pályadíj föltételei között nem volna egy különleges, a tárgyilagosságot eleve kizáró, amely körülbelül így hangzik: a pályázó tegye jóvá azokat az igazságtalanságokat, amelyeket az irodalom és a haladás ellenségei, egyes írók és irodalmi mozgalmak ellen elkövettek. Ez a feltétel szülte meg szerény véleményünk szerint Szerb Antal irodalomtörténeti munkáját, és szülte olyan torzzá, hogy csak megdöbbenéssel lehet lapozni a kétkötetes, közel 600 oldalas irodalomtörténetében.

Hamarosan nem lehet eldönteni, ki a legnagyobb bűnös: az Erdélyi Helikon íróközössége-e, vagy Szerb Antal. Az Erdélyi Helikon körül tömörülő írotársaság már esztendőik óta nyomatékosan hangoztatja, hogy külön utakon kíván járni irodalmi felfogásban, ízlésben és közszellemben. Ez az írócsoport büszkén vallja magát a külön „transzszilvan“ lélek kifejezőjének s csak így lehet megérteni, hogy egyesenes megkövetelte a pályázótól irodalomtörténetünk egyes korszakainak és alakjainak átértékelését. Szerb Antal, amikor a maga radikális, sőt sokszor szociáldemokrata színekben virító világnézete alá ilyen lovat kapott, készségesen és száz százalékkal tett eleget a pályázati föltételeknek. Elsősorban is azokat dorongolja le, akik a magyar irodalomtörténetírás büszkeségei s akik a nagy elődök nyomdokain haladva ma is megszabják irodalmunk fejlődésének irányát. Így különösen Beöthy Zsolt ellen fordul tajtékozó haraggal, csak azért, mert a nemzeti jelleget merte hangoztatni irodalomtörténeteiben és előadásaiban. Szemmel láthatólag Riedl Frigyes tanítványának vallja magát, de még mesterével is szembeszáll, csak hogy minden áron megváltoztassa az eddigi irodalomtörténeti szemléletet és jóvátegye azokat a bizonyos, a pályázatban is aláhúzott „igazságtalanságokat“.

Mondhatja valaki, hogy ha már van irányzatos irodalomtörténetírás, hát legyen Szerb Antalnak igaza. De amit a magyar irodalomtörténet nagyjaival, Petőfivel, Vörösmartyval, Tompával, Arannyal, Jókaiival és a többiekkel művel, hamarosan nem lehet eldönteni, tudományos felkészületlensége, vagy elfogult irányzatosága számlájára kell-e írni. Olcsó szellemességgel fölényeskedik munkásságuk fölött, de viszont mindjárt líraivá lágyul a hangja, ha Ady Endréről, Ady baráti köréről és a Nyugat táboráról, vagy Bródy Sándorról, Krudy Gyuláról, vagy Szomorú Dezsőről van szó. A tudományos elírásoknak, félreértéseknek és rosszul idézéseknek hosszú sorával nem a mi feladatunk foglalkozni, de az ellen már igazán titakozni kell, hogy valaki kabaréstílusban merjen a magyar irodalom hőroszairól élcelődni, olcsó pesti aszfaltvicceket és kiszólásokat eregetni. Ezek után nem is esodáljuk, hogy Szerb Antal nincs megelégedve sem a Magyar Tudományos Akadémia, sem az irodalmi társaságok munkásságával. Előtte csak a mai iro-

dalom radikális balszárnya imponál. Legyen neki meggyőződése és hite szerint!

Két szempontot azonban nyomatékosan alá akarunk húzni evvel a munkával kapcsolatban. Szerb Antal irodalomtörténete a pályázat föltételei szerint is elsősorban a kisebbségi sorsban élő magyarság számára íródott. Micsoda sívár, sőt megdöbbségteljes távlatok nyílnak ebben a munkában az elszakított magyarság számára, amelynek napról-napra azt kell tapasztalnia, hogy az új impérium urai tudományban és művészetekben, irodalomban és iskolaügyben igyekeznek megsemmisíteni azt, amit naggyá alkotott a magyarság, és könyörtelen kézzel rombolják értékeinket. És most egy magyar, egy budapesti tanár áll a rombolók mellé s magyar irodalomtörténeti munkájában ugyanazt a pusztítást végzi, amit ellenségeink. Ez az, ami elsősorban elszomorító és megdöbbségteljes. De azonkívül a munka írója székesfővárosi felsőkereskedelmi iskolai tanár is, aki irodalomtörténetet ad elő s aki, ha egy kissé büszke meggyőződésére, bizonyára a könyvében lefektetett irányelvek szerint tanítja a gondjaira bízott tanulóifjúságot a magyar irodalom nagyjainak megbecsülésére. Csak sajnálni lehet az elszakított magyarságot és azt a tanuló ifjúságot, amely Szerb Antal kezéből ilyen szellemi táplálékot kap és magát a „tudóst” is, aki az ártékelések terén ilyen herosztráteszi vakmerőségekre vetemedett.

(G. J.)

ÚJRA ITT VANNAK AZ ÖSTEHETSÉGEK. Csendesebb hallózás között, de „népiesebb környezetben” — az Erzsébet-térre habaresozott falusi-ház portáléval, szőttesek, butellák, tálosok, kulacsok, csanakok, szuszékok, bokályok köré felállítva, megnyílt újra az őstehetségek kiállítása. Fog-e tízezer ember akadni, ki leszurkolja a 30 filléres belépőjegyet? Mivel a *Reggel* visszavonult a beharangozástól s nem közli a látogatók névsorát, az érdeklődés megcsappanásától kell tartani. A régi gárdából már hiányzik egy *Káplár* Miklós őstehetség-festő, sajnos, ennek a nekrológiájából kiderült, hogy négy esztendeig járta a Képzőművészeti Főiskolát és ott szegény csak őstehetségig vitte. Így vagyunk a Kantot olvasó Oravecz Imre képeivel és ki tudja, mi van Süli Andrással, Győri Elekkel, a Kernstock-tanítvánnyal Nyergesivel, nem tűnik-e ki egy szép napon, hogy valamennyien iskolát eszerbehagyott, félbemaradt „akadémikus festő”? A rendezőség az idén a fafaragókra, kóróbélből állati figurákat gyúró őstehetségekre vetette magát, s az a féltucat „művész”, akiket összehozott, szakasztott olyan tudósa a maga mesterségének, aminő volt a Fadrusz felfedezte Molnár Dani, székely fazekas, állatszobrász, vagy a hőembert faragó Balikó Sándor, kiből Fadrusz ügyes szobrászlegényt nevelt fel, de egyikből sem lett „művész”, megrekedtek a közügyességnél — bizonyára így lenne a Kóró Istvánok, a Futó Ferencek, a Mogyoróssy Györgyök esetében is, akik bizonyos — mondjuk — primitív fokig maguktól is eljutottak. Rendesen nincs tovább. Ezzel vigasztalta Fadrusz is pártfogoltját, Molnár Danit, mondván, hogy sohse keseregjen azon, amiért nem nyert „útbaigazí-

ást“, mert az ilyenfajta „östehetségnek“, kit már kopaszodó fővel fedeznek fel, csak „a jó Isten és a szép természet“ az igazi tanító-mestere. Isten ellen való véték, kiragadni őket a maguk együgyű „környezetéből“, felhozni a cifraportálos kiállítási „faluba“, mutatónak. Szagos lesz annak, ha hazatér, az agyagos ház, maga meg boldogtalan. Östeheőségekkel ugyancsak el van látva ez a haza, Munkácsytól — Tornyaiig, Rudnaytól — Szüle Péterig, s ilyen östeheőség Medgyessy is, ha még olyan doktorátusa is van. Ha ezeket tudnók úgy Isten igazában munkával ellátni, most, amikor tele vannak álommal, ihlettel, munkakedvvel ezek az istenadta östeheőségek! Hogy a művészet legeslegmagasabb fokáig felvergődtek, menten kitűnik, ha néhány házzal odéb bevetődünk egy műkereskedésbe, ahol a mai francia művészet hírességeinek idedobott „alkotásait“ mutogatják. Már valamivel drágábban, egy egész pengő belépődíj mellett. Pedig ott is hemzseg az „östeheőség“, amióta Párizsban is divat az ösztönt az ihlettel összetéveszteni, ami a finác Rousseau esete óta vált ott divattá. Most is látunk ott „östeheőségeket“, éjjeli zenészekből, pincérekéből lett festőművészeket, akiknek tréfadolog volt a festés, maguk csodálkoztak legjobban, mikor felkapták őket. Az egyik örömeben agyonitta magát, a másik öngyilkos lett, mert megútálta az életét, a harmadikat elsodorta a tüdővész s így tovább. Ilyen gyászos kompánia alkotásainak műteremhulladékai vándoroltak ide! Vakulj magyar! De a magyar már nem lehet vakítani. Meg is mondta az új szellemi front egyik hőse, hogy Süli, Káplár vagy Nyergesi östeheőségeket, kik oly közel járnak a francia zsenik festői szemléletéhez, csak azok tudják igazán élvezni, akik a francia kubizmusban is gyönyörködnek, akik tehát felösmerek, hogy ezek a népi televényből kinőtt magyarok — édes testvérei a francia bistrókban kivirult éjjelnyiló virágoknak. Össeiellenek a művészek és a műértők. De a magyar ember józan ítélete előtt megbukik mindkettő.

(L. B.)

IRODALMI TÜKÖRKÉPEK

HARSÁNYI LAJOS: VÁLOGATOTT KÖLTEMÉNYEK

A katakombák mécszlángjai, a középkor füstölgő fáklyái, a reneszánsz gigantikus katedrálisai, vagy Assisi Ferenc Fioretti-ja, Dante Commediá-ja csakúgy, mint Mäterlinck miszticizmusa, Paul Claudel égbetörő áhitata az örök és lerombolhatatlan katolicizmus művészi megjelenését hirdetik a művészet minden ágában. Krisztusnak küldetése lévén minden fajhoz, nyelvhez és korhoz, a kereszténység soha sem lehet elavult, korszerűtlen. Sőt irányítója, szülőanyja volt új művészeti korszakoknak, új stílusoknak. Érthető tehát, ha a kereszténység a művészet legemberibb ágában, az irodalomban és a költészetben is küldetést érez a modern emberhez és a meg-megújuló irodalmi stílusok előtt nemcsak hogy el nem zárkózik, hanem igyekszik az első élvonalba jutva az örök szépet a költészet eszközeivel is szolgálni.

A régi stílusú magyar katolikus költészet esendjét 1908-ban, huszonhét évvel ezelőtt törte meg „Új vizeken” című első félnék verskötetem, amely az új magyar költői stílus vívmányait akarta a katolikus szépségek szolgálatába állítani. Katolikus részről itt-ott támadások érték ezt a kísérletet, de a túlnyomó katolikus többség és kritika örömmel figyelt fel az új hangra s biztató várakozással tekintett újabb és újabb versköteteim elé. A kötetek jöttek is elég gyors iramban. „Az élet muzsikája” 1909-ben, „A napkirály rokona” 1911-ben, a „Hagia Sophia” 1914-ben, a „Toronyzene” 1917-ben, „A boldog költő” 1926-ban, a „De profundis” 1927-ben, a „Mi cha El” 1933-ban.

Csakhamar hangos lett a magyar katolicizmus szent berke az újhangú énekesek zenéjétől. Az első félnék síp után sorra szólaltak meg a Napnak szembenéző aranytrombiták, a kolostorok méla harmoniumjai és hárfái, kigyúltak a belülvaló mécesek, sarlót fogott Sarlósboldogasszony, szóltak a szívek miséi, hajnali harangszó kongott, rabszolgák énekeltek, üveglegendák zendültek, pianók fuvoláztak, sorra jöttek új és új napszemű emberek, akik hangjuk változatoságával az új költészet polifoniáját gazdagították. Mint mikor a királyi orgona minden regiszterét kihúzzák, csodálatos áradással ömlött el a katolikus költészet nagy orkesztere.

A hivatalos irodalmi fórumok egy ideig várakozó álláspontra helyezkedtek. De mikor látták az igazi katolikus költők tehetségének magával ragadó sodrát, alkotásaik vitán fölül álló művészi értékét s nem utolsó sorban azt, hogy ez az új vallásos költők mögött s az egész országon végig fut a lelkesedés láza az új versekért, siettek komoly méltánylással az új költők elismerésére és a magyar költészetnek a katolikus költészet által történt jelentős gazdagodásának méltánylására. A Szent István Akadémia után Sik Sándort a Kisfaludy-Társaság, engem a Petőfi-Társaság sietett tagjai sorába

választani s nemrégén felállított Országos Irodalmi és Művészeti Tanács összesen öt költő-tagja közé mindkettőnket kinevezni, míg Mécs Lászlót nemcsak a magyar nyelvterület, hanem hova-tovább egész Európa magáénak vallja. A Harsányi-Sik-Mécs-féle költő-triász versei élő valóságot jelentenek. Nemcsak a pódiumokon szavalják őket, hanem főként az ifjúság lelkesedik értük; ami a legjobb jel arra, hogy a költő valóban kora lelkének megszólaltatója!

Mivel minden verskötetem elfogyott a könyvpiacon, némelyik már évek óta, sőt évtizedek óta, a Szent István-Társulat elhatározta, hogy az idei könyvnapra kiadja válogatott verseim vaskos antológiáját. Az összeállítás munkáját Bánhegyi Jób dr. pannonhalmi főiskolai tanár, a kiváló irodalomtörténetíró végezte, aki rövid bevezetőjében verseim esztetikai értékét is vizsgálat alá vette. Neki is, a kiadónak is hála-ra vagyok kötelezve. Költőre nem lehet nagyobb megtiszteltetés, mintha nemcsak életében, de költői pályája derekán, — amit az isteni Gondviseléstől remélek és kérek alázatos szívvel, — összegyűjtve láthatja költészete leglelkét.

— Tolle! Lege! Nyisd ki! Olvad! — ezt mondom én is azoknak, akik kíváncsiak a modern magyar katolikus költészetre.

JÁNOSSY BÉLA: ÉGŐ CSIPKEBOKOR

Harminc éves írói pályám határfájánál verseskönyvvel álltam meg pillanatra. Valahogyan úgy érzem, hogy az az író, aki az írásművészet kötött és kötetlen formáját egyaránt műveli, titokban mindig inkább poéta, mint prózaíró. Ha igazán és őszintén meg akar nyilatkozni, akkor a strófákhoz fordul. A strófákban él, lüktet, virágzik a lélek. Leheteséges, hogy mások másként érzik. Engem II. elemista koromban versírásra nógatott valami ismeretlen belső, mondhatnám tudat alatti ösztönzés; II. elemista koromban írtam egy „eposzt“ a cigányokról és szerelmes verseket a tanítóbácsi kislányához, aki tetemesen idősebb volt mint én. Hogy melyik volt rosszabb, a líra, vagy az epika-e, azt ma már — az egyetemes irodalomtörténet kárára — nem lehet megállapítani. Ennek azonban én örülök a legjobban.

Prózát egyetemi hallgató koromban kezdtem írni. Első, nyomdafesték alá való versem 1905-ben, első elbeszélő kötetem 1907-ben jelent meg. Azóta bizony sokat összeírtam, verset, novellát, regényt, színdarabot. Az a 20 kötet könyv, ami mögöttem áll s az a saroglyányi kézirat, ami íróasztalom fiókjában vár a kevés kilátással kecsesgató kiadásra, valamit talán megmutatnak mindabból a sok szépből, jóból, amit 30 év alatt — megszerettem volna írni. Mert nem áltatom magamat azzal, hogy mindent úgy megírtam, ahogy akartam. Nincs igazi író a világon, aki tökéletesen elégedett volna azzal, amit ír. Ha elégedett, akkor nincs benne elegendő önkritika.

ami pedig nagy baj. Mai irodalmi életünk elképesztő számban termeli az ilyen írói speciesteket.

Mit mondjak az Égő csipkebokorról? Az én helyzetem alapján véve könnyű, itt a könyv, tessék olvasni és véleményt alkotni róla. Egyet érzek: nem vagyok a modern beteg individualizmus költője. Engem nem pókhálóztak be a különféle költői izmusok, az én eszményem a költészet nemzeti és morális követelményei tekintetében ma is Arany, Petőfi, Vörösmarty és a többi nagy magyar poéták. Konzervatív vagyok? Lehetséges. Állom azonban, hogy a magyar költő, ha a formákban, gondolatokban, élményekben alkalmazkodik is a haladó idők szelleméhez, de köteles mindenekelőtt nemzeti és magyar maradni. Én magyar írónak valloam magam és nem ismerem és nem fogadom el az irodalmi nemzetköziséget. A magyar élet és magyar lélek tönkretételének az irodalmi nemzetköziség volt egyik okozója. Az Égő csipkebokor a hit, a család és az emberszeretet melegét akarja szétárasztani. Nem perzselő, lobogó, hanem szelíd, melegítő lángolással. S ha száz közül tíz olvasóm lelkét vonta be fényével és melegével ez a láng, akkor boldog vagyok, mert meg tudom ebből, hogy a költő nem énekelt hiába. Meghallották és felfogták a hangját.

FALU TAMÁS: A DÉLUTÁNBÓL ESTE LESZ

A drámaíró, a regényíró és a novellista egészen könnyen nyilatkozhatik művéről. Leírhatja munkája történetét, meséjének születési helyét s beszélhet alakjairól. Könnyű neki, mert a saját énjét mindig háttérben marad. A költő azonban annyira legmagát adja verseiben, hogy a versek és önmaga közé igen gyakran spanyolfalat kell állítania. A költő igen sok verset sem el nem mondhatna, sem le nem írhatna prózában. A vers gyónás, igen gyakran egy pillanat érzésének, egy álom megvillanásának, egy lelki délibáb tükrözésének meggyónása. A forgó lélekről lefröccsent kis világ. De ez a kis világ a legszemérmesebb művészi termék. Ezért inkább a külső körülményekről.

A „Délutánból este lesz“, a hatodik verseskönyvem. A legutolsó kötet óta írt és különböző folyóiratokban megjelent verseimet foglalja magában. Az előző kötet is miniatürkiadás volt, mint-hogy ez a forma felel meg legjobban verseim lelkének. S igen sokan szeretik is ezt a formát, megkülönböztetetten szeretik, mert több helyen láttam könyvemet könyvespóle helyett vitrinbe téve.

A „Délutánból este lesz“ című új kötetem is miniatür-forma, de bibliofil kiadás, arany metszéssel, barna antilopkötésben. A kötet puha táblájával akarom megsímogatni azokat, akik verseimet szeretettel olvassák.

A PETŐFI-TÁRSASÁG ÉLETE

AZ ELNÖKSÉG TISZTELGÉSE PEKÁR GYULÁNÁL

A Petőfi Társaság elnöksége, a nagygyűlés határozata értelmében, átadta elnökünknek a folyó évben neki egyhangúan odaítélt Jókai-nagydíj plakettjét. A küldöttségben eljáró elnökséget Császár Elemér alelnök vezette s köszöntötte meleg szavakkal Pekár Gyulát, a nagydíj méltó kitüntetettjét, akinek *Attila* c. most megjelent regénye legkiválóbb műveinek egyike. Császár Elemér alelnökünk megemlékezett egyúttal annak a tizenötévi elnöki munkának érdeméről is, melyet Pekár Gyula a Petőfi Társaság élén eddig elért. Az irodalom s az íróársak megbecsültetésének és a Petőfi-kultusz elmélyítésének a korszaka volt ez az idő, s méltán tartotta elnökünk sokoldalú munkássága közepett ezt a tevékenységét mindenkor: elsőnek és legjelentősebbnek. A trianoni gúzsba kötött országnak leghatalmasabb küzdő fegyvere: az irodalma. Elnökünk felesége, a kiváló lelkületű s az irodalom iránt oly melegen érdeklődő Kegyelmes Asszony jelenlétében fogadta az elnökséget, megköszönte a kitüntetést, melyet nagynak értékelt s megindult szavakkal ígerte meg további rendületlen munkásságát a Petőfi Társaság élén: a Petőfi halhatatlan kultuszáért.

Császár Elemér alelnök köszöntő szavai így hangzanak:

— *Kedves Gyulám!* Az a bizalmas viszony és az az őszinte, meleg barátság, amely bennünket, a Petőfi Társaságnak előtted megjelent tagjait, Hozzád fűzi, tiltakozik az ellen, hogy ünnepi szónoklattal forduljak Hozzád. E helyett egypár egyszerű, de közvetlenül a szívből föltörő szó-

val nyujtom át Neked ezt a szép plakettet, a Petőfi Társaság ezidei Jókai nagydíját. Mindannyian, a Társaság is, a jutalomosztó bizottság is, szívbeli örömmel köszöntünk Téged, s annál nagyobb az örömünk, mert ezt a jutalmat nem szótöbbséggel, nem is egyhangú határozattal, hanem spontán megnyilatkozással juttattuk Neked — az első nagydíjat, amely anyagi melléközöngé nélkül, pusztán erkölcsi jutalom. Megkoszorúzzuk vele szellemed legújabb hatalmas termékét, az *Attila* című regényedet, megkoszorúzzuk vele eddigi munkásságodat, megkoszorúzzuk vele azokat a nagyszabású alkotásokat, melyeket ezután hoz létre te-remtő képzeleted.

— De ha már itt előtted vagyunk, megragadom az alkalmat, hogy egy másik nevezetes mozzanattal kapcsolatban is köszöntselek. Most telt le tizenöt éve annak, hogy mint a Társaság feje, a Petőfi Társaságot vezeted. Mint fog ítélni az utókor a Te másfél évtizedes elnöki működésedről és arról az — adja Isten — még több másfél évtizedes munkádról, azt nem tudjuk. De vagyok olyan merész, hogy előlegezzem a jövő ítéletét és kimondjam itt azt, amit már ismételtén hangoztattam, bizalmasan is, a nagy nyilvánosság előtt is: amivé a Petőfi Társaság 1920 óta lett, az a Te érdemed. Hogy Társaságunk föl-emelkedett az irodalmi élet legtekintélyesebb szervei közé, hogy a Társaságnak esztetikai és nemzeti súlya van: azt egészen Neked, pusztán Neked köszöni.

— Végül, de ez már nem tartozik a Társaságra, ez már pusztán ne-

künk, barátainak az örömünk: Te újra, tagja lettél a magyar országgyűlésnek. Nagy öröm ez is nekünk, sokszorosan az: örülünk, mert tudjuk, hogy Te egész lelkeddel esüngsz a törvényhozó nemes munkáján; nagy megnyugvás, mert Téged úgy ismerünk, hogy ufolsó pillanatodig, az élet minden körülményei között sziklaszilárdan kitartasz a nemzeti ügy és a keresztény erkölcs mellett; nagy büszkeség, mert egy német nemzetiségi jelöltet győzve le,

nemzeti történetünk egy régi katasztrófáját toroltad meg. Vagy másfél évezred előtt egy germán nő leszurta a Turán egyik legnagyobb hőjét, a hún király Attilát: most ugyan nem maga Attila, hanem annak dalnoka leszurta a német hidrát. Megválasztásodban a Turán győzelmét látjuk a germánságon.

— Elnökünket, jutalmazottunkat, szeretett barátunkat éltesse Isten a nemzet javára, a Petőfi Társaság dicsőségére és — a mi örömünkre.

HALOTTAINK

Szávay Gyula, társaságunknak 1902 óta rendes tagja, 1920–1925-ig főtitkára, ez évi május 2-án Budapesten meghalt. Temetése a farkasréti temetőben május 4-én folyt le, nagy részvét mellett. Társaságunk nevében Havas István főtitkár búcsúztatta el; jelen volt még Pintér Jenő, Móricz Pál és Géczy István. Ravatalára koszorút tettünk.

Főtitkári működésének kiemelkedő ténye az a tevékenység, melyet a Petőfi-centenárium idején, 1923-ban fejtett ki, s mellyel a Petőfi-kultusz szolgálatában hervadhatatlan érdemet szerzett.

Szávay Gyula írói munkásságának területe a dráma, az útleírás és a líra. Maradandót főképpen a líra területén alkotott. Közvetlen hangulatú, egyéni zamatú dalai népszerűek, s nevét túlélve, beleolvadnak abba a végtelen szellemi áramba, amit magyar irodalomnak nevezünk. A századvégi és a századeleji lírikusok közt költészete, melynek uralkodó eleme a vidámság derüje volt, épp ezzel a tulajdonsággal vívta ki népszerűségét. A *Bezámoló* című verse, melyben egy

szalmaözvegység hattyúdalát zengi el, a játszi humor ritka szivárványszíneit csillogtatja felénk; de van sok hasonló társa is, s ezek együtvéve nemcsak megkülönböztették kora költőtársaitól, de némileg ki is emelték. Virágzó költészetünk ezen a téren még gazdagodásra vár. A hazafias líra melegsége, majd az összeomlás utáni fájdalom-hangja szintén felesendült eleven lantján; de már kezdetben is, a millenium táján: a szociális érzések jövőt sejtető egykét éneke. A *munka* c. kisebb drámai költeménye a századfordulói munkásmozgalmak eszményeit érinti, nem a későbbben jövő Ady tendenciózus, hanem a tradíciók fokozatos haladása és megértése szellemében. Ezzel a költeménnyel nyitotta meg kapuit az 1897 október 17-én felavatott Magyar Színház, Relle Iván igazgatása alatt, aki Szávay ifjúkorának benső barátai közé tartozott.

Rövid megemlékezésemet e költemény pár sorával végzem be, melyek költőerejére és világérfogására egyaránt világot vetnek:

Csókkold meg azt a tiszta két kezet,
Melyet a munka úgy megkérgezett.
E kéz az, mely fészket rak a
családnak,

Ez, melyet a szegények áldva áldnak.
Ez gyógyít, hol szenvedők sebe érez,
Ez fordul, összetéve, Istenéhez.

E kéz, mikor veszélyben van a hon,
Ott mozdul meg a kardmarkolaton;
S az ellenségnek ez az ősi kard
Vérrel írja fel: „Ne bánts a magyart!”

Szávay Gyula 1861 augusztus 29-én Zentán született. Győrben végezte a jogot. Itt lett közigazgatási gyakor-
nok, majd rendőrfogalmazó, alkapi-
tány, községbíró, aljegyző, tisztelet-
beli főjegyző, kamarai főtitkár (1890).
Szerkesztette a Győri Híradó társa-
dalmi lapot, majd később a Gárdonyi
által átvett Garabonciás élelapot.
Alapította s 16 évig szerkesztette a
Győri Hírlap napilapot; debreceni
hivataloskodása alatt pedig a Debreceni
Nagy Ujságot szerkesztette, Huszonöt
éven át elnöke volt a Vidéki
Hírlapírók Országos Szövetségének.
Mint a budapesti Kereskedelmi és
Iparkamara nyugalmazott főtitkára
halt meg. *Munkái: Költemények*
(1884). *Győr monografiája* (két kö-
tet). *Költemények* (1892). *Újabb ver-
seskönyve* (1897). *Bosporus* (vígjáték).
Március 15. (verses ünnepi játék). *Az
első lépés* (verses színjáték egy fel-
vonásban). *A munka* (drámai költe-
mény). *Parnasszus pusztulása* (ko-
média). *Túl a tengeren* (tanulmá-
nyok, karcolatok Amerikáról, 1900).
Újabb versek. Jucikától a lobogóig
(1902). *Vitézi ének* és más újabb ver-
sek (1905). *Az ezüstpohár* (költemé-
nyek, 1908). *A két leánder* (újabb
versek, 1910). *Csokonai köszöntés* és
12 más beszéd (1905). *A regéci kis
harang* (Jön a fejedelem, ünnepi
színjáték két képben, 1906). *Szép
Ilonka* (daljáték 3 felvonásban, társ-

szerző Vágó Géza, zenéjét Szabados
Géza). (Géczy Istvánnal együttesen
írt darab). *Petőfi* (pályadíjnyertes
operaszöveg). *Petőfi*, álomjáték a kis
katonáról (színpadi költemény 1 fel-
vonásban, 1904). Géczy Istvánnal társ-
szerzőségben írt színdarabjai: *La-
votta* (zenésdráma). *Világosság*, a ha-
todik világrész drámája (mesejáték,
1908). *A háború* (dráma). *Csokonai*
(színmű, kézirat). *Dózsa György* (tra-
gédia, 1914).

Kenedy Géza. 1935 május 15-én, rö-
vid szenvedés után 82 éves korában
hunyt el, május 18-án délután 4 óra-
kor temették el a Farkasréti temető-
ben, a fővárostól adományozott dísz-
sírhelyen. Ravatalára koszorút tet-
tünk. A Társaság nevében Bán Aladár
társunk búcsúztatta el, megindító
szavakkal ecsetelve azt a nagy mun-
kásságot, mely élete tartalmát oly
fényessé tette, s azt az őszinte férfias
ragaszkodást, mellyel a Petőfi-Társaság
magasztos eszményei iránt minden-
kor viseltetett. 38 évig volt rendes
tagunk, szeretett és ünnepelt alakja
felolvasó asztalunknak, agilis rész-
vevője mozgalmainknak. Temetésén
előkelő és nagyszámú közönség vett
részt, tagjaink közül megjelentek:
Herzeg Ferenc tb. elnök, Szász Károly
alelnök, Havas István főtitkár,
Bán Aladár, Szathmáry István, ifj.
Bókay János rendes tagok.

Kenedy Géza 43 évig volt budapesti
ügyvéd. Résztvett 1878-ban a bosnyák-
háborúban. A Pesti Hírlapnak 1881-
től 1902-ig volt a felelős szerkesztője
s azontúl több napilapnak, legutól-
jára, 1926-tól kezdve a Budapesti Hir-
lapnak a főmunkatársa. Egyaránt ki-
váló volt akár, mint jogász, politi-
kus, országgyűlési képviselő szere-
pelt, akár mint publicista írta meg-
győző és figyelmet keltő cikkeit. A

Rákosi Jenő, Bartha Miklós, Kaas Ivor nagy hírlapíró-generációnak méltó tagja volt, szigorú őre a magyar nyelv tisztaságának, rendíthetetlen harcosa minden magyar közügynek. 1916-ban I. Ferenc József királytól szülőfaluja előnévvel magyar nemességet kapott. Annak az irodalmi és publicistikai tevékenységnek is elismerése volt ez, mely a Quintus és Geicha nevek alatt tette közismertté kiváló író-egyéniségét. Mint érdekességet fölemlíthetjük, hogy Herezeg Ferencnek, az egykori ügyvédjelöltnek, Kenedy Géza volt principálisa. Az ő irodájából vonult be a magyar irodalomba.

Távozása fölött megindulva, nagy értékeit mérlegelve, szinte fülünkben csengenek Pekár Gyula elnökünk jellemző szép szavai, melyeket 1928 jan. 17-én, Kenedy Géza 70. születése ünnepén a Társaság ülésén hozzá intézett:

„Római magyar vagy te, a legklasszikusabb s egyszerűsége, a legnemzetibb értelemben. *Tacitus* a Te történelmi érzéked apja, *Seneca* a Te stoikus világnézetednek a filozófpéldája s ha úri elmélkedéseid közepette a *Plinius* tanítványának mutatkozol is, igazában a publicista *Cicero* a mintád a közélet ama harcaiban, melyekben Te a *társadalmi lelkiismeret* nevében szállsz síkra az eszmé-

nyek tisztaságáért. *Tacitus*, *Seneca*, *Plinius*, *Cicero*... igen, ők színezik, ők csiszolták lelkedet fényesre, de rajtuk kívül mint jogászra reád *Paulus* és *Papinian* jogi tökélye és könyörtelen precizitása nyomott döntő bélyeget. Ime gyökereid, nemes iskolád: ebből nőttél nagyra, mint tanítvány ebben emelkedél Te mesterré, — a magyar társadalmi lelkiismeret mesterévé! Ennek, a társadalmi lelkiismeretnek papja lehetni: ez a publicista hivatala és hivatása. S Te ennek az útnak az arany közepén jársz oly magisteri lépéssel és fellépéssel, mely milliókra parancsolja rá eszményeid igazát“.

Kenedy Géza *önálló művei* a következők: *Quarnero*, *Fiume* és *Abbázia* (1884), *Szénrajzok* (1894), *Gyarlóság* (1898), *Problémák* (1899), *Három elbeszélés* (1901), *Kriminális történetek* (1902), *A magyar sajtójog* (1903), *Lőporfüst* (1904), *A magyar szerzői jog* (1908), *Az élet könyve* (1909), *Szociológiai nyomozások* (1910), *Száz eset az életből* (1911), *Anekdoták a magyar közéletből* (1912), *A magyar sajtótörvény rendszere* (1914), *Naiv emlékiratok* (1916), *Írások és tanulmányok* (1916), *A hodzsza meséi* (1921), *Vándorlások délen* (1927), *Dante: Isteni színjáték* (1926), *Magyar vér Boszniában* (1928).

MÓRA FERENC EMLÉKEZETE BABAY JÓZSEF SZÉKFOGLALÓJA

A Petőfi-Társaság 1935. évi május 12-én, az Akadémia üléstermében tartott felolvasó ülésén *Babay József* r. tag tartotta meg székfoglalóját, akit a társaság 1935. március 15-én Móra Ferenc helyére választott meg.

Babay József: Isten iparosa c. elbeszélésével foglalta el helyét, ezt megelőzőleg azonban, a Társaság hagyományához híven, megemlékezett elődjéről. A megemlékezés így szól:
A halottak látnak és a halottak az

örök halhatatlanok, — mondotta egyik beszédében Prohászka Ottokár, a betű és imádság esodálatos püspöke. Vajjon milyen lehet az a holtában is halhatatlan ember, aki már életében jegyet váltott a halhatatlansággal? Vajjon lelkének soha ki nem húnyó rezdülései miként jutnak el tudatunkba és szívünkbe, hogy édes, vagy nemesen gyötrő hangulatokká válódjunk? Szelek sírásában, vihar üvöltésében, falevelek zsongító dalában, csillagsugár vagy holdfény enyhe ezüstrezgésén át? Az örökké megmaradó, láthatatlanságában élő, alkottatása titkát méhe mélyében hordozó lélek a test megporladása után, amikor a tollat vezető kéz már rég eggyé vált a koporsó deszkájával, — hova írja le verseit, meséit, regényeit és beszélgetéseit a ferde toronnyal? Mert úgy elképzelhetetlen, hogy a Móra lelke is örökre elhallgatott volna, dermedt semmisséggé foszlott volna, az elérhetetlen messziségek kékjében úszna, úgy, hogy nem sugározna már magából semmit? Nem. Ez lehetetlen. Móra Ferene meghalt, mozdulattalan szájjal fekszik az alföld göröngyei alatt s mégis ittmaradt velünk, ittmaradt nekünk, elfogyhatatlan mosolyával, haja tiszta fehér ezüstjével, beszél, mesél, ír, ássa tovább az avar és dák sírok ágyamédrét, Móra Ferene él, tehát, Hölgyeim és Uraim, én nem is emlékezést mondok el róla, hanem az élőről beszélek az élőknek, a népi szív hitének erje és joga jegyében.

Felénk, Somogyban, azt mondja a szív kútjából meregetett szép-szó, hogy az, akit úgy szerettünk, hogy nem tudjuk elképzelni halottnak, az lélegző és élő valaki maradt.

Ne esodálkozzanak hát, ha most meghajtom magam. Most köszöntem. Úgy érzem és úgy is látom, hogy Móra Ferenc ott ül Önök között. Lá-

tom drága magyar arcát. Szeme örökön gyermeki kékjéből neheztelés sikklik felém, fehér bajúsa alatt most pillanatra lehullik a mosoly és az ő csendes hangján így szól:

— No de édös fiam, hát mért köll éppen énrólam csevögni, amikor hála Isten ilyen szépen összejöttünk. Vannak itt, lelkem, sokan érdekesebbek és érdemesebbek, hogy a szegényke szavadat reáarakosgasd az életük ereszére...

Látom, ahogy hátradől kissé, a feje cseppet jobbra fordulva pihengél, két nagyeres keze összekulesoldódik s bár örök a szépmosolya, mégis belemélyül homlokába a három ránca, mint valami életeke szántotta árok s gondolom, azon gondolkodik, a pesti, vasárnapi lapban vajjon miről meséljen az ő betűi felesküdtjeinek: a Vademberről, a Félegyházán elesendesült Damutcai szűcsről, a feltárt avar sírok századok ette titkairól, vagy Ángyán Gües Rókusról, aki esküszik, hogy Átilla király sírja kiáshatatlan, minekutána hármás koporsóba temették el, vasba, ezüstbe, aranyba s azóta a sok földrengés miatt röttenetes mélységbe rázóddhatott le a szögén Átilla királ.

Igen, látom Móra Ferencet, az öröktől való, szegény, robotoló magyar paraszt énekesét, érzem homlokomon szeme mesekékségének kékjét s most, hogy előtte ülven beszélek róla, bocsánatot akarok tőle kérni, hogy gyenge a szívem, gyenge a szavam, halványak a mondataim, nyelve édes zenéjéből alig-alig tudok szólaltatni valamicskét, szegényes tollam fel nem ér oda, ahonnét tintát mártogathatnék, hogy méltó legyen hozzá és esodabájú mondanivalóihoz. Hogy megpróbálom mégis, ezt csak azért teszem, mert mindig bocsánattal volt teli a szíve. Mikor a legelső írásaimat vittem el neki Szegedre, az egyik

budapesti napilap szerkesztőségéből s mondtam:

— Bocsánatot kérek, Feri bátyám, hogy zavarom az írásaimmal, — így válaszolt: önmagadnak bocsáss meg öcsém, hogy ilyen nagy szenvedést zúdítottál az életedre. Mert te már, ahogy látom, meg nem menekedsz többé az írástól. Az írás meg olyan szenvedés, flam, hogy mindenegy szép szó sebet üt a szíveden s minél szebbekkel akarod gyógyítani, annál nehezebb a hegedésük.

Igaz volt, e kérhetetlenül és osztályozhatatlanul édes szenvedés az írás. Halálig tartó megszállottság, mert az igazi szépség olyan, mint az első szerelem csókja, csupa mámor, csupa csudajó, — de az emléke annál fájóbban éget, minél messzibb zuhan tőle a szív.

Bármily nagy volt a tábor, amely rajongással olvasta Móra Ferenc írásait s bármennyire igaz volt az, hogy minden író társa hangulati és esztétikai rokonságot érzett vele, — csodálatosan magányos művész volt Móra. Művészete telje az, ahogy keverni, olvasztani, eggyé váltani tudta a nevetést, meg a könnyeztetést. Ritka fehér betűholló ez az ember, amilyen ritka tünemény az is, amikor egyszerre esik és süt is a nap. Valami utólérhetetlen báj önti be stílusát, hangulatait, mindig esendések, lassan csergedezők a könnyek, amiket sírunk és finoman, csak az ajkunk szegélyéig előmlő a mosolyunk, az ő írásai olyasága felett. Valami elmondhatatlan szemérmesség fátyolozza be a humorát s meg ha szid is, átkoz is valakit egy-egy betűkből elevenedő alakja, abban is elkeveredik valami magyaros jóság, valahogy így, hogy: törgyön ki szomszéd a lábaszára éppen a nevenapján délben, szüvemből kívánom, de egyben óhajtom azt is,

hogy kevés pénzbe kerüljön a gyógyíttatása! Nem azt akarom mondani ezzel, hogy valaha bántott volna Móra egyetlen betűvel, vagy egyetlen kis vonással is. Nem. De éppen azért él tengerszemek mélysége az írásaiban, mert a lélek kútját a gém tetejétől a fenék agyagaig mérte le. Aztán csodálatos az is: anélkül, hogy leírta volna ezt: *Kérlek benneteket*, mindig két tőlünk valamit. Kérte el nem mondott sorokban a leírott sorok között, hogy szeretet és békeség lakozzék bennünk. Mint tudós, a tudományok szeretetét kérte. Mint költő, a versek tiszta ríme számára kért bebocsáttatást. És mint szegény, valamikor meztelén, félegyházi félig zsellér, félig szücs-gyerek, azt kérte kérés nélkül: szeresse ez az ország a rög édesfiát, mindnyájunk őst, gabonánk elvetőjét, búzánk aratóját, valamennyiünk apját és anyját: a parasztot. Ebben volt ő halhatatlan erejű! És ebben volt bátor és igaz bölcs, hirdette és vallva, hogy a legeszméibb ősiség, a szív és a vér, az erő és a munka örök, Isten adta arisztokráciája maga a paraszt! A paraszt, aki családfáját a temetők mindig megújuló fűszálain át tudja vezetni, az uraltáji földig, hódítani elindult farkocsu hajú apánkig és egyszerű dallamokat fölébünk dúdoló, csodálatos ázsiai szépanyánkig, akiknek szava és ereinkbe szívódott teje megtartotta erőnk és élnitadásunk mind a mai nap setétsége és megátkozottsága viharaiban! A szántóvető nép védelmező betűvetője volt és marad Móra Ferenc, ebben van nagysága, mulhatatlan ereje s írásai örök szelalmokként fehérednek a magyar lélek tájain, tápláló liszté örölvé még az élettelen követ is, ha azt a követ magyar földből vetette ki művészete ekéje.

Most, hogy idézem őt és megren-

dül az örömtől a lelkem: elfoglalni a széket, ami az övé volt a Petőfi Társaságban, meg kell mondanom, a betűk országútjainak legboldogabb vándora leszek, ha bejárhatom az alkotásnak azokat a tájait, amelyeken a félegyházi szücs fia bolyongott.

Élet emlékének!

A megemlékezés és székfoglaló után Pekár Gyula elnök a következő beszéddel avatta rendes taggá Babay Józsefet:

— Kedves Társunk! Az az isteni Gondviselés, mely Petőfink rajongó szent hite szerint külön kegyvel örökös nemzetünk felett, még a nyelv és a költészet jegyében is remekbeformálta a szentistváni Nagymagyarországot, midőn a magyar szóval együttlé a magyar gondolatot is külön-külön színezéssel és pompával virágoztatta ki a szélrózsa világtájainak minden irányában. Pedig nyelvünk a százféle dialektusokra törmelékeldő európai árja nyelvekkel szemben, Istennek hála, nem ösmer dialektust, a magyar dialektusnélküli egységesen tömör turáni gránitnyelv, — hisz épp idiomának e hatalmas egysége volt mindenha az a szellemi páncéling, mely annyi hibánk és balsorsunk ellenére is oly bizton védte meg Hungária nemzeti génuszát ezer esztendőn át. A mi nyelvünk nem ösmeri a latinok, germánok, szlávok ama bomlasztó nyelvbéli elaprózódásait, melyeknek hatása alatt p. o. az északi franciák, germánok, szlávok egy szavukat se értik déli testvéreiknek, — mondjam-e? hisz se a champagnei a marseilleit, se a lombard olasz a sziciliait, se a katalán spanyol az andaluziait meg nem érti! És olyannyira nem érti, hogy a temérdek dialektuson felül mindez országokban külön-külön irodalmi nyelvet kellett csinálni, mely rendszeren az

illető állam földrajzi központjából jegecesedett ki a történet folyamán. Így tört fel a magasba az irodalmi spanyol Castiliából, az irodalmi olasz Firenzéből, az irodalmi német Weimarból, az irodalmi francia Orleans tájáról... Nos, nálunk ily folyamatra nem volt szükség, nálunk a pór nyelve lényegében mindig ugyanaz volt, mint az urak nyelve, legfeljebb tisztább, ősbibb, magyarosabb, olyannyira, hogy legnagyobb költőink, Petőfivel élükön, megannyi Anteusokként mindenha a néphez nyultak le, ha nemzeti szavunkat és szellemünket fel kellett frissíteniük. Mert nemcsak a búza, hanem szellemünk gyökerei is oda, abba az áldott magyar földbe nyúlnak le, ott rejtőzik létünk és halhatatlanságunk ősforrása...

— Nyelvünk hát egységesen tömör és dialektusokat nem ösmerően egységes, de a magyar muzsák azért mégis bizonyos függetlenkedő előszeretettel kerestek szent parnaszszuzi berket maguknak a magyar glóbus különféle tájai felé. A Tiszántúl az éposz fejedelmi Arany Jánosáé, rajta túl Erdély felül Kemény Zsigmond szintén epikusán komor fensége világít, — a magyar észak a bölcselkedő Madách óriásé, a mélázó Tompáé, a töprengő Kazinczyé, — dunántúli Nyugatunk az ezeregyéjszakai kalandos képzeleté, a derűs Vas Gereben, az adomázó Eötvös mellett a mesemondó, lángelkű Jókaié... Jákon közepe, a Duna-Tisza köze? Itt a vulkáni dráma tüze, s lobogó líra szent máglyája Katona és Petőfi ölelkeznek. Katonánál esetleg nagyobb lehet Shakespeare, vagy Sophocles, de Petőfink felette áll minden ily összehasonlító vitának; ő nemcsak a honközép Attila földjének a legégibbőrő magyar szellemi lángnak, hanem a

világlírának is a legihlettebb királya: próféta, apostol, hős és mártír...

— Mindez, kedves társunk, csak azért jut eszembe, mert Tégedet a dunántúli híres Somogyország oly nagyatádi szülöttének tudlak, aki gyerekszárnyadat kibontva, a másik „hírös“ földre szálltál át a Dunán, ama bizonyos Kun-Kecskemét országba, annak is Kiskunfélegyháza városába, hogy ott végezzed középiskolai tanulmányaidat. Poéta-tehetséged a lélekvegyészet érdekes és sokat ígérő képlete: Dunántúl szülötte, ki avar őseink legdélibb határyürújében Berzsenyi, Vas Gereben, Kisfaludy és Jókai emlőin nő fel, s a balatoni magyar tenger tihanyi ekhó-muzsájának az ezeréves visszhangját hallgatja a magyar örökkévalóságról... somogyi kis szegénylegény, mondom, ki egyszerre átrepül penna-fokosával a Duna-Tisza közére, s odatoppan a magyar Betlehem, a Petőfi szülőháza elé, s lelke egyszerre megtelik, kiegészül a magyar Tyrtaeus teremtésre serkentő hevével. Petőfi gyújtja meg benned a lángot, de amint magad is kegyelettel valod, második, kisebbik mestered a kökörcsines homokvilág dalnoka, a tündérszárnyakon libbenő istenes garabonc: Móra Ferenc volt. Ime, kedves társunk, így egyesülnek írói és drámaírói tehetségedben az ezerlígetes Dunántúl a délibábos Duna-Tisza közével, s a két magyar föld két géniuszának e mesemondó és lírai ölelkezése üdvösen termékenyíti meg szívedet, neveli és növeszti lelkedet. Jóval a negyvenen innen vagy még, de somogyi virtussal azért hősiezen álltad meg a világháború utolsó két évének a tűzpróbáját, s hadnagyí tarsolyodban már is tetemes summáját hozod eléink irodalmi betütermésednek, lás-

suk csak, — két verses kötettel (*Bezári ablak alatt, Arany-utcasor*) kezded, majd a regényre nyergelsz át, s megannyi vonzó és népszerű olvasmányokként kerülnek ki tollad alól a *Fillérkirály*, a *Kék varázs*, a *Vándorlegények*, az *Istenem, így élünk*, a *Menekülj a szerelemhez*, a *Mi huszonketten*, a *Csodaorgona*... utóbbi kettő a *Kis Pék Peti birodalmával* együtt voltaképen gyermekregény. De van egy *Veronika* című népi játékod is, melyet sikerrel adott elő a Nemzeti Színház, s van egy legújabb műved, a *Rózsafabot*, mely nagy benső elmélyedéssel énekl meg egy vak leány és Jézus megható regényét...

— Kedves társunk, öröm az ajkamon, midőn azt mondhatom ki, hogy irodalmad minden kísértő nemzetközi metelytől távolállóan kifejezetten nemzeti és magyar. Te az alázatos egyszerűség, a tiszta hit költője vagy, s minden témáddal azok felé fordulsz, akik ebben a krisztusi jegyben szolgálják a hazát. A te emberiséged azok a csendben, fáradhatatlanul dolgozó kisvárosiak, kik „mint a szarvas a híves patakra“, úgy vágyódnak a templomi malasztra, hogy örökké megtisztul, tiszta indulatú, alázatos, de elszánt magyarakként építsék tovább azt a másik nagy szentélyt, a halhatatlan Nagymagyarország templomát!... Dunántúl szülötte, Duna-Tiszaköz neveltje, te kettősen is erős, magyar Babay József, üdvözlégy nálunk, mint a magyar föld ébresztő szerelmese, mint ama nagy magyar templom építő kőművese. Erős a hitem, te nőttön növe emelkedni fogsz pályádon azzal az épülő templommal s ebben a bízva bízó hitben avatlak ez ünnepi pereben a Petőfi zászlaja alatt az ő katonájává, a Petőfi Társaság rendes tagjává!

KITÜNTETÉSEK

Méltó kitüntetés érte *Pintér Jenő* rendes tagunkat, a tudós irodalomtörténéiről, akinek hétközetes nagy irodalomtörténetéről már megemlékezett Társaságunk. A szegedi Ferenc József-egyetem tanári karának egyhangú határozattal hozott felterjesztésére a kormányzó a rendes egyetemi tanári címmel tüntette ki. Ez a ritka és nagy kitüntetés egy emberöltő tudományos munkásságának elismerése. *Pintér Jenő* a Petőfi-kultusznak, valamint társaságunk célkitűzéseinek is kiváló munkása, kitüntetése fölött őszinte tagtársi és baráti örömet érzünk valamennyien. *Pintér Jenő*t a Petőfi-Társaság 1935 május 12-én tartott havi r. ülésén *Pekár Gyula* elnök a következő beszéddel üdvözölte:

— Tekintetes Társaság, mielőtt a mai ülést megnyitnám, méltóztassanak megengedni, hogy mindnyájunk nevében elismerő örömmel, baráti melegséggel és magyar büszkeséggel üdvözöljem és ünnepeljem erről a helyről a magyar irodalmi kutatás hívatott apostolát, Társaságunk oszlopos tagját, *Pintér Jenő* tagtársunkat abból az alkalmából, hogy a tudomány legnemesebb kitüntetésének, az egyetemi nyilvános rendes tanári címnek a babérágával homloka körül először jelenik meg közöttünk, a Petőfi-Társaságban, melyhez megbecsülő vonzalmunknak annyi szép szála oly velünk együttérző, együttgondolkodó szoros és meleg viszonylatba kapcsolja őt. Forma dat esse rerum... fontos a lényeg, de igazában a forma teszi azt a lényegét széppé: a szegedi egyetem filozófiai kara egyhangúlag ajánlotta a magyar kultúra legfőbb öréneke, a kultuszminiszternek, *Pintér Jenő*t erre

a kormányzói kitüntetésre. És pedig ajánlotta nemcsak immár egész könyvtárat kitevő kutató munkálatainak és tanulmányainak, hanem főként monumentális életművének, — a köznyelven „Nagy Pintérnek“ nevezett Magyar Irodalomtörténetének — a jutalmazására. Az egész magyar haza ismeri e mű egyenkint közel ezer oldalas hatalmas hét kötetét, melyen törhetetlen nemzeti szellem leng át, melyet igaz tárgyilagosság ékesít s melynek költészeti korszakai oly hívatott kézzel festett kultúrtörténeti háttérből épülnek ki, ami egységes látományban tárja az olvasó elé a magyar szellemi élet evolúcióját. Más nemzeteknél huszanthuszonöten állnak össze ily szellemi erőpróbára, de az eféle termelés többnyire csak raktározás marad: szebb, igazabb és egységesebb az ily teremtés, ha egy lélek prizmáján szűrődik át a nemzeti szellem fejlődésének a fénye s a mult freskóian színesre és elevenre ábrázolt távlatai után nem több egyéniségre töredező sugárral, hanem egy hívatott lélek sugarával világít a jövő reményei felé. De mi ne méltassunk, ne ítélkezzünk ma, mi ma csak örülni akarunk és te, kedves társunk, fogadd e baráti örömlenket, a Petőfi-Társaság örömét, az én igaz szívből áradó meleg kézszorításomban. A magyarok Istene adjon magyar szivednek, lelkednek továbbra is erőt apostoli munkádhoz s vezesse pennádat tovább emelkedő szellemi csúcsokra... ad astra, hazánk és nemzeti génuszunk dicsőségére!

Kornis Gyulát, tiszteleti tagunkat az országgyűlés képviselőháza al-

elnökké, a Pázmány Péter-tudományegyetem pedig a jövő, jubiláris tanévre *Rector Magnificus*-ává választotta meg. Nagy kitüntetés mind a kettő, de akit ért, megérdemelte. Kornis Gyula a filozófia és a pedagógia nagy tudású professzora, akinek neve hatalmas munkásságot jelent, nemcsak mint kiváló íróé és előadóé, hanem mint a kultuszminisztérium alkotó, tevékeny volt államtitkáráé is.

A *Pátria* magyar írók, hírlapírók és művészek klubja május 26-án nagy ünnepséget rendezett Kornis Gyula tiszteletére, melyen a klubtagok óriási számban jelentek meg. *Kiss* Ferenc

alelnök kormányzó-köszöntője után *Gáspár* Jenő köszöntötte fel az ünnepeltet, nagyszabású ünnepi beszédben, melyben érintette a kard, a kereszt, az eke és a könyv hatalmas országfenntartó munkáját s Kornisban kivált a könyv nagy munkását méltatta. *Huszi* József egyetemi tanár a filozófiai kar teljes számban megjelent professzorai élén mondott beszédében mint tudóst, *Kenyeres* Balázs professzor pedig mint nagyérdemű utódját ünnepelte Kornist, aki válaszában az egyetemi munka nagy jelentőségéről mondott megragadó szavakat.

PETŐFI KULTUSZA

PETŐFI ELSŐ BASZK-NYELVŰ FORDÍTÁSA.

Pekár Gyula, Társaságunk elnöke, Barcelónából, Brachfeld Olivértől levelet kapott, melyben értesíti, hogy *Petőfi* Sándor: Egy gondolat bánt engemet c. versét baszk nyelvre lefordították. Ezen a nyelven ez az első *Petőfi*-fordítás, mely a *Jakintza* San-Sebastianban megjelenő kulturális havi folyóirat hasábjain fog megjelenni, melyet *Ariztimuno* főtisztelendő úr szerkeszti.

PETŐFI TITOKLÁTÁSA.

A *Katolikus Szemle* ezévi áprilisi számában *Pitroff* Pál gazdag megfigyelésekkel teli *Petőfi*-tanulmányt írt a következő címen: *A lélek szerepe Petőfi titoklásában*. A sokunkat foglalkoztató kérdés érdekes megvilágítása abban csúcsosodik ki, hogy „*Petőfi* ragyogó szemmel, erősítő fel-fokozó öntudattal néz a mélységekbe és a magasságokba. Ebben a nagy

biztonságban található meg az ő nagyszerű, harmónikus formakészességének nyitja is. Hiszen a lélek és a forma a legbensőbben összefüggenek. Művészi harmóniáját lelki harmóniája hozza létre... Az, amit különösen az *Egy gondolat* képsorozataiból jóslatszerűnek, titokzatosnak látnunk még esztétikus szemmel is, végeredményében a léleknek a testre s ezzel annak sorsára gyakorolt befolyás. Ihlete oly mély, hogy titokzatosnak látszó esztétikai szépségeket tár fel. Az ilyen mély ihlettel megáldott lelket mégis joggal mondhatjuk jóslékeknek, állítja a tudós szerző.

EMLÉKTÁBLA PETŐFI SZÜLŐHÁZÁN.

A kiskőrösi *Petőfi-Kör*nek *Gerenday* Béla udvari tanácsos márványtáblát ajándékozott, melyre *Berta* Ilonának a következő verssorai vannak bevésve: „E kis házban, honnan elindult a legnagyobb magyar esoda,

Teljék meg szívünk reménnyel, nem álom a: Nem, nem, soha!" A márványtáblát Zoltán János, a Kör elnöke Petőfi szülőházában helyeztette el ünnepies formában.

IFJ. HEGEDÜS SÁNDOR TEVÉ- KENYSÉGE A PETŐFI-KUL- TUSZÉRT.

Figyelmet keltő az a fáradságtalan munkásság, melyet ifj. Hegedüs Sándor tagtársunk már évek óta, a Petőfi- és Jókai-kultusz ügyében, a külföldi egyetemeken folytat, ahol mindenütt nagy lelkesedéssel fogadják. A múlt hónapban Oslóban, annak ősi egyetemén tartott ily előadást, melynek elhangzása után Alfréd Nilson, az egyetem finn-irodalmi tanára, majd később Hecker József, a Norvégiában élő magyarok nevében köszöntötte. Hasonló ünneplésben volt része a Göteborg egyetemén tartott előadása után. Itt Axel Romdahl prorektor, a svédországi magyarok nevében pedig Leffler Béla kültagunk köszöntötte meg a lelkes előadást, kinek érdeme különben az ott virágzó svéd-magyar irodalmi társaság is.

Ifj. Hegedüs Sándor ezt a Svéd-Magyar Irodalmi Társaságot a Petőfi-Társaság nevében 1935 ápr. 8-án üdvözölte. Szavait Axel Romdahl egyetemi rektor úrhoz intézte, aki jelenleg a társaság elnöke. Beszéde következőképp hangzott:

„Igen tisztelt Elnök Ur! Köszöntöm Önt a Petőfi-Társaság nevében. Elhoztam Önnek hazám üdvözlését.

A svéd nemzet épp úgy, mint a magyar nemzet, mindenkor a szabadság nemzete volt, annak a világszabadságnak nemzete, amelynek éppen a magyar Petőfi Sándor volt hírnöke és halhatatlan költője.

A békó határok közé szorított, meg-

csonkított Magyarország földjéről jövők, ahhoz a nemzethez, amely nekünk a protestantizmust adta és támogatta. Ez a nemzet jól tudja azt, hogy a csonka határokon túl lévő protestáns testvéreinket, az orthodox egyházak szorongatják, hogy megsemmisítsék.

Nem kell bővebben beszélnem, az Önök tiszta szíve megérti a szó tiszta értelmét, ha zászlójukra tekintek, amelynek kék mezőjén lenszöke kereszt siklik át, előttem van az Önök lenszöke haja és tiszta kék szeme, mert zászlójuk önmaguk jelképe, a tisztalelkűség lobogója. Erre a zászlóra szent hivatás vár, mert a semlegesek feladata, hogy felemeljék a jog, törvény és igazság nevében a lehanyatlott magyar trikolt.

Egy szabadságszerető nép meleg szívével üdvözlöm a szabadságot hirdető svéd nemzetet!"

PETŐFI A KÖNYVNAPON

Abban a nagy könyváradatban, mely ez évi júniusi könyvnapunkat ellepte, két új Petőfi-könyv is megjelent a sátorokban. Örömnök, hogy a két új kiadás valóban olesó s kiállításában is méltó a könyvnap célkitűzéséhez. Az egyik a *Tolnai nyomdai műintézet és kiadóvállalat r.-t. kiadása*, melyet Havas István, a Petőfi Társaság főttkára látott el bevezetéssel, melyben a nagy költő jelentőségét méltatja, és adja tömören megírt életrajzát. A kötet Petőfi minden költeményét tartalmazza, tehát teljes kiadás s az ára csak 96 fillér. Piros vászonkötése, nyomdai kiállítása izlées.

A másik, hasonlóan izlées kiállítású s Petőfi összes verseit tartalmazó kötet: az *Uránia kiadása* (Aczél testvérek). Ezt a kötetet Vajthó László látta el bevezetéssel.

Petőfi szép méltatásával. Az izléses piros vászonkötésű könyv ára egy pengő húsz fillér.

Mind a két kötet alkalmas arra, hogy a Petőfi-kultusznak népszerűsítő célzatát jól szolgálja.

FELHIVÁSUNK CSENGEY GUSZTÁV SZOBRA ÜGYÉBEN

A *Petőfi Társaság*, a közóhaj megnyilvánulása előtt meghajolva, örömmel határozta el, hogy *Csegey Gusztávnak*, egykori tiszteleti tagjának, a *Fogoly lengyel* ünnepezt költőjének, a regényírónak, az aszódi Petőfi-gimnázium igazgatójának, az eperjesi ősi Kollégium nagynevű tanárának: közadakozás útján gyűjtendő összegből, a miskolci *Népkertben* emlékéhez méltó szobrot emel. A kiváló költő a világháború összeomlása után, a jogakadémiával egyetemben Eperjesről Miskolcra menekült, hol testvéri fogadásra találva, otthonra lelt, s a *Népkert* árnyas fáit kereste föl gyakorta és szívesen, hogy nyolevan évet meghaladó öregsege gondjait és hazája feldarabolásának fájdalmait, a reményt suttogó lombok alatt enyhítse.

Érdemekben gazdag életének emlékei édeslátogatóba itt jártak el hozzá, itt hallotta örökszép zsoltárainak lelkében visszhangzó ütemeit, s találkozott a glóriás *Kosciusko* alakjával, kinek nagyságát megragadóban lengyel hazája, költészete se szólalta meg, mint ő, az 1863-ban megjelent *Fogoly lengyel* c. balladájában. Több mint félszázadon át ünnepezt szavalmánya volt ez az országnak. Nem készült allegóriának, de lendületes ritmusából, kitörő fájalmából a magyar és lengyel testvériség közös sorsa, elnyomatása csendült ki, a költőművészet ritka ihletésű hangján és formájában.

Csegey Gusztáv vallásos, hazafias

és szerelmi lírája, költői elbeszélései, regényei, novellái a nemzeti hagyományok nemes és üde hajtásai voltak, eredeti színnel, hangulattal és hanggal, s megérdemelnék, hogy gondosan összegyűjtött kiadásban, minél előbb újra napvilágot lássanak.

Az ifjúsági irodalom terén is maradandót alkotott a „*Mocsarak királya*” c. történeti regényével, mely immár harmadik kiadásban a mai nemzedéknek is nemes olvasmányt nyújt.

Tíz éve, hogy Komárom jeles születte, Eperjes ősi Kollégiumának és a város közéletének országosan ismert és becsült alakja, közel hét évi miskolci tartózkodása után, e város evangélikus temetőjének földjébe nyugodni tért. Szellemét, nevét azonban nem nyelte el a sír, itt rezeg művelődésünk és haladásunk éltető levegőjében, halála után is. A magyarság és így az emberiség egyik lelkesítő példaképe ő, kinek lángoló melegségét csak élesíti és növeli a hálás Emlékezet, mely szobrában a művészet nyelvén oly hathatósan ki fog fejeződni, tette buzdítva az utódokat.

Budapest, 1935 április 14-én.

A Petőfi Társaság nevében *Pekár Gyula* elnök, *Császár Eelmér* és *Szász Károly* alelnökök, *Havas István* főtitkár.

JÁSZAI MARI EMLÉKEZETE.

Egykori tiszteleti tagunknak: *Jászai Marinak* emlékezetét megőrkí-

tette április 27-én a budapesti m. k. áll. gépgyár munkásai önművelődési és sportköre negyedszázados ünnepi közgyűlésén, midőn helyisége falán a következő feliratú emléktáblát lepellezte le:

„A terem felavatása alkalmával
első szereplőként
erről a színpadról szavalta el a
Szózatot 1909 október 6-án

JÁSZAI MARI

a Nemzeti Színház örökös tagja.
Ugyanekkor az államgépgyári munkások önművelődési és sportköre hazafias ünnepélyt rendezett az aradi vesztőhely területének megvásárlására indított országos gyűjtés javára.

Ezt a táblát negyedszázados fennállásának emlékünnepélyén, 1935 április 27-én leplezte le a kör.“

József Ferenc kir. herceg tiszt. tagunk az elismerőérmeget osztotta ki, *Gyökössy* Endre r. tagunk pedig nagyszabású emlékbeszéddel hódolt Jászai Mari emlékezetének.

PETELEI ISTVÁN EMLÉKEZETE

Az elszakított Erdély földjén működő *Kemény Zsigmond Irodalmi Társaság* Marosvásárhelyen, április 14-én *Petelei* István emlékének szentelt ünnepi ülést tartott. Ebben az évben 25 esztendeje, hogy *Petelei* meghalt az igazán jeles elbeszélő, kinek alakja a távolodó idővel egy cseppet sem kisebbedik, hanem egyre nő. Az erdélyi lélek s az egykor eleven életet élő udvarházak nagy megörö-

kitője Marosvásárhelyen született s egyik alapítója, majd elnöke is volt Erdély e legnagyobb irodalmi egyesülésének. Írásbeli üdvözetlet küldtünk válaszul az erdélyi meghívóra, szóbeli köszöntésünk elmondására pedig fölkértük *Gyalui* Farkas Kolozsvárott lakó levelező tagunkat, aki *Petelei*ről az ülésen nagyszabású emlékbeszédet tartott. Ő, a jó barát és *Petelei* hálás tanítványa, mesterről már 1912-ben a következőket írta, amiknek igazsága kiállotta az idő próbáját.

„*Petelei* István a magyar elbeszélő irodalom egyik legnagyobb mestere. Életében mindent elkövetett arra, tartózkodásával, újságíró létére a maga személyének a nyilvánosság előtt való elzárkózásával s a fővárosi irodalmi körök aggodalmas elkerülésével, hogy súlyos, nemes talentumának elismerése, s bizonyosan ünneplése is, mindenesetre pedig szélesebb körben való megismerése: még ne történjék. Nem e sorok föladata, hogy *Petelei* István életéről s irodalmi működéséről ezáltal teljes képet adjunk. Csupán vázlatát kíséreljük meg életrajzának. *A jövő s hiszünk, hogy már a közeljövő művelt olvasóközönsége és irodalmi kritikája sokat fog foglalkozni ezzel a nagy elbeszélő poétával, kit kora megbecsült ugyan, de ki újból föltámadván, még magasabbra fog emelkedni hírbén és elismerésben.*“

Petelei a *Petőfi-Társaság*unk 1880-tól rendes, 1909-től tiszteleti tagja tagja volt. *Kolozsvárott* halt meg 1910 január 5-én.

A TAGOK UJABBAN MEGJELENT KÖNYVEI:

Herzeg Ferenc tb. elnökünk két javairásaiból valók. *Harcok és harcok* c. kötete pedig élesen látó szemek elbeszélés-kötete, a *Mink és Ők*, a *Huszonhat elbeszélés*: a nagy író megfigyeléseit, frappáns igazságait

tartalmazza. *Lőrinczy György*: a *Magyar csodák* c. novellás kötetében a világháború előtti kor alakjait támasztja fel, megjelenítő ereje művészetével. *Surányi Miklós*: *A lelked a tied* címen a mai húszévesek problémájáról értekezik lebilincselően. *Babay József*: *Rózsafabot* c. regényében egy vak leányról mond megragadó költői vallomást. *Harásnyi Zsolt*: *A tündérkirálynő* c. érdekes irodalmi levegőjű regényében az apa és fiú harcát tárgyalja. *Petri Mór*: *A megifjodás varázsergéje* című újabb verskötetében az 1882. évtől kezdve megjelent verseinek adja gazdag és érdekes gyűjteményét. *Falu Tamás*: *A délutánból este lesz* cím alatt újabban írott verseiből ad olvasóközönségének egy friss májusi bokrétát, izléses bibliofil-kiadásban. *Harásnyi Lajos*: Válogatott költeményeit tartalmukhoz méltó szép nyomdai kiállításban összeállította Bánhegyi Jób. *Jánosy Béla*: *Égő csipkebokor* c. Kolozsvárott megjelenő kötetében az utolsó évtizedben írt legszebb verseit gyűjtötte össze. Külön emlékezem meg *Gyökössy Endre*: *Fiúk, fel a fejjel!* c. cserkész-történetekről szóló elbeszélés kötetéről, melyről nagygyűlési jelentésemben elfeledkeztem megemlékezni. *Gyökössy Endre* úttörő író e téren, ő írta az első magyar cserkész ifjúsági regényt: A palotai cserkészeket.

EGY KÖNYVKIADÓ SÍREMLÉK-AVATÁSA

Egy művészi kivitelű síremléket avattak fel május 5-én, mely egyik legnagyobb magyar könyvkiadó emléket újította fel sokunk lelkében: *Wolfner Józsefét*, kinek vállalata most is folytatja azt a munkát, melyet az alapító szelleme, sokban megértő önzetlensége oly nagyszerűen elindított virágzó útján. Az író eszméi könyvkiadó nélkül, a technikai vívmányok mai korában, nem tudnának érvényesülni. Az író és kiadó erősen egymásra vannak utalva. *Wolfner József* társaságunk tagjaival, *Herczeg Ferentől* kezdve szinte valamennyivel: nem csupán érdekszerű, de sokszor baráti kapcsolatban is volt, s így róla, mint irodalmi életünk felvirágzásának egyik érdemes előmozdítójáról is, e helyen megemlékezünk. Tesszük ezt annál inkább, mert az általa alapított irodalmi részvénytársasági intézet tette lehetővé a *Koszorúnak*, Társaságunk közlönyének újból való megjelenését. Az ünnepen *Herczeg Ferenc* gyötürő méltatása után Társaságunk és az Akadémia nevében *Császár Elemér* alelnök emlékezett meg *Wolfner József* érdemeiről s tagjaink közül jelen volt: *Babay József*, *Bónyi Adorján*, *Falu Tamás*, *Feleki Sándor*, *Gulácsy Irén*, *Havas István* főtitkár, *Petri Mór*, *Pintér Jenő* és *Surányi Miklós*.

A szerkesztő bizottság elnöke:
CSÁSZÁR ELEMÉR.

A bizottság tagjai:
GÁSPÁR JENŐ, HAVAS ISTVÁN, LÁZÁR BÉLA.

A szerkesztésért és kiadásért felelős: **GÁSPÁR JENŐ.**

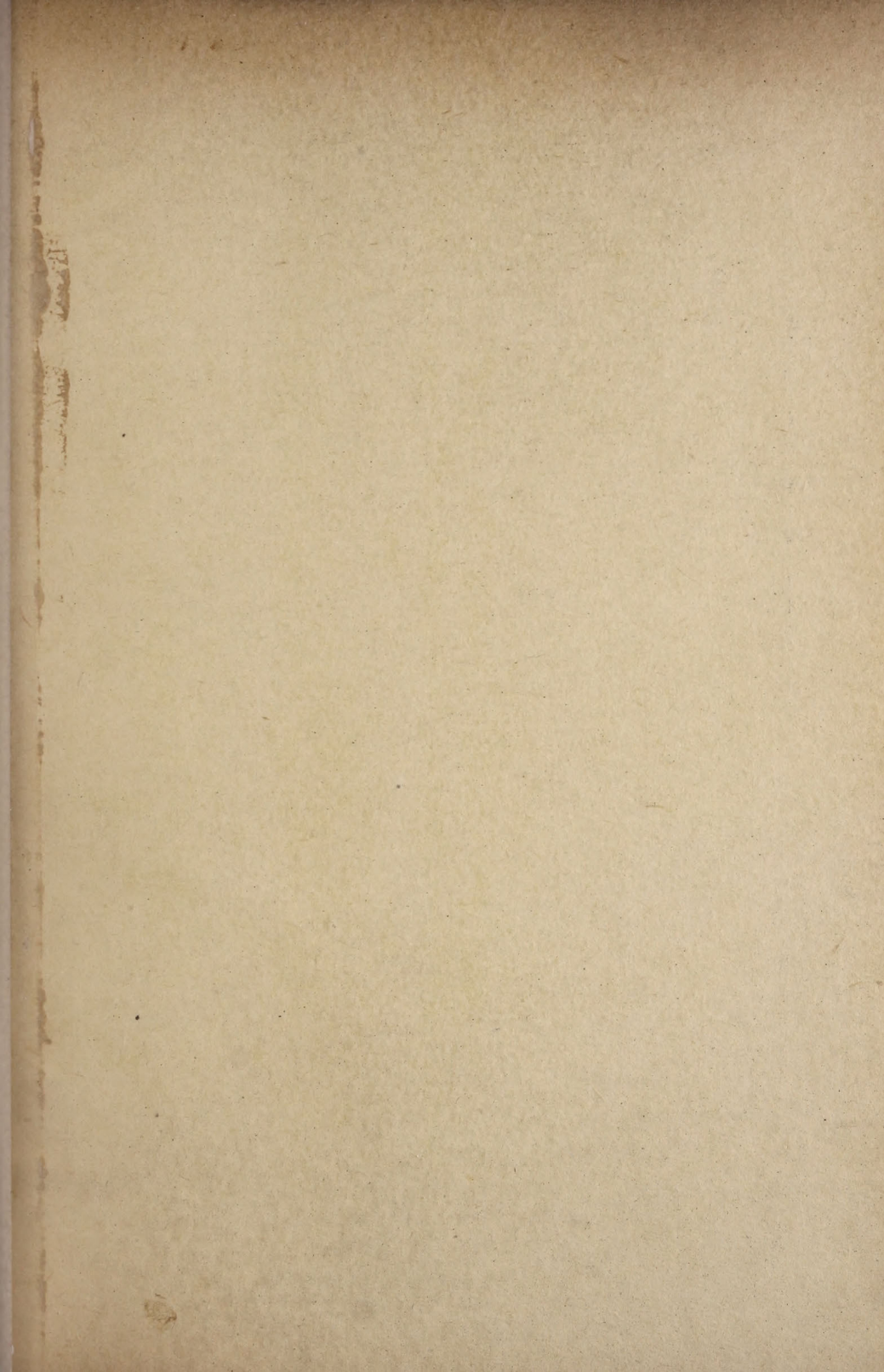
Szerkesztőség: Budapest, VI., Bajza-utca 21.
Kiadóhivatal: Budapest, VI., Andrássy-út 16.

Budapest Hírlap nyomdája. — Felelős vezető: Nedeczky László igazgató.

A PETŐFI TÁRSASÁG

országos mozgalmat indított a nemzeti irányú irodalom újjáélesztésére. Ezt a célt szolgálja, amikor a

MAGYAR REGÉNYEK ÉS MAGYAR ELBESZÉLŐK

köteteit minden magyar olvasó figyelmébe ajánlja.

AZ 1934/35. ÉVAD KÖTETEI

Babay József: Menekülj a szerelemhez

Bibó Lajos: A búzát azért learatják

Ifj. Bókay János: Megvédtem egy asszonyt

Csathó Kálmán: Maskara

Dénes Gizella: Asszonyok a hegyek között

Gosztonyi Ádám: Aranyásó kisasszony

Harsányi Zsolt: A tündérmegfolyás

Kosáryné Réz Lola: Lelkek és arcok

Pekár Gyula: Attila, I. kötet

Pekár Gyula: Attila, II. kötet

Szentmihályiné Szabó Mária: Emberé a munka, I. kötet

Szentmihályiné Szabó Mária: Emberé a munka, II. kötet

Székely Tibor: És ne vigy minket a kísértésbe...

Babay József: Rózsafabot

A Petőfi Társaság pártoló tagjai részére a köteteket a Magyar Regények kiadóhivatala: Budapest, VI., Andrásy-út 16. küldi el.

A Koszoru, a Petőfi Társaság közlönye egy irodalmi évben négyszer jelenik meg: október, január, április és június hónapokban. Előfizetési ára egész évre 4 pengő.

A Koszoru kiadóhivatala: Budapest, VI., Andrásy-út 16. Távbeszélő: 26-6-83.

Felelős kiadó: Gáspár Jenő.